

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 28

ANDRA KAMMAREN

1968

28 maj

Debatter m. m.

Tisdagen den 28 maj fm.

	Sid.
Hysesreglering m. m.	2
Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.	64

Tisdagen den 28 maj em.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m. (forts.)	91
---	----

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 28 maj fm.

<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 50, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., om hyreshöjning på grund av standardförbättring, m. m., om införande i hyreslagstiftningen av bestämmelser om bytesrätt och reparationsskyldighet, ang. besittningsskyddet för hyresgäst, om successiv avveckling av hyresregleringen, om avveckling av hyresregleringen beträffande en- och tvåfamiljstvillor, ang. effektivare åtgärder mot vanvård av fastighet samt om översyn av de nuvarande hyressättningsnormerna.	21
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 130, ang. ändring i lagen om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m.	61

Tisdagen den 28 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 128, ang. långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet m. m. samt ang. ytterligare svenska bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA)	91
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 41, ang. det svenska biståndet till u-länderna m. m.	91

Tisdagen den 28 maj

Kl. 10.30

§ 1

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets memorial nr 10, statsutskottets utlåtanden nr 132 och 133, bevillningsutskottets betänkanden nr 44, 45 och 47 samt bankoutskottets utlåtanden nr 43, 47, 48 och 52.

§ 2

Hyresreglering m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., dels motioner i ämnet, dels ock motioner om hyreshöjning på grund av standardförbättring, m. m., om införande i hyreslagstiftningen av bestämmelser om bytesrätt och reparationskyldighet, angående besittningsskyddet för hyresgäst, om successiv avveckling av hyresregleringen, om avveckling av hyresregleringen beträffande en- och tvåfamiljsvillor, angående effektivare åtgärder mot vanvård av fastighet samt om översyn av de nuvarande hyressättningsnormerna.

Genom en den 29 mars 1968 dagtecknad proposition, nr 91, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresregle-

ring m. m. och om fortsatt giltighet av lagen,

2) lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 7 december 1956 (nr 567) med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört,

3) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,

4) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 22 juni 1928 (nr 253) om kollektivavtal,

5) lag om ändrad lydelse av 10 kap. 10 och 17 §§ rättegångsbalken,

6) lag om hyresnämnder,
dels bifalla de förslag i övrigt, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Propositionen hade hänvisats till lagutskott och tilldelats tredje lagutskottet såvitt avsåge lagförslagen och i övrigt hänvisats till statsutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att nuvarande hyreslag ersätts med en ny hyreslag — liksom den nuvarande infogad som 3 kap. i lagen om nyttjanderätt till fast egendom — samt att en ny organisation bestående av statliga regionala hyresnämnder inrättas för handläggningen av hyrestvister. Vidare föreslås att giltighetstiden för hyresregleringslagen förlängs till utgången av år 1971 och att lagen ändras i vissa hänseenden.

Förslaget till ny hyreslag är med något undantag likalydande med det förslag som framlades i prop. 1967:141. Detta innebär att de tidigare föreslagna bestämmelserna om förstärkt besittningsskydd och lagstadgad bytesrätt för

Hyresreglering m. m.

bostadshyresgäst, om förbättrat rättskydd för hyresgäst när lägenhet upplåts i anslutning till anställning, om vidgad rätt för hyresgäst att överlåta hyresrätten och upplåta lägenheten i andra hand och om vidgad skyldighet för hyresvärd att underhålla bostadslägenhet föreslås bli införda i den för hela landet gällande hyreslagen. Det nya förslaget skiljer sig från det tidigare endast genom att den lagstadgade bytesrätten nu föreslås gälla även orter utan påtaglig bostadsbrist.

Förslaget innebär vidare att hyresregleringen behålls både i fråga om bostadslägenheter och lokaler på de orter där regleringen nu gäller. På sådan ort kan alltså det allmänna hyresläget inte ändras i annan mån än som följer av hyresregleringslagens bestämmelser om kompensation för ökade omkostnader för fastighetsförvaltningen. Det är vidare även i fortsättningen förbjudet för hyresvärderna att ta emot, träffa avtal om eller begära högre hyra än den fastställda. För bostadslägenheter föreslås att den nya hyreslagens besittningsskyddsregler skall gälla. För lokaler behålls besittningsskyddet enligt hyresregleringslagen.

För att anpassa hyresregleringen till hyreslagens nya bestämmelser föreslås vissa begränsade reformer inom hyresregleringens ram. Sålunda öppnas möjlighet för hyresvärd och hyresgäst att, liksom f. n. gäller i fråga om ersättning för bränsle-, vatten- och avloppskostnader, träffa avtal om ersättning för förbättringsarbeten, inbegripet underhåll. Om avtal inte kan träffas, har hyresvärderna rätt att vända sig till hyresnämnden för att få ersättningen godkänd. Har avtal träffats om ersättning för förbättringsarbeten, kan hyresgästen få skäligheten av ersättningen prövad av hyresnämnd.

Lägenheter som färdigställs efter utgången av år 1968 undantas från hyresregleringen. Hyrorna i dessa lägenheter kommer som följd härav inte att be-

stämmas med hänsyn till de faktiska produktionskostnaderna utan efter jämförelse med hyresläget i likvärdiga lägenheter. Genom att en sådan jämförelse som regel kommer att göras med ett stort bestånd av lägenheter, där de allmännyttiga bostadsföretagen är prisledande, finns förutsättningar att kravet på rimliga hyror i nyproducerade lägenheter blir bättre tillgodosett än f. n. Hyresnämnd skall vidare på begäran av hyresvärd eller hyresgäst kunna förordna att hyresregleringen skall upphöra att gälla för hus vilka har undergått omfattande ombyggnad som avslutats efter utgången av år 1968. En sådan regel avser att främja underhåll och förbättring av det äldre fastighetsbeståndet samtidigt som kontrollen över detta bestånd i övrigt behålls.

I syfte att förenkla den nuvarande omständliga och svåröverskådliga proceduren med generella hyreshöjningar föreslås en nollställning av hyrorna per den 31 december 1968. Den då utgående grundhyran jämte generell hyreshöjning kommer enligt förslaget att — under den nya beteckningen bashyra — i princip utgöra grundvalen för eventuell kommande generell kompensation för ökade förvaltningsomkostnader.

Beträffande förfarandet i hyresmål föreslås att statliga, regionala hyresnämnder inrättas i överensstämmelse med vad som föreslogs i prop. 1967: 141 och 171 samt att dessa nämnder övertar de nuvarande kommunala nämndernas arbetsuppgifter. De kommunala nämnderna föreslås dock bestå under en övergångstid för att pröva redan anhängiggjorda ärenden. Hyresrådet behålls som besvärinstans i fråga om ärenden enligt hyresregleringslagen. Rådet föreslås också få till uppgift att utfärda anvisningar för hyresnämnderna och att fullgöra vissa administrativa uppgifter.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1969.

Propositionen innehåller också för-

Hyresreglering m. m.

slag om de statliga hyresnämndernas ten begärs för budgetåret 1968/69 ett närmare organisation. För verksamhe- anslag av 5 335 000 kr.

Förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 7 december 1965 (nr 567) med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört, var så lydande:

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 7 december 1956 med vissa bestämmelser, som skola iakttagas sedan hyresregleringen upphört, skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 2

Har hyresregleringslagen — — — av beslutet.

Är hyresavtal — — — hyresregleringen upphörde.

Konungen äger förordna att, om hyra som utgår vid utgången av den hyrestid, som löper när hyresregleringslagen upphör att gälla beträffande lägenheten, understiger hyran för lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet äro likvärdiga, hyresgästen för att erhålla förlängning av hyresavtalet ej skall vara skyldig godtaga höjning av hyran i vidare mån än vad som är skäligt för att hyran efter en övergångstid skall vara anpassad till hyran för likvärdiga lägenheter.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1969.

I förslaget till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom var 70 och 72 §§ av följande lydelse:

70 §.

Hyresnämnd har till uppgift att medla i hyrestvister samt att pröva frågor enligt 49 och 55 §§ och övriga frågor som enligt detta kapitel ankommer på nämnden. Nämnden kan även vara skiljenämnd i hyrestvister. Närmare bestämmelser om hyresnämnd meddelas i särskild lag.

72 §.

Hyrestvist som ej enligt 70 § ankom-

mer på hyresnämnds prövning och ej heller rör kollektivavtal skall, om icke Konungen bestämmer annat, upptagas av rätten för den stad som är säte för länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen. Klandertalan som avses i 71 § upptages, om den rör kollektivavtal, av arbetsdomstolen och i annat fall av domstol som nyss nämnts.

Twist som efter klander mot hyresnämnds beslut är anhängig vid domstol får återförvisas till nämnden.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande *i anledning av propositionen väckta motioner*, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 862

Hyresreglering m. m.

av herr *Dahlberg* och fru *Landberg* samt II: 1117 av herr *Svenning m. fl.*, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte besluta om i motionerna angiven lydelse av 45 § femte stycket i hyreslagen;

2. de likalydande motionerna I: 880 av herr *Dahlberg* och fru *Lundblad* samt II: 1135 av herr *Svenning m. fl.*;

3. de likalydande motionerna I: 887 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 1147 av herr *Hedlund m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att den regionala utvecklingen av hyresregleringen fortsätter;

att riksdagen måtte besluta om en sådan utformning av bestämmelserna för besittningsskydd att lokalhyresgäst erhåller ett lika starkt direkt besittningsskydd som i propositionen föreslås för bostadshyresgäst; samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext»;

4. de likalydande motionerna I: 888 av herr *Holmberg m. fl.* samt II: 1146 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka motioner bl. a. hemställdes, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 91 såvitt avsåge hemställa under 2) och 5) måtte antaga de vid propositionen fogade förslagen till

a) lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen med den ändringen att lagen skulle gälla till och med den 31 december 1969,

b) lag angående ändring i lagen den 17 juni 1907 (nr 36, s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhöles av motionärerna angiven lydelse;

5. de likalydande motionerna I: 889 av herr *Lundberg* samt II: 1143 av herr *Bengtson* i Solna, i vilka motioner hemställdes, att riksdagen måtte besluta i motionerna föreslaget tillägg till punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i hyresregleringsla-

gen m. m. och om fortsatt giltighet av lagen;

6. de likalydande motionerna I: 890 av herr *Lundberg* samt II: 1145 av herr *Bengtson* i Solna m. fl.;

7. de likalydande motionerna I: 891 av herr *Lundberg* samt II: 1144 av herr *Bengtson* i Solna m. fl., i vilka motioner hemställdes

»1. att riksdagen vid behandling av proposition nr 91 med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom måtte besluta

a) att hyresnämnds befattning med den föreslagna hyreslagstiftningen skall begränsas till medlande verksamhet,

b) att talan enligt 73 § må fullföljas till hovrätt i de fall där underrätt enligt förslaget är sista instans samt i övrigt till högsta domstolen i enlighet med de allmänna principer som gäller för sådan fullföljd,

2. att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till härför erforderliga författningsändringar»;

8. de likalydande motionerna I: 892 av herr *Lundberg* samt II: 1152 av fröken *Ljungberg m. fl.*;

9. de likalydande motionerna I: 893 av herr *Lundberg* samt II: 1151 av fröken *Ljungberg*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen måtte besluta om en sådan utformning av bestämmelserna i hyresregleringslagen att 3—5 §§ upphäves och att hyreskontrollen i stället sker enligt 6 § samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderliga författningsändringar»;

10. de likalydande motionerna I: 894 av herr *Lundberg* samt II: 1155 av fru *Sundberg*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen vid behandling av proposition nr 91 måtte besluta att lagen av den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. skall äga fortsatt giltighet t. o. m. den 31 december 1970»;

11. de likalydande motionerna I: 895

Hyresreglering m. m.

av herrar *Stefanson* och *Tistad* samt II:1154 av herr *Nyberg m. fl.*, i vilka motioner hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala sig för att den regionala avvecklingen av hyresregleringen fortsatte;

att riksdagen måtte besluta om en sådan utformning av bestämmelserna för besittningsskydd att lokalhyresgäst erhöles ett lika starkt direkt besittningsskydd som i propositionen föresloges för bostadshyresgäst;

att riksdagen måtte besluta om i motionerna angivna ändringar i 72 och 73 §§ nyttjanderättslagens 3 kapitel samt avslå förslaget till ändringar i rättgångsbalken; samt

att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig författningstext;

12. de likalydande motionerna I: 896 av herr *Werner* samt II: 1149 av herr *Karlsson* i Huddinge *m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen i anledning av propositionen nr 91 år 1968 måtte besluta:

att antaga de i bilaga 1. till denna motion föreslagna ändringarna i förslag till Lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom; samt

att med de i bilaga 2. till denna motion föreslagna ändringarna bifalla förslaget om förlängning av lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.

att avslå under punkt 6. i prop. nr 91 år 1968 framställt 'Förslag till Lag om hyresnämnder' samt

att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en översyn av 'Lagen om nyttjanderätt till fast egendom' 3 kap. angående hyresnämnder i enlighet med vad i denna motion anförts och till 1968 års höstriksdag framlägga förslag till lag om hyresnämnder»;

13. motionen II:1148 av fru *Holmquist m. fl.*, i vilken motion hemställdes

»att i princip samma prövning av

skäligheten i hyressättningen skall gälla även för inackorderingsrum och möblerade lägenheter samt del (delar) i lägenhet som gäller i den övriga hyresmarknaden och att den föreliggande lagtexten omarbetas i motionens syfte»;

14. motionen II:1150 av herrar *Lindkvist* och *Kellgren*, i vilken motion, såvitt nu var i fråga, bl. a. hemställdes, att riksdagen beslutade om sådan ändring i de föreslagna lagtexterna att hyresvärd ålades skyldighet att hos hyresnämnd anmäla sådant avtal som avsåges i 45 §, sista stycket, förslaget till hyreslag samt att hyresmarknadens myndigheter bl. a. med ledning härav följde utvecklingen och vid behov påkallade statsmakternas åtgärder;

15. motionen II:1153 av herr *Nordgren* och fröken *Ljungberg*.

I samband med propositionen hade utskottet även behandlat följande *fristående motioner*, nämligen

1. de likalydande motionerna I: 143 av herr *Lundberg* samt II: 126 av herr *Werner*;

2. de likalydande motionerna I: 281 av herr *Dahlberg m. fl.* samt II: 354 av herr *Svenning m. fl.*;

3. de likalydande motionerna I: 417 av herr *Bengtson m. fl.* samt II: 523 av herr *Gustafsson* i Skellefteå *m. fl.*, i vilka motioner bl. a. hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

1) att förslag om ny hyreslag, innehållande de skydd för hyresgästerna som behandlats i motionernas motivering, utan dröjsmål förelades riksdagen;

2) att den avbrutna regionala avvecklingen av hyresregleringen återupptogs sedan den nya hyreslagen trätt i kraft;

4. de likalydande motionerna I: 487 av herrar *Enarsson* och *Lundberg* samt II: 614 av fröken *Ljungberg m. fl.*, i vilka motioner hemställdes

»att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till

Hyresreglering m. m.

hyresregleringens successiva avveckling»;

5. de likalydande motionerna I: 703 av herr *Åkerlund* samt II: 897 av herr *Åkerlind*;

6. motionen II: 40 av herr *Sjönell*;

7. motionen II: 887 av herr *Bengtson* i Solna, i vilken motion hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till sådan ändring i hyreslagstiftningen att vad motionären anført om hyressättningsnormerna vunne beaktande.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte *dels*, med avslag på motionerna I: 888 och II: 1146 samt I: 894 och II: 1155, såvitt avsåge ingressen till förslaget till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, bifalla propositionen i denna del, *dels*, med avslag på förstnämnda motionspar, såvitt avsåge det under 2) i propositionen angivna lagförslaget samt ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, bifalla propositionen i denna del;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 893 och II: 1151 samt I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 3 och 4 §§ hyresregleringslagen, bifalla propositionen i denna del;

C. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 893 och II: 1151, såvitt avsåge 5 och 6 §§ hyresregleringslagen, bifalla propositionen i denna del;

D. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 7, 8 a, 13, 17, 18, 20 och 26 §§ hyresregleringslagen samt 3 kap. 48, 69, 71 och 74 §§ lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom (hyreslagen), bifalla propositionen i denna del;

E. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 889 och II: 1143, såvitt

avsåge punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i hyresregleringslagen m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, bifalla propositionen i denna del;

F. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 417 och II: 523, I: 487 och II: 614, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till kända vad utskottet anført angående successiv avveckling av hyresregleringen;

G. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 862 och II: 1117 samt I: 896 och II: 1149, såvitt avsåge 45 § hyreslagen, bifalla propositionen i denna del;

H. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 1150 bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga föreskrifter rörande skyldighet för hyresvärd att till hyresnämnd anmäla vissa överenskommelser i enlighet med vad utskottet anført;

I. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 890 och II: 1145, såvitt avsåge 46 § första stycket punkt 8 hyreslagen, bifalla propositionen i denna del;

K. att riksdagen måtte med avslag på yrkandet i motionen II: 1148 att skälighetsprövningen av hyressättningen skulle gälla även för inackorderingsrun m. m. bifalla propositionen i denna del;

L. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 891 och II: 1144 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 70 § hyreslagen, bifalla propositionen i denna del;

M. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 895 och II: 1154 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 72 § hyreslagen, bifalla propositionen i denna del;

N. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 895 och II: 1154, såvitt däri yrkats avslag på förslaget till lag angående ändring i rättegångsbalken, och med avslag på motionerna I: 888

Hyresreglering m. m.

och II: 1146, såvitt däri yrkats ändrad tid för ikraftträdande av denna lag, antaga nämnda lagförslag;

O. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 891 och II: 1144, I: 895 och II: 1154 samt I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 73 § hyreslagen, bifalla propositionen i denna del;

P. att riksdagen måtte med avslag på *dels* motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt däri yrkats avslag på förslaget till lag om hyresnämnder, *dels* motionerna I: 888 och II: 1146 i hithörande del, *dels* motionerna I: 892 och II: 1152 bifalla propositionen, såvitt avsåge förslaget till lag om hyresnämnder;

R. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 896 och II: 1149, såvitt däri yrkats översyn av hyreslagens bestämmelser om hyresnämnder och nytt förslag till lag angående dessa nämnder;

S. att riksdagen måtte med avslag på följande motioner, nämligen

- a) I: 887 och II: 1147;
- b) I: 888 och II: 1146;
- c) I: 895 och II: 1154 samt
- d) II: 1150,

bifalla propositionen i de delar, som ej omfattades av vad utskottet ovan hemställt;

T. att följande motioner, nämligen

a) I: 417 och II: 523, såvitt avsåge frågan om införande av ett direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bostadslägenhet;

- b) I: 887 och II: 1147 samt
- c) I: 895 och II: 1154,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; samt

U. att följande motioner, nämligen

- a) I: 143 och II: 126;
- b) I: 281 och II: 354;
- c) I: 417 och II: 523;
- d) I: 703 och II: 897;
- e) I: 880 och II: 1135;
- f) I: 888 och II: 1146;
- g) I: 890 och II: 1145;

h) II: 40;

i) II: 887 samt

k) II: 1153,

i vad de ej kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande:

Propositionsförslaget i denna del har i första hand till syfte att anpassa hyresregleringen till bestämmelserna i den nya hyreslagen. En sådan anpassning torde vara nödvändig. Översynen av lagen har hållits inom tämligen snäva gränser, och de farhågor för obefogade hyreshöjningar till följd därav, som uttryckts i motionerna I: 896 och II: 1149, synes vara överdrivna. Vad gäller besittningsskyddet delar utskottet departementschefens uppfattning, att det är en fördel om hyreslagens bestämmelser vinner tillämpning i fråga om bostadsupplåtelser, som omfattas av hyresregleringen. Den övergång till det s. k. 6 §-systemet som förordats i motionerna I: 893 och II: 1151 torde till sina verkningar till stor del kunna jämföras med en total avveckling av hyresregleringen. Som ovan framgår har utskottet inte ansett det lämpligt att förorda att ett sådant steg nu tas.

De i de fristående motionerna I: 143 av herr Lundberg och II: 126 av herr Werner framställda yrkandena, vilka gäller möjligheterna till ändrad hyresättning efter förbättrings- och ombyggnadsarbeten, synes vara till stor del tillgodosedda genom propositionsförslaget. Motsvarande gäller den fristående motionen II: 887 av herr Bengtson i Solna med begäran om översyn av hyressättningsnormerna. Även motionerna I: 417 av herr Bengtson m. fl. och II: 523 av herr Gustafsson i Skellefteå får, såvitt avser yrkandet angående prövning av hyra efter reparation, anses vara tillgodosedda. Dessa motioner bör därför inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Hyresreglering m. m.

Reservationer hade avgivits

Vid A i utskottets hemställan

I. av herrar *Lidgard* och *Bengtson* i Solna (båda h), vilka bl. a. ansett att den nya hyreslagen jämte följdlagstiftning borde såsom föreslagits i propositionen träda i kraft den 1 januari 1969 och att övergångsbestämmelserna till hyreslagen borde ha samma innehåll som 1967 års förslag i ämnet, även om

att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — i anledning av motionerna I: 888 och II: 1146 samt I: 894 och II: 1155 *dels* förordna att lagen den 19 juni 1942 om hyresreglering m. m. skulle äga fortsatt giltighet till och med den 31 december 1969, *dels* avslå propositionen, såvitt avsåge det under 2) däri angivna lagförslaget, *dels* besluta att ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom skulle ha samma lydelse som de bestämmelser härutinnan, som fogats vid det i propositionen 1967:141 under 1) angivna lagförslaget;

Vid B—C i utskottets hemställan

II. av herrar *Lidgard* och *Bengtson* i Solna (båda h), vilka ansett

att ovan intagna avsnitt av utlåtandet bort ha följande lydelse:

»Propositionsförslaget i — — — (lika med utskottet) — — — omfattas av hyresregleringen.

De i — — — (lika med utskottet) — — — genom propositionsförslaget.

Som ovan nämnts förordas i motionerna I: 893 och II: 1151 en prövning av hyrorerna enligt det s. k. 6 §-systemet; syftet skulle vara att mjukt anpassa hyrorerna så att den kommande slutliga avvecklingen av hyresregleringen skulle underlättas. Utskottet erinrar om att hyresrådet i sitt yttrande den 6 oktober

1966 över hyreslagstiftningssakkunnigas betänkande, efter att ha pläderat för en 6 §-prövning, anförde följande:

Med det förordade tillvägagångssättet kommer anpassningen av hyresstrukturen att ske under medverkan av hyresnämnderna, som har betydande erfarenhet av bedömningar av detta slag, samt under hyresrådets kontroll. Rådet har anledning förutsätta att organisationerna på hyresmarknaden genom att verka för frivilliga uppgörelser mellan hyresvärdar och hyresgäster om ny hyressättning kommer att bidra till att den föreslagna regleringen tillämpas på ett smidigt och ändamålsenligt sätt.

Det finns enligt utskottets mening utöver vad ovan anförts ytterligare ett skäl av stor tyngd som talar för en uppmjukning av hyressättningsnormerna. Det förhåller sig nämligen så att det på en hel del orter förekommer vad man brukar beteckna som moderna lägenheter i det äldre fastighetsbeståndet (med parkettgolv och badrum), vars grundhyror ligger mellan 10 och 15 kr/m². Trots att hyresregleringslagen innehåller en bestämmelse om att höjning av grundhyra skall kunna ske, om hyran för en lägenhet understiger hyran för jämförliga lägenheter, har det i praxis visat sig omöjligt att få någon ändring till stånd. Det kan enligt utskottets uppfattning inte vara riktigt att dessa lägenheter fortfarande skall betinga hyresbelopp, som omöjliggör en normal fastighetsförvaltning. De föreslagna reglerna om viss ersättning för förbättringsarbeten är för fastigheter, tillhörande denna kategori, helt otillräckliga och kommer ej att medföra att fastigheter med speciellt låg hyra kan lyftas ur »hyresgropen». Med hänvisning till att utskottet förordat en avveckling av hyresregleringen fr. o. m. den 1 januari 1970 finner utskottet emellertid *nu* ej skäl biträda motionerna I: 893 och II: 1151.

Enahanda gäller den fristående motionen II: 887 av herr *Bengtson* i Solna

Hyresreglering m. m.

med begäran om översyn av hyressättningsnormerna.»;

Vid E i utskottets hemställan

III. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (h) och *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förkla-

ring att propositionen icke kunnat oförändrad bifallas — i anledning av motionerna I: 889 och II: 1143, såvitt avsåge övergångsbestämmelserna till lagen angående ändring i hyresregleringslagen m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, för sin del beträffande punkt 6 i nämnda bestämmelser antaga följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

6. Bestämmelserna i 3 § andra stycket om höjning av bashyra på grund av underhållsarbete och i 4 § första och andra styckena angående avtal om ersättning på grund av sådant arbete äger icke tillämpning på arbete som avslutats före utgången av år 1968.

(Reservanternas förslag)

6. Bestämmelserna i 3 § andra stycket om höjning av bashyra på grund av underhållsarbete och i 4 § första och andra styckena angående avtal om ersättning på grund av sådant arbete äger icke tillämpning på arbete som påbörjats före den 1 juni 1968 och avslutats före utgången av år 1968.

Vid F i utskottets hemställan

IV. av herrar *Göran Karlsson*, *Svante Kristiansson*, *Knut Johansson*, *Svenning*, *Ekström* i Iggesund, *Hammarberg* och *Hugosson* (samtliga s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att motionerna I: 417 och II: 523, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154, alla såvitt nu var i fråga, ävensom motionerna I: 487 och II: 614 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Vid G i utskottets hemställan

V. av herrar *Hansson* och *Svenning* (båda s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 862 och II: 1117 samt I: 896 och II: 1149 — med förklaring att viss ändring borde göras i det framlagda förslaget till hyreslag — för sin del anta följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse av 45 § nämnda lag:

*(Kungl. Maj:ts förslag)**(Reservanternas förslag)*

45 §.

Bestämmelserna i — — — — — — — — — av 47 §.

Har hyresvärden och hyresgästen i särskilt upprättad handling överenskommit, att hyresrätten icke skall vara förenad med rätt till förlängning, är överenskommelsen gällande. Har överenskommelsen träffats innan hyresförhållandet varat längre än nio månader i följd, gäller den dock endast om den godkänts av hyresnämnden. Om make som ej har del i hyresrätten

Överenskommelse mellan hyresvärd och hyresgäst att hyresrätten icke skall vara förenad med rätt till förlängning gäller endast om den tillkommit sedan hyresförhållandet varat längre än nio månader i följd och intagits i särskilt upprättad handling samt godkänts av hyresnämnden. Om make — — — godtagit den.

Hyresreglering m. m.

(Kungl. Maj:ts förslag)

Reservanternas förslag)

hade sin bostad i lägenhet när överenskommelsen träffades, gäller överenskommelsen mot honom endast om han godtagit den.

Vid H i utskottets hemställan

VI. av herrar *Hansson* och *Svenning* (båda s), vilka ansett

a) att visst avsnitt av utlåtandet bort ha i reservationen angiven lydelse;

b) att utskottet bort hemställa, att motionen II:1150 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

VII. av herrar *Alexanderson* (fp), *Ernulf* (fp), *Lidgard* (h), *Nyberg* (fp) och *Bengtson* i Solna (h), vilka ansett

a) att samma avsnitt av utlåtandet bort ha i denna reservation angiven lydelse;

b) att utskottet bort hemställa, att motionen II:1150 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

Vid K i utskottets hemställan

VIII. av herr *Hugosson* (s), utan angivet yrkande;

Vid L i utskottets hemställan

IX. av herrar *Lidgard* och *Bengtson* i Solna (båda h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till hyreslag icke kunnat oförändrat bifallas — med bifall till motionerna I: 891 och II: 1144 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 70 § hyreslagen, för sin del bifalla propositionen i denna del med den ändringen att orden »samt att pröva frågor enligt 49 och 55 §§ och övriga frågor som enligt detta kapitel ankommer på nämnden» utginge;

Vid M i utskottets hemställan

X. av herrar *Alexanderson*, *Ernulf*, *Nyberg* och *From* (samtliga fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till hyreslag icke kunnat oförändrat antagas — i anledning av motionerna I: 895 och II: 1154 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149, alla såvitt avsåge 72 § hyreslagen, för sin del besluta dels att nämnda paragraf skulle utgå, dels att numreringen av de två efterföljande paragraferna skulle ändras i enlighet härmed;

Vid N i utskottets hemställan

XI. av herrar *Alexanderson*, *Ernulf*, *Nyberg* och *From* (samtliga fp), vilka — under förutsättning av bifall till reservationen X — ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 895 och II: 1154, såvitt däri yrkats avslag på förslagen till lag angående ändring i rättegångsbalken, och med avslag på motionerna I: 888 och II: 1146, såvitt däri yrkats ändrad tid för ikraftträdande av denna lag, avslå propositionen i vad avsåge nämnda lagförslag;

Vid O i utskottets hemställan

XII. av herrar *Alexanderson* (fp), *Lidgard* (h), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp), *Bengtson* i Solna (h) och *From* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte — med förklaring att förslaget till hyreslag icke

Hyresreglering m. m.

kunnat oförändrat antagas — i anledning av motionerna I: 891 och II: 1144 samt I: 895 och II: 1154 och med avslag på motionerna I: 896 och II: 1149,

alla såvitt avsåge 73 § hyreslagen, antaga följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse av nämnda paragraf:

(Kungl. Maj:ts förslag)

73 §.

Talan får ej föras mot *underrätts* dom i fråga om tillstånd som avses i 34—36 eller 40 § eller i fråga om fastställelse av *hyresvillkor* och *ej heller mot hovrätts dom i fråga om förlängning av hyresavtal eller fastställelse av hyresvillkor.*

(Reservanternas förslag)

Talan får ej föras mot *hovrätts* dom i fråga om tillstånd som avses i 34—36 eller 40 § eller i fråga om *förlängning av hyresavtal eller fastställelse av hyresvillkor.*

Vid P i utskottets hemställan

XIII. av herr *Bengtson* i Solna (h), utan angivet yrkande;

Vid T i utskottets hemställan

XIV. av herrar *Nils-Eric Gustafsson* (cp), *Ernulf* (fp), *Nyberg* (fp) och *Grebäck* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 417 och II: 523, I: 887 och II: 1147 samt I: 895 och II: 1154 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till 1968 års höstriksdag till införande av ett direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bostadslägenhet.

Herr TALMANNEN yttrade:

Överläggningen beträffande tredje lagutskottets utlåtande nr 50 må omfatta jämväl statsutskottets utlåtande nr 130, men yrkanden rörande sistnämnda utlåtande framställes först sedan det samma föredragits.

Tredje lagutskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Det nya hyreslagförslag som vi nu har att behandla innebär dels

en förlängning av hyresregleringslagen på tills vidare tre år, dels förbättringar i den allmänna hyreslagen. I propositionen framhålles att frågan om en total avveckling av hyresregleringen för närvarande saknar aktualitet och att det inte heller finns anledning att nu gå in för en fortsatt successiv avveckling av regleringen.

När vi för sex månader sedan diskuterade hyresregleringen hoppades vi på politisk enighet, men detta gick tyvärr inte att uppnå. Splittringen förorsakade oro och missolkningar bland hyresgästerna samt enligt min uppfattning också omfattande förväntningar på kommande stora hyreshöjningar bland fastighetsägarna. Därför blev det då inget avgörande.

Inom vårt parti har vi sedan lång tid tillbaka varit inställda på en mycket försiktig avveckling av hyresregleringen med hänsyn till den kvardröjande bostadsbristen, men vi har ständigt varit utsatta för kritik från vissa av de borgerliga partierna, som anser att vi har gått för försiktigt fram i fråga om avvecklingstakten.

Jag och många av mina partivänner har haft en helt annan uppfattning, och det är därför naturligt att vi hälsar en förlängning av hyresregleringslagen med största tillfredsställelse, lik-

Hyresreglering m. m.

som vi noterar regeringens ställningstagande att en total avveckling av regleringen för närvarande saknar aktualitet.

Det finns inget skäl att nu beröra frågan om en successiv avveckling av hyresregleringen. Låt mig bara nämna att en Sifo-undersökning som för kort tid sedan presenterades i Svenska Dagbladet visade att cirka 80 procent av de utfrågade uttalade sig för ett fortsatt bibehållande av hyresregleringslagen eller var tveksamma om dess avskaffande. Endast 20 procent ville ta bort hyresregleringslagen. Av undersökningen framgår sålunda att man i stort, och inte minst på bristorterna, tillmäter den nuvarande hyresregleringen stor betydelse. Med hänsyn till den stora vikt som de borgerliga partierna tillägger Sifo-undersökningar är detta resultat mycket upplysande.

Det har denna gång inte varit möjligt att åstadkomma enighet i utskottet om propositionens förslag till hyresregleringslag. Den socialdemokratiska utskottsminoriteten har i detta läge reserverat sig för bifall till regeringens förslag om en förlängning av hyresregleringslagen i första hand fram till 1972 och vill inte heller vara med om någon successiv avveckling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen under mom. F i tredje lagutskottets utlåtande nr 50.

Låt mig ändå göra några kommentarer. De som kritiserat hyresregleringslagen glömmar bort den oerhörda betydelse denna lag har haft för att hålla bostadskostnaderna inom rimliga gränser i ett läge där det rått stor brist på bostäder på hyresmarknaden. Detta har ingalunda inneburit att hyrorna har legat stilla. Vi har haft betydande hyreshöjningar genom de generella hyrestilläggen samt genom bränsletillägg och justering av vissa taxor. Vidare har fastighetsägarna åtnjutit kompensation i fråga om räntorna och genom de individuella höjningar som medgi-

vits i samband med standardförbättringar.

Kritikerna talar sällan om att hyrorna i de aktuella lägenheterna i många fastigheter stigit med över 100 procent under den tid regleringen gällt. Hyresregleringslagen har varit en social tillgång, och hyresregleringen har inte heller låsts fast på orter där man kunnat avveckla densamma. Sedan slutet av 1950-talet har det pågått en successiv avveckling av hyresregleringslagen. Knappt en fjärdedel av alla lägenheter i landet berörs för närvarande av hyreskontrollen. För kontors- och butikslokaler är regleringen kvar på 16 orter och för möblerade rum på 8 orter.

På de platser där hyresregleringslagen inte gäller är i stället 1956 års besittningsskyddslag tillämplig. Också denna lag är temporär. Därför behöver den allmänna hyreslag, som nu föreslås, bli införd.

Motståndarna till hyresregleringslagen gör gällande att ett avskaffande av lagen skulle vara av stor betydelse för hyressättningen, för rörligheten på bostadsmarknaden och för bostadsproduktionen i dess helhet. Det framhålls ofta att hyresregleringslagen har skapat en kraftig hyressplittring. Det är därför av vikt att konstatera, att hyreslagstiftningssakkunniga i sitt betänkande till ny hyreslag också presenterar en ingående undersökning av hyressplittringen, en undersökning som utförts av statistiska centralbyrån. Efter det att resultatet av denna undersökning redovisades har det blivit betydligt tystare i frågan om hyressplittringen. Det klarlades nämligen att hyressplittringen inte hade kommit med hyresregleringen och att den inte heller var omfattande. Den fanns innan hyresregleringslagen infördes år 1942, alltså vid en tidpunkt då det rådde en fri prisbildning på hyresmarknaden.

Inte heller påståendet att den nuvarande hyresregleringen skulle åstadkomma en stelhet på hyresmarknaden

Hyresreglering m. m.

har kunnat styrkas. Såväl hyresregleringssakkunniga som bostadsförmedlingsutredningen har noggrant studerat detta problem. Det har därvid konstaterats att det i själva verket finns en betydande rörlighet på bostadsmarknaden och att det förekommer en kraftig omflyttning i bostadsbeståndet, något som många gånger sker vid sidan av bostadsförmedlingen genom en rad bostadsbyten på olika håll.

Undersökningar som gjorts i såväl Stockholm som Jönköping har visat en hög omflyttningsfrekvens i lägenhetsbeståndet. Resultatet kan dock bli ännu bättre, och det är därför vi med stor tillfredsställelse hälsar förslaget om införandet av fri bytesrätt över hela landet.

De tidigare framlagda förslagen om förstärkt besittningsskydd, legal bytesrätt för bostadshyresgäster, förbättring av rättsskyddet för bostadshyresgäster som hyr tjänstebostad, vidgad rätt för hyresgäster att överlåta hyresrätten samt utökad skyldighet för hyresvärd att underhålla lägenheten finns med i det nya förslag, som nu ligger på riksdagens bord.

Vad som är alldeles nytt är att den legala bytesrätten gäller över hela landet, d. v. s. även på orter utan påtaglig bostadsbrist. Besittningsskyddet har betydligt förbättrats i det nya förslaget och är i den utformning som det nu erhållit till stor nytta för hyresgästerna.

Det finns dock i förslaget en skönhetsfläck, som tagits upp i det socialdemokratiska motionsparet I: 862 och II: 1117, nämligen att överenskommelse mellan hyresgäst och fastighetsägare om besittningsskyddets slopande skall underställas hyresnämnden för prövning.

I propositionens förslag föreligger endast prövningsskyldighet inom en respittid av nio månader. Motionärerna vill inte att något besittningsskydd skall komma att äventyras eller »hänga i luften». Motionärerna anser inte att den

föreslagna lagändringen med ett tidsintervall för avvikelser från besittningsskyddet utgör en tillräcklig trygghet för hyresgästerna. Även om utskottets skrivning är välvillig och innebär att frågan skall följas och att ingripande eventuellt skall göras om sådant skulle behövas, vore det bättre om man från början garderade sig för de risker som föreligger för att besittningsskyddet kan »avtalas bort».

Vi motionärer har ett starkt intresse av ett bifall till ifrågakvarande motioner, och jag ber därför att få yrka bifall till reservationen vid moment G i utskottets hemställan liksom till reservationen vid H.

En förstärkning i den nya hyreslagen är reparationssskyldigheten.

Underhållsfrågan kommer i ett helt annat läge enligt den nya hyreslagen. Det öppnas möjlighet för hyresvärd och hyresgäst att — liksom för närvarande gäller i fråga om ersättning för bränsle-, vatten- och avloppskostnader — träffa avtal om ersättning för förbättringsarbeten, inbegripet förbättrat underhåll. Om avtal inte kan träffas om sådan ersättning måste hyresvärden vända sig till hyresnämnden för att få ersättningen godkänd. Och även om hyresgästen frivilligt har åtagit sig att utgiva ersättning för förbättringsarbeten har han rätt att få ersättningen prövad av hyresnämnden. Därmed skapas garantier för att missbruk inte sker.

Utskottet har i anledning av de socialdemokratiska motionerna I: 880 och II: 1135 ansett att hyresnämnden vid bedömningen av frågan om högre hyra i anledning av reparationer bör ta hänsyn till nuvarande och tidigare generella hyreshöjning, i vilken ingår viss ersättning för underhålls- och reparationsarbeten. Utskottet anser vidare att den mera seriösa fastighetsägare, som tidigare utfört förbättringar och reparationer och i stort sett försökt underhålla lägenheterna inom höjningarnas ram, bör få en generösare behandling

Hyresreglering m. m.

vid en eventuell hyreshöjning än den fastighetsägare som under lång tid försummat att reparera eller helt uraktlåtit att göra reparationer, trots att han åtnjutit generell hyreshöjning. Jag anser att det är av betydelse att utskottet i sin skrivning understryker de i motionerna framförda synpunkterna.

Utskottet har framhållit betydelsen av att hyresgästerna får ett starkare besittningsskydd i fråga om tjänstebostäder och har härvidlag anslutit sig till förslagen i regeringspropositionen. Utskottet vill dock starkt betona att hänsyn i denna angelägenhet tages till både hyresgästens besittningsskydd och fastighetsägarens berättigade krav att inom rimlig tid kunna disponera tjänstebostaden. Erbjudes godtagbar ersättningslägenhet bör inte oberättigade hinder resas från hyresgästens sida att mottaga den erbjudna lägenheten, där-est denna fyller rimliga krav på storlek och hyreskostnader.

En fråga där vi inom utskottet hamnat i olika ställningstaganden är frågan om affärsmännens hyresförhållanden. På orter där hyresregleringslagen tillämpas finns ett starkt direkt skydd för affärsmännen, och detta skydd bibehålles så länge hyresregleringslagen gäller och ingen avveckling sker. Detta avser alltså det direkta skyddet. Beträffande hyreslagen däremot föreslås ett indirekt besittningsskydd, vilket innebär att hyresgästen inte får någon kvarboenderätt, men om uppsägningen är omotiverad blir hyresvärden skyldig att ersätta förlust på grund av att hyresförhållandet upphör. I princip skall hela förlusten ersättas; i särskilda fall kan ersättningen jämkas. Enligt utskottets uppfattning är ersättningsreglerna så väl utarbetade, att det skall starka skäl till för att en fastighetsägare kan och vill säga upp en hyresgäst.

Det skall kraftigt understrykas att det i centrala affärslägen kan uppstå en besvärlig situation för hyresgästen-affärsmannen därest han blir av med sin

lokal. Inom affärsvärlden är frågan om besittningsskydd — direkt eller indirekt — mycket diskuterad och åsikterna delade. Men med hänsyn till lagens uppläggning och de starka skyddsregler som finns i form av ersättningar, så anser utskottsmajoriteten att det indirekta besittningsskyddet borde vara tillfredsställande. Det är dock skäl att med största uppmärksamhet följa utvecklingen på detta avsnitt. Därest det visar sig att det indirekta besittningsskyddet inte är någorlunda tillfredsställande för affärsmännen bör ingripande företagas och lagändring ske.

Slutligen vill jag i fråga om möblerade lägenheter påpeka att dessa åtnjuter besittningsskydd, medan de möblerade rummen undantages från besittningsskyddet. Med den utveckling som nu äger rum på bostadsmarknaden kan vi räkna med att de möblerade rummen inom rimlig tid i allt större utsträckning försvinner och att de ensamstående och studerande får sin bostadsfråga ordnad genom möblerade lägenheter eller genom lägenheter av mindre utrymestyp. På denna punkt föreligger en socialdemokratisk motion om besittningsskydd även för möblerade rum. Herr Hugosson har avgivit en blank reservation och kommer att motivera sitt ställningstagande.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall dels till reservationen IV vid moment F, dels till reservationen V vid moment G, dels ock till reservationen VI vid moment H. Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet hemställt under övriga moment.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Dagens debatt om hyreslagstiftningen kan föras i en betydligt lugnare atmosfär än debatten i höstas, när motsvarande fråga behandlades. Det är i sak inte så mycket som skiljer de olika partierna åt, och något hot om att dra tillbaka propositionen har inte förekommit denna gång. Tvärt-

Hyresreglering m. m.

om har sämjan varit mycket god vid utskottsbehandlingen.

De reservationer, som föreligger, kan knappast sägas vara uttryck för några djupgående meningsmotsättningar i stort. Vissa omständigheter bör emellertid kanske särskilt uppmärksammas.

Den nya propositionen innebär i huvudsak, att den nuvarande hyresregleringen kommer att vara i kraft i första hand till utgången av 1971 och att en ny hyreslag antas för att ersätta den nu gällande. Från högerhåll har förslagens, dels att hyresregleringen skall förlängas endast till utgången av 1969, dels att förlängning skall göras till utgången av 1970. Tre olika bud föreligger sålunda, därav två från ett och samma parti. I utskottet har högerens representanter anslutit sig till förslaget om en förlängning till utgången av år 1969. De olika uppfattningarna angående giltighetstiden har inte åstadkommit några stridigheter i utskottet. Jag vill erinra om detta för att belysa kontrasten mellan det nuvarande läget och den upphetsning det vållade på socialdemokratiskt håll, när mittenpartierna förra året föreslog en något längre övergångstid för den nya lagstiftningen än regeringen gjort.

Vidare bör särskilt uppmärksammas att folkpartiet, centerpartiet och högern väckt motioner om att den regionala och kategorimässiga avvecklingen av hyresregleringen skall fortsätta. Detta yrkande har även fått stöd av majoriteten i utskottet, vilket dock berott på att en ledamot från regeringspartiet var frånvarande vid voteringen. Som synes föreligger vid detta moment en socialdemokratisk reservation, som herr Svenning före mig har talat för och yrkat bifall till.

Jag vill, som jag inledningsvis sade, inte betrakta reservationerna som uttryck för några djupare motsättningar. Man kan dock inte värja sig för den uppfattningen, att det med litet god vilja borde ha gått att fatta beslut om

hyreslagstiftningen redan i höstas utan den dramatiska tillspetsning som uppkom. Möjligheter förelåg som bekant att göra en kompromiss angående övergångstiden. Om en sådan inte hade varit genomförbar borde man i vanlig ordning ha godtagit att säryrkanden framställdes i reservationer. Motiveringen för regeringens handlingssätt framstår i dag som ännu svagare än den gjorde förra året.

Det lönar sig emellertid inte att tala så mycket om det som hände i följ. Jag vill säga några ord om utskottets utlåtande och om reservationerna. Från mittenpartierna har godtagits att hyresregleringen förlängs till utgången av år 1971, och vi ställer icke krav på någon tidigare total avveckling. Däremot anser vi att den successiva avvecklingen bör fortsätta som hittills, d. v. s. i den takt som är möjlig med hänsyn till läget på bostadsmarknaden. Att denna utveckling skulle stoppas kan inte vara ett önskemål för vare sig fastighetsägare eller hyresgäster, eftersom man på alla håll betraktar det som önskvärt att uppnå normala förhållanden på hyresmarknaden. Man får i alla fall behålla hyresregleringen på vissa orter så länge som man finner det nödvändigt. Det får väl också förutsättas att under de närmaste åren sådana lättnader inträder på en del av de nu hyresreglerade orterna att regleringen kan avvecklas. På den punkten ansluter jag mig sålunda i motsats till herr Svenning till utskottets hemställan.

En fråga som nu liksom vid behandlingen förra året befunnit sig i förgrunden har varit besittningsskyddet för butiker och andra lokaler. Så länge hyresregleringen gäller blir besittningsskyddet detsamma för lokaler som för bostäder, vilket herr Svenning redan har framhållit. Den nya hyreslagen medför den skillnaden att besittningsskyddet för lokaler blir indirekt. Vi som reserverat oss i detta avseende an-

Hyresreglering m. m.

ser att det icke finns tillräckligt starka skäl för att härvidlag tillämpa olika skyddsformer. Motiveringen för vår uppfattning skall jag inte gå in på i detalj; jag hänvisar till reservationen XIV vid moment T i utskottets hemställan, vari en ganska utförlig motivering har givits. I reservationen hemställer vi om en skrivelse till Kungl. Maj:t om ett förslag till höstriksdagen om direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bostadslägenhet. Av tekniska och tidsmässiga skäl har vi inte kunnat föreslå en ändring i lagtexten redan under utskottsbehandlingen. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen XIV vid moment T i utskottets hemställan.

I övrigt vill jag endast beröra ett par detaljer i utlåtandet. Utskottet har tillstyrkt en motion av herrar Lindkvist och Kellgren om att hyresvärd skall anmäla till hyresnämnd om en hyresgäst sedan hyresförhållandet varat längre än nio månader avstått från besittningsskydd. Tillsammans med några andra ledamöter av utskottet har jag reserverat mig på denna punkt. Vi reserverar anser att det är att sträcka sig längre än nöden kräver att stadga en sådan anmälningsskyldighet och utgår från att eventuellt missbruk i alla fall blir känt på grund av den uppmärksamhet, med vilken berörda myndigheter och hyresgäströrelsen kommer att följa lagens tillämpning. Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationen VII vid moment H i utskottets hemställan.

Enligt propositionen skall det finnas en hyresnämnd i varje län. Kungl. Maj:t äger dock bestämma att annat område än län skall utgöra verksamhetsområde för en nämnd. Jag vill i detta sammanhang framhålla att endast i undantagsfall mer än ett län bör omfattas av en enda hyresnämnd. Med en hyresnämnd för flera län får man ett ganska tungrott system, som säkerligen också kan bli rätt tidsödande.

Däremot kan det kanske vara erforderligt att inrätta mer än en hyresnämnd för ett och samma län.

I princip kan likartade synpunkter anföras på frågan om hyrestvisters anhängiggörande vid domstol, d. v. s. överklaganden i de fall där part är missnöjd med hyresnämndens beslut. Enligt propositionen skall en sådan prövning i första instans ske vid endast en underrätt i länet, nämligen rätten i residensstaden i det län där fastigheten är belägen. Folkpartiets representanter i utskottet anser att en sådan ordning kan medföra betydande olägenheter såsom ökade kostnader, svårigheter för part att närvara vid förhandlingar m. m. Vi föreslår därför att hyresmålen skall kunna handläggas vid domstol i den ort där fastigheten är belägen. Jag vill med detta yrka bifall till reservationen X vid moment M i utskottets hemställan. Skulle reservationen icke vinna riksdagens bifall, vill jag understryka vikten av att Kungl. Maj:t får möjligheter att bestämma att även annan domstol än den som är belägen i residensstaden skall få rätt att uppta hyrestvister till prövning.

Jag har, herr talman, skrivit under ytterligare ett par reservationer som föreligger till detta utskottsutlåtande, men jag skall här inte gå närmare in på dessa. Det gäller reservationerna VII, XI och XII, till vilka jag sålunda också ber att få yrka bifall.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nyberg försökte genom vissa motiveringar göra gällande det rättmätiga i mittenpartiernas ställningstagande till denna fråga förra gången den var uppe till behandling här. Jag vill dock lägga till rätta den historieskrivningen; den var nog inte alldeles riktig.

Herr Nyberg sade att det fanns utsikter till en sammanjämkning. Ett sådant försök gjordes också från vårt

Hyresreglering m. m.

håll, varvid vi sade ifrån, att om det skulle förhålla sig på det sätt som mittenpartierna påstod, nämligen att det skulle behövas en övergångstid på sex år, vore det betydligt bättre att förlänga hyresregleringslagens giltighet med två år och att ha en övergångstid på fyra år. Detta var vårt förslag, men det accepterades inte.

Jag kan i detta sammanhang inte bortse från det märkliga i att man år efter år har stått upp här och anklagat oss på socialdemokratiskt håll för att vara alltför försiktiga och sakna mod att avskaffa hyresregleringslagen; ett avskaffande av denna lag ansågs inte innebära några risker. Men när det blev fråga om ett ställningstagande och det förelåg förslag om en fyraårig övergångstid, anslöt man sig i stället till förslaget om sex års övergångstid. Det visar alltså att vår inställning var fullt berättigad och att det förelåg vissa risker som gjorde att man borde vara försiktig vid övergången. När vi framlade vårt förslag menade vi att om hyresregleringslagen skulle förlängas med två år, skulle det bli en fyraårig övergångstid; men detta accepterades alltså inte.

Nu föreligger i stället förslag om en förlängning av hyresregleringslagen på tre år utan att något bestämt tidsintervall angivits för lagens upphörande senare. Dessutom finns ett förslag om att den successiva avvecklingen tills vidare skall stoppas.

Jag tror att det beslut som fattades förra våren var klokt och att det förslag som föreligger i år är ännu klokare. I varje fall har det vunnit en mycket stark anslutning från hyresgästerna i landet, såsom framgår av Sifoundersökningen, vilken ju visar att 80 procent av landets hyresgäster vill ha kvar hyresregleringen.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall kanske inte så mycket diskutera vad som hände i

fjol, men jag vill erinra om att det kompromissförslag som då allvarligt diskuterades och som borde ha haft möjlighet att gå igenom var det förslag som framställdes av representanter för folkpartiet och centerpartiet, innebärande att man skulle gå en medelväg och välja en övergångstid på tre respektive fem år. Det fanns intresse för en sådan kompromiss även på visst håll inom det socialdemokratiska partiet, såvitt jag har mig bekant. Men efter- som frågan nu tagits upp måste jag beklaga att vi inte kunde följa den linjen förra året.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Bara en enkel fråga, herr talman!

Vad är det för skillnad mellan att vi begär att hyresregleringslagen förlänges på två år med en fyraårig övergångstid och att det fastställs en sexårig övergångstid? Kan man inte säga att detta var ett klart kompromissförslag från socialdemokraterna?

Herr BENGTSOEN i Solna (h):

Herr talman! Herr Nyberg antyder att han tror att det i dag skall bli en lugn debatt om dessa frågor. Jag skulle snarare vilja uttrycka det så, att det finns viss risk för att en förlamning skall lägga sig över debatten om hyror och bostäder här i kammaren.

Utänför detta hus är debatten desto livligare. Den ena konferensen avlöser den andra om de höga hyrorna. Pressen och andra massmedia redovisar olika utredningar och olika synpunkter från prominenta personer i branschen. Inrikesministern är ute och förmanar och tillrättalägger, försvarar sig och anklagar hos bostadsproducenter och bostadskonsumenter, hyresgäster och fastighetsägare. Men här i kammaren har han inte på allvar deltagit i någon bostadsdebatt sedan den 23 maj i fjol, d. v. s. sedan ett år och fem dagar. Kanske är det fråga om huruvida vi över huvud taget haft en bostads- och

Hyresreglering m. m.

hyresdebatt under denna tid, om jag nu undantar debatterna i december i fjol. Men dessa var i egentlig mening inte några bostads- eller hyresdebatter, utan de utgjorde en redovisning av ett politikernas misslyckande, av ett fiasko och detta fiaskos orsaker, yttringar och följder.

En av följderna tycks ha blivit att man ligger lågt. Man törs inte gå varandra in på livet och verkligen redovisa sina synpunkter. Jag får väl, herr talman, göra ett undantag för herr Svenning, som tycker att det är bra att allt förblir vid det gamla. Likväl konstaterar herr Svenning att beslutet väckt oro och splittring bland hyresgästerna och deras organisationer. Men han hälsar med största tillfredsställelse att regleringen är kvar. Jag förstod att han i fjol var litet halvhjärtad, men då anslöt han sig i alla fall till en annan uppfattning.

Sedan pekade herr Svenning på den oerhörda betydelse som hyresregleringen haft. Men är det detta som frågan i dag gäller? I och för sig kan jag hålla med om att hyresregleringen från början hade stor betydelse. Denna betydelse har enligt min mening allteftersom tiden gått minskat; efter att ha varit positiv har den blivit negativ.

Frågan måste väl ställas på följande sätt, herr Svenning: Vad kommer denna hyresreglering att ha för verkan i framtiden? Jag kan då nöja mig med att hänvisa till vad vår bostadsminister, inrikesministern, anförde i sin proposition nr 100 i fjol: »Avslutningsvis vill jag i detta sammanhang framhålla att det är min förhoppning att den hyrespolitiska reform, vars huvuddrag jag här sökt teckna, på sikt skall kunna verksamt främja en utveckling mot en bättre fungerande bostadsmarknad än den vi nu har. Framför allt bör reformen kunna leda till ökad rörlighet och rättvisa på bostadsmarknaden.»

Så sade herr inrikesministern i fjol. Nu säger herr Svenning att motstän-

darna till hyresregleringen anser att den minskar rörligheten och bidrar till att skapa orättvisa. Alltså, således, följaktligen skulle enligt herr Svennings terminologi bostadsministern-inrikesministern vara motståndare till hyresregleringens förlängning. Men jag håller med om att det vore roligare att på den punkten få ett besked av inrikesministern själv än av herr Svenning.

De lagförslag som vi i dag har att ta ställning till har framlagts i proposition nr 91 och behandlats av tredje lagutskottet i dess utlåtande nr 50. Förslagen var redan från början komplicerade och svåröverskådliga, och de har inte vunnit — åtminstone inte i enkelhet — på att ligga till sig. Den nya hyreslagen skall i första hand reglera hyresförhållandena i de nya husen och för framtiden. Den har ändrats på några punkter, men är i stort sett densamma som lades fram i fjol. Hela detta lagförslag byggde på att hyresregleringen skulle avvecklas; det var först som ersättning för hyresregleringen som det skulle bli någon glädje med lagförslaget och det redovisades, som jag nyss nämnde, av inrikesministern.

Till den nya proposition som lades fram i år har lagrådet fogat en kommentar som bör uppmärksammas. Lagrådet säger att utifrån de synpunkter som lagrådet har att bevaka, nämligen rättssäkerhet m. m., beklagar man allvarligt läget och konstaterar att de missförhållanden som skulle undanröjas blir bestående. Som alla vet skall hyresregleringen nu enligt utskottsmajoritetens uppfattning stanna kvar på obestämd tid. Den gäller fortfarande 500 000—600 000 lägenheter. Och det är inte vilka lägenheter som helst — det är de centralt belägna lägenheterna i storstadsområden, där bostadsnöden är som störst.

Jag får medge att det hyresreglerade beståndet stadigt minskar, men det beror inte på en målsättning av politikerna utan på sanering, rivning och

Hysesreglering m. m.

kontorisering. Ja, man har en känsla av att det finns de som anser att denna reglering skall vara kvar tills det sista hysesreglerade huset har rivits. Då först bor vi alla i dyra lägenheter med små utrymmen.

Nu kräver vi i högerpartiet att beslut i dag skall fattas om att avveckla hysesregleringen; det är det viktigaste i vårt ställningstagande. Med hänsyn till den förskjutning som skett genom regeringens underliga handlande i fjol vill vi sätta tidpunkten till den 1 januari 1970, d. v. s. ett år senare än som föreslogs i propositionen i fjol. Eftersom vi då alla var överens om ett sådant steg behöver jag inte nu närmare gå in på orsakerna till att vi tycker att hysesregleringen har överlevt sig själv.

De förändringar som föreslås i lagen under den tid som den skall vara kvar kan vi godta med en mindre reservation, som jag skall återkomma till.

Vi har således föreslagit att hysesregleringen skall upphöra med utgången av år 1969. Detta hindrar emellertid inte att Kungl. Maj:t omedelbart tar upp frågan om en fortsatt regional och kategorimässig avveckling, som termen lyder. Det betyder att man kan avföra vissa orter från hysesregleringen och även vissa typer av lägenheter, t. ex. möblerade rum och lokaler.

Utskottet har starkt understrukit vikten av en successiv avveckling. Herr Svenning redovisade också att vi alltsedan 1956 har haft en sådan avveckling utan att några olägenheter kunnat förmärkas. Tvärtom har man endast haft goda erfarenheter härav. Det måste vara ett allmänt intresse att förhållandena normaliseras och att den nya hyseslagen kommer att gälla på orter där någon egentlig bostadsbrist inte finns.

På denna punkt redovisar en socialdemokratisk minoritet, som herr Svenning talar för, sin mening. Man yrkar på att den successiva avvecklingen, som alla varit ense om, nu skall upphöra.

I belysning av att hysesregleringen samtidigt förlänges i tre år, d. v. s. mer än vad som tidigare varit brukligt, förefaller detta vara en osedvanligt olycklig inställning. Jag vill påminna om att hyresrådet redan den 18 maj 1965 föreslog att hysesregleringen skulle avvecklas successivt. Jag har fört den skrivelsen på tal här i kammaren men då fått det svaret att den inte var aktuell, eftersom det skulle ske en total avveckling. I konsekvensens namn borde väl i dagens läge denna skrivelse tas upp till prövning. Den har legat i över tre år, så den är säkert mogen.

I förslaget till förlängning av hysesregleringen ingår bl. a. en ny regel, som säger att lägenheter vilka blivit föremål för omfattande ombyggnad som avslutats efter utgången av 1968 skall undantas från regleringen. Någon liknande regel för hus som redan tidigare undergått sådan ombyggnad finns tyvärr ej. Dessa kommer fortfarande att falla under regleringen, vilket många måste anse alldeles särskilt orättvist.

Det förhåller sig vidare så, att på en hel del orter finns det moderniserade lägenheter med parkettgolv, badrum etc. där grundhyran ligger på mellan 10 och 15 kronor kvadratmetern. Ja, jag har t. o. m. ett exempel där grundhyran understiger 10 kronor; den ligger närmare bestämt vid 9:93, vilket inte är mer än vad som kan utgöra felmarginalen vid fastställandet av hyrorna i nyproduktionen. Det gäller en tvårumslägenhet på 72 kvadratmeter där grundhyran är 59:50 i månaden, d. v. s. mindre än 60 kronor i månaden. Med generella tillägg och bränsle kommer man kanske upp i en effektiv hyra på 120 kronor i månaden för denna moderniserade och rymliga tvårumslägenhet. Det säger sig självt att ett hus med sådana hyror inte lönar sig ekonomiskt. Fastighetsägaren har också i detta fall måst låna pengar för att hålla huset i stånd och reparera det. Någon utsikt att få höja hyrorna till rimlig nivå har

Hyresreglering m. m.

han inte med den föreslagna lagstiftningen. Något som helst bruksvärde kommer inte in i bilden, eftersom huset ligger inom det hyresreglerade området.

Detta blir ännu ett hus som kommer att rivas, herr Svenning. Meningen var ju att den nya lagstiftningen skulle sätta stopp för onödiga rivningar. Men jag är rädd — och jag uttryckte det redan i december — för att det i stället, så som reglerna är utformade, kommer att bli ytterligare många rivningar.

Ett annat fall av s. k. hyresgrop är följande. Till en butikslokal hör även en lagerlokal på 48 kvadratmeter. När hyresregleringen infördes 1942 var det svårt att hyra ut denna lagerlokal. Den åsattes helt enkelt ingen som helst hyra, och ännu i dag 26 år efteråt utgår ingen hyra men värden har likväl underhållsskyldighet för lokalen. Man kan verkligen undra, om det finns rim och reson i en sådan lagstiftning.

I en motion nr 887 i denna kammare har jag begärt en översyn av hyressättningsnormerna inom hyresregleringen. Eftersom vi i högerpartiet vill att hyresregleringen skall avvecklas i och med utgången av nästa år kommer jag inte att yrka bifall till denna motion nu, men detta betyder inte att motionen saknar aktualitet. Det finns många sådana fall där exceptionella förhållanden från år 1942 ännu består. I reservation II har herr Lidgard och jag tagit upp detta problem.

För att fortsätta med de nu föreslagna förändringarna i hyresregleringen — som vi ej motsätter oss — kan jag nämna förslaget att den nya bostadshyran skall kunna höjas på grund av underhållsarbete. Man skall vidare kunna träffa avtal om hyreshöjning på grund av förbättrat underhåll. Men — och detta är en allvarlig invändning — detta gäller inte för arbeten som avslutats före utgången av 1968. I reservation III yrkar vi att detta skall gälla även för arbeten som påbörjats efter den 31

maj i år. Meningen med förslaget i propositionen är ju att stimulera till ett förbättrat underhåll, och det är väl då underligt om man skall behöva vänta med att påbörja sådana arbeten. Det finns säkert massor av fastighetsägare som planerat att sätta i gång reparationer nu, och det finns många som långsiktigt planerar sina underhållsarbeten år efter år. Men nu inför man alltså ett tu tre en regel som hindrar dem i deras planer.

Särskilt med tanke på den debatt om sysselsättningen av den äldre arbetskraften som för närvarande pågår ter sig denna regel underlig. De äldre byggjobbarna är ju med sin ofta mycket stora hantverksskicklighet speciellt lämpade för och tycker kanske bäst om sådana reparationsjobb. Det råder ju fortfarande en mycket stor arbetslöshet inom byggfacket. Den 15 april fanns det över 12 000 arbetslösa, men antalet kanske har sjunkit nu — jag har inte någon aktuellare siffra. Och nu diskuteras man alltså på fullt allvar att införa en regel att på stora nybyggen en viss del av jobbarna skall vara över 50 år. Men det kanske inte passar dem att jobba på dessa stora byggen, de kanske helt enkelt inte har lust med det, och det kanske inte heller gillas av de yngre jobbarna, som då blir arbetslösa — en sådan regel skapar ju inga nya jobb, utan den bara minskar chanserna till nya jobb. Nej, då är det väl betydligt klokare att försöka få i gång reparations- och underhållsarbeten så snart som möjligt. Det är i alla händelser det billigaste sättet att skapa goda lägenheter. Jag finner det helt naturligt att yrka bifall till reservation III, och jag hoppas att många här i kammaren skall biträda den.

Det är ett stort lagkomplex detta, herr talman. Jag skall nu övergå till att säga några ord om de statliga hyresnämndernas och domstolarnas verksamhet. I reservation IX har vi föreslagit att hyresnämnderna endast skall ha

Hyresreglering m. m.

medlande uppgifter. Jag kan på denna punkt inskränka mig till att citera vad lagrådet anförde till proposition nr 171. Lagrådet sade först: »Hyresnämnderna skall fungera *dels* som förlikningsinstitution, *dels* som dömande organ och *dels* som skiljenämnd.» Efter att ha efterlyst fasta regler för denna verksamhet konstaterade lagrådet: »Förfaringssättet står i kontrast mot den omsorg som eljest brukar iakttas för att skapa så betryggande former som möjligt för dömande verksamhet.»

Jag delar lagrådets uppfattning och ber att få yrka bifall till reservation IX.

Bl. a. som en följd av denna min uppfattning hemställer jag i reservation XII att mål i hyressättningstvister och mål om överlåtelse skall kunna fullföljas i hovrätt. Utskottsmajoriteten har ansett att det bara är frågor om besittningsskydd som skall kunna tas upp i hovrätt, men för att åstadkomma en något så när enhetlig praxis anser reservanterna att det skulle vara lämpligt att även de andra ärendena finge handläggas av hovrätterna.

Jag skulle innan jag slutar vilja säga ett ord till herr Nyberg som tog upp frågan om indirekt besittningsskydd för lokaler. Jag vill säga att jag är medveten om att vissa företagare kan vara mera betjänta av ett direkt besittningsskydd, d. v. s. samma skydd som gäller för bostäder. Men jag har ändock kommit till den uppfattningen, att det stora flertalet har ett bättre skydd mot obefogade uppsägningar genom det indirekta skyddet. Det innebär ju att fastighetsägaren påtar sig risken att få betala ut stora ersättningar; dessa skall till och med kunna beräknas som om det vore fråga om expropriation. Därför finns det nog anledning för fastighetsägaren att betänka sig mer än en gång.

Herr talman! Jag utvecklade dessa synpunkter i debatten i december i fjol, varför jag nu inskränker mig till att erinra om att Köpmannaförbundet och Fastighetsägareförbundet — det är ju

de stora parterna när det gäller uthyrning av lokaler — sedan länge har sysslat med att göra upp olika indexkontrakt på 5, 10, ja, till och med 20 år för att säkerställa hyresgästerna. Vad som sägs om att det inte skulle bli ett effektivt skydd är nog överdrivet. Under den tid då man har ett 20-årskontrakt gällande med indexreglerad hyra kan man i alla fall inte bli uppsagd.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till de reservationer till vilka mitt namn är fogat, nämligen I, II, III samt VII, IX och XII.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte om herr Bengtson i Solna inte har observerat vilka förändringar som har gjorts i 3 och 4 §§. Det är helt enkelt så, att man därigenom får betydligt större möjligheter till reparationer och moderniseringar. Man får också möjlighet att bedöma det på ett helt annat sätt än tidigare varit fallet. Från hyresgästhall är vi mycket glada över att dessa förändringar blir gjorda, vilka möjliggör ett ingripande på ett helt annat sätt än förut. Sådana ingripanden kommer att ske. Det har vi diskuterat i utskottet, och det är tydligt och klart att det här gäller en förbättring som är av största betydelse.

Sedan skulle jag vilja citera litet ur en artikel i Dagens Nyheter söndagen den 19 maj, skriven av jur. kand. Gustaf Delin. Han presenteras som stadsfullmäktiges ordförande i Sigtuna och har gjort sig känd som bl. a. utredningschef i högerpartiet. Det är av intresse att läsa vad han skriver: »Från ekonomisk synpunkt kan man knappast hävda att det föreligger ett behov av kompensation till husägare för uteblivna hyresintäkter på grund av regleringen.» Ett annat citat ur artikeln är följande: »Därtill kommer att intäktshöjningar i samband med hyresregleringens avskaffande i viss omfattning har karaktären av oväntad — om man så vill oförtjänt — gåva.

Hyresreglering m. m.

Det pris som fastighetsägaren erlagt kan nämligen anses vara ett uttryck för det diskonterade värdet av framtida hyresintäkter. De flesta fastighetsägarna befinner sig för närvarande i ungefär samma situation som mannen vilken nyligen ropat in en byrå på auktion av den enkla anledningen att han önskade just en byrå. Om hyresregleringen slopas visar det sig att de ropat in en byrå som innehåller 10 000 kronor i ett lönnfack.»

Det är alltså en mycket bra och fin uppläggning. Jag kan som representant för fastighetsnämnden i Malmö vittna om att vi har köpt in fastigheter för ganska höga priser, som faktiskt ger god avkastning, 9 och 10 procent. Drömmarna som här talas om från fastighetsägarna kan omsättas i orden: Drömmar om silver, drömmar om guld. De har ingenting att förlora på detta.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, herr Svenning, att det blir en viss förbättring i framtiden men jag talade om de lägenheter där reparationer och ombyggnader redan gjorts och där det sagts att någon ersättning inte är avsedd att utgå för den del av reparationerna och ombyggnaderna som är att betrakta som underhåll.

Herr Svenning citerade en artikel av herr Delin. Jag är inte helt omedveten om att det kan finnas fall som han syftade på, men jag talade om de hyror som fortfarande är så låga att de inte medger en förräntning. Herr Svenning måste väl ändå medge att vi har en mycket splittrad hyressituation. Det finns ju grundhyror som ligger på 10 kronor m², och då kan man inte gärna tala om ersättning för bruksvärde. I vissa fall utgår för övrigt ingen hyra alls. Detta kan väl ändå inte anses vara rimligt.

Jag skulle vilja formulera en bostadspolitisk målsättning på följande sätt. Grunden är en sund konkurrens, även

mellan olika fastighetsförvaltare. Målet måste vara en marknadsanpassad produktion men målet en aktiv socialpolitik.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar nu att herr Bengtson i Solna slagit till reträtt, vilket han gjorde klokt i. För närvarande finns det nämligen möjligheter att få moderniseringsarbeten tillåtna av hyresnämnden och även mycket förenämliga sådana som betalar sig mycket bra. Vederbörande får ersättning från hyresnämnden för vartenda dugg som görs i moderniseringsavseende och inte bara det. Tidigare har jag i denna kammare talat om att man förutom för moderniseringar får ersättning för efterreparationer, fastän det här egentligen inte borde utgå någon ersättning, eftersom sådan utgått redan förut. Fastighetsägarna är alltså generöst behandlade. När herr Bengtson talade om särskilt låga hyresintäkter får det inte glömmas bort, att en generell hyreshöjning vidtagits avseende alla fastigheter.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Förvisso finns det en gammal bestämmelse i hyresregleringen som säger, att man kan få en högre hyra för lägenheter som av något skäl var mycket låga 1942. Men, herr Svenning, kruxet är ju att denna regel inte fått några konsekvenser i praktiken. Om jag får tolka herr Svennings inlägg så, att man skall kunna blåsa liv i denna lagregel, överensstämmer det i stort sett med vad som framhålles i reservation II. Vill herr Svenning medverka till att få bort hyresgrupparna med en grundhyra av 10 kronor per m² med en effektiv hyra — med generella tillägg och bränsletillägg — på 20 kronor per m², vore något vunnet med denna debatt.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! När förra vårriksdagen

Hyresreglering m. m.

beslutade om nya riktlinjer för bostadspolitikens förutsattes att det också skulle bli nya riktlinjer för hyrespolitiken. När vi då behandlade bostadsfrågorna hade vi framför oss en lagrådsremiss med förslag till ny hyreslagstiftning. I bostadspropositionen framhöll inrikesministern, att bostads- och hyresfrågorna hänger nära samman. Detta var också regeringens uppfattning långt in på höstriksdagen. Tyvärr fick vi ingen möjlighet att fatta beslut i enlighet med vad som föreslogs i den proposition som förelades oss under höstriksdagen. Den drogs tillbaka under former som jag inte nu skall uppehålla mig vid men som inte kan påstås ha stärkt förtroendet för statsmakternas sätt att driva bostads- och hyrespolitiken. Tillbakadragandet var på sikt till nackdel för framför allt bostadskonumenterna, som nu kommer att få vänta ännu längre på en efter marknadsmässiga normer fungerande bostadsmarknad. Det är dock glädjande att kunna konstatera, att enighet råder hos en betydande majoritet om angelägenheten av att hyresregleringen avvecklas.

Angelägenheten av att få till stånd en total, successiv avveckling av hyresregleringen kvarstår med oförminskad styrka. Enligt centerpartiets uppfattning föreligger emellertid nu inte reella möjligheter att göra det. Därför ansluter vi oss till förslaget att förlänga regleringen med tre år. Däremot kan vi inte finna några skäl varför vi inte under den tiden skulle fortsätta den successiva avvecklingen. Att vi anser en sådan avveckling angelägen beror på att nackdelarna med regleringen är så uppenbara. Regleringen var en gång motiverad av sociala skäl. Den var av kristidskaraktär och måste så småningom ersättas av en friare marknad. Hyresregleringen har medverkat till en omotiverad hyresplittring. Priserna har inte motiverats av konsumenternas värdering av lägenheterna. En svart marknad har stimulerats. Regleringen har också varit en

bidragande orsak till rivningsraseriet.

Sedan 1956 har en successiv avveckling av regleringen pågått. Den har varit av såväl kategorimässig som regional art. Utskottets socialdemokratiska del vill liksom departementschefen inte nu gå med på en fortsatt successiv avveckling. Socialdemokraterna skriver i sin reservation, att det inte finns anledning att nu närmare gå in på frågan om en fortsatt successiv avveckling. Vi däremot har inte funnit att det finns något skäl att avbryta den successiva avvecklingen. Hyresgästerna har tvärtom genom den nya hyreslagen fått ett förbättrat skydd, som det finns anledning att hälsa med tillfredsställelse. Förslag om att ett sådant skydd borde beslutas av årets riksdag föreslogs också i motion från vårt håll i januari. De nya hyreslagsbestämmelserna med besittningsskydd ger ett bättre skydd åt hyresgästerna, varför det i varje fall inte har inträffat något som minskar motivet för att fortsätta den successiva avvecklingen.

Sedan vill jag poängtera, att när regeringen en gång bestämmer sig för att lägga fram förslag om en total avveckling av regleringen bör denna även då ske successivt, så att vi inte får några socialt oacceptabla konsekvenser när det gäller hyresmarknadens utveckling.

Liksom i propositionen 1967:141 föreslås nu endast ett indirekt besittningsskydd för lokaler. Departementschefen hävdar den uppfattningen, att hyresmarknaden för lokaler numera väsentligt skiljer sig från hyresmarknaden för bostäder. Det sägs i propositionen att det inte kan anses råda någon påtaglig brist på lokaler på någon ort, inte ens i storstadsområdenas centrala delar. Innan man gör sådana tvärsäkra påståenden borde man dock först höra efter uppfattningarna hos de små företagare som är på jakt efter bra, välbelägna lokaler till rimliga kostnader.

Vi reser vanter har liksom ett stort antal remissinstanser hävdad den upp-

Hyresreglering m. m.

fattningen, att ett indirekt besittningsskydd inte är tillräckligt. För många hantverkare och småföretagare är innehavet av en lämplig lokal förutsättningen för deras ekonomiska trygghet. De föreslagna ersättningsreglerna i ett indirekt besittningsskydd kan inte ge ett effektivt skydd mot uppsägningar. Man kan när som helst bli uppsagd och då eventuellt tvingad att betala en oskäligen hyra. Man skall inte behöva processa sig till sin rätt att inneha sin lokal. Därför anser vi det vara motiverat att ha samma besittningsskydd för lokalhyresgäster som det som skall gälla för bostadshyresgäster.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen XIV vid tredje lagutskottets utlåtande nr 50. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Sjönell* (cp).

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Samtliga de borgerliga ledamöter som yttrat sig tidigare i denna debatt har inlett sina anföranden med sin egen historieskrivning över vad som hände i december månad när regeringens proposition 1967:141 drogs tillbaka. Orsaken till tillbakadragandet var ju den kovändning som folkpartiet och centerpartiet gjorde i anslutning till behandlingen av regeringens proposition om hyresregleringens avskaffande. Härigenom spolierades möjligheterna att redan förra året fatta beslut om en ny hyreslag. Från en samlad borgerlighet har under flera år, för att inte säga decennier, förts fram krav på hyresregleringens avskaffande, men när förra årets hyresproposition, baserad på flera års utredningar och byggd på samförstånd mellan hyresmarknadens parter, presenterades för riksdagen ställde sig mittenpartierna på en annan principiell grund och hävdade, att ett

förverkligande av förslaget skulle innebära betydande hyreshöjningar.

Det var således icke frågan om övergångstidens längd, som förorsakade propositionens tillbakadragande, utan det faktum att mittenpartierna inför hyresförhandlingarna ville stärka hyresvärdarnas situation, så att dessa skulle kunna ta ut högre hyror än vad som var motiverat med hänsyn till marknadsläget. Detta var givetvis bakgrunden till de motioner mittenpartierna väckte förra året, men man försökte på detta håll — om än med ringa framgång — göra gällande att det var hyresgästernas sak man var intresserad av. Sällan har mittenpartierna blivit så kritiserade i den borgerliga pressen som i samband med sitt av, såsom jag förmodar, partitaktiska hänsyn dikterade upprädnande denna gång.

På socialdemokratiskt håll beklagade vi djupt den situation som uppstod i samband med mittenpartiernas agerande. Såsom herr Svenning redan tidigare erinrat om, försökte vi inom tredje lagutskottet finna former för en samförstånds lösning. Att vi beklagade den situation som uppstod berodde framför allt på det förhållandet, att den föreslagna hyreslagen innehöll flera för hyresgästerna värdefulla ting. Där framlades t. ex. förslag om ökat besittningsskydd, större reparationsskyldighet, förbättrade bestämmelser för tjänstebostadshyresgäster och lagfäst bytesrätt.

Det är därför med tillfredsställelse vi nu hälsar regeringens proposition nr 91 till årets riksdag, vilken behandlas i tredje lagutskottets utlåtande nr 50. Förslaget till ny hyreslag är nämligen med något undantag likalydande med det förslag, som mittenpartierna förra året spolierade. Lagen innehåller således bestämmelser om förstärkt besittningsskydd, om lagstadgad bytesrätt för bostadshyresgäster, om förbättrat rättskydd för hyresgäst när lägenheten upplåts i anslutning till anställning, om vidgad rätt för hyresgäst att överlåta

Hyresreglering m. m.

hyresrätten och att upplåta lägenheten i andra hand samt om vidgad skyldighet för hyresvärd att underhålla bostadslägenhet. En nyhet i årets förslag är att bytesrätten gäller över hela landet — något som jag för övrigt tillsammans med ett par andra socialdemokrater redan förra året motionsledes krävde att den skulle göra.

Beträffande hyresregleringslagen föreslås en förlängning till utgången av år 1971. Lägenheter som färdigställs efter utgången av år 1968 undantages dock från regleringen och hyran bestämmes efter jämförelse med hyresläget i likvärdiga lägenheter, varvid de allmännyttiga bostadsföretagen kommer att bli prisledande. Det finns därför anledning hoppas att kravet på rimliga hyror i nyproducerade lägenheter blir bättre tillgodosett än vad fallet nu är i de privatproducerade lägenheterna.

För det äldre bostadsbeståndet finns det dock möjlighet att få hyresregleringen upphävd, om hyresvärden låter huset undergå en omfattande ombyggnad och modernisering. Genom denna regel bör en icke oväsentlig upprustning av det äldre bostadsbeståndet komma till stånd — om det nämligen har varit så som man från fastighetsägarhåll velat göra gällande och som herr Bengtson i Solna i dag sagt, att nuvarande grundhyror plus generella hyreshöjningar icke räckt till för att underhålla och rusta upp bostadsbeståndet. Personligen tror jag att det resonemang som förts från fastighetsägarhåll och som herr Bengtson i Solna i dag stött — det går som sagt ut på att hyresläget i det bostadsbestånd som hyresregleringen omfattar icke möjliggör ett fullgott underhåll — har varit och är i grunden falskt. Som bekant har de generella hyreshöjningar som medgivits även innefattat kompensation för löpande fastighetsunderhåll.

Att det är lukrativt att inneha fastigheter som omfattas av nuvarande hy-

resreglering framgår av de artiklar som Dagens Nyheter under april månad publicerade om de börsnoterade fastighetsförvaltande företagen. Exempelvis fastighetsbolaget Drott, som innehar företrädesvis äldre fastigheter — de har genomsnittligt varit i bruk ungefär 60 år — har successivt moderniserat lägenheterna. Detta fastighetsbolags hyror är — det skall jag erkänna — relativt låga, men trots detta var vinsten per aktie för år 1967 cirka 15 kronor. Drotts vinst har under senare år successivt stigit, och under de senaste fyra åren har utdelningen ökat med en krona per år för att år 1967 vara 13 kronor. Detta innebär, herr Bengtson i Solna, att aktieägarna under dessa fyra år fått en ökning av utdelningen på inte mindre än 45 procent!

Jag har således mycket svårt att följa med i det resonemang som förts från fastighetsägarhåll och som högerns talesman här i dag anslutit sig till, nämligen att hyresläget i det äldre fastighetsbeståndet är så lågt, att det inte går att förränta det insatta kapitalet och inte heller att göra reparationer.

Trots att man alltså kan hävda att de utgående hyrorerna i det reglerade beståndet väl bör räcka till för underhåll är det välkommet att möjlighet öppnas att få fart på underhållet och moderniseringen av det äldre beståndet. Det har ibland talats om rivningsraseri — jag tror att herr Grebäck i sitt inlägg använde detta ord — vilket jag tycker är överdrivet. Men genom den nya regel som nu föreslås bli införd bör allt tal om omöjligheten att modernisera och underhålla det äldre bostadsbeståndet kunna avföras ur debatten.

Vid mom. F i utskottsutlåtandet har avgivits en socialdemokratisk reservation. Utskottsmajoritetens hemställan under denna punkt gäller det krav om en successiv avveckling av hyresregleringen som framförts i olika borgerliga motioner. Utskottsmajoriteten, som alltså i detta fall utgörs av de borgerliga

Hyresreglering m. m.

ledamöterna, vill i skrivelse till Kungl. Maj:t påtala vikten av att den successiva avvecklingen fortsätter. Eftersom hyresregleringens giltighetstid förlängs endast med tre år måste riksdagen före utgången av denna tid ånyo ta ställning i frågan. Då det rör sig om en så kort tidrymd finns det, som departementschefen också framhållit, ingen anledning att nu ta närmare ställning till frågan om fortsatt successiv avveckling av hyresregleringen.

Hyresregleringen gäller för närvarande för cirka 500 000 privatägda hyreslägenheter, fördelade på ett antal bostadsområden där balans på bostadsmarknaden ännu inte har uppnåtts. Därest tillgången och efterfrågan kommer i balans under den tid det nu gäller — tre år — kan regeringen ta initiativ till avveckling redan under denna tid om den finner det motiverat. Jag får därför, herr talman, yrka bifall till den socialdemokratiska reservation som avgivits vid utskottets hemställan under moment F.

Herr talman! Under moment E i utlåtandet finns en reservation av två folkpartister och två högermän, vilka kräver sådan ändring av reglerna i övergångsbestämmelserna att fastighetsägarna redan fr. o. m. den 31 maj i år skulle kunna sätta i gång och före årsskiftet avsluta reparationer av fastigheter för att därigenom få dessa utanför hyresregleringen och en förhöjning av bashyran. Som jag redan tidigare försökt framhålla innehåller nu gällande bestämmelser om generella hyreshöjningar kompensation för löpande fastighetsunderhåll. Dessa regler skall givetvis fortsätta att gälla under innevarande år, trots att ny lag kommer att träda i kraft fr. o. m. årsskiftet om riksdagen, som jag hoppas, bifaller proposition nr 91.

Reservanterna har tydligen inte uppfattat skrivningen i 3 och 4 §§, som reglerar dessa förhållanden. Jag skall därför för herr Bengtson i Solna läsa upp vad som står i 3 §: »Har lägenhetens

värde ökat genom sådant ombyggnads-, ändrings- eller underhållsarbete som är av ej endast ringa omfattning eller föreligger för visst fall annat skäl av därmed jämförlig betydelse, äger nämnden på framställning av hyresvärden höja bashyran till det belopp, som därav föranledes.»

Det är således, som framgår av denna paragraf, inte fråga om något vanligt löpande underhåll. Om man skall kunna få en höjning av bashyran skall det röra sig om en rejäl upprustning och modernisering av fastigheten, som kan motivera en ändring av bashyran. Jag tror, herr talman, att fastighetsägarna behöver tiden fram till årsskiftet för att planera och förbereda dylika arbeten. Jag får därför yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan under detta moment.

Frågan om besittningsskydd för lokaler och butiker har också tagits upp i reservation. Motionsledes har krävts ett direkt besittningsskydd för lokalhyresgästerna, likadant som det bostadshyresgästerna har. Såsom utskottsmajoriteten framhåller i utlåtandet utgör hyresförhållanden beträffande lokaler i allmänhet ett led i en affärsmässigt driven verksamhet och sociala skäl kan inte, på samma sätt som när det gäller bostadshyresgäster, anföras som stöd för ett direkt besittningsskydd. Utskottsmajoriteten understryker att de ekonomiska synpunkterna i allmänhet är helt dominerande då det gäller hyresavtal beträffande lokaler. Därför tror vi — och i denna tro har vi gott sällskap, som herr Bengtson i Solna framhöll — att det indirekta besittningsskydd som den nya hyreslagen ger lokalhyresgästerna kommer att bli det bästa stödet för dem.

Herr talman! Till mom. K i utskottets hemställan har jag fogat en blank reservation. I en motion II:1148, väckt av fru Holmqvist m. fl., har hemställts att skälighetsprövningen av hyressättning skall gälla även för inackorderingsrum. Enligt propositionen omfattar besittningsskyddet inte lägenheter som utgör

Hyresreglering m. m.

del av upplåtarens bostad, dit inackorderingsrum hör. Den föreslagna hyreslagen bygger på det förhållandet, att hyresspärren skall vara ett komplement till besittningsskyddet, som inte skall kunna sättas ur spel genom obilliga hyreskrav. Att införa besittningsskydd för inackorderingsrum är inte möjligt. Utbudet av uthyrningsrum skulle sannolikt nedgå katastrofalt, och därigenom skulle ungdomen, framför allt i storstäderna, ställas i en mycket svår situation. Eftersom det råder ett samband mellan besittningsskyddet och hyresspärren har utskottet inte funnit det möjligt att införa en skälighetsprövning av hyran för uthyrningsrum.

Jag har, herr talman, fått böja mig för utskottets uppfattning i denna fråga och har inte velat rubba grunderna för förslaget till ny hyreslag. Jag kan dock inte undgå att hysa en viss oro beträffande prisutvecklingen för möblerade rum, som för de ungdomar som flyttar till storstadsregionerna under den första tiden på den nya orten mestadels är den enda bostadsform som står till förfogande. Jag förutsätter att Kungl. Maj:t följer denna fråga med uppmärksamhet och, om utvecklingen i framtiden visar negativa effekter, försöker finna en form för hyreskontroll beträffande möblerade rum och inackorderingsrum.

I detta sammanhang bör det understrykas att våra kommunalmän har ett stort ansvar för ungdomens bostadsfråga. Varför bygger vi bara studenthotell men inte ungdomshotell? Jag tror att vi snart måste ompröva våra nuvarande förhållanden och i stället för studenthotell bygga ungdomshotell, där såväl förvärvsarbetande som studerande ungdom kan bo. Kategoribebyggelse, av vilket slag det vara må, är i grunden felaktig. Enligt min mening skulle många av de kommunistiska studenter, som ligger bakom de pöbelliknande upplopp vi fått bevittna de senaste dagarna, må synnerligen väl av att bo och leva tillsammans med förvärvsarbetan-

de, sund, svensk ungdom. Min konklusion, herr talman, blir därför: Sluta med kategoribyggnad och bygg ungdomshotell, som står till förfogande för såväl förvärvsarbetande som studerande ungdom!

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen IV, som är fogad till utskottets hemställan vid mom. F. Vid övriga moment yrkar jag bifall till vad tredje lagutskottet hemställt. Jag kommer också, herr talman, att rösta för bifall till statsutskottets hemställan i dess utlåtande nr 130.

Herr NYBERG (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ett par påståenden i herr Hugossons anförande kan jag inte gärna låta stå oemotsagda. Herr Hugosson gjorde gällande att det var mittenpartiernas kovändning — som han kallade det — förra året, som gjorde att propositionen togs tillbaka. Jag vill bestämt bestrida att någon kovändning förekom. Kan man tala om en sådan »rörelse» i detta sammanhang, måste det väl vara den som regeringen företog, när den återtog propositionen.

Jag vill kraftigt understryka att det i princip inte förelåg några skiljaktigheter mellan socialdemokraterna och mittenpartierna när det gällde hyresregleringens avveckling och den nya hyreslagen. Skillnaden var endast den, att vi ansåg att det borde vara en något längre övergångstid, och det kan ändå inte vara en principiell olikhet. Vi menade ju från båda hållen att den nya hyreslagstiftningen var välkommen och borde genomföras.

Jag vill också säga att det inte var våra motioner som åstadkom rädsla hos hyresgästerna. Det förekom också motioner från socialdemokratiskt håll, vilka väcktes tidigare än mittenpartiernas motioner och i vilka det befarades att resultatet av den nya hyreslagstiftningen skulle bli hyresstegringar till nackdel för hyresgästerna. Jag vill i detta sammanhang också framhålla, att vi re-

Hyresreglering m. m.

dan vid riksdagens början i år från folkparti- och centerpartihåll väckte motioner med förslag om förstärkning av skyddet för hyresgästerna och samtidigt en sådan ändring av hyresregleringen, att hyresvärd efter företagen grundlig reparation skulle få hyresbeloppet prövat av hyresnämnd. Dessa förslag återfinns också i den proposition som nu ligger på riksdagen bord, och som vi i dag i stort sett kommer att antaga.

Beträffande det direkta besittningsskyddet för lokaler vill jag säga att det föreligger en viss skillnad mellan uppfattningarna hos herr Hugosson och herr Svenning. Herr Hugosson är ganska säker på att det indirekta besittningsskyddet blir tillfredsställande, medan herr Svenning däremot i ett tidigare yttrande framhöll, att om det skulle visa sig att det inte blir tillfredsställande, skulle man kunna ta upp frågan på nytt. Vi reserverar oss önskar att man snarast möjligt efter vederbörlig utredning skall genomföra en lagändring som ger ett direkt och starkare besittningsskydd även för lokaler.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hugosson redovisade ett fastighetsbolag som har lyckats rationalisera sin fastighetsförvaltning och sköta sin finansförvaltning så bra och ha sin expertis inkopplad på hyresregleringens kineseri på ett sådant sätt, att fastigheterna lämnar överskott.

Förhållandet är väl det, att hyrorna i vissa allmännyttiga bolag ligger betydligt högre än hyrorna i vissa andra fastigheter. Herr Hugosson erkänner att detta fastighetsbolag hade relativt låga hyror. Det är väl anledning att här ha fullständig och naturlig konkurrens. Kan ett bolag sköta sin fastighetsförvaltning på ett förträffligt sätt — jag förutsätter nu att just detta bolag har goda fastigheter, vilket jag inte haft tillfälle att själv kontrollera, men jag tror herr Hugosson på hans ord — är

det en fråga om effektivitet. Men vad jag har talat för, herr Hugosson, är de små fastighetsägarna, kanske främst i de tre städer som jag vill nämna, nämligen Hälsingborg, Gävle och Jönköping, med lägenheter som ligger kvar på en orimligt låg hyresnivå. — Jag skall inte nämna siffrorna en gång till, eftersom jag redan har gjort det två gånger. Det är dessa fastigheter som nu kommer att utsättas för nytt rivningshot. Vi kan bara konstatera detta.

Vidare gick herr Hugosson in på förslaget i vår reservation, att reglerna om höjning av bashyra på grund av underhållsarbete och avtal om ersättning på grund av sådant arbete skulle tillämpas också på arbeten som avslutats före utgången av 1968. I och för sig är det kanske inte 3 § som är den väsentliga i detta sammanhang, utan det är mera 4 §. Men herr Hugosson räknar liksom med att en ny tidräkning påbörjas från och med i dag. Tror inte herr Hugosson att det finns fastighetsägare som redan tidigare planerat för lång tid framöver beträffande dessa reparationer, ombyggnader och underhållsarbeten? Det är nu svackan kommer på grund av den regel som uppenbarades i propositionen för cirka en och en halv månad sedan. Det är då som det hela stoppar upp. Herr Hugosson har ingen som helst känsla för att vi i detta läge bör stimulera sysselsättningen, då vi har över 10 000 arbetslösa inom facket.

Till slut vill jag bara konstatera att herr Hugosson har större intresse av att de unga får möblerade rum än av att de får nya, moderna lägenheter.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall bara ta upp en sak som herr Hugosson berörde i sitt långa anförande, nämligen frågan om det indirekta besittningsskyddet för lokalhyresgästerna. Han sade att man beträffande dem inte kunde förebära samma starka sociala skäl; det vore här

Hyresreglering m. m.

mera fråga om en affärsmässig uppgörelse o. s. v.

Jag undrar, om det i verkligheten förhåller sig så. Tag t. ex. en invalid som har ett korvstånd eller någon annan kiosk på en trafikerad plats, talar då inte starka sociala skäl för att han i det fallet har ett direkt besittningsskydd? Jag har svårt att förstå motsatsen.

Jag kan ta ett annat exempel. I en tätort finns en företagare som driver en småindustri med ett tiotal anställda. Till företaget hör även en bostadsfastighet. Nu kommer det märkliga att inträffa att han i fråga om bostadsfastigheten har ett direkt besittningsskydd men när det gäller verkstaden bara ett indirekt. Han kan alltså sägas upp vilken dag som helst när det gäller företaget, men han får sitta kvar i sin villa — vad han nu kan ha för glädje av det.

Jag tror att det finns minst lika starka sociala skäl för ett direkt besittningsskydd när det gäller lokalhyresgästerna som när det gäller bostadshyresgäster. Vi kommer nog att ganska snart få tillfälle att ompröva denna fråga, vilket varit onödigt, om vi givit lokalhyresgästerna samma skydd som tillkommer bostadshyresgästerna.

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Anledningen till att jag tog ordet kovändning i min mun som karakteristik på mittenpartiernas agerande under höstrikdagen 1967 var att de under flera år fört fram krav på hyresregleringens avskaffande men att de sedan när propositionen kom, stoppade grus i maskineriet!

Det var, herr Nyberg, inte fråga om den förlängda övergångstiden som för oss i tredje lagutskottet var det väsentliga under diskussionerna förra året, utan det var den skrivning som de borgerliga ville ha införd i utskottsutlåtandet. De ville där ha med uttryck om väntade hyreschocker eller hur nu formuleringarna löd. Socialdemokraterna ville inte vara med om att ge hy-

resnämnderna detta som underlag vid ett bedömande av hyressättningen i framtiden. Vi hävdade att denna fråga var av så viktig natur, att det borde föreligga en överenskommelse eller ett någorlunda gott samförstånd om de grundläggande politiska värderingarna i en ny hyreslag.

Till min glädje konstaterar jag att sex veckor efter det frågan var uppe till behandling väckte representanter för folkpartiet en motion vari hävdades — och jag kan, om herr Nyberg så vill, ordagrant citera ur den — att politisk enighet måste råda om man skall fatta ett sådant beslut. Detsamma hävdade vi i december, och det man då angrep hade alltså blivit sanning under den allmänna motionstiden i januari månad — ånyo ett exempel på mittenpartiernas hoppande från en åsikt den ena dagen till en annan åsikt nästa dag. Vi gläder oss åt att de nu har kommit fram till vår uppfattning även på denna punkt.

Herr Bengtson i Solna sade att jag pekat på ett enda fastighetsbolag som skött sig bra, och han menade väl att det inte skulle vara representativt. Jag har i min hand papper med uppgifter inte bara från det företag som jag hänvisade till, utan även från andra — det finns tyvärr inte så många fastighetsförvaltande företag som är börsnoterade och som man därför har insyn i genom deras verksamhetsberättelser. De uppgifter jag har skall jag emellertid gärna ställa till förfogande. Av dem framgår att samtliga de börsnoterade företag som har äldre fastighetsbestånd gör mycket goda vinster.

Herr Bengtson i Solna försökte litet demagogiskt göra gällande att jag är mer intresserad av att ungdomen får möblerade rum än lägenheter — det är ju helt felaktigt.

Herr BENGTON i Solna (h) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort kommen-

Hyresreglering m. m.

tar beträffande de fastighetsförvaltande bolagen som herr Hugosson är så imponerad av.

Jag tycker det är mycket glädjande om de kan förvalta sina fastigheter; jag förmodar att de har bra lägenheter och kan få fram ett överskott. Herr Hugosson har sagt att de allmännyttiga bolagen skall vara prisledande när man försöker ena sig om en hyresnivå. Skulle man då inte kunna tänka sig att dessa nu berörda bolag, som tydligen tillämpar lägre hyror än de allmännyttiga, blir prisledande och att man såg till att vissa byggherrar inom de allmännyttiga bolagen byggde litet billigare?

Herr HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter om ursäkt för att jag måste ta tid i anspråk för att upplysa herr Bengtson i Solna om att den nya hyreslagen gäller fastigheter som produceras fr. o. m. den 1 januari 1969. Det finns alltså ingen möjlighet att ta fastighetsbolag med ett fastighetsbestånd som är 60—70 år gammalt som utgångspunkt när man skall bedöma kostnads- och hyresläget i nyproduktionen.

I min förra replik hann jag inte med att bemöta vad herr Bengtson i Solna tidigare talade om, nämligen hyresgrupperna som skulle ha inneburit att man i tre nämnda städer inte fått en skäligen hyressättning därför att man 1942 inte hade lägenheterna eller lokalerna uthyrda eller därför att man då hade exceptionellt låg hyressättning. Men varför i fridens namn har inte dessa fastighetsägare under perioden 1942—1968 utnyttjat de möjligheter som finns enligt hyresregleringslagen att få en ändring till stånd? Även under utskottsbehandlingen har vi sagt att sådana möjligheter skall finnas under en övergångstid. Om det som herr Bengtson i Solna säger är riktigt, tycker jag att han skall åka till Jönköping och Hälsingborg och tala om för dessa fastighetsäga-

re att det finns möjligheter att få en ändring av hyresläget till stånd.

Ordet lämnades på begäran till Herr BENGTSON i Solna (h), som yttrade:

Herr talman! Jag har tyvärr ingen replik kvar.

Vidare anförde:

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Det är inte länge sedan vi här i kammaren debatterade det höga kostnadsläget i nyproduktionen och de åtgärder som borde vidtagas för att komma till rätta med det problemet.

I Åke Ortmarks nyligen mycket uppmärksammade TV-program riktades strålkastarna på det fullkomligt orimliga förhållandet att vi har ganska många tomma outhyrda moderna lägenheter och samtidigt en relativt lång bostadskö, där det inte finns människor som anser sig ha förmåga att hyra dessa lägenheter. Vi har haft en rad debatter här i kammaren i samband med interpellationer om detta problem. Jag skall inte här upprepa, hur den grupp jag representerar ser på frågan om åtgärder, ägnade att angripa kostnadsproblemet och åstadkomma lägre hyror. Flera av medlemmarna i vår grupp har framfört synpunkter på detta i så många sammanhang och därför skall jag inte upprepa detta.

Ett faktum är emellertid att man nu på borgerligt håll gärna vill utnyttja de höga hyror i nyproduktionen som motiv för vad man kallar en friare hyresmarknad, en fri hyressättning, varvid avses det äldre fastighetsbeståndet. Omskrivet betyder detta: slopande av hyresskontrollen eller en väsentlig uppluckring av denna, höjda hyror. Det är s. k. marknadshyror man vill uppnå. Herr Bengtson i Solna och herr Grebäck m. fl. har ju talat för detta här i debatten.

I högerens partimotion till den före-

Hyresreglering m. m.

liggande popositionen nr 91 betecknas det som asocialt och orättvist att en del medborgare i förhållande till andra har en rymlig, god och billig bostad.

Vi har sagt tidigare och jag vill upprepa det: hyrorna i nyproduktionen och de relativt nyuppförda lägenheterna blir inte lägre av att man höjer hyrorna i de äldre husen. Vår ståndpunkt är att såväl angripa problemet om det höga hyresläget i nyare hus som att vända oss mot sakligt omotiverade hyreshöjningar i de äldre. Vi kan inte godkänna att bostaden skall betraktas som en marknadsvara. En bostadspolitik med ett socialt innehåll förutsätter att samhället både kontrollerar och påverkar hyresnivån.

Regeringen drog som bekant tillbaka sin proposition nr 141 år 1967. Nu återkommer den med en ny proposition. Jag skall inte bestrida eller förringa värdet av de faktiska förbättringar som det nu föreliggande regeringsförslaget innehåller.

Vi har i motionsparet I: 896 och II: 1149 konstaterat dessa förbättringar. Men jag vill säga — fortfarande utan att förringa värdet av en bytesrätt gällande hela landet, etc. — att dessa förbättringar rör relativt små frågor i jämförelse med den enligt vår mening centrala frågan om reglerna för hyressättningen. I det avseendet återkommer regeringen med det förslag som i höstas utsattes för en ganska hårthänt kritik här i kammaren av bl. a. herr Lundberg och i motioner av herrar Hagnell och Lindkvist m. fl., för att nu inte tala om den folkpartistiska motionen, där man yrkade på en förlängd övergångstid för hyresregleringens avveckling. Man ville liksom åstadkomma en generösare tolkning av uttrycket i 48 § hyreslagen att hyrorna inte väsentligen finge överskrida hyran för »lägenheter som med hänsyn till bruksvärdet är likvärdiga». Nu återkommer regeringen med exakt samma förslag till regler för hyressättningen, men inom folkpartiet är man

faktiskt mer nöjd denna gång. Relativt nöjd förefaller man också att vara inom högern. I sin partimotion nr II: 1146 betygsätter högern regeringsförslaget så här: »Å andra sidan innebär Kungl. Maj:ts proposition — — — betydande lättnader i regleringen ägnade att underlätta en övergång till de fria förhållanden som utgör förutsättning för balansen på bostadsmarknaden.» De invändningar herr Bengtson i Solna gjorde var ju inte heller så särskilt kategoriska, och han meddelade också att han inte ens avsåg att yrka bifall till sin egen motion. Denna tillfredsställelse över regeringsförslaget är enligt vår mening inte helt rekommenderande för förslaget ur hyresgästsynpunkt. Det nya i regeringsförslaget i jämförelse med förslaget från i höstas är ju att hyresregleringen på bristorterna föreslås förlängd under en period av tre år. Om det innebar att den nuvarande hyreskontrollen och det nuvarande förfarandet bibehölls skulle detta alltså betyda ett förlängt skydd mot hyresstegringar, åtminstone i huvudsak. Låt mig inom parentes säga att vi inte bara vill åstadkomma en treårig förlängning; vi vill ha en förlängning ända fram till den dag då bostadsfrågan fått en social lösning som ger goda bostäder åt alla till rimliga hyreskostnader. Men här uppluckras, som vi ser det, hyresregleringen så att åt fastighetsägarna trots förlängningen på tre år ges möjligheter att genomföra sin hyresstegringslinje på ett sätt som de redan nu praktiserar men som de hädanefter kommer att kunna praktisera mera legalt.

Låt mig erinra om ett reportage i Dagens Nyheter i december i fjol som tidningen kallade för Tidsbild från hyresnämnderna. Exempel gavs på fall där hyran hade trefaldigats på grund av s. k. standardförbättringar, medan själva underhållet av lägenheterna i fråga — målning, tapetsering etc. — fått bekostas av hyresgästerna själva. Moderniseringarna kan ha utgjorts av att en

Hyresreglering m. m.

marmordiskbänk ersatts med en rostfri sådan, de kan ha bestått i utbyte av en spis e. d., medan underhållet av lägenheten varit eftersatt. Hyresgästföreningarna i landet kunde ge massor av belysande exempel på detta. Nu skall hyresregleringslagen, som i sin nuvarande lydelse medgivit ett sådant förfarande ytterligare mjukas upp, ytterligare försämrade genom att man inför något som man kallar »omfattande ombyggnad». I sådant fall upphör hyresregleringen att gälla, och i dess ställe kommer systemet med lägenheternas s. k. bruksvärde och jämförelsehyror enligt nya hyreslagens så starkt kritiserade paragrafer att träda i funktion. Mot bakgrunden av den praxis som bl. a. Dagens Nyheter genom sin studie av hyresnämndsprotokollen kunde visa på kan man vara förvissad om att metoden kommer att praktiseras i mycket vidsträckt omfattning.

Man vill ju ställa in det i det sammanhang, som herr Bengtson i Solna alldeles nyss i debatten var inne på, när han polemiserade mot herr Hugosson och sade: Tror inte herr Hugosson att hyresvärdarna planerat reparationer? Jo, det har de säkert gjort. Framför allt har de planerat hyreshöjningar när denna lag träder i funktion.

Visst är det nödvändigt att lägenheter förbättras. Jag vill inte bestrida att det kan finnas sakligt motiverad och grundad hyreshöjning. Men det är något annat man kommer att tillåta enligt det föreliggande lagförslaget. Det är, skulle jag nog vilja påstå, egentligen fritt fram för hyreshöjningar. Och ändå måste vi ju som generell värdering säga att det under den senaste tioårsperioden ägt rum en fortlöpande försämring av förhållandet mellan inkomst och hyra.

Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm har vid sitt årsmöte den 20 april 1968 uttalat sig så här:

»Det måste också resas starka beaktligheter mot att hyresvärdar på hy-

resreglerade orter skall ha rätt att överenskomma med sina hyresgäster om ersättning vid sidan av bashyran för standardförbättringar och reparationer. Riskerna för missbruk är uppenbara.»

Jag skulle också vilja citera en utmärkt skrivning från Hyresgästernas riksförbunds tjugonde ordinarie kongress som nyligen hållits. Där sägs följande: »Kongressen finner emellertid att ändringar som föreslås införda i hyresregleringen innebär uppenbara risker för omotiverade hyreshöjningar i samband med t. ex. underhåll av lägenheter. Vidare är det i hög grad riskfyllt att besittningsskyddet enligt den nya hyreslagen kan avtalas bort.»

Utskottet tycker emellertid att de farhågor som jag uttrycker här och som framförts i vår motion är överdrivna. Situationen blir i praktiken den att eftersom skrivningen i propositionen genomgående uttalat ett berättigande för hyreshöjningar, till och med i fall som inte direkt höjer lägenhetens värde utan som avser reparation av fastighetens tak, fasader, rörsystem, grundförhållanden etc., har fastighetsägarna i sanning fått ett gynnsamt förhandlingsläge då de tar initiativ till att »fritt förhandla om höjd hyra» med anledning av sådana reparationer. Jag föreställer mig livligt att mer än en hyresnämnd — efter antagande av detta förslag — också kommer att anse sig ha fått riktlinjer om efter vilka grunder den har att bedöma hyresärendena.

Herr talman! Vi upprepar i motionsparet I: 896 och II: 1149 vårt förslag till annan lydelse av hyressättningsparagrafen än det regeringen framlagt.

Hyresgäströrelsen i vårt land har, som jag erinrat om nyss, kongressat och kan redovisa i runt tal 500 000 medlemmar. Förbundet har en förhandlingsordning med de allmännyttiga bostadsföretagen och avtalar om hyrorna. Vi anser för vår del att det väl skulle kunna tänkas ett utsträckande av detta för-

Hyresreglering m. m.

farande till att gälla även det privata fastighetsbeståndet i större eller mindre grad.

I den mån sådan överenskommelse icke träffats mellan partsorganisationerna skall — enligt vårt förslag — hyran fastställas av hyresnämnd. Vårt förslag har den utformningen att här avses orter med mer än 10 000 invånare. Det betyder att bestämda regler måste ligga till grund vid fastställandet av hyrorna. Medan vi i vår motion framhållit, att hyresnämnd »har att vid fastställande av hyra utgå från fastighetens drifts- och självkostnader samt att hyran med hänsyn till standard och bostadsmiljö ej får överstiga hyresnivån för jämförliga lägenheter eller eljest ej är obillig» står det i regeringsförslaget beträffande samma paragraf, att hyran skall anses som oskäligen »om den väsentligt överstiger hyran» för likvärdiga lägenheter o. s. v. Utgående från linjen för bibehållande och förbättring av samhällets kontroll över att inga sakligt omotiverade, d. v. s. oskäligen, hyresregleringar inträffar, anser vi att de nuvarande hyresnämnderna måste finnas kvar. I princip är en hyresnämnd för varje län otillräcklig. Statens hyresråd bör bibehållas och ha i huvudsak samma uppgifter som nu. Av det nu anförda framgår att vi avvisar uppluckringen av hyresregleringslagen 3, 4 och 26 §§.

Låt mig avslutningsvis återknyta till de principiella frågeställningarna. Regeringsförslagets förbättringar jämförda med fjolårets förslag ändrar inte omdömet att detsamma i stort sett är otillfredsställande från hyreskonsumenternas synpunkt. Därmed är också sagt att det avlägsnat sig från en annan sak som enligt vår mening måste anses väsentlig, nämligen det sociala innehållet i bostadspolitik. Varje finger åt linjen om marknadshyror representerar ett sådant avsteg. Effektivare priskontroll, inte avvecklad sådan, måste alltfört vara riktningsgivande. De pri-

vata vinstintressena bör skyndsammast möjligt kopplas bort från bostadsmarknaden. Detta gäller produktionen av bostäderna och byggnadsmaterielen men också ägandet och förvaltningen av bostäderna. Vi har flera gånger, senast i vårt motionspar I: 882 och II: 1092 hösten 1967, erinrat om den linje som ursprungligen angavs i Arbetarrörelsens efterkrigsprogram och som Stockholms-Tidningen på sin tid mycket energiskt förfäktade. Inriktningen avsåg ett successivt överförande av flerfamiljshyreshusen i samhällets ägo. Tillsammans med det tidigare anförda om de privatkapitalistiska vinstintressenas fränkoppling från bostadspolitik bildar detta, enligt vår mening, huvudingredienserna i den socialistiska bostadspolitik som arbetarrörelsens partier borde samlas kring. En sådan linje anser vi måste fullföljas.

Jag kan innan jag slutar inte låta bli att göra en värdering av den hittillsvarande debatten. Flera socialdemokratiska talare har placerat sig i ett slags försvarsposition gentemot de borgerliga talarna. Detta reflekterar naturligtvis på ett riktigt sätt själva det framlagda förslaget men inte riktigt det parlamentariska läget. Men det reflekterar inte på ett riktigt sätt vårt parlamentariska läge. Realpolitiskt representerar ju majoriteten av de valda ombuden för Sveriges folk — för att här låna högprosans talesätt — de två arbetarpartier som rimligen borde enas om litet djärvare grepp på bostadspolitik. Och under inga förhållanden behöver de inta någon försvarsposition gentemot borgerliga kritiker.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionerna I: 896 och II: 1149. Reservationen V av herrar Hansson och Svenning vid mom. G i utskottets hemställan sammanfaller med det av oss i nämnda motionspar ställda yrkandet rörande 45 § förslaget till hyreslag, varför jag kan ansluta mig till den reservationen. Jag yrkar

Hyresreglering m. m.

även bifall till reservationen IV.

I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Mitt inlägg nu skall bli mycket kort. Jag skall bara något beröra uppläggnings- och reparationsfrågorna. Vi motionärer har starkt tryckt på att man i hyresnämnderna bör se till att hänsyn tas både till de generella hyreshöjningarna och till de fastighetsägare som har utfört reparationer på rätt sätt och i rimlig tid, men att fastighetsägare som försummat att reparera inte skall behandlas på samma sätt. Utskottet har helt avslutit sig till detta motionsyrkande, och därför har vi inte ens behövt skriva någon reservation om den saken. Utskottet har haft exakt samma uppfattning därvidlag.

Sedan tillåter jag mig också att som representant för hyresgästerna och deras förbund säga att vi är fullt på det klara med att vi kommer att kunna agera på ett mycket förnämligt sätt i dessa frågor, och vi är mycket glada över det stora förtroende vi fått av departementschefen att kunna klara de uppgifterna. När vi skall börja diskutera och förhandla om dessa frågor sitter vi också representerade både i hyresnämnderna — som numera blir länsorgan — och i hyresrådet. Våra representanter för både hyresgäster och affärsidkare kan därför bevaka de frågorna, och jag kan försäkra herr Jansson att vi skall utnyttja den ställning som den generösa behandlingen har givit oss.

Beträffande uppläggnings- och reparationsfrågorna är jag övertygad om att vi skall kunna gå samma väg som de allmännyttiga bostadsföretagen, d. v. s. träffa uppgörelse om reparationer inom fastställda tidsintervaller, för närvarande 9—10 år. Inom den tiden skall en fullständig reparation företas. Vi bör få samma kontakter med Fastighets-

ägareförbundet i det fallet och får därför möjlighet att agera på samma sätt som i fråga om de allmännyttiga bostadsföretagen.

Herr JANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Tillåt mig bara helt kort säga att det förtroende som departementschefen hyser för hyresgäst- rörelsen och för herr Svenning — som är en mycket framträdande talesman för hyresgästerna — delar också jag. Men om jag uttalar ett sådant förtroende för hyresgäst- rörelsens ledande personer, så innebär det på intet sätt att jag därmed anser att det framlagda lagförslaget är bra.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 91 till årets riksdag har fru Hörnlund, fru Thunvall och jag själv väckt motionen II: 1148 med yrkande om att i princip samma prövning av skäligheten i hyres- sättningen skall gälla för inackorderingsrum och möblerade lägenheter samt del eller delar av lägenhet, som vad som gäller på den övriga hyres- marknaden.

Enligt vår mening har en kategori av hyresgäster förbigåtts i propositionen, nämligen alla de som inte innehar egen bostad utan är hänvisade till att bo såsom inneboende hos annan lägenhetsinnehavare. Att denna fråga utelämnats i propositionen kan av stats- rådet motiveras med att boendeproblemen för denna kategori inte behandlats av vare sig hyreslagstiftningskommittén eller hyreslagstiftningssakkunniga.

Faktum är dock, såsom vi har fram- hållit i vår motion, att denna boende- form är dyr och ofta drabbar betal- ningssvaga grupper. I första hand är det fråga om ungdomar som av en eller annan anledning lämnar föräldra- hemmet och bosätter sig på annan ort för studier eller arbete. Yngre ensam-

Hyresreglering m. m.

stående mödrar är en annan sådan grupp. Den part som i skilsmässofall blir fränhäänd hyresrätten är vidare ofta hänvisad till att söka bostad i andra hand.

Den grupp som har de allra största svårigheterna att kunna hävda sig på hyresmarknaden torde vara den utländska arbetskraften. Upprörande fall har blivit kända, där undermåliga bostäder har hyrts ut till, mildt uttryckt, obilliga hyror.

Tyvänn har inte de som är hänvisade till denna boendeform någon organisation som för deras talan. Gruppen är inte liten. Enligt 1965 års folk- och bostadsräkning tillhör 242 000 personer, alltså cirka en kvarts miljon, bostadshushåll med vilkas lägenhetsinnehavare-bostadsföreständare de inte står i något släktskapsförhållande. Mer än 43 000 av dessa hyresgäster finns i Stockholms stad. I Stockholms län finns nära 23 000, i Göteborgs stad 13 000, i Malmöhus län 17 500 — av dessa i Malmö stad mer än 7 000 — i Uppsala nära 3 000 samt i Umeå, Örebro och Linköping över 2 000 i varje stad.

På universitetsorterna tillkommer konkurrensen om rummen från studenterna. Samtliga de skolungdomar, som är inackorderade på skolorterna, kommer nämligen utanför de 242 000 som jag tidigare angivit. Någon exakt uppgift över antalet sådana skolungdomar har emellertid inte stätt att få.

Jag vill inte göra gällande att alla som bor i inackorderingsrum betalar för dyr hyra. Men för många personer blir detta en alltför dyr boendeform, om deras värdfolk ekonomiskt vill utnyttja en svår situation. Hyresgästen kan t. ex. vägras möjligheten att koka en kopp kaffe eller te, så att all förtäring måste köpas utanför bostaden, och värdfolket kan vidare se med oblida ögon på att badrummet användes av den inneboende.

Jag har anledning förmoda att manliga inneboende kan ha mindre svårig-

heter att finna bostad än kvinnliga. När jag var ny i riksdagen tog jag själv kontakt med rumsuthyrare enligt de erbjudanden om hyresrum åt ledamöter, som brukar finnas i vårt läsrum. Det visade sig emellertid att rummen var avsedda för män, och anledningen härtill var att man allmänt hade den uppfattningen att kvinnor skulle använda badrummet mycket mer än männen och dessutom där vill tvätta strumpor och blusar. Om denna uppfattning är allmän, skulle det kunna innebära att det är svårare för flickor att hyra inackorderingsrum än vad det är för pojkar.

Oavsett detta råder det inget tvivel om att hundratusentals människor inom överskådlig tid kommer att vara beroende av möjligheten att hyra rum. Lösningen på detta problem bör vara att man bygger ungdomshotell och mindre lägenheter för enpersonshushåll. På denna punkt är jag helt överens med herr Hugosson. För dem som ännu under lång tid är beroende av inneboendesystemet borde det dessutom finnas någon form för prövning av skäligheten av hyreskostnaden. Utskotet har avfärdat propån i motionen med att hyresspärren är ett komplement till besittningsskyddet och att det inte är möjligt att införa en skälighetsprövning av det slag som vi motionärer tänkt oss utan att rubba grunderna för förslaget.

Herr talman! Av formella skäl avstår jag för dagen från att ställa något yrkande, men vi motionärer anser oss vara ute i angeläget ärende och tänker återkomma. Utöver den ekonomiska sidan har saken också en social och allmänmänsklig sida, vars betydelse inte bör underskattas. Det vore inte ur vägen att ungdoms- och familjeministern tog initiativet till en utredning av frågan — en sådan skulle enligt mitt förmenande vara väl så angelägen som många andra.

Hyresreglering m. m.

I detta anförande instämde fru *Thunvall*, fröken *Bergegren*, fru *Löfqvist*, fru *Hörnlund* och fru *Sundström* (samtliga s).

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Det finns inte mycket att i detalj lägga till den hittillsvarande debatten, men då jag begärt ordet har jag gjort det närmast för att få tillfälle att framföra några generella synpunkter på den reglerade bostadsmarknaden.

Genom det beslut som kammaren går att fatta om en stund kommer vi förmodligen att konfirmera regeringens snöpliga kapitulation i hyresregleringsfrågan från december förra året. Det var en kapitulation inför krafter och stämningar som regeringen uppenbarligen inte hade det politiska modet att ta upp striden med. Jag syftar nu inte på mittenpartiernas aktivitet under höstriksdagen. De kan visserligen inte komma ifrån sitt ansvar för händelseutvecklingen och sin obeskrivliga tanklöshet att ge regeringen en förevändning att göra reträtt i hyresfrågan, men det verkliga skälet för regeringen kan inte ha varit mittenpartiernas agerande, utan det har varit socialdemokraternas rädsla för stämningarna i de egna leden och deras numera allt vanligare farhågor för att kampanjen från vänsterflygeln skall ge utbyte för denna i det kommande valet.

Så föll då regeringen undan och tog det för svensk politik och för en regering över huvud taget exceptionella steget att ta tillbaka en proposition som den själv efter moget övervägande lagt på riksdagens bord. Regeringen valde alltså att öppet erkänna sitt bristande kurage framför att fullfölja en politisk handlingslinje som den själv, i vart fall under hela året, vid upprepade tillfällen starkt hade argumenterat för. Konsekvensen blev att det svenska folket fortfarande får dras med en orimlig bostadspolitik — en politik som

utmanar alla ekonomiska principer och alla förnuftsskäl, en politik som bygger på orättvisor och som gynnar vissa grupper i samhället och vissa generationer framför andra.

Den svenska bostads- och hyrespolitiken har under hela efterkrigstiden kantats av misslyckanden. Det är i själva verket förvånande att ett parti som det socialdemokratiska, som i andra sammanhang likväl till sist brukar låta förnuftet regera, inte vågat dra lärdom av erfarenheterna och av de — vågar jag säga — rent förödmjukande felspekulationerna år efter år på detta område.

För en regering och ett regeringsparti som — i varje fall i sin politiska förkunnelse — brukar hävda behovet av samhällelig kontroll och samhällelig insyn, av reglering och långsiktig planering, borde bostads- och hyresområdet ha kunnat tjänstgöra som ett nära nog idealiskt experimentfält för sådana idéer. Och den samhälleliga kontrollen har helt följdriktigt målmedvetet och planmässigt successivt utvidgats över hela området. I själva verket torde inom den svenska blandekonomin inte kunna uppletas någon sektor — jag har sagt detta förut, herr talman, men det tål att upprepas — där det offentliga insyn, kontroll och inflytande är av samma storleksordning som här och där de fria s. k. spekulativa krafterna i så stor utsträckning har motats bort. På detta experimentalfält skulle alltså regeringspartiet ha haft utomordentliga möjligheter att bevisa planeringspolitikens överlägsenhet över den fria marknadshushållningen. Erfarenheterna inom bostadssektorn hade kunnat åberopas som bevis för planeringspolitikens styrka och effektivitet — men därav blev intet. Vi känner alla till resultatet; det upplevs utan några förmildrande omständigheter av de enskilda bostadskonsumenterna i dag.

Det är riktigt att bostadssektorn om-

Hyresreglering m. m.

fattar den viktigaste delen av våra materiella behov. Men här finns, i motsats till vad fallet är på flertalet andra områden, ingen valfrihet, ingen möjlighet — annat än med hjälp av förbindelser, släktskap eller mycket digra plånböcker — att snabbt få individuella angelägna önskemål tillgodosedda.

Bostadsköerna växer trots en utomordentligt hög bostadsproduktion. Jag vill naturligtvis inte påstå att de nära en halv miljon människor som köar i våra bostadsregister saknar bostad. Flertalet har säkerligen anmält sig för att få en bättre bostad, en större bostad, en som har lämpligare läge i förhållande till arbetsplatsen eller en som över huvud taget motsvarar deras individuella behov bättre än den de har. Trots det uppgår antalet människor som helt saknar bostad till något över 100 000. I Stockholm får också barnfamiljerna vänta många år på lägenhet. För de barnlösa är väntetiden som bekant betydligt längre.

Bostadspolitiken har framför allt sin udd riktad mot de unga, som skall bilda familj. Hyressplitringen tycks nu förvärras och är helt orimlig ur marknadssynpunkt. Den utgör en social orättvisa; jag vidhåller det. Vi har att räkna med ett nytt bostadsfråse — de besuttna, med väl belägna, relativt billiga lägenheter. Motpolen till dessa blir de obesuttna utan lägenhet eller med avsides liggande, dyra bostäder.

Lagrådet har i sin kritik givit en fullt adekvat beskrivning av ett område i det svenska kultursamhället som saknar stöd i rättsmedvetandet. Jag ber att få citera: »Det är enligt lagrådets mening beklagligt, att genom att övergången till en friare hyresmarknad sålunda ställes på framtiden de missförhållanden som följer av regleringen blir bestående. Från de synpunkter lagrådet närmast har att företräda» — lagrådet går alltså inte in på de andra olägenheterna — »må pekas på den olägenhet som ligger i att denna regle-

ring, som tillkom under andra förhållanden än de nu rådande, måste upprätthållas med straffhot och därmed förfaranden blir straffbelagda som ej står i strid mot rättsmedvetandet hos stora grupper av befolkningen; härtill kommer, att då de obehöriga förfarandena som regel är av beskaffenhet att undgå beivran, den s. k. svarta handeln med lägenheter kan fortgå tämligen ohämmat.»

Det borde vara en självklar uppgift för varje regering att se till att sådant inte får förekomma. Den skyldigheten blir inte mindre motiverad därför att en reform kan tänkas medföra vissa bekymmer och obehag för regeringen och regerinspartiet, vilket jag är klart medveten om att den kan göra.

Jag och övriga som talat för högerpartiet är alltså inte ensamma i vår år efter år upprepade kritik av det hittillsvarande systemet och i våra krav på att detta skall avskaffas. Vi har bakom oss en mängd — kanske alla — ekonomiska experter på detta område, vilka oavsett egen politisk grundinställning påvisar hur det nuvarande systemet överlevt sig självt. De har också påpekat att vi inte får rimliga, rättvisa och legala förhållanden på bostadsområdet, förrän den nu 26 år gamla, från andra världskriget kvarlevande, hyresregleringen avskaffas.

Om denna rad av experter inte skulle anses vara tillräckligt lång kan jag hänvisa till 1966 års långtidsutredning, som framför allt utvecklat synpunkter på regleringens utomordentligt otillfredsställande konsekvenser för den väntade välståndsutvecklingen. Regleringen utgör, förklarade långtidsutredningen, en hämsko för en effektiv lokaliserings- och arbetsmarknadspolitik och en broms på produktivitetsutvecklingen. Slutsatsen var att hela bostadspolitiken måste omprövas.

När regeringen nu på nytt bestämt sig för att under en ovisst tid konservera hyresregleringen — om än med vissa

Hyresreglering m. m.

betydande lättnader, det skall gärna vitsordas — finns det anledning att påminna om de kapitalt felaktiga prognoser, som fortlöpande har redovisats beträffande bostadsbristens utveckling. Det finns desto större skäl att göra det som regeringen och de ansvariga myndigheterna som svar på vår kritik regelmässigt brukat påstå, att den snabba bostadsproduktionen snart skulle leda till att vi byggde ifatt bostadsbristen. Förhållandena kommer snart att normaliseras, har man sagt, men verkligheten har gång efter annan klart dementerat alla sådana påståenden. Ett felaktigt påstående vinner ingenting på att upprepas och på nytt dementeras.

Herr talman! En av de viktigaste punkterna i det socialdemokratiska efterkrigsprogrammet var att avskaffa bostadsbristen. När kommer detta löfte att infrias? 1950 års långtidsutredning räknade med att ett bostadsbyggande om 50 000 lägenheter per år i ogynnsammaste fall skulle skapa balans fram till år 1959. Det byggdes 55 000 lägenheter årligen, men bostadskön bara växte. För 1955 års långtidsutredning räknade bostadsstyrelsen fram ett nybyggande av 65 000 lägenheter om året. Detta skulle, sades det, medföra balans fram till år 1965. Det byggdes i genomsnitt 73 000 lägenheter per år — d. v. s. 8 000 mer än man räknat fram — men bostadssituationen försämrades alltmer.

1959 års långtidsutredning hade bostadsbyggnadsutredningens prognos som utgångspunkt. 78 000 lägenheter per år skulle nu ge balans fram till år 1965. Det byggdes 80 000 lägenheter per år, men resultatet blev enligt 1966 års långtidsutredning att jämviktsläget var mer avlägset än tidigare. Långtidsutredningens egen slutsats för åren fram till 1970 var den att det inte är möjligt att bygga bort bostadsbristen ens med en kraftig forcering av bostadsbyggnandet. Därmed skulle enligt utredningen för lång tid framöver de sociala problemen och de svåra hinder för en för-

bättrad effektivitet i ekonomin som följer av bostadsbristen komma att bestå. Så ter sig alltså i verklighetens obarmhärtiga belysning planeekonomins löften och prognoser.

Nu är — det skall jag gärna medge — situationen i så måtto förändrad som de generella subventionerna delvis avskaffats. Jag säger delvis, eftersom också det nya paritetslånesystemet innebär ett slags subventionering genom att man uppskjuter amortering och förräntning av de nya bostadslånen till en oviss framtid, då förutsättningar måhända inte föreligger att få tillbaka de uppskjutna ränte- och amorteringsbeloppen. Det uttalande som årets riksdag gjorde i detta avseende är belysande. Lika belysande är att detta uttalande tillkom på initiativ av företrädare för de s. k. allmännyttiga företagen, som bättre än många andra bör vara medvetna om vad en ogynnsam hyresutveckling kan få för konsekvenser på lång sikt.

Också i ett annat hänseende är förhållandena förändrade i jämförelse med den situation, i vilken långtidsutredningen gjorde sitt uttalande. Samtidigt som hyrorna — formellt men inte reellt — blivit högre i nyproduktionen till följd av de generella subventionernas avskaffande har åtstramningen på arbetsmarknaden och de dämpade konjunkturerna ökat känsligheten för höga hyror och lett till den abderitiska situation, som i dag råder på flera håll i landet, nämligen att bostäder i nyproduktionen står outhyrda samtidigt som köerna hos bostadsförmedlingarna inte visar någon tendens att avta.

Det innebär på sätt och vis en kulminering av socialdemokratisk bostadspolitik, när hyressplittringen tar sig sådana uttryck att nya, perifert liggande trerumslägenheter utbjudes till de unga bostadssökande i Stockholm för en månadshyra av 1 000 kronor, medan de äldre, besuttna hyresgästerna i innerstaden betalar knappt en tredjedel

Hyresreglering m. m.

så höga hyresbelopp för bättre belägna lägenheter. Detta skulle alltså vara resultatet av en s. k. solidarisk bostadspolitik, kännetecknad av socialdemokratisk ransonerings- och reglerings-tänkande och av brist på fritt konsumtionsval, fri konkurrens och den planhushållning, som på alla andra områden förmått skapa balans mellan tillgång och efterfrågan.

Inom öststaternas planekonomi är inte endast bostadssektorn planerad och reglerad utan också flertalet andra sektorer av det ekonomiska livet. Även där har konsekvenserna blivit desamma: brister, missförhållanden, orättvisor och höga priser. Starka tendenser gör sig nu där gällande att »liberalisera», som det brukar heta, planekonomin och att ersätta den med ett i någon utsträckning friare marknadssystem, där efterfrågan och vinstbegreppet på nytt i någon mån kan göra sig gällande.

Jag tror inte att det finns många förnuftigt och nyktert tänkande människor i vårt land som skulle kunna förmås att på olika områden föreslå — med åberopande av sociala eller andra skäl — att man skall ersätta den nuvarande blandekonomin med en planekonomi av östeuropeiskt slag. Men på bostadsområdet måste vi fortfarande dras med ett regleringssystem som har haft möjligheten att under 26 år bevisa sitt berättigande men som har fullständigt misslyckats. Det systemets många orättvisor skall nu för oviss tid drabba dagens och morgondagens konsumenter på grund av att vi har en socialdemokratisk regering som har saknat det personliga modet att fullfölja sina egna förslag.

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Herr Bohman har begagnat tillfället inte bara för att tala om hyresregleringen utan också för att skumma hela fältet i frågor som egent-

ligen bort höra hemma i bostadsdebatten och som det hade varit bättre att få bemöta där. Jag får alltså här endast tillfälle att bemöta honom på en del punkter, och jag börjar då med skälet till regeringens tillbakadragande av propositionen, vilket är alldeles felaktigt uttolkat av herr Bohman.

Skälet till tillbakadragandet var helt enkelt att det kom med en övergångstid som man under inga förhållanden vare sig beräknat eller tänkt sig när man räknade med att det skulle råda politisk enighet i frågan — inte endast politisk enighet utan också enighet mellan de båda berörda hyresmarknadsparterna. En uppgörelse dem emellan hade träffats efter många och långa års förhandlingar. Herr Bohman ger visserligen i ärendet en liten släng också åt mittenpartierna, men den är mycket försiktigt hållen, kanske det med tanke på den trepartisamverkan som man hoppas skall kunna äga rum senare. Man vill inte säga direkt ifrån till dessa partier som verkligen den gången ändrade hela uppläggningsen.

Vi hade, såsom jag tidigare sagt, ända till strax dessförinnan i utskottet möjlighet att träffa en uppgörelse inom den ram som jag tidigare har beskrivit, nämligen en förlängning av lagen på två år och därefter en fyraårig övergångstid. Detta har jag talat om gång på gång. Herr Bohman må tro mig och mina kamrater i utskottet eller ej, men så var det verkliga förhållandet. Jag tycker det hör hemma i denna debatt, men det är inte första gången jag har upplyst om detta.

Sedan vill jag ta upp den politiska bedömning som herr Bohman lägger på hela frågan. Den är helt präglad av högers intresse för att få upp hyrorna i det gamla bostadsbeståndet och ingenting annat. På hyresgästhall är vi på det klara med att hyresregleringslagen har varit av stor betydelse för att klara av en bristsituation, och i denna uppfattning har vi ända tills nu haft stöd

Hyresreglering m. m.

från centerpartiet. Herr Bohman vill göra denna lag till någonting som är avskräckande och som inte har någon betydelse. Den är emellertid en av de förnämsta sociala lagar som har funnits och den har varit alldeles nödvändig i en bristsituation. Jag har kunnat konstatera detta vid många tillfällen.

Det äldre bostadsbeståndet skulle vi ha kunnat på ett annat sätt förfoga över, om det hade funnits en vilja hos ifrågavarande fastighetsägare att lämna ut rätten att överlåta lägenheterna till bostadsförmedlingen. Därigenom hade många svårigheter bortfallit. Jag kan ta ett exempel från min egen hemstad. Där har vi genom mycket bestämda metoder lyckats att under en fyraårsperiod få 9 000 lägenheter i det gamla bostadsbeståndet till bostadsförmedlingen, vilka sedan har fördelats bland bostadsbehövande. Men vad har man gjort i Stockholm? Ingenting alls. Och det händer ingenting väsentligt nu heller. Varje år talar man bara om vilka växande köer det finns.

Vad händer nu när man äntligen har börjat bestämma sig för att det skall bli en bostadsförmedling över hela räjongen? Man börjar då att titta på registret och kan utan vidare konstatera att man kan ta bort 30 000. Det är 30 000 bostadssökande som står antecknade i Stockholm men som inte har något berättigande. De finns inte kvar, de har flyttat eller försvunnit på annat sätt.

Jag har gång på gång här i riksdagen talat om att vi har gjort en uppröjning i våra register och där kunnat ta bort ett par tusen varje år. Den verkliga siffran kommer nu fram. Den innebär tydligt och klart att situationen trots allt är besvärlig. Kön är tillräckligt stor i alla fall — alldeles för stor. Men låt oss konstatera att om det hade funnits en möjlighet att göra någonting positivt tidigare skulle man ha kunnat klara situationen bättre.

Nu kommer vi att få en lagstadgad möjlighet till lägenhetsbyte. Detta kom-
2* — *Andra kammarens protokoll 1968. Nr 28*

mer att betyda oerhört mycket i uppläggningsen. De bostadsförmedlingar som har fungerat har varit mer eller mindre effektiva. Men varför talar man bara om de stora bostadsköerna i Stockholm och om den långa väntetiden där, 9—10 år? Först och främst vill jag säga att denna tid är överdriven. Men man kan naturligtvis vilja bo på Östermalm och säger då ifrån att man inte vill ha anvisning till något annat bostadsområde; i så fall kan man få stå i kön inte bara 10 år utan 12 år eller längre, ty ingen flyttar från denna stadsdel. Ungefär likadant förhåller det sig med mycket annat. Jag kan tala om att de bostadssökande till två tredjedelar består av sådana som vill byta bostad. Om det hade funnits en rörlighet på marknaden på annat sätt än vad som nu är fallet, hade man kunnat ordna saken mera tillfredsställande.

Högern fullföljer sin linje att inte vilja vara med om paritetslånen. Dessa lån betyder en chans för människor med små inkomster som inte har någon bostad att få en bostad till hygglig hyra. Högern går direkt emot detta. Här utgår helt enkelt inga subventioner, utan det är fråga om ett lån som skall betalas så småningom. Paritetslånen möjliggör för människorna att kunna flytta in under hyggliga ekonomiska förhållanden. Detta är klart och tydligt dokumenterat.

Herr Bohman och jag har gång på gång talat om vilka som är det verkliga bostadsfrälset här i landet. Det är inte de som bor i de gamla lägenheterna utan det är i högsta grad de som bor i villorna och framför allt i lyxvillorna. Dessa har en chans att utan vidare klara av en hyra på ett hyggligt sätt. De får skattesubventioner, har avdragsmöjligheter och annat varigenom de kan klara det hela. Jag såg nyligen att den mycket bekanta arkitekten Jussil hade sagt: »Vi bor nu i en villa i Stockholm. Vi skulle egentligen ha bott i en vanlig lägenhet, men vi får väldiga subventioner och är gynnade på ett oerhört förnämt

Hyresreglering m. m.

sätt.» Hon säger: »Här är det fråga om det verkliga bostadsfrälset.»

Herr Bohman har aldrig velat vara med om detta utan talar om andra boendemöjligheter. Glöm inte bort att en hel del av de människor som bor i det äldre bostadsbeståndet inte har de bekvämligheter och moderniteter som de önskar. Många av dem önskar ingenting annat än att flytta till en annan lägenhet, men de stoppas av de flyttningsbestämmelser som nu finns och av att man inte lämnar lägenheten till bostadsförmedlingen. Låt oss i rättvisans namn medge att vi skulle ha haft bättre förhållanden än nu, om alla hade tagit krafttag. Men det finns många hinder i hela uppläggningsen, vilka inte minst vi inom hyresgäströrelsen kunnat konstatera. Nu har vi en hyreslag som vi alla kan samla oss kring och som jag tycker är bra. Det är förnämligt att partierna kunnat ena sig om ett lagförslag som ger helt andra möjligheter. Den samling det här är fråga om skulle ha kommit betydligt tidigare. Samtidigt har jag klart för mig att det inte går att ta bort en hyresreglering utan att det finns ett någorlunda bra lagskydd bakom. Det finns i dagens läge framför allt ingen möjlighet att ta bort lagskyddet i bostadsförmedlingarna.

Herr NYBERG (fp):

Herr talman! Det var endast första delen av herr Bohmans anförande som uppkallade mig till genmäle. Jag finner att herr Bohman resonerar ungefär likadant nu som han gjorde i höstas: han kritiserar regeringen för att den tog tillbaka sin proposition men begagnar samtidigt tillfället att ge mittenpartier en släng. Jag förstår att det ligger politiska motiv bakom detta hans agerande.

Jag fäste mig vid att herr Bohman använde uttrycket att mittenpartierna manövrerat på ett nära nog obeskrivligt ansvarslost sätt i denna fråga. Det skulle kanske funnits ett visst fog för

den kritik, som herr Bohman riktar mot mittenpartierna, om vi på förhand hade vetat att de motioner vi väckte skulle ha lett till att propositionen drogs tillbaka. Men vi kunde inte i vår vildaste fantasi föreställa oss att ett ändringsförslag till en proposition skulle få så exceptionella följder. Jag tror inte heller att någon annan vid den tidpunkt, då motionerna väcktes, kunde förutse en så ovanlig effekt.

Låt oss göra tankeexperimentet att propositionen inte hade dragits tillbaka. Mittenpartiernas representanter skulle alltså ha avgivit en reservation med yrkande om en förlängd övergångstid på tre respektive fem år eller möjligen fyra respektive sex år, som föreslogs i vissa motioner. Låt oss vidare tänka oss att denna reservation i vanlig ordning hade behandlats i kamrarna tillsammans med propositionen i övrigt. Skulle då någon ha kommit på idén att påstå att mittenpartierna hade handlat ansvarslost? Jag tror inte det, och jag tror inte heller att herr Bohman då skulle ha fällt ett sådant omdöme.

Det förelåg väl ändå, herr Svenning, inte någon uppgörelse mellan partierna innan propositionen avlämnades? Jag känner i varje fall inte till någon sådan. Under debatten i höstas sades också att någon överenskommelse mellan partierna inte förelåg. Däremot kunde man konstatera att regeringen i sin proposition gått ifrån det betänkande som propositionen i stort sett skulle bygga på, och under sådana omständigheter var det väl inte något större brott om de olika partierna här i riksdagen framställde vissa ändringsförslag? Detta var också vad som skedde. Jag vill än en gång säga till herr Svenning att någon sådan uppgörelse som han talade om i sin replik till herr Bohman inte förelåg.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Jag vill på det bestämdaste dementera herr Bohmans uppgift

Hyresreglering m. m.

att regeringens tillbakadragande av propositionen i december var betingat av en inre opposition inom det socialdemokratiska partiet. Låt mig tala om för herr Bohman att en enig socialdemokratisk partikongress så sent som i oktober förra året ställde sig bakom det förslag som sedan spolierades av mittenpartierna genom deras agerande i tredje lagutskottet.

Herr Bohman kom sedan över på hyressituationen i nyproduktionen. Jag skall gärna medge att även jag är allvarligt oroad över hyreskostnadsutvecklingen i det nya bostadsbeståndet. Men, herr Bohman, vad har högern gjort för att åstadkomma lägre hyror i bostadsproduktionen? Jo, man har motarbetat förslaget om kommunernas förköpsrätt till mark, som på sikt medför en sänkning av bostadskostnaderna; man var emot beskattningen av oförtjänta markvinster; man väckte förra året en motion om att basannuiteten skulle höjas från 5,1 till 6 procent, vilket skulle inneburit en höjning av de utgående hyror i nyproduktionen med 15—20 kronor per kvadratmeter.

Högern har varit med om och stått bakom avskaffandet av de generella subventionerna, som gör sig märkbara i kostnadsläget nu. Vidare talar herr Bohman om dålig planering när det gäller bostadsbyggandet. Ja, det ena året har högerpartiet krävt mer bostadsbyggande och det andra året har man krävt ett lägre bostadsbyggande. I så fall är regeringen i högerrsällskap på denna punkt om man gör gällande att bostadspolitikerna varit illa planerad.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Vi kanske inte skall fördjupa oss alltför mycket i den här festliga följetongen om regeringens decemberkapitulation. Jag betraktar mig i någon mån som en utomstående bedömare av vad som verkligen inträffade, och jag måste konstatera att aldrig förut har vår starka socialdemokratiska

regering tillmätt aktiviteten inom den borgerliga oppositionen så stor betydelse att den fått motivera ett tillbakadragande av en lagd proposition.

Uppriktigt sagt, herrar Svenning och Hugosson, så — det är kanske oartigt att säga det — tror jag inte på er beskrivning. Att jag tog upp mittenpartiernas handlande i min korta ingress berodde inte på att jag ville ge någon »politisk släng» åt dem. Men deras handlande har spelat en stor roll i debatten, och jag tycker inte att man har någon möjlighet att gå förbi det. Jag tycker att de båda partierna handlade olämpligt men jag sade inte, herr Nyberg — och det vill jag starkt understryka — att det var ett »ansvarslöst» handlande. Jag sade att det var »tanklöst» att inte kunna sätta sig in i att socialdemokraterna skulle inför trycket från de djupa leden begagna detta som en förevändning — och det gjorde de ju också.

Vidare kritiserade herr Svenning mig för att jag spände över ett vitt fält och menade att olika frågor som jag berörde borde ha tagits upp i den bostadspolitiska debatten. Nej, herr Svenning, när jag tog upp den debatten om hyresregleringens avskaffande eller rättare sagt dess bibehållande höll jag mig kring dagens ämne. Däremot gav sig herr Svenning ut på åtskilliga andra vägar.

Herr Svenning och jag har under årens lopp många gånger ställt våra uppfattningar mot varandra. Vi har varje gång kunnat konstatera att vi *inte* kan mötas, därför att vi representerar helt skilda grundåskådningar på det här området.

Jag gör gällande att fri konkurrens, fritt konsumtionsval och fri marknadsprisbildning i normala tider — jag talar inte om kristider — är helt överlägsna ett reglerings- och ransoneringssystem. Herr Svenning har motsatt uppfattning. Men herr Svenning har bevisbördan för riktigheten av sina teser. Jag kan åberopa att mitt system på

Hyresreglering m. m.

alla andra områden *har* skapat balans. Herr Svenning har bakom sig erfarenheter från ett område där det *icke* råder balans utan påtagliga missförhållanden och orättvisor. Då är det väl litet förmätet att göra gällande att mina teorier är felaktiga.

Herr Svenning ansåg att en orsak till hyressplitringen, till bristerna och bekymren, framför allt för de unga, skulle vara att det gamla bostadsbeståndet inte har kunnat stå till fritt förfogande för bostadsförmedlingarna. Jag har en känsla av att om herr Svenning hade fått välja, skulle vi inte bara ha haft det nuvarande regleringssystemet, utan också ett bostadsransoneringsystem. Den tanken har som bekant varit uppe flera gånger och avvisats av sansade bedömare. Men när jag hör herr Svenning argumentera förstår jag att herr Svenning inte skulle ha hört till dem som skulle ha avvisat tanken — om den hade förts fram — på ett system som i andra länder har fått verkligt allvarliga följder.

Jag gjorde åtskilliga reservationer när jag talade om det stora antalet människor i bostadskön. Jag drog bort ett stort antal sökande som jag tror står där av andra skäl än därför att de *saknar* bostad. Men herr Svenning vågade göra gällande, att man inte kunde dra några slutsatser av det stora antalet sökande i köerna. Herr Svenning, som alltid åberopar sina kontakter med hyresgäströrelsen och med bostadsmarknaden i övrigt, kan väl inte vara alldeles okunnig om att den unga generationen i dag fortfarande uppfattar bostadsfrågan som det nästan allt överskuggande problemet. I det hänseendet får det inte råda någon okunighet!

Jag sade inte att man får stå 9—10 år i kön för en bostad i Stockholm; jag var mycket försiktigare i mitt uttalande än så. Väntetiderna har nedbringats, ehuru jag inte just nu har tillgång till de exakta siffrorna.

Jag tog inte upp paritetslånen annat än i förbigående; jag menar att paritetslånesystemet har ett inbyggt subventionsmoment som kan få besvärliga konsekvenser på lång sikt.

Herr Svenning tog i sitt bemötande av mina synpunkter upp frågan om villorna. Skall jag tolka herr Svennings yttrande så att han beklagar att den fria villamarknaden har utgjort en säkerhetsventil för många bostadssökande? Är det herr Svennings uppfattning att man också skulle ha dragit in villorna i regleringen för att om möjligt »korka till» även detta lilla andningshål på bostadsmarknaden?

Vi har varit ense om den nya hyreslagstiftningen — det är med tillfredsställelse vi kan konstatera det. Men vi skall inte glömma bort att lagstiftningen när den presenterades och utarbetades utgjorde den *ena* delen av en, i varje fall underförstådd, kompromiss mellan parterna på bostadsmarknaden; en reformering av hyreslagstiftningen skulle följas av ett avskaffande av hyresregleringen. Denna kompromiss har regeringen svikit.

Till sist försökte herr Hugosson göra gällande att vi inom högerpartiet inte varit angelägna om att pressa ned hyrorna. Han sade att vi hade gått emot den kommunala förköpsrätten och markvärdestegringslagstiftningen. Om man verkligen hade haft den uppfattningen att kommunernas förköpsrätt och markvärdestegringslagen skulle komma att spela någon nämndvärd roll för prisbildningen på mark och för hyressättningen, så skulle vi ha kunnat diskutera dessa lagstiftningsprodukter. Men det har ingen kunnat bevisa. Dessutom har de två lagarna så många andra olägenheter att det verkligen fanns starka motiv för att motsätta sig att de infogades bland det svenska rätts-samhällets regleringar.

De generella subventionerna har regeringen och alla partier utom kommunisterna äntligen kommit överens

Hyresreglering m. m.

om att avskaffa. Det är en stor fördel. Dessa behöver vi alltså inte diskutera i dag eftersom vi alla bidragit till att ta bort dem.

Herr SVENNING (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bohman sade att han inte tror på mig och på herr Hugosson, trots att vi deltog i utskottsbehandlingen av denna fråga. Då kanske herr Bohman vill vara vänlig och vända sig till de utskottsledamöter som tillhör de andra partierna för att få konstaterat att min beskrivning är riktig; om han inte tror mig och herr Hugosson är det ju möjligt att han tror de andra.

När det gäller den unga generationen är vi helt på det klara med vad vi skall göra. De unga får hjälp, också sådan hjälp som man här tidigare inte nämnt; de hjälps inte bara till nya lägenheter utan också till gamla lägenheter. Vi tar all den hänsyn man kan och måste ta när det gäller dessa grupper. Att påstå någonting annat är felaktigt.

När det gäller villorna förhåller det sig inte alls så som herr Bohman påstod. Även villorna befinner sig under en kontroll. Vad jag påpekade var helt enkelt att villorna behandlas på ett annat sätt när det gäller hyror, och att generösare bestämmelser gäller för beskattningen. Det är bara detta jag gång på gång har sagt. Herr Bohmans påstående att vi inte skulle vilja gynna villorna faller på sin egen orimlighet. Det byggs ju villor lika väl som andra bostäder. Jag har bara betonat vilka boendeformer som behandlas bäst, och vilken grupp det är kan herr Bohman inte komma ifrån — det finns alltför många bevis för det.

Herr Bohman trodde att jag arbetade för en bostadsransonering. Det är också en tro som det inte finns det minsta belägg för. Ibland tror herr Bohman, ibland tror han inte. Vilket är det nu? Bara gissningar?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag hade inte tänkt att jag skulle behöva blanda mig i denna debatt och förlänga den, när både kammare och läktare otåligt väntar på att en debatt skall börja som väl kommer att bli längre än denna som skulle handla om hyresregleringen. Men herr Bohman har missbrukat situationen till att ta upp hela den bostadspolitiska diskussionen från början igen. Jag tänker inte ge mig in på en debatt med herr Bohman om den saken. Jag vill bara, herr talman, konstatera den stora tillfredsställelse som vi på regeringsbänken kan hysa över att se »enigheten» mellan oppositionspartierna så tydligt demonstrerad som fallet är här i dag.

Det finns ingen anledning för mig att nu upprepa allt vad jag sade i början av december vid olika tillfällen här i kammaren om anledningen till att regeringen ansåg sig nödsakad att återkalla den då framlagda propositionen. Men jag vill erinra om ett uttalande, nämligen att regeringen skulle försöka genomföra de väsentliga förbättringarna i den då föreslagna reformen men samtidigt bibehålla hyresregleringen tills vidare. Det är det löftet som regeringen nu har infriat med sitt förslag och som riksdagen nu kan komma att besluta om i dag.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Sanningen i vår följetong tror jag att herr Svenning och hans partivänner skall klara upp vid diskussioner med företrädare för mittenpartierna. Jag skall inte uppehålla mig vid frågan längre.

Att jag drog den slutsatsen av herr Svennings uttalande att han i själva verket var anhängare av bostadsransonering beror på att jag har för vana att dra ut konsekvenserna av uttalanden, som mina meddebattörer gör, och herr Svennings uttalande leder fram till en sådan slutsats.

Hyresreglering m. m.

Jag gick emellertid inte upp för att säga detta utan närmast för att reagera mot uttalandet från justitieministerns sida. Jag tycker att det är oerhört att man från regeringens sida skall få höra att man »missbrukar situationen», när man, då en så här viktig fråga skall avgöras, tar upp en debatt. Justitieministern har inte rätt att göra sådana uttalanden till representanter för Sveriges riksdag. Vi »missbrukar» ingen situation, när vi fullgör våra skyldigheter att diskutera väsentliga frågor.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag hade inte heller tänkt delta i denna debatt, men jag vill göra det eftersom här tidigare åberopats en motion som väcktes i januari och som jag hade ett visst ansvar för. Där sade vi bl. a. att förutsättningarna för att en allmän avveckling av hyresregleringen skulle genomföras är att det råder en betydande enighet mellan partierna.

Det har sagts att detta innebar att vi ändrade ståndpunkt i förhållande till den som folkpartiet intog i höstas. Det vill jag bestämt bestrida. Jag vill säga att om vi ännu en gång kommer fram till den grad av enighet som förelåg i höstas är jag fullt nöjd. Det var ju egentligen endast fråga om nyanser i bedömningen, men inte minst av statsministern framställdes det som stora principiella skillnader. För att statsministern skulle kunna komma fram till detta avgav han under debatten i höstas följande verkliga uppseendeväckande deklARATION om regeringens ståndpunkt. Han sade: »Hyresnivån i tätorterna måste ligga praktiskt taget fast. Det är vad som står i propositionen.»

Det var just precis vad som inte stod i propositionen. Framför allt kan man peka på att man hade föreslagit en fördelning av hyreshöjningarna på fyra år. En hyreshöjning som inte blir av delar man ju inte på fyra år och inte heller

delas en liten hyreshöjning på bara någon procent på fyra år. Förutsättningen för att det skall vara någon mening med åtgärden är att man har att vänta rätt betydande hyreshöjningar.

I propositionen nr 100 år 1957, när frågan första gången behandlades, står också bl. a. följande: »Övergångsbestämmelserna får sin största betydelse för de fall bruksvärdet och därmed den i och för sig skäligen hyran för lägenheterna är avsevärt högre än den nuvarande reglerade hyran.»

Man väntade således i vissa fall avsevärda hyreshöjningar. Om man jämför detta uttrycksätt med det som användes i folkpartimotionen finner man, som sagt, att det möjligen fanns nyansskillnader i fråga om bedömningen men ingenting annat. Det framgick också att man i propositionen föreslog skärpning av reglerna för reparationer, och motivet var att hyresvärdarna skulle få ökade inkomster när hyresregleringen avvecklades. Hyreshöjningarna, som enligt statsministern inte skulle bli av, skulle dels uppdelas på fyra år, dels räcka till för reparationer. Nej, det rådde fullt tillräcklig enighet i höstas för hyresregleringens avveckling, och allt tal om att oenighet låg till grund för återtagandet av propositionen tycker jag är rent nonsens.

För övrigt skulle jag vilja fråga justitieministern hur hyrorna i nyproduktionen skall beaktas när man skall fastställa hyrorna i det äldre beståndet. Det råder, såvitt jag förstår, vissa oklarheter i de tre propositioner vari frågan behandlats. Först togs frågan upp i proposition nr 100 år 1957 och av den fick man intrycket att hyrorna i nyproduktionen nästan genast skulle tillämpas i det äldre beståndet; åtminstone fanns det en sådan formulering. Det står nämligen följande: »Hyrorna för äldre lägenheter skall alltså sättas i relation till hyrorna för nybyggda lägenheter.» Tar man hänsyn till standardolikheter liksom också till läget — ty detta måste

Hyresreglering m. m.

väl också komma med i bilden vid beräkning av bruksvärdet, eftersom alla faktorer måste beaktas — kan man nog befara avsevärda engångshöjningar.

Sedan kom proposition nr 141 år 1967 som återtogs. Där står det bl. a.: »Från denna utgångspunkt får sedan den aktuella hyran bestämmas efter en bedömning av den ifrågavarande lägenhetens modernitetsgrad, underhåll och skick i övrigt m. m.» Det skulle äga rum med beaktande av det allmänna hyresläget i orten för lägenheter i nybyggda bostadshus. Sedan följer ett stycke där det klargörs hur detta skall ske. Där står bl. a.: »Mot bakgrunden av hyresläget för lägenheterna i nybyggda hus bör sedan bedömas om hyran för jämförelselägenheterna är rimlig» — jag understryker ordet rimlig.

Vad innebär nu detta? Förmodligen har den som skrivit det menat att hyran inte skall vara för hög, men en hyra kan ju vara orimlig även om den är låg. Betyder detta att man skall höja hela jämförelsematerialet, om man finner att det är orimligt på det sättet? Jag vill inte göra denna tolkning, ty förmodligen är detta inte meningen. Men jag tror att det är angeläget att det klargörs hur hyrorna i nyproduktionen skall gälla.

I den proposition vi behandlar i dag står bl. a. följande: »Genom särbestämmelserna för bristorter blir hyresnivån i hela lägenhetsbeståndet i viss mån låst i ett läge som styrs av hyresnivån i nyproduktionen.» Vad betyder då detta? Innebär det att nyproduktionen skall utgöra något slags tak, så att man inte behöver riskera en av knapphet betingad hyreshöjning, eller betyder det någonting annat?

Jag tycker att man i tre propositioner lyckats skriva så att flera tolkningar är möjliga. Därför är det angeläget att justitieministern lämnar ett klargörande, ty jag tror att just talet om hur hyran i nyproduktionen skulle beaktas i fråga om det äldre bostadsbeståndet var en

av orsakerna till den oro som låg bakom folkpartimotionen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Alla de frågor som herr Gustafsson i Skellefteå ställde till mig kan besvaras mycket enkelt.

Skrivningarna i de olika propositionerna är mycket lätt förenliga med varandra, om man tar hänsyn till att den proposition som riksdagen i dag behandlar utgår från att hyresregleringen bibehålles. Att hyrorna i nyproduktionen och i det gamla beståndet skall sättas i relation till varandra — och detta är svaret på herr Gustafssons alla frågor — betyder naturligtvis inte detsamma som att hyrorna skall vara exakt lika höga.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, om man utgår från att hyresregleringen skall bibehållas, behöver vi självfallet inte diskutera den saken, men om vi t. ex. räknar med en regional avveckling av regleringen, kommer ju ändå den lag att tillämpas som vi nu skall antaga, och då är det väl angeläget att den som skall tillämpa lagen kan tolka den rätt. Och jag bestrider att formuleringarna är sådana att de inte kan sägas vara ganska motstridiga.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Efter den i en del avseenden ganska svaröverskådliga debatt som här förts tror jag det är nödvändigt att mycket kort slå fast några väsentliga ting.

Först och främst har det inte förelagat någon politisk uppgörelse mellan partierna om hur hyresregleringsfrågan och andra väsentliga bostadspolitiska frågor skulle behandlas i riksdagen i samband med att regeringen lade fram sin proposition i höstas. Däremot förhåller det sig så att herr Ohlin på folk-

Hyresreglering m. m.

partiets vägnar på ett tidigare stadium erbjöd regeringen att söka nå en stor bostadspolitisk uppgörelse, som skulle spänna över hela fältet inklusive hyresregleringen. Inrikesminister Johansson svarade då i denna kammare avvisande och sade att enligt hans mening borde regeringen först komma fram till vad den ansåg skäligt att förelägga riksdagen, och därefter fick man se vilken grad av enighet som kunde nås. Efter det beskedet följde vi för vår del exakt det recept som inrikesministern sålunda utfärdade.

En annan omständighet var naturligtvis att vi ansåg den proposition om hyresreglering som lades på riksdagens bord vara behäftad med en del väsentliga svagheter, bl. a. för kort övergångstid.

Sedan konstaterar jag att i nu rådande läge, när den förbättring skett av lagstiftningen som partierna i nära nog alla väsentliga avseenden är överens om, finns det givetvis också större förutsättningar att utan allvarligare skadeverkningar och störningar fortsätta med en regional avveckling. Det tror jag är det naturliga tillvägagångssättet i nuvarande läge, och det förordar vi därför för vår del.

Låt mig, herr talman, slutligen tillägga att den som föreställer sig att det skulle vara en klok politik att på ett par tre år — efter den långa tid av reglering som vi genomlevt — avveckla hyresregleringen helt och hållet även i de stora tätorterna och i bristorterna rör sig inte på verklighetens mark. En sådan linje kommer jag därför inte att förorda.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Wedén har naturligtvis alldeles rätt däri — det sade jag redan under debatten i december — att någon formell politisk uppgörelse inte har förelegat. Regeringen hade emellertid efter alla de deklARATIONER, som

gjorts från mittenpartierna under årens lopp, all anledning att utgå från att man var beredd att acceptera den linje, som vi angivit i vårt lagförslag. Men såsom herr Wedén nyss sade, var detta förslag behäftat med väsentliga svagheter. Den svagheten har vi dock undanröjt i det förslag riksdagen nu behandlar genom att hyresregleringen tills vidare bibehålles.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord. Jag kan inte förstå hur ett sådant intryck som justitieministern nu talade om hade kunnat uppstå inom regeringskretsen efter den mycket klarläggande diskussion som jag nyss refererade till. Vi hade utredningar som arbetade med hyresregleringen och med bostadsfinansieringen och dessutom flera andra utredningar som berörde detta stora problemkomplex. Vad herr Ohlin förordade för folkpartiets räkning var ju att man skulle försöka uppnå en samlad lösning under enighet mellan de demokratiska partierna om alla dessa stora frågor. Denna framställning avvisades explicite av inrikesminister Rune Johansson här i riksdagen.

Hur man därefter inom regeringen kunde ha den föreställningen att det ändå förelåg något slags överenskommelse, är mer än vad jag kan förstå.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Om jag inte minns fel var också folkpartiet representerat i det mångåriga utredningsarbete, som hade försiggått, men man hade inte från det hållet där framfört några sådana tankar som herr Wedén nu redogjorde för. Det var först när man såg möjligheten att skapa en politisk oro genom denna fråga som man började agera på det sätt som man sedan gjorde.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ja, vi var representera-

Hyresreglering m. m.

de inte bara i den utredning som justitieministern nu syftade på, utan även i andra. Men de resultat som man därvid kom fram till berör inte i minsta mån den samordnande lösning av problemet i stort som vi önskade få till stånd när vi i riksdagen framställde det förslag som inrikesministern avvisade.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Vi vet alla att socialdemokraterna har gjort gällande att de drog tillbaka sin proposition om hyresregleringens avskaffande därför att mittenpartierna — jag vill för enkelhetens skull begränsa mig till vad som gäller de större orterna — inte önskade att avvecklingen skulle ske under en period av fyra år, såsom angavs i den socialdemokratiska propositionen, utan under en något längre period, nämligen sex år, för att minska irritationen och svårigheterna.

Från högerhåll har man nu märkligt nog tagit upp denna fråga och framhållit att detta naturligtvis inte var socialdemokraternas verkliga skäl, och det är väl egentligen inte heller någon som tror detta. Samtidigt undrar man dock, från högern, varför mittenpartierna skulle ha givit socialdemokraterna denna förevändning att dra tillbaka propositionen sedan det inom hyresgästopinionen förmärkts en betydande motvilja mot att avvecklingen skulle genomföras på det föreslagna sättet. Uppriktigt sagt tror jag att när socialdemokraterna väl hade kommit underfund om att behandlingen av propositionen inte borde fullföljas, så var de nog karlar att finna de rätta förevändningarna utan hjälp av oss. Jag skulle kunna tänka mig att de mycket väl kunnat falla tillbaka på en sådan sak som att uppgifter från Danmark om att hyresregleringens avskaffande där hade väckt en viss — och inte så liten — irritation, detta trots att man i Danmark gick in för en avvecklingsperiod på hela åtta år i stället för som här fyra år.

Det är sant att centerpartiet har önskat hyresregleringens avskaffande. Vi är på det klara med att den varit till betydande nackdel för samhället i dess helhet och för många av de bostadsökande — den har byggt under svartabörshandeln på hyresmarknaden o. s. v. Men den omständigheten, herr justitieminister, att vi vill ha bort hyresregleringen betyder inte att vi på varje avsnitt, i fråga om varje kommatecken, skulle vilja acceptera precis den proposition som socialdemokraterna utan något samråd, utan något samförstånd med oss har lagt fram. Så går det inte till i denna kammare, herr justitieminister, och det tror jag att vi båda skall vara glada för. Nej, man gör sina ändringsförslag om man tycker att det finns fog för dem, och de tas upp till den verkan det hava kan. Ofta blir det väl inget resultat av ändringsförslagen, men var och en har tillkännagivit sin mening. Och detta tror jag — jag upprepar det — att vi båda skall vara glada för.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Hedlund gör sig skyldig till kraftiga överord när han vill låta påskina att jag skulle ha den inställningen att ett förslag som jag har signerat inte får ändras på någon punkt. Vad gör vi här i riksdagen? Jo, vi diskuterar förslagen, vi argumenterar för våra åsikter. En sådan argumentering har jag alltså rätt att föra, men jag kräver inte att herr Hedlund skall skriva under på varje kommatecken eller varje annat skiljetecken i mina propositioner — jag brukar för övrigt inte granska skiljetecknen själv.

Herr Hedlund och jag har en gång i tiden — under åtta månader, om jag minns rätt — suttit i samma regering. Herr Hedlund bör därför veta att man diskuterar sig fram till beslut och att det inte alltid inträffar att alla är eniga

Hyresreglering m. m.

om varje kommuntecken, om vi nu skall granska dem.

För övrigt har nog herr Hedlund — med den kännedom han äger om den nuvarande regeringen — alldeles rätt i att vi är karlar att själva kunna hitta på skäl, om det skulle behövas, och att vi alltså inte är tvungna att gå till oppositionen. Men i detta fall behövdes det inte.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Justitieministern har inte på någon punkt kunnat föra fram något argument för att det skulle föreligga hinder för ett oppositionsparti att säga: »Vi vill hyresregleringens avskaffande av det och det och det skälet. Enligt den socialdemokratiska propositionen skall avvecklingen ske på fyra år, men vi tycker att det är bättre att avvecklingstiden blir sex år.» Justitieministern har inte i något avseende kunnat tala om, varför vi inte skulle kunna få göra sådana uttalanden i Sveriges riksdag utan att det från regeringssidan sägs: »Ja, då vill inte vi vara med längre. Visserligen vet vi att det går att driva igenom propositionen, men är det så att ni opponerar er i fråga om tidslängden får inte propositionen gå fram.»

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Skälen för och emot tillbakadragandet av propositionen debatterades ju så ingående vid två tillfällen i december i fjol att jag tycker det är ganska onödigt att nu, i riksdagens slutskede, upprepa dem.

Men, herr Hedlund, det finns ett mycket väsentligt skäl som jag anförde redan till herr Wedén. Vi upptäckte att det förslag vi hade lagt fram i fjol var behäftat med väsentliga svagheter. Därför återkallade vi det, och vi har nu återkommit till riksdagen med ett mycket bättre förslag.

Herr HEDLUND (cp) kort genmäle:

Herr talman! Men tala då om det verkliga skälet, herr justitieminister, nämligen att den av er framlagda propositionen var behäftad med så stora fel att ni drog den tillbaka. Skyll inte på oppositionen!

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Eftersom debatten ändå kommit att gälla en del av de viktiga händelserna i höstas skulle också jag vilja göra några konstateranden.

Jag vill till att börja med instämma i det som tidigare herr Wedén och nyss herr Hedlund uttalade: det är ett mycket betydelsefullt erkännande som gjorts från regeringsbänken rörande vad som orsakat tillbakadragandet av propositionen. Vad som nu sagts är någonting helt annat än det regeringen påstod i höstas.

Det gläder mig att finansministern kommit, så att han fått höra detta själv och inte behöver få det refererat efteråt.

Sedan vill jag, herr talman, helt kortfattat slå fast några saker. Regeringen påstod i höstas att det förelåg en överenskommelse mellan partierna om övergångstiderna och att det därför var orimligt att mittenpartierna föreslog en förlängning av dessa. Till detta vill jag säga följande.

För det första hade jag i ett särskilt yttrande erbjudit regeringen att en parlamentarisk grupp skulle diskutera övergångstidernas längd. Detta hade regeringen inte tagit upp.

För det andra riktade, som herr Wedén påpekade, inrikesminister Johansson en uppmaning till oppositionen att komma med modifikationer här i kammaren efter det att regeringen på eget ansvar lagt fram sitt förslag.

För det tredje behandlade den utredning där överenskommelsen enligt regeringen skulle ha träffats inte frågan om övergångstiderna.

För det fjärde företrädde oppositionen

Hyresreglering m. m.

nen i denna utredning av herr Gustafsson i Skellefteå som, hur utomordentlig person han än är, inte kunde representera både högerpartiet och centerpartiet förutom sitt eget parti.

För det femte ändrade regeringen själv det betänkande som framlades av utredningen.

Varför det då skulle vara omoraliskt av oppositionen att föreslå en modifiering i förhållande till regeringens ställningstagande på den punkt där utredningen inte hade något förslag, kan ingen begripa. Det är väl alldeles uppenbart att det var något sensationellt i denna kammars politiska debathistoria när regeringen höll en stor moralpredikan om det oanständiga i mittenpartiernas ändringsförslag och grundade detta på ett så fullständigt felaktigt påstående som den gjorde. Vi har nu fått ett erkännande om att orsaken till att regeringen drog tillbaka propositionen inte var mittenpartiernas motion. Då använde man detta som en förevändning; nu har man uppgivit även detta med förevändning.

Regeringen började höstdebatten på angivet sätt. Debatten avslutades med ett uttalande av statsminister Erlander, vilket herr Wedén redan har berört, nämligen att propositionens innehåll var att hyrorna skulle vara oförändrade. Det finns — det är jag övertygad om — inte en enda ledamot av denna kammare som har den uppfattningen att propositionens syftemål var att man skulle räkna med att hyrorna i äldre hus efter hyresregleringens avveckling skulle kunna bli oförändrade. Jag tror att denna karakteristik av regeringens sätt att börja och sluta bostadsdebatten i höstas kan vara tillräcklig.

Får jag, herr talman, när vi nu skall se framåt beröra en enda detalj. Enligt min mening är den reservation, XIV vid tredje lagutskottets utlåtande nr 50 som herr Nils-Eric Gustafsson m. fl. har avlämnat om ett direkt besittningsskydd även beträffande annan lägenhet än bo-

stadslägenhet synnerligen väl motiverad. Jag ber därför att få yrka bifall till densamma.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Låt mig till en början konstatera att herr Ohlin instämde med herrar Wedén och Hedlund men inte med herr Bohman!

I övrigt uppehöll sig herr Ohlin vid mitt yttrande att vi hade funnit att den gamla propositionen var behäftad med vissa svagheter. Ja, det var den; det yttrandet vidhåller jag. Jag framhöll detta redan under den debatt vi hade här i kammaren i december i fjol, men jag talade också om varför förslaget hade kommit att framstå som sådant. Jag sade att mittenpartierna »gjort gällande att kraftiga hyreshöjningar skulle bli följderna av reformprogrammet alldeles oavsett de kraftiga spärrar som regeringen hade byggt in i förslaget. De har på det sättet drivit fram en oro bland hyresgästerna om innebörden av reformen. De har allvarligt försvårat tillämpningen av det nya systemet och skapat förväntningar bland vissa kategorier av fastighetsägare om hyreshöjningar av en storlek som en i politisk enighet genomförd reform ingalunda hade kunnat medföra.»

Den sålunda uppkomna situationen var sådan, underströk jag, att »regeringen i den politiska anständighetens namn måste återkalla hela lagstiftningskomplexet» och försöka återkomma med ett bättre förslag.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag måste verkligen reagera mot justitieministerns försök att klara sig ur en för honom själv och regeringen besvärlig situation. Det är alldeles klart, som herr Hedlund nyss konstaterade, att justitieministern som kommentar till ett yttrande av mig sade: Javisst, propositionen hade väsentliga svagheter. Den hade alltför väsentliga

Hyresreglering m. m.

svagheter i och för sig. — Det kunde icke ligga någon annan innebörd i detta justitieministerns första yttrande.

Nu försökte justitieministern göra gällande, att hans första yttrande var avsett att uttrycka en reaktion mot de svagheter som *andra* meningsriktningar ville tillägga regeringsförslaget men som detta — enligt hans senaste inlägg — inte skulle ha haft. Kammarens ledamöter kan själva bedöma vilken grad av realism som ligger i justitieministerns senaste yttrande. Det är alldeles klart att hans *första* uttalande är det som är relevant och täcker verkligheten, medan det *andra* yttrandet är en ganska ynkelig reträtt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Dessa yttranden är ingalunda oförenliga. Den svaghet i det ursprungliga förslaget som jag talade om var att det genom mittenpartiernas agerande visade sig att tiden inte var mogen — och ännu inte är mogen — för ett totalt avskaffande av hyresregleringen.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Justitieministern menar alltså, att om man från folkpartiets och centerpartiets sida icke hade påtalat dessa väsentliga svagheter i propositionen, skulle regeringen ha genomfört ett förslag som innehöll väsentliga svagheter. Detta tycker jag säger tillräckligt.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag förefaller kanske tjugit, men herr Wedén glömmar alldeles vilken oro som ni genom ert agerande skapat både på hyresgästsidan och på fastighetsägarsidan. Vi har tidigare i dag hört att det finns de som fortfarande drömmer om att få till stånd en sådan situation att man skall kunna skära guld med täljknivar.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag har nyss ur propositionen nr 100 citerat ett uttalande, vari det står att man räknar med *avsevärda* hyreshöjningar. Nu skulle jag vilja att justitieministern talade om för mig dels vad det är för skillnad mellan formuleringarna i folkpartimotionen och regeringens tal om *avsevärda* hyreshöjningar, dels varför folkpartimotionen skrämde hyresgästerna men där emot icke propositionen.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Jag kommer uppspringande här i slutet av debatten, men jag blev faktiskt uppkallad till det av herr Ohlin, som sade att han hoppades att finansministern nu lyssnar på vad som var orsaken till att regeringen återkallade propositionen i höstas.

Jag kan vara den förste som erkänner att den proposition som nu behandlas är bättre än den som lades fram i höstas. Men eftersom jag råkar tillhöra regeringen kanske kammaren har anledning att tro på vad jag säger när jag gör det enkla konstaterandet, att den för mig avgörande orsaken till återkallandet var att oppositionen ville utnyttja tillfället att på valtaktiska bevekelsegrunder slå regeringen i huvudet med höstens framlagda proposition om hyresregleringens avveckling. Regeringen ansåg — jag talar nu för en hel del av regeringens ledamöter liksom jag talar för mig personligen, och jag kan väl också tala för justitieministern, eftersom han har understrukt detta i sina senaste inlägg i debatten — att detta var, mot bakgrunden av allt som hade förekommit i frågan om hyresregleringen, någonting om vilket man i enklare sammanhang skulle säga: Nu går skam på torra land! Nu får det vara slut.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag brukar inte använ-

Hyresreglering m. m.

da så där starka ord, men jag vill säga att jag tror att herr Strängs uttryck här — om han tillämpar det på sig själv och på ett par kolleger i regeringen — inte helt saknar motivering.

Vi har nämligen konstaterat, att regeringens påstående om en överenskommelse mellan partierna var grundlöst, men att regeringen stod upp här såsom moralpredikant utifrån påståendet, att det fanns en sådan överenskommelse och att regeringen — åtminstone gäller detta herr Sträng — inte har tagit tillbaka detta. Herr Kling har däremot i ett avseende modifierat den tidigare intagna ståndpunkten genom att hänvisa till de brister som förslaget var behäftat med. Och, herr justitieminister, det var inte bara det felet att förslaget framlades vid en olämplig tidpunkt, utan ni talade också om vissa brister i förslaget. Det går inte att komma ifrån detta.

Herr Sträng framhåller här att han förordade ett tillbakadragande därför att oppositionen ville utnyttja regeringsförslaget till en politisk kampanj. Om detta är för det första att säga att inrikesminister Rune Johansson uppmanade oss här i kammaren att komma med ändringsförslag, om vi ansåg det lämpligt; för det andra att vi hälsade regeringsförslaget i stora drag såsom välkommet — sällan har vi berömt ett regeringsförslag som vi i stort sett berömde detta; för det tredje att vi gjorde dessa enligt min mening mindre väsentliga men dock inte obetydliga modifieringsförslag enligt Rune Johanssons anvisningar; för det fjärde att regeringen hade vägrat att i förväg resonera med oss om eventuella modifieringar. Och såsom herr Hedlund påpekat bör det dock inte vara så, att regeringen bara dikterar och aldrig talar med oppositionen för att uppnå enighet.

Vad skulle ha hindrat att regeringen och regeringspartiet i utskottet träffat en kompromiss om övergångstiden som

vi förklarade oss beredda till? Det skulle effektivt ha hindrat någon från att blåsa upp frågan om övergångstiden till en stor sak. Det skulle då mycket väl ha gått att få igenom denna reform i kammaren under praktiskt taget fullständig enighet.

Hela påståendet att oppositionen — man syftar väl då särskilt på mittenpartierna — ville utnyttja detta för någon stor kampanj är grundlöst, eftersom vi förklarade oss villiga att göra en kompromiss som skulle ha bundit oss i lika hög grad som den skulle ha bundit regeringen.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Mina pedagogiska egenskaper är tydligen inte vad de borde vara, i varje fall inte när det gäller att lära professorer att förstå vad man menar.

Jag sade att bristen i det tidigare förslaget var att det genom mittenpartiernas manipulerande visade sig att tiden icke var mogen för en avveckling av hyresregleringen. Därvidlag hade alltså skett en fullständig felbedömning från folkpartiets sida, eftersom dess representant i utredningen varit med om att föreslå en omedelbar avveckling av hyresregleringen utan någon övergångstid.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! I mitt lilla inlägg sade jag att det närmast var mot bakgrund av den debatt som tidigare förts i hyresregleringsfrågan som indignationen var stor och äkta på regeringshåll när vi bevittnade mittenpartiernas uppträdande.

Herr Ohlin har hållit ett anförande tidigare än denna debatt var aktuell. I första kammarens protokoll för den 14 december 1967 finns återgivet ett referat ur Dagens Nyheter vilket rör en diskussion vid folkpartiets landsmöte i

Hyresreglering m. m.

Eskestuna. Det heter där: »Men herr Ohlin önskade inte gå radikalt fram på denna punkt. Det skulle bara fresta socialdemokraterna att starta en kampanj mot kravet på denna reglerings slopande, ansåg herr Ohlin. Saken skulle därmed inte gagnas. Folkpartiet kan i denna fråga bara ligga ett litet stycke framför socialdemokratin så att denna inte behöver frukta att vi skall angripa dem när de successivt avvecklar regleringen.»

När sedan förslaget kom vände mittenpartierna tvärt på klacken och gick till angrepp mot regeringen och gjorde sig till talesmän för hyresgästernas intressen.

Valtaktikens speciella profeter kan ibland bli övertaktiska. Men det hämnar sig. Det var vad som skedde i december månad i fjol.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Från vår sida har under debatten i denna kammare klargjorts att vi önskade en uppgörelse om hela frågan angående hyresregleringen. Alla förslag i sådant syfte har avisats. Vi har klargjort att vi önskade att en grupp parlamentariker skulle resonera om övergångstiden. Förslagen har avisats. Nu säger finansministern att den ståndpunkt som vi intagit — att vara pådrivande i fråga om hyresregleringens avveckling och välkomna denna — skulle innebära att vi accepterade varje ord, varje kommatecken i regeringens proposition. Regeringen hade ingen anledning att diskutera med oppositionen; den skulle kunna utgå från att vi godkände varje ord.

Inrikesminister Rune Johansson, som talade å regeringens vägnar, uppmanade oss att framlägga modifierande förslag. Menar ni verkligen, herr finansminister, att det innebär ett brott mot vad vi tidigare markerat som vår uppfattning, när vi då tar honom på orden? Varför i all världens dar begärde vi alla dessa förhandlingar, om vi inte

menade att detta var en fråga av den art att den närmare utformningen av förslaget borde göras i enighet?

Regeringen avvisade våra förslag; man ville tydligen enligt herr Sträng själv diktera besluten. Det enda moraliska är enligt finansministern att regeringen dikterar och vägrar att resonera med oppositionen. Och när oppositionen handlar enligt det ansvariga statsrådets uppmaning är detta ännu värre. Nej, herr finansminister, det går inte! Sanningen är den att vi erbjöd er en kompromiss som skulle ha garanterat att hyresregleringens avveckling inte användes som argument i någon stor politisk kampanj.

Jag konstaterar också att herr Gustafsson i Skellefteå inte fått svar på sina upprepade frågor. Han talade om att vad som i två propositioner sagts om hyresnivån strider fullständigt mot vad som anförts från regeringsbanken. Menar finansministern, att när regeringschefen står här i kammaren och säger att propositionen byggde på uppfattningen att det inte skulle bli någon höjning av hyresnivån i äldre hus, så överensstämmer detta med vad som skrives i propositionen? Eller menar herr Sträng att det är berättigat att regeringschefen här i kammaren påstår att något helt annat kommer att bli följden av hyresregleringens avveckling än vad alla kammarens ledamöter vet? — Vilka förtjänster den än har kan den inte hindra en viss utjämning av hyresnivån.

Detta är också en fråga om moral, herr finansminister!

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag förstår att herr Ohlin i den trängda situation där han nu befinner sig har ett behov av att referera detaljer från den mycket långa och ingående debatt som fördes föregående höst.

Den reaktion som regeringen visade

Hyresreglering m. m.

på mittenpartiernas utspel var naturlig och riktig. Den var inte karakteristisk enbart för regeringen; de mer minnesgoda av oss minns att vi i dessa dagar läste i tidningarna — Svenska Dagbladet, Dagens Nyheter, Expressen och flera andra — att alla beklagade mittenpartiernas övertaktiska spekulationer som föranlett den situation som man hamnat i. Det är den enkla förklaringen, och för att göra en lång diskussion kort kan jag säga, att när man nu, såsom skedde i tidigare inlägg, tror sig ha hittat en räddningsplanka i ett medgivande av justitieministern att den nya propositionen är bättre än den gamla, var det väl riktigt av både justitieministern och mig att tala om vad som egentligen var det väsentliga i denna frågas behandling föregående höst.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Min väsentliga minnesbild av frågans behandling i höstas är — och det är mitt intryck av finansministerns yttrande även i dag — att vad som bestämde finansministerns reaktion helt enkelt var att han blev arg. Det kan jag ju förstå, men det är inte någon vidare rationell grund för ett politiskt handlande.

Vad däremot justitieministern anbelangar är det inget som helst tvivel om att han tidigare i dag klart och tydligt sade, att regeringspropositionen i höstas hade väsentliga svagheter, inte med avseende på hur den kunde komma att utnyttjas, utan i sig själv. Sedan finansministern inträtt här i kammaren och funnit, att yttrandet var betänkligt, har justitieministern gjort ett par försök att avlägsna sig från detta väsentliga medgivande.

Jag tycker att finansministern skulle visa litet större misskund med sin kollega justitieministern och kanske lägga litet band på sin ilska.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Jag behöver inte någon hjälp av herr Wedén. Jag vill bara konstatera att herr Wedén tydligen så gått i sin företrädares fotspår, att inte heller han förstår vad jag säger.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Om man blir indignerad och har skäl härför tycker jag nog att det är bättre att tala rent ut än att slicka på fingret och fråga sig vad det blåser för vind i dag.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! På ett sätt som icke kunnat motsägas har det i debatten redovisats, att regeringens påstående om att det fanns politiska överenskommelser etc. är grundlöst. Felet med herr Strängs ståndpunkt är bara att han trots detta fortsätter sin argumentation som om det fanns en sådan överenskommelse.

Det har vidare påvisats att vi inom oppositionen har agerat enligt statsrådet Rune Johanssons rekommendationer om eventuella modifikationer, men inte heller det låtsas herr Sträng om.

Nej, herr Sträng, sanningen är väl den att regeringen var i knipa. Ni blev rädda för den opinion som höll på att växa fram, inte på grund av mittenpartiernas motion utan närmast på grund av en del tidningsskriverier och agitation inom hyresgäströrelsen. När ni sålunda började bli rädda, fann ni lämpligt att ta tillbaka propositionen, och då försökte ni skylla på någon annan. Vår motion var en förevändning, inte en orsak, som herr Bohman mycket riktigt påpekat.

När herr Sträng i dag är så intresserad av moralen vill jag än en gång erinra om att finansministern inte sagt någonting om det som herr Gustafsson i Skellefteå påpekat, nämligen att det i propositionen nr 100 talades om en väsentlig hyreshöjning och att landets statsminister från denna talarstol för-

Hyresreglering m. m.

klarade, att regeringens tankegång, när den lade fram propositionen om en avveckling av hyresregleringen, var att avvecklingen inte skulle påverka hyresnivån. Delar Ni, herr finansminister, denna mening? Delar justitieministern den meningen? Låt oss få höra det! Var inte rädda, det går lätt att säga ja eller nej!

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag skulle vilja föreslå herr Ohlin liksom herr Gustafsson i Skellefteå att läsa igenom fjolårets proposition och sedan gärna tala om för mig på vilken sida och vilken rad i departementschefsanförandet det talas om avsevärda hyreshöjningar.

Herr **GUSTAFSSON** i Skellefteå (fp):

Herr talman! Tyvärr kan jag inte efterkomma den uppmaningen. Jag har nämligen lånat ut propositionerna till stenograferna. Men jag citerade ordagrant ur proposition nr 100, år 1957, där det sades att dessa spärrar är till för de fall då det uppstår avsevärda hyreshöjningar. Har vi skrämt allmänheten, så har vi gjort det genom att i stort sett använda regeringens formulering.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Jag skall inte mycket förlänga denna något kuriösa debatt. Vi klarade ju upp detta förhållande under höstriksdagen; det rådde väl inget tvivel om vad regeringen ansåg och hur regeringen bedömde mittenpartiernas uppträdande. Finansministern har på ett utmärkt sätt försökt friska upp minnet hos herrarna. Men minnet är dåligt, framför allt hos herr Ohlin. Jag har här framför mig det anförande som han väl syftar på då han tror att jag har sagt att ingen hyresstegring kommer att äga rum. Det är fel. Inte ett ord av herr Ohlins referat är riktigt.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 183 ja och 34 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B**H e m s t ä l l a n**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. C**H e m s t ä l l a n**

Utskottets hemställan bifölls.

Hyresreglering m. m.

Motiveringen beträffande
mom. B och C

Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av utskottets motivering, dels ock på godkännande av den motivering, som anförts i reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner tredje lagutskottets motivering beträffande mom. B) och C) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den motivering som anförts i reservationen II) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 188 ja och 34 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Mom. D

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. E

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. E) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Alexander-son m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 73 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. F

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hugosson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Hysesreglering m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. F) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV) av herr Göran Karlsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 109 ja och 114 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen IV) av herr Göran Karlsson m. fl.

Mom. G

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen V); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svenning begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. G) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen V) av herrar Hansson och Svenning.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 170 ja och 46 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

*Mom. H***H e m s t ä l l a n**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationerna VI) och VII); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Svenning begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. H) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationerna VI) av herrar Hansson och Svenning samt VII) av herr Alexander m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 92 nej, varjämte 15 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Motiveringen

Utskottets motivering godkändes.

Mom. I och K

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. L

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen IX) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna; samt 3:o) bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. L) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IX) av herrar Lidgard och Bengtson i Solna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 183 ja och 35 nej, var-

jämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. M

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen X) av herr Alexanderson m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. M) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen X) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 175 ja och 47 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. N

Utskottets hemställan bifölls.

Hysesreglering m. m.*Mom. O*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen XII) av herr Alexanderson m. fl.; samt 3:o) bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtson i Solna begärde likväl votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition antagits den under 2:o) angivna propositionen följande voteringsproposition efter given varsel upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. O) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen XII) av herr Alexanderson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Bengtson i Solna begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 145 ja och 76 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. P

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 896

och II: 1149 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

Mom. R

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 896 och II: 1149 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. S

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. T

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen XIV); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nyberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. T) i utskottets utlåtande nr 50, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen XIV) av herr Nils-Eric Gustafsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nyberg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Där

Hyresreglering m. m.

vid avgavs 130 ja och 83 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. U

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3

Hyresreglering m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 juni 1942 (nr 429) om hyresreglering m. m. och om fortsatt giltighet av lagen, m. m., i vad propositionen hänvisats till statsutskottet, jämte motion.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Utan att i övrigt vilja fortsätta debatten skall jag be att i kammarens protokoll, eftersom vi även nu behandlar en hyresreglering, få läsa in vad statsministern uttalade i debatten den 14 december förra året. Han yttrade att företrädarna för den ena principiella ståndpunkten säger: »Det ska inte bli några nämnvärda hyreshöjningar.» Detta är alltså statsministerns egen karakteristik av vad propositionen syftade till — det skall inte bli några *nämnvärda* hyreshöjningar. Nu vet jag inte om statsministern menar att 10 procent eller 20 procent eller vad det är skall betraktas som »nämnvärt». I propositionen 100, som herr Gustafsson i Skellefteå hänvisade till, talades det om möjligheten av *avsevärda* hyreshöjningar.

Nu är det härvidlag faktiskt inte fråga om att rida på ord, ty regeringen byggde ju — enligt utsago — i hög grad sin ståndpunkt på dessa saker. Jag vill bara helt kort konstatera, att statsmi-

nistern bundit sig för den tolkningen av **propositionen**, att det inte skulle bli några nämnvärda hyreshöjningar. Han har emellertid inte talat om det för inrikesministern, som svarade för propositionen 100 och som tydligen tänkte sig möjligheten av hyreshöjningar av betydligt större omfattning.

Jag tycker att detta inte tarvar några vidare reflexioner från min sida.

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**:

Herr talman! Det är mig ett nöje att få helt instämma med herr Ohlin — det fordras inte några reflexioner från herr Ohlins sida.

Detta är en strid om ord. Jag har använt större delen av mitt anförande — som herr Ohlin med stor behållning skulle kunna läsa upp — till att skildra vilken ömtålig materia detta är: hur farligt det är att det skapas förväntningar hos vissa och besvikelser hos andra. Vi måste alltså gå försiktigt fram om vi skall kunna lösa frågan utan nämnvärda hyreshöjningar.

Jag slogs för den linjen. Ni ansåg att det skulle bli betydande hyreshöjningar men röstade ändå för ett förslag, som ni själva karakteriserade såsom farligt för hyresnivån.

Jag tycker verkligen att herr Ohlins inlägg var utmärkt; det ställde motsättningarna i blixtbelysning. Jag har ingenting att ta tillbaka, men jag antar att herr Ohlin kommer att ha mycket att ta tillbaka.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få påpeka att statsministern inte sade ett ord om vad som står i propositionen nr 100 om *avsevärda* hyreshöjningar. Jag konstaterar vidare att hans egen karakteristik, att det inte skulle bli några *nämnvärda* hyreshöjningar, är mycket talande, ty alla vet ju hur stora klyftorna är mellan hyrorerna i äldre och nyare lägenheter. Att då förklara att det visserligen

Hyresreglering m. m.

inte direkt sagts ifrån i propositionen men att meningen var att förslaget skulle kunna genomföras utan nämrvärda hyreshöjningar är orimligt. Att den, som vill välja ett mera realistiskt uttryck, därigenom på något sätt skulle visa att han inte tar tillbörliga sociala hänsyn är så förbluffande, att det talar för sig självt. Jag behöver därför bara konstatera en enda sak. Regeringen har talat med — jag vill inte inlägga den elaka betydelsen i uttrycket — två olika tungor: den talar dels om inte nämrvärda hyreshöjningar, dels om avsevärda hyreshöjningar. Regeringen har tydligen inte riktigt vetat på vilket ben den skulle stå.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Är det verkligen herr Ohlins mening att vi skall ta upp en debatt kring det föregående och nyss avgjorda ärendet igen? Det är ju en fråga som vi diskuterat ingående, två gånger under hösten och därefter i dag.

Jag konstaterar att herr Ohlin inte hade någon täckning för påståendet att jag skulle ha sagt att det inte skulle bli några hyreshöjningar. Jag har skildrat hur ömtålig denna mekanism är. Jag har förklarat att om mittenpartiernas förslag har haft någon effekt har det varit att det rubbat den grund på vilken propositionen byggde, nämligen att det skulle kunna skapas en atmosfär i vilken det var möjligt att genomföra hyresregleringens avveckling utan nämrvärda hyresstegringar. Mittenpartiernas motion förstörde de möjligheterna, vilket är ett faktum. Herr Ohlin hade fel från början till slut och det var bra att han tog upp saken, så att den blev belyst.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Nej, herr statsminister, jag tycker inte heller att vi skall upprepa debatten, men eftersom statsministern fick tillfälle att avsluta den

förra debatten med ett uttalande som gav en skev framställning av hans egen i höstas uttalade uppfattning finns det verkligen anledning att klarlägga förhållandena. Det råder en obestridlig motsättning mellan herr Erlanders uttalande i debatten i höstas och den mening som kom fram i regeringspropositionen. Det friska mod med vilket herr Erlander tycks vilja bestrida detta ofrånkomliga faktum kan bara tyda på att han över huvud taget inte var insatt i propositionens väsentliga detaljer eller — vilket vore värre — inte är insatt i det verkliga läget på hyresmarknaden.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Herr Wedén säger att anledningen till att herr Ohlin ansåg sig tvungen att ta till orda var att jag fick tillfälle att göra en skev framställning i den föregående debattens sista replik. Den chansen ville herr Ohlin ha.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Statsministern är mycket skicklig när det gäller att vrida på saker och ting, men jag vill verkligen uppmana kammarens ledamöter att studera det avsnitt av regeringspropositionen som herr Gustafsson i Skellefteå tidigare återgivit och dessutom det avsnitt av herr Erlanders yttrande som herr Ohlin har citerat. Jag tror det kommer att framgå mycket klart vid ett sådant studium vem som gjort en skev framställning.

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Det är mig en glädje att helt kunna instämma med herr Wedén: Läs regeringspropositionen!

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! I mitt tidigare inlägg påpekade jag att vi under ett årtionde har haft en permanent försämring av förhållandet mellan inkomst och hyra

Hyresreglering m. m.

i vårt land. Det skulle förenkla denna diskussion om »avsevärda» hyreshöjningar eller »mycket små», om talarna från folkpartiet, herr Ohlin och herr Wedén, i stället för att föra en raffinerad polemik talade om vad de vill. Men det framgår ändå ganska tydligt.

Jag tror att herr Ohlin och herr Wedén hyser en helt ogrundad oro. Vi kommer säkerligen att få mycket stora hyreshöjningar, vilket fastighetsägarna väntar sig att få tillstånd att genomföra i anslutning till de reparationer som kommer att göras. Herr Ohlins och herr Wedéns oro för att hyreshöjningarna icke skulle kunna genomföras i snabb takt är alltså enligt min mening helt ogrundad.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Först blev vi kritiserade för att vi ville ha en för lång övergångstid. Sedan kommer herr Jansson och säger att vi är oroliga för att inte hyrorna skall stiga fort nog. Därmed är väl allt sagt om herr Jansson.

Det är i alla fall väsentligt huruvida statsministern vidhåller att hyresregleringen skulle avvecklas utan några nämnvärda hyreshöjningar, alltså även i äldre hus.

Man kan för det första fråga: Varför ville regeringen ha en övergångstid om den trodde att hyreshöjningarna inte skulle bli nämnvärda?

För det andra, herr statsminister: Tala om för kammarens ledamöter vad Ni tänkte när Ni sade att höjningarna inte skulle bli nämnvärda. Var det att det inte skulle bli någon hyreshöjning på 10, 20 eller 30 procent? Räknar Ni 20 procent som inte nämnvärt? Det kan Ni inte göra. Är 10 procents hyreshöjning nämnvärd? Jag tycker det. Kanske statsministern är så stor i greppet att han menar att 10 procent inte är nämnvärt; i så fall kan han hänvisa till det. Men om han anser att 10 procent verkligen är nämnvärt, har han tydligt sagt ifrån, att hyresregleringens avveck-

ling endast skulle kunna leda till hyreshöjning i en del fastigheter med några få procent.

Att påstå att detta är en realistisk bedömning av verkligheten och att det var den ståndpunkten som låg till grund för författarna till Kongl. Maj:ts proposition, vare sig den i höstas presenterade eller nr 100, är orimligt, herr statsminister. Läs själv propositionerna!

Hans excellens herr statsministern
ERLANDER:

Herr talman! Jag är ledsen att behöva ta kammarens tid i anspråk med ännu en kort replik. Jag konstaterar bara att alla mina inlägg har gått ut ifrån att det var en mycket besvärlig situation, en verkligt ömtålig historia. Skulle man kunna klara avvecklingen utan nämnvärda hyreshöjningar, fordrades det enhällighet hos de opinionsbildande krafterna — och till dem hör dess värre även folkpartiet och centerpartiet. De bedömde sakerna annorlunda, och därigenom var förutsättningen rubbad för att man skulle kunna genomföra hyresregleringens borttagande utan nämnvärda hyreshöjningar. Är detta så svårt att förstå, att man ständigt skall behöva förklara det? Det är det faktiska förhållandet. Jag uppmanar än en gång: Läs propositionen!

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Hyresregleringens avveckling leder till hyreshöjningar. Den som inte är medveten om det måste vara medvetlös. Det kommer hyreshöjningar som ett brev på posten, och de har kommit trots att vi haft hyresregleringslagen. Är det någon som tror att de upphör när den efter hand avvecklas? Nu blir det visserligen en förlängning, men den innebär likväl vissa uppmjukningar.

Folkpartiet har i tio år kämpat för

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

avveckling av denna lag. Med detta konstaterande är alla dimridåer skingrade, herr Ohlin.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 4

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Debatten rörande statsutskottets utlåtande nr 128 må omfatta utlåtandet i dess helhet samt bevillningsutskottets betänkande nr 41. Yrkanden avseende samtliga punkter i statsutskottets utlåtande och bevillningsutskottets betänkande framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang statsutskottets utlåtande nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet m. m. samt Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare svenska bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA) jämte motioner; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 41, med anledning av motioner angående det svenska biståndet till u-länderna m. m.

Frågarvarande utlåtande och betänkande redovisas efter återgivandet av överläggningen i ärendet.

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! För mig ter sig språnget svindlande mellan den nyss avslutade debatten och de globala perspektiv som jag nu försöker anlägga på den fråga som kammaren har att ta ställning till i dag eller — det blir väl snarast — i morgon. Att det går till så tillhör emellertid riksdagens sätt att arbeta.

Till det utskottsutlåtande över propo-

sition nr 101 om det statliga utvecklingsbiståndet, som riksdagen nu behandlar, finns många reservationer. Detta kunde ge intryck av betydande åsiktsskiljaktigheter mellan riksdagspartierna om biståndspolitiken. Jag tror emellertid att ett sådant intryck av djup och omfattande splittring vore svagt grundat. Jag vill inte släta över de skillnader som finns — dessa kommer säkert att belysas i debatten — men jag tror att det är riktigt att säga att partierna står eniga kring stora och väsentliga delar av bistandsprogrammet. Och det är viktigt att så är förhållandet: för att allt effektivare kunna tjäna sina syften behöver bistandsverksamheten det stöd som består i att dess mål omfattas av en något så när enhetlig opinion, och för att biståndet skall kunna tillväxa snabbt behövs en växande opinion bakom arbetet.

Riksdagen ställer sig — därom är jag förvissad — i dag eller i morgon enhälligt bakom en politik som syftar till att visa vårt folks känsla av solidaritet med de fattiga folken. Den politiken förestavas också av övertygelsen, att vi därmed lämnar ett bidrag i kampen för att uppnå och vidmakthålla fred i världen, en fred som skall möjliggöra en utveckling till allmänt välstånd och verklig demokrati. Därmed blir biståndspolitiken en verksamhet som ligger i vårt intresse — så sant som vår fred och vår demokrati är beroende av omvärldens. I dessa dagar upplever vi intensivt hur världen krymper, hur oro och motsättningar är smittsamma.

En rad konflikter, som nu skakar och plågar världen, kan föras tillbaka på gemensamma orsaker. Kampen gäller politisk frihet och social frigörelse, trygghet till arbete och utkomst, den gäller människovärde och rättvisa, mänsklighet och värdighet. De fattiga och eftersatta begär en rimlig och rättvis andel av jordens rikedomar och av människolivets möjligheter. De besuttna å andra sidan värnar om sin privilegierade ställning.

effektiviteten och initiativkraften och är en god hjälp till självhjälp för u-länderna. Det garantisystem som socialdemokraterna nu till en del har gått med på ansluter, som jag ser det, just till dessa synpunkter.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! SIDA skall få 600 kronor för sin information, sade fru Lewén-Eliasson. Det var en felsägning som lät som en tanke!

Jag har en känsla av att fru Lewén-Eliasson och jag inte talar om riktigt samma saker när vi begär ökad information. Och jag blir ganska orolig över att stå på samma utlåtande, som fru Lewén-Eliasson i den här frågan när hon exemplifierar hur man kan sprida information om u-landshjälpen genom att hänvisa till statsutskottets utlåtande nr 128 — det utlåtande som vi just behandlar. Det är ett av de mest snåriga och ogenomträngliga dokument som finns. Jag har, trots att jag själv varit med om utskottsbehandlingen, haft enorma svårigheter att hitta rätt i alla de skrivningar som finns där. Och att detta dokument skulle bidra till att sprida upplysning hos någon bredare allmänhet om vad u-ländernas problem egentligen gäller har jag mycket svårt att tänka mig. Då tror jag faktiskt mera på demonstranterna på gräsmattan här utanför.

Men vad jag framför allt tror är att vi måste sätta i gång en verkligt intensiv kampanj. Jag tog högertrafikomläggningen som exempel på hur en lyckad statlig information kan läggas upp. Det är en kampanj av det slaget, utsträckt över längre tid, som vi måste ta till om vi skall klara detta problem.

Sedan ställde fru Lewén-Eliasson frågan till mig: Hur många krav har ni i folkpartiet egentligen? Ja, här i riksdagen har vi ett krav. Det är riktigt att vi är några yngre folkpartister som i motioner till folkpartiets landsmöte i sommar kräver att partiet skall uttala

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

sig för att målsättningen 1 procent skall uppnås redan 1970/71. Den plan som folkpartiets riksdagsgrupp lägger fram i dag går ut på att målet skall nå *senast* 1972/73. Om vi lyckas få partiet med oss för ett tidigare årtal, så innebär det att kravet på att målsättningen skall uppnås kommer att drivas hårdare. Vår plan innebär ju, genom betoningen av att målsättningen skall uppnås *senast* 1972/73, ingen bindning till just den tidpunkten. Vi försöker nå målet så tidigt som möjligt.

Men, säger fru Lewén-Eliasson, hur skall det gå för er som skall ha högern med er i den regering ni avser att bilda? Ja, det är klart att det kan vara ett problem; högern representerar nämligen i u-landsfrågan samma opinion som fru Lewén-Eliasson. Det är högern och socialdemokraterna som i dag går fram som en oöverbinnerlig majoritet här i kammaren för det lägre av de två buden i u-landsfrågan. Skillnaden är bara att den ståndpunkten i en ny regering kommer att befinna sig i minoritet och inte i majoritet som den för närvarande gör.

Vi skall försöka komma längre än till 1 procent, säger fru Lewén-Eliasson och hänvisar till att socialdemokraterna uttalat sig för en massiv hjälp till Vietnam. Det är utmärkt; vi stöder kravet på en massiv hjälp till Vietnam, men i den mån den kommer att ha karaktären av mer tillfälliga insatser tycker jag inte att man skall räkna in den i enprocentmålet. I den mån den däremot kommer att ha karaktären av vanlig u-hjälp skall den räknas in; på den punkten är vi inte oeniga.

Sedan kommer fru Lewén-Eliasson in på det kanske mest väsentliga, nämligen prioriteringsfrågan. Hon frågar: Vad är det ni vill avstå från att göra när ni kräver så mycket i u-hjälp? Därmed erkänner hon att vårt förslag går mycket längre än propositionens. Men problemet om prioritet gäller inte bara vårt förslag. Ert förslag är visserligen

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

otillräckligt enligt vår mening, men det innebär dock att vi skall satsa bortåt åtta miljarder kronor i u-hjälp fram till 1974/75. Jag kan alltså med samma rätt ställa frågan tillbaka till fru Lewén-Eliasson: Vad är det ni vill avstå från, som ni kunde använt pengarna till i stället? Hur mycket i utebliven höjning av barnbidragen, hur mycket i utebliven höjning av arbetsmarknadsbidragen, hur mycket i utebliven höjning av studiebidragen och hur mycket i ökade skatter har ni planerat i samband med denna höjning av u-hjälpen? Ni kommer att lika litet kunna svara på den frågan som jag kan. Den är alldeles orimligt ställd. Man kan inte svara på den. Man får göra en avvägning när den tiden kommer.

Man kan däremot säga: Här gör vi en avvägning där det handlar om ett jämlikhetsproblem i två dimensioner. Det rör sig dels om jämlikheten mellan fattiga och rika länder, dels om jämlikheten inom Sverige. Vi har sagt när det gäller avvägningsfrågan mellan fattiga och rika länder, att vi är beredda att gå längre än ni gör, att vi är beredda att acceptera dubbelt så höga anslag som ni gör och att vi är beredda att acceptera en plan som innebär att vi kan nå enprocentmålet nästan dubbelt så snabbt som man kan göra enligt ert förslag.

Men man har en känsla av när man lyssnar till fru Lewén-Eliasson att ni på något sätt, trots vad utrikesministern sade, vill ställa möjligheterna att åstadkomma ökad jämlikhet i Sverige i motsats till möjligheterna att öka u-landshjälpen. Jag skulle mot denna bakgrund vilja ställa en fråga till fru Lewén-Eliasson: Om det är vi som kommer att lägga fram nästa u-landsbudget och föreslå en plan som innebär att vi skall nå enprocentmålet 1972/73, kommer ni då med stöd av den argumentation ni lägger fram i dag att hålla fast vid er nuvarande plan och alltså — med hänvisning till att det finns behov i

Sverige som behöver tillgodoses bättre — förorda en lägre anslagsökning än den vi kommer att föreslå? Jag tror det är en fråga som den u-landsengagerade opinionen är mycket intresserad av att få svar på före höstens val.

Herr ANTONSSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag bemödade mig i mitt tidigare anförande avsiktligt om att inte förstora upp de partipolitiska motsättningarna i denna fråga. Jag har nämligen den uppfattningen, att socialdemokraterna äntligen har tagit ett steg framåt när det gäller detta problem.

Jag måste dock säga att det ändå ger ett ganska egendomligt intryck, både hos kammarens ledamöter och hos folkopinionen, när socialdemokraterna vill låta påskina att deras parti var det förstasom, efter beslut av partikongressen, tagit ett rejält tag.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att vi inom mittenpartierna är efter år, när denna fråga har diskuterats, har försökt driva på opinionen. Dessutom vill jag erinra om att socialdemokraterna och högern förra året stod på en gemensam linje. De ville inte höja anslaget, utan de ville göra en omfördelning av 50 miljoner kronor inom den ram som regeringen hade anvisat.

Låt mig få säga några ord om centerns handlande i detta sammanhang. Jag vet att vi var det första partiet, efter det engelska labourpartiet, som klart uttalade oss för FN:s målsättning om 1 procent av bruttonationalprodukten till u-hjälpen. Det är alltså ingen hastigt påkommen åsikt hos oss. Vi har medvetet försökt att vara pådrivande opinionsbildare i detta fall, trots att vi har vetat, herr talman, att det inte har varit populärt. Från socialdemokratiskt håll har man förklarat att det först gäller att »städa upp» i folkhemmet. Man har också sagt att opinionen inte är mogen; vi har hört det åtskilliga gånger, inte minst från finansministern. Vi har ändå medvetet försökt att bilda

opinion, därför att vi har burits av insikten om att vår internationella solidaritetskänsla förpliktar oss till det, av insikten om att rent humanitära hänsyn kräver det och att — det är vi alla överens om — vi aldrig når internationell fred och stabilitet så länge en stor del av världens befolkning lever under sådana förhållanden som i u-länderna, och inte minst av insikten om att ifall vi lyckas frigöra de latent resurser som ändå finns i u-länderna, tillför detta det samlade världshushållet även stora ekonomiska tillgångar.

Varje år då jag har deltagit i denna debatt har jag poängterat att om vi menar allvar med vår strävan att gå längre än regeringen, får vi också vara beredda att offra någonting, vara beredda att gå fram litet saktare när det gäller ökningen av levnadsstandarden. Den beredvilligheten finns fortfarande inom vårt parti.

Fru LEWÉN-ELIASSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Ett tag tyckte jag att det verkade som om herr Antonsson tänkte bli moraliskt upprörd över att jag hade börjat tala om partipolitik. Men det är väl ingen som tror att det inte skall bli partipolitik av det beslut vi fattar i dag? I varje fall har jag den bestämda uppfattningen, att vi i fortsättningen kommer att få höra talas om de skilda åsikter som vi har framfört i dag.

Herr Ullsten ställde en rad frågor. Jag skall börja med den sista, vari han undrade hur vi skulle ställa oss, om en eventuell regering i vilken hans parti medverkade skulle ge ett lägre bud. Jag tror inte att den situationen kommer att uppträda, men låt oss säga att den gör det. Då ser vi naturligtvis efter vad det är man sätter åt sidan, alltså vad man inte har prioriterat för att kunna lämna mera bistånd, och sedan får vi göra en avvägning.

Den plan, som regeringen har gjort

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

upp i största samförstånd med det socialdemokratiska partiet i fråga om både volym och tidsmål, är naturligtvis byggd på den bestämda uppfattningen, att vi skall kunna klara den utan åsidosättande av viktiga sociala och andra anordningar här hemma. Det är just därför vi har valt denna tidsplan.

Det är väl inte förmätet av mig att ställa frågan: Hur skall man klara alla dessa olika lyft, som man nu vinkar med bl. a. från folkpartihåll? Var skall man skaffa pengarna, eller vad man skall sätta tillbaka?

Det var en smula billigt att utgå från min felsägning i informationsavsnittet. Jag menade naturligtvis 600 000 kronor.

Vad gäller det informationsvärde som ligger i ett utskottsutlåtande anser jag naturligtvis inte att man skall gå ut på gator och torg med det, men jag trodde att herr Ullsten och jag var överens om att de olika definitioner och preciseringar som har gjorts i fråga om olika begrepp var värdefulla som upplysningsgrund.

Herr Ullsten förklarar att högern är ett problem. Skulle det bli en borgerlig regering, får vi väl se hur detta problem tar sig ut i detta sammanhang.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är visserligen litet billigt att utnyttja felsägningar, det vet jag, men jag tycker den här passade så bra in i sammanhanget.

Nu råkade fru Lewén-Eliasson dessutom ut för en felsägning till. Hon sade: Vad skulle hända, om en ny regering lade fram ett lägre bud än det som socialdemokraterna har tänkt sig? Ja, det tror jag aldrig kan hända.

Jag skall emellertid inte utnyttja den felsägningen mera, utan jag skall utgå från min fråga: Vad skulle hända, om det sannolika skulle inträffa, att en ny regering lägger fram ett högre bud? Vad skulle socialdemokraterna då ställa för motförslag?

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Om ni håller fast vid den linje ni driver i dag, att det inte går att klara de inhemska behoven utan att sträcka sig fram i tiden till 1974/75 för att kunna uppnå en procent i u-hjälp, då måste ni rimligen inta samma ståndpunkt när det framkommer ett bud som går längre. Frågan lyder alltså inte då: Vad är det som ni är beredda att avstå från? I och för sig skulle man givetvis kunna ställa frågan till er i dag också: Vad är det som ni har låtit bli att föreslå, eftersom ni ökar u-hjälpen så pass mycket som ni ändå gör?

Vi ställer inte den frågan, utan vi ställer följande fråga: Det finns resurser i dag tillgängliga för att satsa på mer u-hjälp än regeringen föreslår plus en del annat. Varför säger ni då nej till den ökningen?

Vi har lagt fram ett budgetalternativ, som ger full täckning för vårt förslag att öka u-hjälpen med 100 miljoner kronor mer än vad regeringen föreslår, d. v. s. med 100 procent mera, eftersom ni föreslår 100 miljoner och vi föreslår 200 miljoner kronor.

Det är en prioritering, visst är det det. Ni har prioriterat u-hjälpen lägre än vi. Vi har föreslagit vissa justeringar i skatterna och ansett att vi kan ta dem liksom vissa justeringar på utgiftssidan; trots att det innebär nackdelar. Detta har vi gjort därför att vi anser det viktigt att höja u-hjälpsbidraget. I dag finns det ekonomiskt utrymme för det förslag till u-landshjälp som vi lägger fram, men ni är inte beredda att acceptera detta.

Sådan är situationen. Vi har en högre prioritering, en högre värdering av vad vårt internationella ansvar kräver än ni.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag har för avsikt att säga några ord om bevillningsutskottets betänkande nr 41.

Sedan gammalt har från svensk sida

bedrivits biståndsverksamhet gentemot s. k. utvecklingsländerna. Ett beundransvärt och av stark idealitet buret arbete har sedan lång tid tillbaka bedrivits av den svenska kyrkan och av de fria samfundet i deras verksamhet på missionsfältet. När man nu går att bedöma värdet av de olika verksamheterna är det på sin plats att inte underskatta vad som där har uträttats. Jag tror att den statliga verksamheten nu skulle vinna ganska mycket på att man toge lärdom av de erfarenheter som därvid vunnits, eftersom det är på detta område som den verkliga sakkunskapen på detta gebit finns.

Vidare har de svenska företagen genom sin etablering i dylika länder bidragit till att hjälpa dessa länders folk. Till den mest effektiva hjälpen, speciellt på det ekonomiska fältet, torde kunna räknas de svenska företagens etablering i sådana länder. Herr Petersson i Gäddvik har mycket utförligt argumenterat för en sådan linje, varför jag inte har någon anledning att upprepa dessa argument, utan jag skall bara instämma i dem.

I en reservation till bevillningsutskottets betänkande nr 41 har vi reserverat fullföljt yrkandena i motioner om att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära »förslag till sådana ändringar i skattelagstiftningen, att det ekonomiska samarbetet med u-länderna underlättas». Främst torde detta kunna ske genom slutande av dubbelbeskattningsavtal med dessa länder.

Genom dessa åtgärder kan man på ett effektivt sätt hjälpa u-länderna. En hjälp denna väg kräver att dessa företag är villiga att ta vissa risker och göra stora ansträngningar. Den kräver ett helt och fullt engagemang från dem som här befattar sig med denna sak.

Om dessa företag genom sitt risktagande i dessa länder får en skattepreferens, bör inte svensk skattelagstiftning lägga hinder i vägen härför. Därför ber jag, herr talman, att få yrka

bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 41 fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (h).

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall syssla, inte med u-hjälpen, utan med den detalj som herr Magnusson i Borås talade om. Jag vill dock passa på tillfället att säga till oppositionen att det är ganska enkelt att stå här och skryta med att man varit först med kraven på högre u-hjälp eller att man varit först på det eller det området.

Det är självklart att det är ett oppositionens privilegium, inte bara i detta land utan även i andra länder, att komma med bud som ligger långt fram i tiden. Det är sådana bud som en ansvarig regering eller ett ansvarigt parti kanske inte har möjligheter att genomföra, eftersom de måste ta hänsyn till alla omständigheter.

Jag frågar herr Ullsten om hur folkpartiet egentligen skulle klara problemet om det skulle komma i regeringsställning. Folkpartiet kommer med den kritiken mot regeringen och mot socialdemokratin att vi inte gjort det eller det på det eller det området. Folkpartiet angriper bostadsbristen, köerna och att det knappast är tillräckligt gjort på något område. Folkpartiet vill genomföra stora reformer; det vill ha skattesänkningar — inte för dagen, heter det — men i princip är man med på högerns skattesänkingsförslag. Dessutom skall man ha mera till u-hjälpen.

Då frågar man sig: Hur skall mittenpartierna eller de borgerliga över huvud taget klara detta problem? Denna fråga kommer ni inte ifrån genom några finurliga konstruktioner i ett annat avseende, ty detta är den verklighet som vi, vilka debatterar dessa frågor, dagligen konfronterar med. Det är vi som skall försöka upplysa det svenska folket om att det gäller att få en riktig

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

avvägning av de resurser som vi anser oss kunna ta ut.

Men, herr talman, jag skall inte längre syssla med detta. Jag kände ett behov av att framföra dessa synpunkter och så att säga ställa kyrkan mitt i byn även när det gäller den känsliga fråga som u-hjälpen innebär.

Beträffande den fråga som bevillningsutskottet haft att behandla i sitt betänkande nr 41 har riksdagen under de tre senaste åren haft att ta ställning till liknande yrkanden som framförts i de nu aktuella motionerna. Dessa har avslagits huvudsakligen med den motiveringen att internationell dubbelbeskattning skall undvikas genom överenskommelser med vederbörande främmande stat och att Sverige har ett rikt förgrenat nät av dubbelbeskattningsavtal och andra sådana överenskommelser. Enligt anvisningar till 20 § kommunalskattelagen utgör allmän direkt skatt, som erlagts till utländsk stat eller kommun, avdragsgill kostnad vid taxering i Sverige av inkomst från förvärvskälla i beskattningslandet. Det medför alltså en lättnad i svensk beskattning till hälften eller mera av den utländska skatten.

Vi har inte minst hänvisat till de regler om en generell rätt till avräkning för utländsk skatt som riksdagen antog 1966; ett s. k. credit of tax-system, som innebär att fysiska personer med hemvist i Sverige och svenska juridiska personer, som har inkomster från länder, med vilka Sverige inte ännu har dubbelbeskattningsavtal, äger rätt att från den svenska statliga skatten avräkna den statliga skatt eller delstatsskatt som erlagts i ett sådant land. Beräkningen är individuell. Om en utländsk skatt är högre och en lägre än den svenska, begränsas avräkningen i det förra fallet till den svenska och i det senare till den utländska skattens belopp. På det sättet betalas skatt på utländsk inkomst i princip endast en gång och efter den skattesats som till-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

lämpas i den stat som uttar den högsta skatten.

Avräkningsförfarandet kan också avse tjänsteinkomst som uppburits i annat land. Ett svenskt moderbolag har dock inte rätt till avräkning för skatt som erlagts för dotterbolags räkning. Avräkningen skall gälla slutlig och faktiskt erlagd skatt; helt eller delvis efterskänkt utländsk skatt får inte avräknas.

Dubbelbeskattningssakkunniga sade att risken för dubbelbeskattning genom detta avräkningsförfarande torde komma att helt undanröjas. Jag vill erinra om att enligt svensk företagsbeskattning har de svenska företagen avsevärda möjligheter att finansiera investeringar utomlands. Sålunda kan ett svenskt företag med dotterföretag utomlands få uppskov med skatten genom att dotterföretagets vinst skall leda till beskattning först då den blir tillgänglig för lyftning. Det innebär en icke oväsentlig förmån när det gäller utlandsinvesteringar. Men motsvarande gäller också för ett moderföretags möjligheter att överföra egen vinst skattefritt till ett dotterföretag utomlands.

Utskottet har nu liksom tidigare velat understryka att det inte är självklart att interna lagstiftningsåtgärder, som medger skattefavörer för utländska investeringar, alltid kommer att gynna u-landet; man får inte bortse från att dylika regler kan användas som ett medel för skatteflykt. En sådan vill vi inte medverka till, och vi menar att den inte heller gagnar u-länderna.

Låt mig tillägga, herr talman, att dessa skatteproblem mellan industri- och u-länder varit föremål för undersökningar av en skattekommitté inom OECD. Kommittén vitsordar att industriländerna genom interna skattelagstiftningsåtgärder kan skapa förutsättningar för u-landsinvesteringar, men den understryker samtidigt att dylika interna åtgärder är till föga gagn, om inte u-länderna själva på olika sätt för-

söker förbättra investeringsklimatet inom sina egna gränser. Det är önskvärt, tillägger kommittén, att dubbelbeskattningsavtalen ökar snabbt i antal.

Som jag nyss framhöll har Sverige ingått dubbelbeskattningsavtal med flera u-länder. Några av dessa avtal innehåller bestämmelser om skatteavräkning, s. k. matching credit. De innebär en direkt skattefavör vid ett företags etablering i ett u-land. I de avtal som nu ingås försöker man om möjligt få med bestämmelser om matching credit.

Utskottet erinrar om att man inom Förenta Nationerna tillsatt en arbetsgrupp med skatteexperter och representanter för både industri- och u-länder, som i samarbete med internationella organ skall undersöka olika vägar för att underlätta ingåendet av dubbelbeskattningsavtal mellan industri- och u-länder. Vid sidan om annat statligt utvecklingsbistånd i ökad takt är detta samt andra överenskommelser för att undanröja dubbelbeskattning säkerligen den bästa metoden i fråga om beskattningen.

I övrigt har i debatten redan redogjorts för betydande strävanden att hjälpa u-länderna, och det torde väl när allt kommer omkring vara den effektivaste vägen.

Jag ber med detta att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Herr Brandt sade i sitt anförande att han skulle ställa kyrkan mitt i byn. Det tror jag att han lyckades göra — antagligen sig själv ovetande — när han uttryckte den meningen att det tillkom den politiska oppositionen att på väsentliga områden ta initiativet och visa vägen mot framtiden; det var i varje fall innebörden av hans uttalande. Jag tror att detta i och för sig inte behöver vara någon oundviklig regel. I själva verket är det väl så, att det socialdemokratiska partiet i Sverige under tidigare skeden haft initiativet på väsent-

liga områden, både i oppositionsställning och i regeringsställning. Det signifikanta i den föreliggande situationen — både när det gäller det ämne vi nu diskuterar och i flera andra avseenden — är att det nuvarande regeringspartiet har förlorat detta initiativ. Det var intressant att höra att även herr Brandt instämde i detta omdöme, som jag för min del många gånger givit uttryck för.

När det gäller den nu föreliggande och mycket väsentliga frågan är det många av oss här i kammaren som under de senaste dagarna har resonerat med företrädare för de ungdomsgrupper som på olika sätt försökt väcka en starkare opinion för ökad u-hjälp. Det finns utan tvivel — jag tror att det har konstaterats av någon tidigare talare i debatten — en stark kontrast mellan dessa unga människors intensiva men samtidigt ganska lågmälda resonemang för att hävda sin uppfattning å ena sidan och å den andra de gormande våldspröfer i smått som under tiden huserat i Stockholms studentkärs hus.

I grunden är naturligtvis de unga generationernas häftiga upplevelser av de gigantiska u-landsproblemen lätta att förstå; de unga känner instinktivt och inser kunskapsmässigt att de nuvarande förhållandena i relationerna mellan rika och fattiga länder inte kan bestå. Deras reaktioner grundas säkert främst på starka känslor för humanitetens krav och på insikten om de djupa och kolossala skillnader som finns mellan de villkor som u-ländernas ungdom växer upp under och de svenska ungdomarnas egna villkor. Det är känslor och värderingar som vi i hög grad respekterar och som jag tror att även vi, som är äldre eller något äldre, också upplever i större utsträckning än många unga vill förstå.

Men härtill kan fogas en omständighet av mer brutal karaktär. Världsfreden kan inte tryggas — det fanns en antydning om det också i utrikesministerns inledande deklARATION — så länge social rättvisa och ekonomisk trygghet är ett

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

privilegium för en minoritet av jordens befolkning. Låt mig på denna punkt tillägga, att det glädde mig att få höra ett uttryck för denna uppfattning i regeringsdeklarationen — tidigare har vi varit ganska ensamma om att understryka aspekter av den karaktären. Sanningen är på marsch också inom regeringslägret, även om regeringen — som herr Brandt sade — har tappat initiativet. Det finns dess värre, herr talman, ingen anledning att betvivla — och detta är det brutala perspektivet — att några av dagens fattiga u-länder, om inte en avgörande förändring i den internationella atmosfären inträffar, inom loppet av ett kvarts sekel eller inom en avsevärt kortare tidrymd i samma skala som dagens supermakter kommer att skaffa sig tillgång till de fruktansvärda påtryckningsmedel som kärnvapnen utgör. De kommer i så fall att göra det även till priset av att deras egen materiella standardutveckling kommer att starkt fördröjas. Inget hot mot Europas och Nordamerikas välstånd eller mot demokratier, som har blivit för loja för att inse sitt ansvar för världen, kan vara allvarligare än det hot talrika, halvsvältande, av hatkänslor över orättvisor uppfyllda och till tänderna rustade folk kan komma att utgöra.

Jag kan beträffande de perspektiv, som jag här har antytt, i långa stycken instämma i utrikesministerns beskrivning av den allmänna situationen. Det finns emellertid på en punkt i utrikesministerns anförande en märklig passage som jag gärna skulle vilja att utrikesministern gav en förklaring till. Han sade att skiljelinjen mellan dem som kämpar för rättvisa och dem som försvarar sina privilegier i en del fall går vid hudfärgen, och det är förvisso sant. I andra fall är den beroende av ekonomiska förhållanden. Men när det gäller hudfärgen nämnde utrikesministern Förenta staterna, Sydafrika och Rhodesia i ett enda andetag — jag tror ordet var Amerika.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

(*Hans excellens utrikesministern: Det har jag inte gjort.*)

I varje fall står det i den stencilerade utskrift som jag haft tillfälle att ta del av. Om det nu inte var avsiktligt eller om detta har blivit ändrat, så tror jag att det skulle vara mycket tillfredsställande om utrikesministern ville klarlägga det.

De konkreta krav, som de demonstrerande ungdomsgruppernas företrädare framfört beträffande u-länderna, och de praktiska förslag, som de framställt om de lämpliga vägarna för industriländerna att förverkliga dessa krav, har inte befunnit sig i nivå med deras ideella engagemang och faktiska kunskaper om förhållandena i u-länderna. Men det är ändå mycket positivt att opinionen i u-landsfrågan drivs på. Det är speciellt viktigt då, som jag har uppfattat det, regeringen haft en tendens att skylla på folkopinionen för att motivera den långsamma framstegstakten. Det är med en känsla av missräkning, ja, jag skulle vilja säga av fruktan som jag funnit att den nuvarande regeringen haft en böjelse att säga: Visst är problemen allvarliga, men ännu är den svenska opinionen inte riktigt mogen, och därför får vi ta det ganska lugnt ett tag. Det är möjligt att regeringens bedömning av opinionen är riktig. Desto mer angeläget är det i så fall att andra politiker fullgör sin del av den upplysningsuppgift som här föreligger. Vår uppgift är särskilt stor, därför att vi bör veta att den tid som står till vårt förfogande är begränsad.

Jag vill inte överdriva de skillnader som finns mellan regeringens program och det program för en större och snabbare ökning av stödet till u-länderna som vi förordar. Men nu som tidigare vill jag deklarerar, att även om den skillnaden skulle vara förknippad med en politisk belastning för oss, så är vi beredda att acceptera den; vi tror nämligen att om de liberala och sociala partierna går i spetsen för en mer aktiv

linje, så kan detta bidra till att en bred opinion snabbare vaknar till förståelse för de ödesperspektiv som här öppnar sig och de anspråk som de perspektiven ställer, perspektiv som antytts både i utrikesministerns deklaration och något mer brutalt i inledningen av mitt anförande. Jag vill på den punkten tillägga att utrikesministerns uttalande, att den översyn, som det socialdemokratiska partiet vidtagit, följts av en prövning inom andra partier när det gäller u-hjälpens utformning och storlek, gör ett egendomligt intryck på en företrädare för ett parti som med lugnt samvete kan säga sig att han tillsammans med dem som representerat centerpartiet har gått före med den prövningen i positiv riktning. Regeringen Erlanders u-landspolitik har varit mycket mer storartad i sina paroller än i sina handlingar.

När de grundläggande principerna för det svenska u-landsbiståndet framlades 1962 i en proposition, som var undertecknad av statsministern själv, sades det där, att stödet till de fattiga länderna komme att utgöra ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik. Vi vet nu att det inte blev så. Under hela 1960-talet har u-hjälpen inte blivit stort mer än en restpost i budgeten. Målet, att uppnå 1 procent av nationalinkomsten i bistånd till de fattiga länderna före 1960-talets utgång, har genom regeringens långsamhet att successivt höja u-hjälpen blivit omöjligt, och nu vill man skjuta målet till 1970-talets mitt.

Nej, u-hjälpen blev inte ett av de viktigaste inslagen i 1960-talets politik, vilket skrevs i statsministerns proposition för sex år sedan. Den blev inte heller vad det socialdemokratiska partiet utlovade för fyra år sedan. Då sades det att partiet var beslutet att »snabbt utvidga vårt bistånd till de fattiga folken med sikte på 1 procent av nationalinkomsten». Jag vet inte vilka anspråk på snabbhet som programskrivarna hade, men jag tror att det var få som då kunde tänka sig att man 1963 eller om det var

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

1964 med »snabbt» menade mitten av 1970-talet. Nej, socialdemokraterna har inte genomfört det löftet från 1964.

Det blev inte heller så som den arbetsgrupp i det socialdemokratiska partiet krävde som lade fram förslag till 1967 års partikongress. Den arbetsgruppen bestod av representanter för regeringen, Landsorganisationen och Broderskapsrörelsen och den ansåg i en skrift att enprocentmålet skulle vara uppnått i början av 1970-talet. Det avvisades av det socialdemokratiska partiet. Men det är i princip samma krav som nu reses i de reservationer som i dag föreligger från mittenpartiernas sida. Jag skall gärna erkänna, att socialdemokratiska politiker ofta har framfört stora och välformulerade paroller om u-hjälpens vikt, men det är inte en parollernas regering som vi behöver i detta avseende, utan en handlingens.

Skillnaderna nu mellan den linje, som vi företräder, och å andra sidan regeringens och högerns linje är ändå inte obetydliga. Herr Ullsten har tidigare i debatten berört den metafor som utrikesministern använde för att karaktärisera den skillnaden; han talade om skummet på en redan välfylld bägare. Herr talman! Jag måste säga att i denna liknelse ligger — jag vill gärna tro en omedveten — cynism när det gäller måttet av de insatser som görs från svensk sida och av i-världen över huvud taget. De kan inte jämföras med någon välfylld bägare. Vi i folkpartiet har strävat att göra den bägaren något mera fylld med en dryck som kan tillgodose de allra mest elementära av dagens behov i ett litet fåtal av de ifrågavarande länderna. Utrikesministerns metafor är av ett slag, vars innebörd faller tillbaka på den i grunden felaktiga bedömning som regeringen gör av hela problemet.

De unga demonstranterna här utanför kräver att enprocentmålet skall vara uppnått 1969/70. För min del tror jag inte att detta är praktiskt genomförbart. Men jag vill kraftigt understryka att det

väl ändå är alldeles tydligt att våra krav ligger väsentligt närmare vad som behöves för att kunna uppnå målet 1969/70 än vad regeringen gör. Ty för den femårsperiod, 1968/72, det är fråga om innebär de sannerligen ingen spottstyver. Våra förslag innebär för denna period inmot en miljard kronor mer i anslag än vad regeringen är beredd att satsa. Jag har litet svårt att förstå resonemang som går ut på att den som säger, att enprocentmålet skall var uppnått redan under 1969/70, är en ädel ridhare, värd de största entusiasternas fulla förtroende. Men den som säger, att etappmålet skall vara uppnått senast budgetåret 1972/73, bör inrangeras i samma harhjärtade falang som regeringens anhängare, som skjuter på etappmålet till 1970-talets mitt.

Det är väl ändå klart att med den linje som folkpartiet och centerpartiet företräder skulle många fler goda ting kunna uträttas i flera utvecklingsländer än med regeringens. En bättre undervisning, en vidgad familjeplanering, ett bättre stöd till livsmedelsförsörjningen och livsmedelslagringen skulle exempelvis kunna uppnås. Många u-landsmedborgares tillvaro skulle kunna te sig mer ljus, i varje fall avsevärt mindre mörk, än med den av regeringen föreslagna omfattningen av anslagen. Jag tror att i praktiken ingenting skulle vara mera värdefullt för möjligheterna att få till stånd en snabbare ökning och en effektivare satsning, när det gäller det svenska utvecklingsstödet, än om de som nu släpar efter mest i resonemangen, och det är socialdemokraterna och högern, ville röra sig närmare våra ståndpunkter.

Det är med förhoppningen att så till slut skall ske som vi kommer att fortsätta att driva vår linje och noga undersöka de möjligheter och utsikter som kan finnas att ytterligare stegra tempot. Det är också med den förhoppningen som vi i dag uppmanar kammarens ledamöter att rösta på de reservationer

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

som undertecknats av våra representanter i utskottet.

Enligt min mening är det inte realistiskt att resonera som utrikesministern gjorde i sitt inledande anförande, då han yttrade att han fäste lika stor vikt — kanske sade han rent av minst lika stor vikt — vid kvalitet som vid kvantitet. Det låter bestickande, men som jag ser det förhåller det sig helt enkelt så att det för att uppnå tillräcklig kvalitet behövs ett minimum av kvantitet. Det var det som utrikesministern förbisåg i sitt resonemang.

Sjävfallet är det emellertid riktigt att u-landsdebatten inte bara gäller volymen. Regeringen har genom åren bifal- lit flera av de andra krav vi ställt. Nu är vi medlemmar i OECD:s biståndsgan DAC, även om det tog sin tid. Vi får nu investeringsgarantier, även om förslaget är behäftat med brister, och vi får också en plan för u-hjälpens höjning — även om den planen ställer ett enligt vår mening alltför avlägset mål.

Ett väsentligt syfte med Sveriges u-hjälp är att öka demokratins framtids- möjligheter, och ett viktigt medel att göra detta är att söka stegra levnads- standarden i u-länderna. Jag är glad för överensstämelsen i uppfattningarna i det avseendet. Men därför måste också möjligheterna att förbättra u-landsbe- folkningens levnadsförhållanden vara avgörande för dirigeringen av vårt bi- stånd.

Vi måste naturligtvis inse att förut- sättningarna för en demokrati av vår parlamentariska typ är mycket sämre i utvecklingsländerna än hos oss. Men jag har svårt att se att det finns några egentliga belägg för att utvecklingstak- ten har varit snabbare i länder som styrts av diktaturer av ena eller andra slaget än i länder som söker nalkas de- mokratiska samlevnadsformer på olika vägar. Jag har för min del i stort sett ingenting att anmärka mot de principer som hävdas både i propositionen som nu behandlas och i statsutskottets utlå-

tande, och jag tror att de kan samman- fattas ungefär så i de avseenden jag här talar om:

1. Vår egen bedömning av huruvida de politiska förhållandena i ett u-land motiverar en svensk biståndsverksamhet måste ske från fall till fall. Därför kan vi inte läsas av en doktrinär upp- fattning om vad som vore lämpliga sty- relseformer i ett u-land, vars förhållan- den skiljer sig mycket starkt från våra egna.

2. Det kan då också förekomma fall, där en bedömning av ett u-lands politis- ka förhållanden kan ge till resultat att något bistånd inte bör lämnas.

3. Ett av syftena med den svenska bi- ståndsverksamheten över huvud taget är dock, som jag tidigare angivit, att man utan inslag av doktrinära tänkesätt sö- ker underlätta uppkomsten av en demo- kratisk anda i utvecklingsländerna.

Här finns tydligen en gemensam upp- fattning inom de demokratiska partier- na i Sverige om det värdefulla i — hur stora svårigheterna inom många u-län- der än i dag kan te sig — att det skeen- de, som där under de närmaste årtion- dena skall utspelas, skall gå i en rikt- ning som främjar de demokratiska kraf- terna. Jag delar också utrikesministerns uppfattning att i längden har detta sä- kert också mycket stor betydelse för hur demokratins framtidsutsikter skall te sig även i de länder där den nu och från en ur historisk synvinkel ganska kort pe- riod är hemmastadd.

Det finns i regeringens och statsut- skottets majoritets ställningstagande en onödig reminiscens kvar av en kombina- tion av misstro mot enskilt näringsliv och en mera doktrinär värdering av ut- vecklingsländernas politiska förhållan- den.

Regeringen och utskottsmajoriteten håller ganska envist fast vid uppfatt- ningen att svenska investeringsgarantier mot politiska risker i varje fall på nu- varande stadium bör hållas inom den begränsade krets av länder, som kom-

mit att kallas för huvudmottagarländer. Definitionen är ju, försiktigt uttryckt, ganska oklar. En rad av remissinstanser — bland dem några som sannerligen inte kan misstänkas för att vara partiskt inställda till förmån för enskilt näringsliv — har avstyrkt denna länderbegränsning beträffande investeringsgarantierna. Dit hör — vilket har återopats i en reservation — Landsorganisationen, Kooperativa förbundet och riksbanksfullmäktige.

Herr talman! Även när det gäller dessa problem måste självfallet den andra punkten i den uppräkningsprinciper, som jag nyss gjorde, gälla. Det kan finnas och finns naturligtvis i dag särskilda politiska förhållanden inom en del områden, som utgör ett hinder för investeringsgarantier mot politiska risker. Dit hör inte bara, såsom utskottet nämner, t. ex. de portugisiska kolonierna i Afrika utan även — men det nämner inte utskottet — Portugal självt, som vad befolkningens levnadsförhållanden beträffar i mycket stor utsträckning kan jämföras med ett u-land och där de politiska riskerna för utländska investeringar torde vara ganska betydande.

Vidare står det klart att investeringsgarantier av den typ det här är fråga om inte skall lämnas, om inte en ingående prövning skett om huruvida de projekt det är fråga om verkligen — och även enligt mottagarlandets egen bedömning — är ägnade att gynnsamt bidra till dettas ekonomiska utveckling.

Däremot finns det när det gäller investeringsgarantier inte samma skäl som i fråga om de statliga svenska insatserna i övrigt att i effektivitetens intresse göra en koncentration till ett starkt begränsat antal länder. Det kan förutsättas att en enskild investering i ett utvecklingsland över huvud taget inte kommer till stånd, om den inte grundas på en bedömning som säger att effektiviteten i investeringen blir betydande. Här kan ligga en bedömning av att en sådan investering även är förenad med fördelar

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

för det investerande företaget. Men det utgör naturligtvis på intet sätt något skäl för att den inte samtidigt är till fördel för det land där den sker eller för att den inte skulle komma till stånd. Det är i själva verket en sådan kombination av privata och allmänna intressen som lett till den välståndsutveckling som kännetecknat vårt eget land och som varit till stort gagn för alla dess medborgare. Det är naturligtvis det som är bakgrunden till att det övervägande flertalet av u-ländernas ledare är positivt inställda till sådana investeringar. Det inslag av doktrinalism som regeringspropositionen på denna punkt har fått bör snarast avlägnas.

Jag vill tillägga att det är synnerligen väsentligt att investeringarna i u-länderna inpassas i en väl genomtänkt ekonomisk uppbyggnadsplan. Den politiska målsättningen för denna planering är u-landets egen angelägenhet. När det gäller den tekniska inriktningen och sättet att genomföra planeringen kan framför allt de politiskt obundna multilaterala organen göra väsentliga insatser. För att planeringen skall kunna anpassas till de olika förhållandena och till den olika grad av ekonomisk utveckling som u-länderna befinner sig i behövs, som vi ser det, en genomtänkt utvecklingsstrategi — jag tillåter mig använda det uttrycket.

I ett land kan bristen på kapital vara den avgörande svårigheten. I ett annat land kan kapitaltillförsel och investeringar bara få begränsad effekt så länge landet saknar en något så när hyggligt fungerande egen administration. I ett tredje land kanske villkoret för bistånd måste vara att landet genomför en jordreform, eftersom i annat fall insatserna endast kan komma minoriteter till del. — Detta är bakgrunden till den internationella utvecklingsstrategi som krävts från många håll under de senaste åren.

Vi bör genom stöd till forskning och genom en målmedveten värdering av resultaten av genomförda projekt medver-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ka till förbättringar i denna utvecklingsstrategi. Våra egna projekt bör naturligtvis så långt möjligt inpassas i planer som är uppgjorda på grundval av sådana erfarenheter.

Herr talman! Det har sagts att dagens beslut kommer att vara avgörande för den svenska u-landspolitiken för många år framåt. Jag tror inte det. Om regeringens förslag går igenom innebär det visserligen att u-landshjälpen under nästa budgetår blir lägre än enligt det förslag som vi i folkpartiet och centerpartiet har lagt fram. Det är klart att detta också innebär att det blir svårare att uppnå enprocentmålet senast 1972/73. Men jag vill inte uppgge förhoppningarna om att det skall gå att genomföra vår plan. Då behöver vi emellertid en regim som inte bara vill utan som också vågar.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ämnade inte begära ordet nu, men jag tycker att jag inte utan vidare behöver finna mig i den debattmetod som herr Wedén använder.

Herr Wedén har antingen inte förstått vad jag sade eller också har han förvrängt det — vilken tolkning som är mest sympatisk för herr Wedéns vidkommande vet jag inte. Jag har inte sagt att folkpartiet eller mitten har tagit initiativet beträffande u-hjälpen. Jag sade att det är ett privilegium för en opposition att kunna föra fram överbud i vissa frågor. Men dessa överbud är ju fullkomligt värdelösa om man sätter in dem i ett större sammanhang och tar ansvaret för att skapa resurser för att realisera kraven.

Ni har, som jag sade, fört en propaganda i form av överbud på många områden, när detta varit populärt. Ni har fört en propaganda mot att vi skulle utvidga den offentliga verksamheten, ni har fört en ständig propaganda mot skatterna och ni tar inte heller nu principiellt avstånd från högerns stora skattesänkingsförslag. Det var detta jag framhöll.

Det finns inte någon möjlighet att lösa u-hjälpsproblemen med någon jul-tomtmyt. Den fråga jag ställde var hur det skall gå för folkpartiet, om partiet kommer i regeringsställning.

Herr talman! I fråga om u-hjälpen krävs av oss inte propaganda om vilken som har kommit först med krav om att vi skall hjälpa u-länderna. Nej, i dag krävs såvitt jag förstår allvarliga och väl övervägda åtgärder, vilka ger den bästa hjälpen och för vilka vi alla är villiga att ställa resurser till förfogande. Det gläder mig att vi i dag åtminstone i sak är eniga om att hjälpa u-länderna.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för det första säga till herr Brandt att om det blir vår uppgift att i regeringsställning handlägga dessa frågor kommer vi att fullfölja den linje jag här talat för.

För det andra vill jag säga att om herr Brandt är vänlig och studerar de förslag som vi har framlagt vid innevarande års riksdag kommer han att finna att vi har varit beredda att ställa erforderliga resurser till förfogande. Allt annat tal är alldeles felaktigt!

Till sist ber jag att få framhålla att jag fullständigt instämmer i herr Brandts omdöme att det minsann inte skall vara fråga om att bara röra sig med ord, fraser och paroller. Man måste också i större utsträckning verkligen handla. Det är vi som förespråkar det större måttet av handlingar; herr Brandt och hans meningsfränder förespråkar det mindre måttet av handlingar och den större mängden av paroller utan täckning.

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Många av de fakta som möter oss i u-landsdebatten är klara och ovedersägliga. Klyftan mellan de rika industriländerna och de fattiga utvecklingsländerna, vilken vi hade hoppats skulle minska, vidgas i stället för

att krympa. U-ländernas andel av världsexporten stiger inte. U-ländernas skuldbörda ökar och har inom kort nått en nivå där enbart räntor och amorteringar tar i anspråk en stor del av u-landsbiståndet.

»Utvecklingsdecenniet» uppvisar en stagnation i absoluta tal och en nedgång relativt sett. Från många håll har insatserna faktiskt minskat; från vårt håll har de ökat något men är ändå alldeles otillräckliga.

För min del tror jag att detta kan bottna i det bristande intresset för u-länderna — vilket beror på att tillräcklig upplysning om förhållandena saknas — och naturligtvis också däri att många ögonblickets entusiaster tyckt att det dröjt alltför länge innan man fått se några påtagliga resultat av hjälpen.

Till det kommer naturligtvis också den uppfattningen, som inte är så ovanlig, att denna u-hjälp uteslutande skulle vara till gagn för u-länderna. Så är ju inte alls fallet. Helt säkert blir den — om vi lyckas med en effektiv u-hjälp; och det måste vi göra — till gagn för hela vår värld både när det gäller att skapa fredligare förhållanden mellan folken och att efter hand ordna en mer världsomfattande handel.

Det är alltså i grund och botten inte fråga om åtgärder som — fränsett det humanitära motivet, vilket i och för sig är tillräckligt — är till nytta för oss alla.

I ett sammanhang som detta får det helt enkelt inte finnas utrymme för någon defeatism. Den tredje världens problem måste finna sin lösning. Dessa problem har så att säga kommit hem till oss på ett omedelbart och nära sätt genom massmedia, och de har kommit för att stanna. Men några kortsiktiga och enkla lösningar finns inte, och inte heller finns det väl utrymme för att tala om att somliga bara driver propaganda, i tro att det skall hjälpa, i stället för att anvisa resurser. Som herr Wedén nyss framhöll har faktiskt centerpartiet

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

och folkpartiet begärt större anslag för detta ändamål och också anvisat hur man skall täcka dessa utgifter. Det är inte stora pengar — 100 miljoner kronor — men det är dock mera än vad regeringen har gått in för.

Naturligtvis finns det risk för att den svenska u-landsdebatten i alltför hög grad stannar vid sådana målsättningar som vi har angivit för det framtida biståndet. Det vore olyckligt. Det svenska enprocentmålet är givetvis inte något slutmål utan ett etappmål, och det har sin främsta uppgift som en planeringsriktpunkt för relativt kort tid framöver och som ett pedagogiskt tillrättalagt mått för vår vilja till insatser. Det är viktigt att hålla den saken i minnet, inte minst inför den planering som snart måste till för den period som kommer efter det att enprocentmålet uppnåtts.

Vårt bistånd är i stor utsträckning inriktat på att ge u-länderna själva förutsättningar att sätta i gång en utveckling. En sådan form av bistånd har vi i verksamheten för att starta familjeplanering. Utvecklingsländernas folk måste på egen hand — tyvärr utan att vi förmår göra så särdeles mycket; något kan vi ändock göra — försöka att sätta ett stopp för befolkningsexplosionen. Om inte vilja och förståelse kan skapas i det viktiga inledningsskedet, blir stödet av föga värde. Detsamma kan man säga om undervisningsområdet, vare sig det gäller utbildning av vuxna eller av barn. Detta är områden där man kan få till stånd en självgenererande effekt, strategiskt naturligtvis utomordentligt viktiga. Våra egna insatser på fältet är ofta alltför litet anpassade till den miljö det gäller att få full effekt inom.

Ett annat viktigt fält för utveckling av de fattiga länderna är handeln. Det är omöjligt att begära konkurrens på lika villkor av ett land, som står alldeles i början av sin utveckling. Stabilisering av råvarupriserna är nödvän-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

dig och preferensbehandling måste genomföras för att främja u-ländernas export av såväl hel- som halvfabrikat.

Om u-ländernas export drabbas av svåra och oförutsedda reduceringar bör någon form av stödjande åtgärder tillgripas. Det finns också anledning att stödja u-ländernas försök till ekonomiskt samarbete genom bildandet av frihandelsområden o. d.

Om vissa u-länder ställs utanför handelsarbetet med i-länderna kommer dessa u-länder naturligtvis i ett svårt läge. Många u-länder, t. o. m. folkrika sådana, är i starkt behov av större marknader för sin begynnande industriproduktion. De länderna har i allmänhet minst lika stort behov av gemensamma marknader som de utvecklade länderna har, och att de utvecklade länderna anser sig ha behov av stora marknader råder det väl inget tvivel om. Vi har ju skapat en stormarknad inom EFTA, och andra länder har skapat en sådan stormarknad inom EEC. Vi arbetar nu för ett sammanförande av dessa båda marknader. Helt säkert är det emellertid minst lika viktigt för u-länderna att de erhåller större marknader som det är för de utvecklade länderna.

Detta ställer i sin tur stora krav på planeringsresurserna. Här kan emellertid internationella organ säkert lämna hjälp och stöd vid planeringen.

I samband med införandet av det svenska investeringsgarantisystemet bör understrykas — vilket statsutskottet också har gjort — att systemet måste ansluta sig till de allmänna målen för biståndspolitik. Endast investeringar som klart kan väntas bidra till den ekonomiska utvecklingen i ett u-land bör stödjas inom ramen för ett sådant system.

Det är naturligtvis angeläget att världsländets egen bedömning härvidlag ges stort utrymme och — som det redan har sagts — att de anställda får tillfredsställande arbetsvillkor.

Men den begränsning som regeringen föreslagit i fråga om länderna och som skall gälla i varje fall under en första tillämpningstid kan vi inte anse välgrundad och motiverad. En motsatt ordning borde faktiskt kunna prövas på försök.

Jag talade nyss om skillnaderna mellan regeringens förslag å ena sidan — och högerens — och mittenpartiernas å den andra, och jag framhöll att skillnaden inte kan betraktas som särskilt stor när det gäller anslagsbeloppets storlek. 100 miljoner kronor är inte något våldsamt betydande belopp, men det är liksom en manifestation, ett tecken på att vi vill att man skall gå snabbt fram, och så snart vi får denna vår önskan uppfylld vill vi försöka gå vidare i än snabbare takt, därför att vi är på det klara med att man här inte får hesitera. Här får man inte dröja, utan här måste vi göra vad vi kan — och vi kan göra mycket.

Statsfinansiella skäl har som vi vet åberopats i debatten. Alla som har satt sig in i frågan är naturligtvis på det klara med att saken ingalunda gäller att vi skall sänka vår levnadsstandard, utan vad det är fråga om är bara att vi skall dämpa takten i vår standardhöjning. Det är här fråga om rimliga anspråk.

Jag hoppas att vi vid den kommande voteringen skall få igenom våra önskemål — men kanske blir det inte som man hoppats. Jag skulle i så fall vilja vädja till socialdemokraterna om att göra gemensam sak med oss reservanter och så snart som möjligt lägga fram ett nytt förslag av den omfattning som våra resurser faktiskt medger. Detta är mer än vad både regeringen och mittenpartierna i själva verket vill bevilja.

Av vad jag här har sagt torde framgå att det är ett av vår tids största problem hur man skall ordna en samverkan mellan u-ländernas folk och industriländernas. Vi måste vara beredda att göra betydande insatser, men om

de skall bli till någon verklig nytta måste det bli en hjälp till självhjälp.

Samtidigt som vi gör vår insats i de rätta formerna måste vi också underlätta för u-ländernas folk att vara verksamma på rätt sätt. Jag tror inte att den föreliggande problematiken blivit tillräckligt genomarbetad. Vi måste försöka ta initiativ för att få en bättre genomgång av hela frågan och av hur insatserna skall ske. Å ena sidan får det helt enkelt inte från de rika länderna vara fråga om någon »de små smulornas politik». Det kan inte bli tal om det, utan här är det fråga om åtgärder till gemensam nytta för u-länder och industriländer. Vi måste komma ihåg att det skall vara till gemensam nytta.

Samtidigt som det inte får vara någon »de små smulornas politik» vet vi att barnbegränsningen är av avgörande betydelse. Helt säkert måste vi försöka att arbeta fram en insikt om den saken i u-länderna. Ett led i våra strävanden måste ta sikte på detta. Folket i u-länderna måste också få en undervisning som gör dem skickade att t. ex. sköta de maskiner och andra tekniska hjälpmedel som vi kan ställa till deras förfogande.

Det är alltså tre saker det gäller: barnbegränsning, hjälp till bättre företagssamhet — i första hand till utveckling av deras jordbruk — och utbildning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som avgivits av centerpartister och folkpartister. Jag gör det i den förhoppningen att om vad som sås i dag inte lämnar skörd i dag eller i morgon bittida, så skall sådden dock ganska snart bära riklig skörd.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag vill gärna erkänna att jag blev fängslad av herr Wedéns anförande; det var ett gott prov på hans oratoriska förmåga och det måste ha gjort intryck på många. Jag är rädd

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

för att vad jag själv har att säga kommer att uppfattas som betydligt mer jordnära, mer prosaiskt och krasst, men jag har känt ett behov av att framför allt påvisa de gigantiska u-landsproblemens konkreta och praktiska aspekter. När allt kommer omkring är det de som kommer att avgöra vad vi kan åstadkomma. Jag är medveten om att det finns risk för att det jag säger kommer att missförstås, men jag tar den risken. Jag tror nämligen att bilden inte blir fullständig om den inte kompletteras med sådana här synpunkter.

Herr talman! Det är alldeles påfallande hur starkt splittrad den svenska opinionen står i u-landsfrågan. Majoriteten av svenska folket är uppenbarligen inte — och på den punkten har de demonstrerande studenterna utanför riksdagshuset alldeles rätt — verkligen engagerad för u-ländernas problem. Den unga universitetsgenerationens intresse är desto starkare. Hos den är det ofta fråga om ett engagemang för de globala perspektiven av sådan styrka att de näraliggande realiteterna får träda i bakgrunden. Våra möjligheter att komma till rätta med de realiteterna blir trots allt avgörande för hur vi koncentriskt skall kunna vidga våra insatser.

Intensiteten i inlevelsen då det gäller den mindre lyckligt lottade delen av världens befolkning är likväl ett uttryck för en känsla av solidaritet som är ett omistligt inslag i dagens demokrati.

Vi som i sista hand är ansvariga för de beslut som här skall fattas och de insatser som skall göras måste göra klart för oss hur vi skall nyttiggöra och kanalisera det starka engagemanget i praktiskt genomförbara åtgärder för de folk som vi måste hjälpa till bättre förhållanden för deras egen skull men också på lång sikt för vår egen skull och för den fredliga utvecklingens skull.

Inlevelsen och offerviljan då det gäller den underutvecklade världens be-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

folkning får inte vara ett självändamål, ett medel att döva samvetet, att reagera av sig, att sova gott om natten; de måste utgöra en stimulans för praktiskt, målmedvetet handlande som leder till effektiva resultat. Vi måste skala bort den retorik som ofta utnyttjats i den allmänna debatten och de många gånger falska förevändningar som dras fram för att motivera behov av åtgärder från vårt land.

Jag vågar, herr talman, bestrida att det föreligger en förpliktelse för de rika länderna eller för vårt land att dela med sig av sin rikedom till de fattiga länderna. I solidaritetens intresse må vi uppleva det så, men vi måste vara medvetna om att vi inte löser världens utvecklingsproblem med allmosor, lika litet som vi löser våra egna liknande svårigheter här hemma på det sättet. Vi behöver inte känna oss skuldbelastade för vad vi har åstadkommit här hemma. Om vi accepterar det gängse talet om utsugning och utplundring, kommer perspektiven att förskjutas och vårt handlande att grundas på felaktiga utgångspunkter. Och vi kommer inte att nå resultat. Och det är resultatet vi måste nå.

Vår och de andra rika ländernas levnadsstandard är följderna av en utveckling som pågått under århundraden. Det tog lång tid för det en gång fattiga u-landet Sverige med dess ogynnsamma klimatologiska och näringsekonomiska förhållanden att bygga upp ett välstånd. Vi har haft god hjälp av utländska investeringar, av utländska tekniker, köpmän, industrimän och gruvmän. Men helt avgörande för utvecklingen fram till i dag har varit ett målmedvetet hårt arbete under århundraden. Det har bokstavligen talat varit en lång kamp för brödfödan, en kamp som från fattigsambället lett fram till dagens välfärdssambälle.

Våra erfarenheter och våra kunskaper kan inte utan vidare omsättas på kontinenter och länder, av vilka många

befinner sig inte långt ifrån stenåldersnivån. Vi kan inte kopiera de metoder som vi använt här hemma, och vi kan inte tillämpa samma åtgärder i de många sinsemellan skiftande delar av världen som vi nu diskuterar. Varje område, varje land och varje problem måste angripas för sig, och insatserna måste grundas på kunskap om de speciella förhållanden som råder på varje plats. De kunskaperna kan skaffas här hemma bara i begränsad omfattning. De förutsätter i övrigt studier och erfarenheter där ute. Det kan kräva år att förvärva dem.

Herr talman! Jag har ända från början varit tvivlande beträffande uppläggningsen av den svenska u-hjälpen. 1962 års riksdagsbeslut var enligt min mening på många punkter ensidigt, och det byggde delvis på förutfattade meningar. Detta har i varje fall bidragit till att våra insatser blivit mindre effektiva och givit mindre utbyte än vad fallet skulle ha varit om grundsynen inte från början hade varit så låst. Organisationen har inte varit effektiv, men jag skall gärna medge att det inte är lätt att bygga upp en organisation för en sådan här verksamhet från intet. Insatserna var därför från början famlande och splittade. Synen på missionens och näringslivet's möjligheter att nå resultat i u-länderna var alltför negativ, och obenägenheten att utnyttja där förefintliga kunskaper — inte sällan de enda som stod till förfogande — var påfallande.

Jag har också fört fram tvivel beträffande det berättigade i att uppställa en viss procentsats som mål för vårt arbete. En sådan målsättning för lätt tanken just till de moraliska bevekelsegrunder, som jag tycker bör vika för en praktiskt inriktad, rent uppbyggande verksamhet, i vilken resultatet och inte den ekonomiskt framräknade ramen bör vara helt avgörande.

U-hjälpen skulle ha vunnit på om man klarare än vad som hittills skett

understrukit det gemensamma intresset både inom u-länder och i-länder att utveckla världsekonomin, att skapa förutsättningar för en bredare internationell arbetsfördelning. Insatserna borde i första hand syfta till att höja och tillvarata avkastningen från världens jordbruk, att skapa underlag för ekonomisk utveckling och höjd produktivitet.

Alla möjligheter att vidga handelsutbytet och utbytet av kunskaper och erfarenheter borde utnyttjas. Helt avgörande för resultatet måste vara att u-länderna själva aktivt medverkar och att de inte uppfattas — vare sig av oss eller av sig själva — som passiva mottagare av ett bistånd från de rika länderna, som dessa ger för att gottgöra tidigare utsugning — som det ibland har hetat.

Mot den bakgrunden, herr talman, är enprocentmålet inte något bra mål. Och det är också från andra synpunkter diskutabelt. Det ger inte en rättvisande bild av vad som i själva verket sker. Enprocentmålet säger ingenting om den reella satsning vi som nation gör och inte heller mycket om det reella utbyte som mottagarländerna får. Stora utvecklingslån med amorterings- och ränteskyldighet kan, även om man starkt reducerar skyldigheterna i sistnämnda hänseenden, inte jämföras med insatser som industriländerna kan göra genom att ställa sakkunskap, erfarenheter och experter till förfogande.

Hjälpsändningarnas storlek säger ingenting om storleken av de reella uppoffringar som givarlandet gör. I en arbetslöshetskris kan gåvosändningar av egna produkter rent av betraktas som en vinst för givarlandet, inte tvärtom. Sändningar av egna exportvaror kan inte jämföras med finansiellt bistånd för köp av varor på världsmarknaden. Bunden och obunden hjälp är ur denna synvinkel långt ifrån kommensurabel. Unilateral hjälp kan inte jämföras med bilateral.

En blandning i en enda pott och en

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

sammanräkning av sinsemellan olikartade eller rent av oförenliga åtgärder *måste* ge ett missvisande resultat, och därmed blir också internationella jämförelser, i vilka detta resultat spelar in, felaktiga. Än mer missvisande som mått på ett industrilands aktivitet blir resultat och jämförelser, om man av politisk-ideologiska eller andra skäl inte vill medräkna de på lång sikt för välstånd och utveckling verkligt betydelsefulla insatserna som näringslivet på olika sätt kan medverka till.

Även om kommersiella åtgärder medför vinst för respektive företag och måste göra det, är sådana åtgärder i det långa loppet ofta långt mer betydelsefulla för mottagarlandet än stora finansiella, humanitära eller tekniska bidrag över statsbudgeten. Å andra sidan skall jag gärna erkänna, att det kan ligga någonting positivt i att uppställa en riktpunkt för kommande insatser, dels därför att vederbörande myndigheter därigenom lättare kan fullfölja en långsiktig planering, dels också därför att en sådan riktpunkt gör det svårare för statsmakterna att utnyttja mer eller mindre tillfälliga interna svårigheter för att minska verksamhetens omfattning. Men det borde finnas andra möjligheter att garantera långsiktighet, planmässighet och målmedvetenhet.

Magiska kritstreck blir, tycker jag, svårare att acceptera ju mer man lämnar allmosetänkandet och övergår till att se u-landspolitiken som ett praktiskt handlingsprogram i den allmänna välståndsutvecklingens och fredens tjänst.

Ett sådant synsätt — det är jag fullt medveten om — strider mot den socialdemokratiska uppfattningen om framför allt de kommersiella insatsernas betydelse. Att de industriländer som har ett kolonialt förflutet har samma uppfattning kan te sig naturligt. De har fortfarande, kan man naturligtvis säga, ekonomiska intressen att bevaka där

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ute. Men därmed må förhålla sig hur som helst — dessa länder har också kunskaper och erfarenheter av u-ländernas behov, och deras kommersiella åtgärder överskrider relativt sett motsvarande insatser i vårt land i mycket, mycket hög grad. Frankrike, Nederländerna och Belgien skulle i detta sammanhang särskilt kunna apostroferas.

Sverige har däremot varit doktrinärt renlärigt: ingen sammanblandning av statsstöd och kommersiella åtgärder. Det förtjänar t. ex. påminnas om att Sverige i sällskap med öststaterna och några få u-länder lade ned sin röst vid omröstningen i FN för ett par år sedan rörande ett av u-länderna väckt förslag att rekommendera regeringarna i kapitalexporterande länder att främja enskilda investeringar. I rekommendationen nämndes särskilt befrielse från skatter eller lättnader i beskattningen, investeringsgarantier för u-landsinvesteringar, stöd för utbildning av företagsledare och teknisk personal o. s. v.

Herr talmannen minns säkert hur länge den borgerliga oppositionen fick kämpa för att Sverige skulle gå med i OECD:s utvecklingsorgan DAC och hur hård striden har varit om statsgarantier för de speciella risker som oftast följer med investeringar i u-länder. Tack vare högerpartiets insatser vid förhandlingarna förra året har vi nu äntligen fått ett — ehuruval icke helt godtagbart — system för sådana garantier.

Jag vidhåller alltså, herr talman, att det helt avgörande i detta sammanhang inte kan och inte får vara att ett svenskt företag gör en vinst på sina insatser utan att det i dessa länder skapas bättre betingelser för industriell produktion och distribution. Därmed lägger man grunden till utveckling, ökad sysselsättning, meddelande av kunskaper och tekniskt »know-how», som i sin tur underlättar ett tillvaratagande av landets latent resurser på olika områden. I detta sammanhang bör kanske

inskjutas att den gängse utbildningen av lärare och kunskapsförmedlare inom jordbruk och skolväsende bör kompletteras med rent kommersiell utbildning avseende inte minst marknadsföring. Genom att investera i u-länderna och skola företrädare för landets egen befolkning i företagen eller i kontakt med företagen kan man vinna värdefulla resultat. Man kan därigenom lägga en grund för vidareutveckling av landets eget näringsliv.

Herr talman! Som tidigare sagts är organisationen av vår u-hjälp inte tillfredsställande. Den är splittrad och arbetar i många hänseenden tungt. Propositionen nr 101 ger ingen lösning på det problemet, någonting som också har föranlett ett flertal reservationer i statsutskottet. Enligt min mening kan vi i längden inte låta bli att helt förutsättningslöst och obundet av tidigare intagna ståndpunkter ompröva den svenska u-landshjälpen och dess administration i första hand.

Om man har den grundsyn som jag här har företrätt, nämligen att vår u-hjälp och dess administration i första hand måste bedrivas ur effektivitetens synvinkel och ge största möjliga bidrag till respektive u-lands vidareutveckling, faller det sig också naturligt att skissera — jag stryker under ordet skissera — en organisation av våra insatser som möjliggör att åtgärder från den statliga sektorn kan smidigt samordnas med investeringar och insatser från den enskilda företagsamheten och från missionens sida.

I vårt näringsliv finns i dag, som jag redan har framhållit, en icke tillräckligt utnyttjad sakkunskap om förhållandena i u-världen. Där finns erfarenheter och lokalkännedom som har förvärvat under mångårig kontakt med dessa länder. På många håll har svenska konsulter varit engagerade och gjort viktiga insatser. Det samlade kunskapsmaterial som står till förfogande skulle kunna utnyttjas till gemensamma sam-

lande projekt i vilka både staten och enskilda företag medverkar.

Såsom har framhållits i en av reservationerna till statsutskottets utlåtande skulle staten kunna svara för de nödvändiga infrastrukturella investeringarna som i sin tur möjliggör satsningar från företagsamhetens sida. För vissa u-länder eller för särskilt stora projekt torde kunna bildas fristående projektgrupper eller konsortier med uppdrag att smidigt och efter företagsekonomiska grunder *självständigt* ombesörja planering, genomförande och uppföljning av projekten. Projektledningen skulle kunna vara ansvarig inför den styrelse som tillsätts i varje särskilt fall.

Genom sådana samordnade stora projekt under enhetlig ledning, som bör kunna arbeta betydligt friare och mera obundet än vad statliga myndigheter kan göra, borde man i respektive u-land kunna vinna en effekt för de insatser som görs, för de pengar som ställs till förfogande, som är väsentligt större än som uppnås med nuvarande splittrade arbetsformer.

Herr talman! Vår stora uppgift är att dels hos människorna i vårt land skapa förståelse för de väldiga problem som befolkningsutveckling och bristande försörjningsmöjligheter alltmer kommer att aktualisera, dels också att få de redan starkt engagerade grupperna att inse problemets svårighetsgrad och nödvändigheten av att angripa det från rationella och praktiska, icke främst etiska och moraliska utgångspunkter.

Vi kan inte bortse ifrån att många också med rätta starkt upplever kvarstående missförhållanden och orättvisor i vårt eget samhälle. Äldringar, sjuka eller i övrigt eftersläpande känner intensivt kontrasterna mellan sina egna svårigheter och överflödssamhällets mera lyckligt lottade. I krislägen då arbetsplatser läggs ned och arbetskraften friställs framträder helt naturligt motställningarna starkare än eljest.

Tilldelningen av statsmedel till u-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

landsbiståndet förutsätter avvägning mellan olika behov, där prioriteringen i sista hand avgörs av våra väljare. I sin tur skärper det kraven på att våra u-landsinsatser skall vara meningsfulla och ge resultat och även av u-länderna själva uppfattas som ett stöd i deras eget utvecklingsarbete. Det är framför allt mot den bakgrunden som jag, herr talman, har vågat ifrågasätta åtskilliga av de trossatser som har varit avgörande för den svenska regeringens u-landsbistånd och det är också mot den bakgrunden som jag anser att en omprövning av den hittillsvarande politiken i dess helhet är angelägen.

Det är slutligen mot den bakgrunden som jag efterlyser en för *alla* politiska partier samlad syn på detta spörsmål. De nuvarande motsättningarna gagnar varken själva saken, opinionsbildningen eller de politiska partierna. Jag delar på den punkten den uppfattning som utrikesministern gav uttryck åt. Vi vet, och det har jag redan understrukt, att det inom alla partier finns en opinion som av olika skäl ställer sig främmande och kallsinnig inför kraven på en ökad satsning till u-hjälp. Inte minst därför torde det framstå som ett betydelsefullt mål för alla politiska partier att inte utnyttja u-landsproblematiken partipolitiskt. Riktpunkten för oss alla borde vara att samla hela det svenska folket kring det väsentliga, nämligen att göra våra utlandsinsatser verkligt effektiva och meningsfulla, och riktpunkten bör vara att lyfta dessa väldiga problem över partierna. Jag fick en känsla av att centerpartiets ledare hade stark sympati för en sådan målsättning.

Jag menar, herr talman, att trots alla utredningar — det skall gärna erkännas att de varit många — tiden nu är inne att föranstalta om en snabb parlamentarisk utredning, som med hjälp av all tillgänglig sakkunskap från olika håll förutsättningslöst tar upp hela problematiken till ny granskning. Obunden av tidigare ställningstaganden måste den

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

klarlägga medel och former för svenska u-landsinsatser, inriktade på att lägga grunden till en välståndsutveckling i det begränsade antal länder dit de svenska insatserna bör koncentreras.

Herr talman! Jag vädjar alltså till regeringen att ta initiativ till en sådan omprövning över partigränserna.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan instämma i herr Bohmans yttrande i hans senaste anförande, att man under dagens debatt fått en känsla av att vissa talare ansträngt sig att finna skillnader mellan de ståndpunkter som företrätts från denna talarstol.

Herr Wedén sade någonting om att han hade all aktning och respekt för de ungdomar som under de senaste dagarna har demonstrerat sitt starka, ideella intresse för u-hjälpen, och jag kan mycket väl instämma häri. Själv har jag varit i direkt personlig kontakt med företrädare för dessa ungdomar, och jag måste säga att jag fick stor respekt inte bara för deras lidelsefulla intresse utan också för den beredskap som de lade i dagen för att sprida upplysning om denna från global synpunkt ytterligt viktiga fråga. Ja, jag skulle vilja gå längre än herr Wedén och ge ungdomarna rätt när de säger att det egentligen inte är någon skillnad på mittenpartiernas och regeringens förslag. De karakteriserar båda förslagen på samma sätt, och jag tror att de har rätt uti att det i själva verket inte är någon skillnad att tala om, när det gäller att uppnå enprocentmålet — som är ett etappmål; däri kan jag instämma med herr Hedlund — 1972/73 i stället för 1974/75. Jag har redan tidigare understrukit det betydelsefulla i att det i dag inte bara fattas beslut om ett tvåmiljardprogram under en treårsperiod, utan att det även förutskickas att fram till 1974/75 skall ställas till förfogande medel uppgående till mellan 7 och 8 miljarder kronor.

Det kan inte rubriceras som småmullor, herr Hedlund! Gör man det, så har man tappat sinnet för proportioner när det gäller våra ekonomiska möjligheter, inte minst med tanke på alla de förslag som olika partier lägger fram här i riksdagen om att vi skall reparera brister i vårt eget samhälle — brister som måste repareras om vi skall kunna vinna en opinion som är beredd att avstå större belopp än hittills till u-hjälpen.

Varför kan man då inte, herr Wedén, göra så som jag förstår att herr Ullsten önskar, nämligen komma fram till enprocentmålet 1970/71? Herr Wedén försökte blåsa upp en oerhörd skillnad mellan regeringens och mittenpartiernas förslag, men han hade kommit på mellanhand redan innan han höll sitt anförande. Liksom det finns olika grader i helvetet finns det tydligen också trappsteg i himlen. Det fick herr Wedén som sagt erfara redan innan han tog till orda.

Vad centerledarens anförande beträffar kan jag instämma i att enprocentmålet är ett etappmål, och dessutom ett planeringsmål, eftersom planeringen enligt min mening är så utomordentligt viktig i detta sammanhang. Varför är det så? Jo, när jag sätter kvalitet mot kvantitet gör jag det inte minst med tanke på den kritik som riktas mot våra u-landsengagemang, både våra egna och de som genomföres i FN:s eller annan internationell organisations regi — herr Bohman var inne på den kritiken, som ingalunda är ny men som han försökte ge en ny tappning. Vi måste acceptera att det tar tid att planera ett ökat bistånd. Varken Sverige eller andra biståndsgivare — jag tänker då på FN-organen — eller mottagarländerna själva har en omedelbart tillgänglig exekutiv kapacitet för stora biståndprojekt. Tidigare har man varit irriterad över reservationer på biståndslagen, t. o. m. om de varit till stor del intecknade eller disponerade genom åtaganden gentemot mottagarna. Även

efter detta budgetårs utgång kommer både SIDA och FN-organen att här i Sverige ha tillgångar som väntar på att slutgiltigt bli tagna i anspråk. Ett visst utrymme för svenska krediter kommer troligen att stå öppet efter budgetårsskiftet — det rör sig om 50 miljoner kronor — och eljest kommer ungefär ett års bidrag till FN:s biståndsprogram att finnas tillgängligt här i landet, d. v. s. mellan 80 och 90 miljoner kronor, vid det nya budgetårets ingång.

En löpande och mera effektiv planering inom ramen för den växande anslagsvolymen kommer troligen att successivt minska avståndet mellan åtaganden och utbetalningar. Jag bedömer det för min del som angeläget att så sker. Jag tror nämligen att det kan vara svårt för allmänheten att godta att några mer betydande belopp står kvar på anslagen, samtidigt som stora krav ställes på nya medel.

Det har sålunda inte enbart varit fråga om att göra en gradering mellan kvalitet och kvantitet, vilket är nog så viktigt, utan det gällde också att handla så att man inte i onödan underbygger den i vårt land förekommande opinionen, som herr Bohman pekade på och som kanske finns inom alla partier, mot att dämpa den egna standardutvecklingen till förmån för de underutvecklade länderna.

Något som verkligen förvånade mig var herr Wedéns yttrande att han kände glädje över att från regeringens sida i propositionen och för övrigt i det anförande som jag hållit hade för första gången talas om den sociala rättvisan. Man skall höra mycket innan örönen faller av! Jag minns förvisso — och minnet kan inte heller var så bekvämt kort för herr Wedén att han glömt bort detta — den diskussion som för inte mer än något år sedan ägde rum mellan statsrådet Palme och företrädare för folkpartiet. Representanten för regeringen pekade då på de sociala orättvisorna, något som framkallade explo-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

sioner och politiska jordskalv. Men vad gjorde man från folkpartihåll? Jo, man bestred de faktiska förhållandena. Man inlät sig i en häftig diskussion, där det var socialdemokratien som fick företräda de sociala rättvisesynpunkterna, som förvisso inte är nya för oss, eftersom internationalismen och den internationella solidariteten alltid har ingått som hörnpelare i den socialdemokratiska åskådningen.

Hur ofta har de borgerliga partierna tidigare velat blicka ut över vårt eget lands gränser för att ta del i den utveckling som där ägt rum? Nu säger man emellertid plötsligt att den socialdemokratiska regeringen äntligen har tagit upp begreppet social rättvisa i förhållandet mellan fattiga och rika länder.

För övrigt vill jag påpeka för herr Wedén att vi fick kämpa under åtskilliga tiotal år för att få de borgerliga att acceptera — om man ännu har gjort det — begreppet social rättvisa inom vårt eget lands gränser. Men nu vill man ändå på detta sätt försöka förvända begreppen för människorna. Herr Bohman kallade detta en förnämlig retorik, och han komplimenterade herr Wedén för den. Jag skall i anständighetens namn lägga band på mig och inte karakterisera anförandet i detta avseende, för att inte riskera att inte förolämpa honom.

Jag vill också i anslutning till det anförande som herr Wedén höll framhålla, att det är riktigt att jag på tal om att hudfärgen kan utgöra en skiljelinje mellan fattiga och rika nämnde »Amerika, Sydafrika, Rhodesia och många andra länder». Kunde det vara något fel i detta mitt påstående? Förhåller det sig inte så att skiljelinjen mellan fattiga och rika i Förenta staterna — jag kan gärna nämna det — ofta går mellan färgade och vita? Jag medger dock samtidigt att det fortfarande finns betydande folklager av de vita vilka också lever i fattigdom. Och är det inte riktigt att det i Sydamerika och Mellanamerika ofta går

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

en skiljelinje mellan fattiga och rika, där man å ena sidan har indianerna och å andra sidan en vit befolkning? I varje fall vet vi att indianbefolkningen tillhör de grupper som praktiskt taget alltid är fattiga.

Det var bara detta konstaterande jag ville göra, och jag hade inga biavsikter. Jag ville egentligen endast inregistrera ett obestriddigt faktum.

Jag tror att det var herr Ullsten som nämnde någonting om att vi borde hjälpa Zambia. Ja, vi har förvisso bisträckt Zambia på flera områden, framför allt i personellt avseende. Men därtill kommer att vi har förberett ett vägprojekt — som jag nämnde i mitt inledningsanförande — vilket innebär en försörjningsled för Zambia med hänsyn till rhodesiablockaden. Konsulter och entreprenörer är nu i färd med att fortsätta förberedelserna, och man räknar med att arbetena kommer att ta två å tre år i anspråk. Vägen genom Tanzania är 50 mil lång. SIDA räknar i dag med att omkring 26 miljoner svenska kronor skall lämnas i form av en långsiktig kredit för vägbygget, som totalt kostar mellan 100 och 150 miljoner. En stor del av kostnaderna skall bäras av IDA inom Världsbanken i form av en mjuk kredit, medan Zambia-delen av vägen finansieras genom ett ordinärt världsbankslån.

Man kan sålunda säga att vi förvisso har tänkt på Zambia. Men jag skulle vilja säga att Zambia också har tänkt på Sverige, ty just i dagarna har vi från Zambia fått en hemställan att vi skall åta oss skyddsmaktsuppdrag för Zambia i Nigeria. Det är självklart att vi skall åta oss denna uppgift, men det är kanske ingen tillfällighet att Zambia valt att bland alla länder vända sig till Sverige, trots att det finns åtskilliga länder som skulle kunna utföra samma uppdrag, exempelvis i Afrika.

Här har vidare ställts vissa hypotetiska frågor. Jag tror det var herr Ullsten som sade: Vad händer om en bor-

gerlig regering lägger ett högre bud? Jag tycker att herr Ullsten är snabb i vändningarna — och det tycker nog även herr Wedén — inte bara när herr Ullsten vill nå enprocentmålet 1970/71 utan även när han börjar räkna med vad en borgerlig regering skall göra och hur socialdemokratin skall ställa sig inför eventuella högre bud. Nåja, först skall det bli en borgerlig regering — jag tycker att han borde följa herr Hedlunds gamla regel att inte dela skinet förrän björnen är skjuten.

Sedan får vi se om ett sådant förslag framlägges av en borgerlig regering, om en sådan kommer till stånd. Jag lyssnade nyss till herr Bohman och därest han skall delta i en sådan regering är jag inte helt övertygad om att ett dylikt förslag om högre bud kommer att läggas fram. Jag är nämligen nästan säker på att herr Bohman inte kommer att spela en underordnad roll i en eventuell sådan regering.

Dessutom har ju vissa erfarenheter redan gjorts på andra håll. Jag vill påpeka att vårt närmaste grannland på andra sidan Kölen har en borgerlig regering. Den är sammansatt av partier av ungefär samma slag som man har profeterat om att en borgerlig regering i Sverige skulle bestå av. Jag vill inte gärna göra några direkta jämförelser, men jag kan ändå påminna om att man i det norska stortinget helt nyligen har godtagit ett regeringsförslag, i vilket man inte räknar som vi. Man räknar i procent av nettonationalinkomsten i stället för av bruttonationalprodukten som vi gör i Sverige, och detta beräkningssätt innebär att man mycket snabbare uppnår enprocentmålet än om man skulle räkna efter bruttonationalprodukten.

Nå, vad har då beslutats? Jo, att man 1973 skall ha kommit fram till 1 procent av nettonationalinkomsten. Men märk väl att endast tre fjärdedelar av 1 procent skall anslås av statsmedel. Den resterande fjärdedelen räknar man

med att det privata näringslivet skall skjuta till. Det är klart att om vi i Sverige gjorde på samma sätt — dels utgick från nettonationalinkomsten, dels räknade in vad näringslivet eventuellt skulle komma att satsa — skulle vi inom mycket få år kunna visa upp en målsättning liknande den man har i Norge.

Jag kan också nämna att där är det arbeiderpartiet som begärt betydligt större anslag i u-hjälp än regeringen föreslagit; partiet har ansett att man borde räkna på ungefär samma sätt som vi gör i Sverige. Den norska oppositionen hyser dessutom mycket stora tvivel om att man skall kunna få ett belopp motsvarande 0,25 procent av nettonationalinkomsten från näringslivet och sålunda — om man lägger ihop vad staten anslår och näringslivet skjuter till — komma upp till 1 procent av nettonationalinkomsten 1973. I Norge finns nämligen inte samma garantisystem som vi har i Sverige, och från oppositionens sida har man hänvisat till detta system och sagt att det borde vara någonting att ta efter i Norge. Det norska bidraget till u-hjälpen är f. n. 150 milj. kronor.

Vi ser sålunda att när de borgerliga partierna väl har ansvaret — dels för att anskaffa medlen, dels för att påverka opinionen, dels för vad som behöver göras inom det egna landet — kan det hända att de får en något anorlunda syn på saken än när de bara kan ställa anslaghöjningar i utsikt.

Jag lade märke till att herr Wedén i sitt anförande framhöll att det var stor skillnad mellan de föreliggande förslagen till u-hjälp — herr Hedlund ansåg däremot att skillnaden inte var stor — och att han sade att om man nu inte tar mittenpartiernas förslag, blir det kanske — som han uttryckte det — svårare att uppnå målet 1972/73. Var det redan fråga om en brasklapp, som herr Wedén stack in under sigillet med tanke på att han eventuellt skulle ta hand om regeringen efter valet i höst? Det finns vissa tecken på att så skulle kunna vara

fallet, men, som jag har sagt, det blir väl en fråga som kommer att avgöras senare.

Ärade kammarledamöter! Jag har bara velat bemöta några av de invändningar och påståenden, som har gjorts av oppositionens talare. Min slutsats är fortfarande att det inte råder några större skillnader vare sig i fråga om målsättningen eller beträffande själva utformningen av den biståndsverksamhet, som vi bedriver.

Herr Bohman antydde någonting om att man eventuellt skulle tillsätta en ny parlamentarisk utredning. Ja, dessa frågor har ju stötts och blötts och utretts så många gånger att jag tror att vi med utgångspunkt i de erfarenheter som vi år efter år förskaffat oss kan göra de organisatoriska justeringar som behövs för en effektiv u-hjälp utan att tillsätta en ny parlamentarisk utredning. All erfarenhet säger oss att sådana utredningar bara fördröjer arbetet. Därför ställer jag mig skeptisk till förslaget. Jag tror i stället att vi med förenade ansträngningar — inte minst när det gäller att påverka den svenska opinionen — skall försöka utforma vår u-hjälpspolitik på ett sådant sätt att den godtas av svenska folket och samtidigt blir ett handtag till både den del av den underutvecklade världen där Sverige går in direkt med sitt bistånd och den del där vi lämnar vårt stöd över de internationella organen.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är klart att det finns väsentliga skillnader mellan fattiga och rika i Amerika och i Förenta staterna, såsom utrikesministern nämnde. Säkerligen är det en betydligt större procentandel låginkomstagare bland de svarta än bland de vita, men det finns många också bland de vita.

Vad jag reagerade mot var att utrikesministern nämnde Amerika, Sydafrika och Rhodesia i ett svep när det gällde att karakterisera en uppdelning

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

efter hudfärg. Jag beklagar att han nu inte tog tillfället i akt att rätta till denna uppenbara oriktighet, ty att dra en sådan parallell är inte möjligt.

(Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Nilsson*: Jag sade att det också gällde många andra länder.)

Javisst, men det påverkar inte mitt omdöme. När man nämner Amerika, Sydafrika och Rhodesia i samma svep på tal om hudfärgen har man därmed också sagt att det råder ungefär samma förhållanden för de färgade i För-enta staterna som i Sydafrika, men det gör det inte.

Utrikesministern yttrade vidare något om anständighet i samband med social rättvisa. Jag tror att han alldeles har missförstått vad jag sade. Jag komplimenterade nämligen utrikesministern till att det nu i hans deklaration fanns ett klart uttryck för att möjligheterna att bevara freden i världen och stärka utsikterna för demokratin hade ett nära sammanhang med de insatser, som de välutvecklade länderna var beredda att göra. Det är emellan denna insikt och regeringens insatser för att honorera insikten som det finns ett gap.

Utrikesministern talar om att kämpa för social rättvisa och säger att man har fått göra det här i Sverige. Ja, vi har också kämpat för social rättvisa här hemma, men nu — och just i det avseende som jag nämnde — är det vi som kämpar mer än utrikesministern för att verkligen förhoppningar om fredens bevarande och en demokratisk utveckling i världen, i den utsträckning våra insatser kan påverka detta, skall infrias.

Sedan vill utrikesministern neddimensionera till noll skillnaderna mellan de ståndpunkter som här har intagits av hans eget parti och av högerpartiet å den ena sidan och av mittenpartierna å den andra. Får jag säga, att när det nu gäller framtiden, förhåller det sig verkligen så som jag hävdade i mitt första anförande, att skillnaden

beträffande de insatser, som kan göras under de fem åren från och med 1968 och fram till 1972/73, mellan den linje som vi företräder och den som ni företräder, herr utrikesminister, är ungefär 1 miljard kronor.

Det är klart att man kan säga att detta är ett ganska litet belopp. Det är ungefär samma belopp som högerens skattesänkingsförslag för en tolv månadersperiod belöper sig till, och vi får väl höra i morgon eller i övermorgon, om man från regeringens sida anser att detta är ett obetydligt belopp.

Om man vill ha ett annat mått på vad beloppet innebär kan man säga att den ökning som vi i dag föreslår innebär t. ex., att vi kan hjälpa 77 länder med lika mycket som regeringen i dag hjälper Zambia med — Zambia skulle enligt regeringens terminologi vara närmast ett huvudmottagarland. Denna jämförelse ger något mått på dimensionen av vårt förslag.

Nu menar jag naturligtvis inte att man skulle fördela detta belopp på 77 länder — jag tror också att man måste koncentrera sig — men jag har nämnt denna siffra för att belysa vilken verklighet som ligger bakom det tal som utrikesministern har rört sig med.

Herr talman! Regeringen är mästare på ett område när det gäller u-hjälpen, och det är att finna ursäkter. En ursäkt som man i många år har åberopat och som utrikesministern också nu snuddade vid i sitt senaste anförande är att opinionen inte är mogen. Men vad gör då regeringen för att opinionen skall bli mera mogen? Inte åstadkommer man det genom yttranden av sådan karaktär som utrikesministern senast visade prov på.

Regeringen anför att det inte går att öka u-hjälpen så snabbt, bl. a. därför att mottagarländerna inte skulle vara mogna för det utrikesministern sade här nyss att man då råkar ut för risken att det uppstår överskott på medel som inte kommer att kunna utnyttjas, o. s. v.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Men i sin egen deklaration tidigare i dag framhöll utrikesministern att det har visat sig svårt att få till stånd tillräckligt stora höjningar av anslagen till FN och till FN:s organ.

Ja, just det, herr utrikesminister! Det är här som vi kan göra mera, det är här som vi kan gå i spetsen och inte gömma oss bakom de falska föreställningarna att u-hjälpen inte kan ökas på grund av mottagarländernas dåliga planering. Om det som säges i er första deklaration är riktigt, herr utrikesminister, finns det verkligen här ett område som lämpar sig för en satsning som ni inte vill fullfölja men som vi vill fullfölja

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns grader i helvetet och trappteg i himlen, säger utrikesministern — vad nu detta kan ha med denna debatt att göra.

Men vad som har med denna debatt att göra är att det i den socialdemokratiska riksdagsgruppen finns två helt oförenliga ståndpunkter när det gäller att bedöma mittenpartiernas alternativ till u-landsfrågan. Den ena ståndpunkten går ut på att det inte finns någon skillnad alls mellan regeringen och mittenpartierna. Den andra ståndpunkten går ut på att skillnaderna är så stora, att vi inte har någon chans att klara våra krav.

Varför skall man hålla på att göra olika värderingar och diskutera, när det finns klara siffror som beskriver skillnaden mellan alternativen? Jag medger att i det stora globala perspektivet och mot bakgrunden av de behov som föreligger skillnaderna inte är särskilt stora, men de finns där ändå. Och de går att beskriva. Det gäller för nästa budgetår 100 miljoner kronor — det är fyra gånger hela det tekniska biståndet till vårt största huvudmottagarland. Det gäller 900 miljoner kronor för perioden fram till 1972/73. Detta är mer än dubbelt så mycket som

hela u-landsanslaget för innevarande budgetår. Det gäller omkring 1 500 miljoner kronor för perioden fram till 1974/75. Det är lika mycket som allt svenskt bistånd sedan 1962.

Dessa siffror visar att det är en ganska bestämd skillnad.

Jag ställde tidigare en fråga till fru Lewén-Eliasson, och jag tror också till någon annan. Min fråga var: Hur kommer den socialdemokratiska oppositionen, om det är vi på den borgerliga sidan som framlägger nästa u-landsbudget, att reagera om vår plan är mera avancerad än den socialdemokraterna i dag är beredda att stödja: Kommer socialdemokraterna då att yrka på sänkningar eller kommer de att acceptera den?

Fru Lewén-Eliasson svarade med att det ligger en svårighet i, att hennes egen ståndpunkt kommer att finnas representerad även i den regeringen, i högerens skepnad.

Herr Torsten Nilsson svarade med att hänvisa till Norge. Men min fråga, herr utrikesminister, gällde en svensk regering, i vilken mittenpartierna har majoritet. Skulle inte utrikesministern vilja ta chansen att nu svara på frågan, det må vara att den är hypotetisk men den är ändå inte alldeles orimlig. Hur kommer den socialdemokratiska oppositionen att reagera, om en regering med mittenpartierna som majoritet lägger fram den plan som vi nu presenterat i våra reservationer? Kommer ni att yrka på lägre anslag eller kommer ni att acceptera vår plan? Jag tycker att frågan är klart framställd och därför borde vara ganska enkel att svara på.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BOHMAN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall be att få citera utrikesministern: »Herr Bohman antydde något om att man eventuellt skulle tillsätta en parlamentarisk utredning.»

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Det är en mästerlig omformulering av mitt konkreta förslag till regeringen att överväga en sådan utredning.

Sedan säger utrikesministern att han har svårt att tänka sig detta, ty en sådan utredning tar — det vet man av erfarenhet — mycket lång tid för sitt arbete. Man kan åstadkomma behövligen organisatoriska justeringar på annat, mera praktiskt sätt.

Men då har utrikesministern missat själva poängen i min tanke. Syftet med en parlamentarisk utredning var att man därigenom skulle lyfta frågan över det partitaktiska spelet och åstadkomma resultat. Motivet var bl. a. att det i alla partier finns opinioner som är negativt inställda till u-hjälp. Detta motiverar ännu starkare försök att avpolitiserar frågan. Vi har exempel tidigare i svenskt parlamentariskt liv på att frågor som angår hela nationen men som likväl är kontroversiella på motsvarande sätt berövats sin partiskiljande karaktär.

Jag tycker att partitaktiskt spel kring u-landsproblematiken rimmar illa med det djupa allvar som här är invävt.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Det är riktigt att jag var försiktig när jag redogjorde för herr Bohmans förslag. Jag tänkte att det är bäst att vara försiktig, därför att det här är en ny tanke som herr Bohman kastar fram, och man vet aldrig hur allvarligt menad den kan vara. Det kunde också till äventyrs vara ett led i det partitaktiska spelet.

Men jag skall hålla med om att jag tycker att u-landshjälpen är alldeles för allvarlig för att man skall låta den påverkas av det partitaktiska spelet. Hela mitt inledningsanförande andades en vilja från min sida att försöka lyfta u-hjälpen över all partitaktik. Herr Bohman måste emellertid ha mycket låga föreställningar om sina kommande bröder i en eventuell borgerlig rege-

ring, eftersom han anser att man nödvändigtvis måste få en parlamentarisk utredning till stånd för att undvika partitaktiken. Tror herr Bohman verkligen, sedan han lyssnat på exempelvis herr Ullsten, att det inte skulle bli någon partitaktik? Är det tänkbart att man kan höja u-hjälpen över partitaktiken? Jag tvivlar faktiskt på det, men jag anser personligen att man bör lyfta u-hjälpsdebatten över det partipolitiska »kåbblat» — för att använda herr Bohmans ordval. Jag anser att om bara viljan finns skall man kunna praktiskt utföra u-hjälpsarbetet och nå snabba resultat utan att tillsätta en parlamentarisk utredning och ändå kunna lyfta denna fråga över partipolitiken.

Sedan till herr Wedén. När jag talade om skiljetecknet mellan fattiga och rika nämnde jag mycket riktigt Amerika. Jag nämnde också Sydafrika, Rhodesia och »många andra länder», som jag uttryckte det. Det frågade emellertid herr Wedén inte efter. Han efterlyste ändå, huruvida jag inte skulle nämna andra länder. Herr Wedén är tydligen överkänslig. Jag sade inte Förenta staterna, som han trodde att jag hade sagt — så citerade han mig nämligen först. Jag tänkte faktiskt på hela Amerika — Nordamerika, Mellanamerika och Sydamerika. Ingen vill väl bestrida — det kunde inte heller herr Wedén göra — att avståndet mellan fattiga och rika ofta avgörs av hudfärgen. Till och med herr Wedén medgav nyss att det var en vida större procent fattiga bland de färgade än bland de vita. I det avseendet vill jag hänvisa till hans — i varje fall i den förra utrikesdebatten — politiske idol Robert Kennedy, som mycket kraftigt understrukt detta och gått i bräschen för att sudda ut »skiljetecknet» mellan fattiga och rika samt färgade och vita.

Jag skall sedan återvända till frågan om de ansträngningar som folkpartiet har gjort för att påskynda socialdemokratins insatser för de underutvecklade

folken. Redan i mitt inledningsanförande påpekade jag att de förslag som lagts fram av folkpartiet under hela 1960-talet hade inneburit att vi kommit upp till 0,32 procent av bruttonationalprodukten, medan vi efter de förslag som framförts av regeringen kommit upp till 0,30 procent. Om man gör detta till en stor partiskiljande fråga tycker jag verkligen att man har förlorat sinnet för proportioner.

Herr Ullsten riktade på nytt den frågan till mig: Hur kommer vi att ställa oss till ett förslag om ökad u-hjälp från en borgerlig regering? Och så begär han att vi socialdemokrater i dag skall besvara den frågan.

Hur kommer förslaget att se ut, herr Ullsten? Skall det innebära att man når enprocentmålet 1970/71 som herr Ullsten själv vill, eller skall man nå enprocentmålet 1972/73 som herr Wedén vill? Är det inte orimligt — och jag trodde verkligen att herr Ullsten hade deltagit så länge i det parlamentariska livet att han borde ha insett detta — att begära av kammarens ledamöter att de skall ge ett svar på frågan hur de skall ställa sig till ett eventuellt borgerligt förslag om u-hjälp, därest det blir en borgerlig regering? Det tycker jag verkligen är att ställa problemet fullständigt på huvudet. Även om han kunde redogöra för hur ett förslag skulle komma att se ut, så skulle det ändå vara svårt att svara på hans fråga, ty vi måste väga detta förslag mot de eventuella åtgärder som det framtvingar på andra områden; vi kunde t. ex. tvingas att företa skattehöjningar eller att avstå från den ena eller andra socialreformen, om vi gick på linjen att uppnå målet exempelvis 1970/71.

I sitt senaste anförande anslöt sig herr Wedén till herr Hedlunds uppfattning, att skillnaden mellan mittenpartiernas och regeringens förslag egentligen inte är så stor. Det kan jag ytterligare understryka. Jag har tidigare sagt, att det är möjligt att den ekono-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

miska utvecklingen kan komma att gå snabbare än vad vi i dag räknar med. Regeringen har icke velat avge löften eller skapa förhoppningar som sedan kanske inte kan infrias. Utskottets majoritet har sedermera uttryckt önskemål om att därest de ekonomiska möjligheterna finns, så skall vi gå snabbare fram än vad regeringen föreslagit. Jag har ingenting att erinra häremot. Men vad jag slutligen vill säga är, att löften, som inte kan infrias, har baksidan fodrad med besvikelse, och regeringen vill inte att vi skall råka ut för någonting sådant.

Herr WEDÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara beträffande formuleringen om Amerika och hudfärgen säga att det nu står klart för mig att det här föreligger en lapsus, som utrikesministern inte varit medveten om och som han nu gör sitt bästa för att bortförklara. Jag tror inte att han konkret menar vad som står skrivet. Detta kan kanske vara en uppmaning till honom att mer noggrant titta på de manuskript som föreläggs honom.

Men det allvarliga i den diskussion som här fördes — och där det visade sig föreligga en viss överensstämmelse mellan herr Bohmans och utrikesministerns uppfattning — det var, att eftersom det, som utrikesministern sade, finns en viss eftersläpande opinion inom alla partier, så borde man avpolitisera frågan och inte bedriva något partipolitiskt spel.

Jag har icke någon känsla av, herr utrikesminister och ärade kammarledamöter, att jag här bedriver något partipolitiskt spel. Det skulle jag kunna säga ha gjort om det vore så, att man inom regeringen hade den uppfattningen att det fanns några partipolitiska fördelar att vinna genom att gå på vår mer expansiva linje. Men en sådan uppfattning har ju regeringen inte. Den har i stället den motsatta uppfattningen, nämligen att man måste anpassa sig ef-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ter en opinion vars majoritet är eftersläpande. Om en avpolitisering av denna fråga skall innebära, att man låter dem som vill gå långsammast fram bestämma takten — och det finns en stark tendens i den riktningen i utrikesministrernas anförande — då kommer vi att ta en politisk strid på denna punkt och vi kommer att fortsätta denna strid. Vi tror att ni, när tiden är mogen, kommer att närma er vår ståndpunkt, ty det är den som har framtiden för sig. Om de som vill gå långsammast fram skall bestämma takten i det här landet och i andra länder, då kommer i framtiden — i motsats till de förhoppningar utrikesministern uttryckte i sitt anförande — demokratins utsikter i världen att vara dåliga.

Herr ULLSTEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utrikesministern retireerar nu genom att säga att han inte vet hur förslaget kommer att se ut. Jag sade: Om det förslag vi nu lägger fram som reservation skulle framläggas som proposition, hur skulle ni då ställa er? Jag tycker frågan är ganska enkel. Den är hypotetisk, säger utrikesministern, och man kan därför inte diskutera den. Varför inte det? Ni ställer ofta hypotetiskt frågor om vad en borgerlig regering skulle göra, vilket inflytande högern skulle få i en sådan regering etc. Vem är det som över huvud taget kräver besked? Men okay, utrikesministern vill inte svara på min fråga; den tycks vara besvärlig. Jag skall därför inte vara envis utan lämna den.

Det är ju dessutom möjligt att det intresse som utrikesministern i sitt senaste inlägg lade i dagen för att höja denna fråga över partigränserna kommer att få till följd, att han, om vi lägger fram ett förslag med den målsättning som vi i dag föreslår i reservationen, i partiekumenikens intresse kommer att acceptera det. Jag hoppas det.

Men jag skulle gärna vilja fråga: På vilket sätt har socialdemokraterna tidi-

gare visat något intresse för att höja denna fråga över partikäbblet? Vad är det för initiativ som utrikesministern tagit för att höja denna fråga över partigränserna? Har utrikesministern gjort något försök att få till stånd någon »försvarsuppgörelse» i u-landsfrågan? Har utrikesministern någonsin försökt få sina representanter i utskottet att diskutera en kompromiss? Vi har haft olika förslag om höjningar av u-landsanslaget uppe till behandling — ibland har de föreslagna höjningarna varit små, 15 miljoner, 30 miljoner etc. Nu är det 100 miljoner kronor. Men aldrig någonsin har vi kunnat rubba socialdemokraterna ett enda öre från deras förslag, aldrig någonsin har det funnits minsta lilla intresse för en kompromiss från socialdemokraternas sida. Socialdemokraterna har ständigt hållit på sitt eget bud — det lägsta — och avvisat alla andra förslag.

Jag tycker att det vore alldeles utmärkt om vi kunde komma överens i denna fråga, om vi kunde slippa de stora partifejderna om u-landshjälpen, men bara under en förutsättning, nämligen att u-hjälpen höjs till en anständig nivå. Så länge vi inte får en u-hjälp på anständig nivå är striden bättre än kompromissen — för u-ländernas skull.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Om herr Ullsten degraderar sin tidigare fråga till att gälla det förslag som just nu föreligger, alltså till att avse ett val mellan propositionens och mittenpartiernas förslag, kan jag utan vidare svara att det är klart att jag själv och som jag förmodar de flesta övriga socialdemokrater röstar på propositionen. Det är nästan självklart. Men så framställde herr Ullsten inte frågan tidigare.

Jag säger ännu en gång att jag inte kan veta — och jag tror inte heller att herr Ullsten kan veta det — hur ett eventuellt förslag från en eventuell bor-

gerlig regering låt säga nästa år kan komma att se ut. Det är en omöjlighet! Varför skall man gå in på sådana hypotetiska spetsfundigheter när de inte har något som helst praktiskt värde.

Herr Ullsten sade att vi från socialdemokratisk sida inte gjort några försök att hålla u-landsdebatten över partistriderna och partikäbblet. Det har vi gjort. Jag försökte det med all kraft i mitt inledningsanförande. Jag vet också att de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet förra året försökte få till stånd ett paket som mittenpartier-na emellertid sprang ifrån.

Det är väl egentligen med u-hjälpen som det är med bostäderna: folkpartiet har ofta föreslagit något tusental fler bostäder än regeringen. På samma sätt har det varit med u-hjälpen: när regeringen lagt fram ett förslag om u-hjälpen har folkpartiet föreslagit en eller annan miljon mera — naturligtvis för att markera att man vill höja u-hjälpsfrågan över partikäbblet! Det är ju hur genomskinligt som helst att det är detta man strävar efter från folkpartiets sida. När herr Wedén nu med sin oskuldsfulla min steg fram och sade att han icke önskade en politisk strid om u-hjälpen, då såg man hur anglavingarna växte fram på honom, men jag måste säga att de var svartbrända.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Från socialdemokratiskt håll har i flera inlägg redovisats vår inställning till denna fråga, och jag skall därför fatta mig kort.

Jag vill först säga att vi ju är tämligen överens om att det fordras information och upplysning om u-hjälpen för att få till stånd ökat intresse för frågan. Jag vill fråga: Vad har herrarna från mittenpartierna bedrivit för upplysningsverksamhet i dag? Finns det någonting som kan användas i upplysningsarbetet och i informationen om u-hjälpen? Har man sagt någonting po-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

sitivt om den u-hjälp som vi bedriver för att informera människorna om vad vi har gjort och vad vi kan göra? Nej, man har hela tiden ägnat sig åt angrepp på regeringen. Det är inte u-hjälpen man är intresserad av utan det är att komma åt regeringen.

Herr talman! I inläggen av utrikesministern och fru Lewén-Eliasson har vi fått en målande skildring av den ofantliga klyftan mellan rika och fattiga länder, en klyfta som onekligen blir allt större. Allt fler människor i vårt land börjar bli medvetna om hur det ser ut i vår omvärld. Vi möter ju dagligen nöden och eländet i TV och i andra massmedia. Vi tillhör en privilegierad minoritet i den mänskliga gemenskapen.

Hur reagerar då människorna inför denna situation? Vi ser hur en del människor blir förlamade. De tror inte att det finns någon som helst lösning av detta ofantliga problem. Andra sveper in sig i sin egen välfärd och hoppas att den skall bestå för dem. Det mönstret känner vi igen från reformarbetet i vårt land under 1900-talets allra första år, när den stora massan i vårt land levde i ett u-land.

Vidare finns det de som för dogmatiska teoretiska resonemang om hur världen egentligen borde se ut. Det känner vi också igen från vår egen utveckling. De säger nej till reformernas väg, och likväl finns det ingen annan väg att gå än den genomtänkta reformvägen, om vi skall kunna möta den allt snabbare befolkningstillväxten, försörjningsbristen och utvecklingsproblemen. Utan väl genomtänkta och genomarbetade program blir allt i detta sammanhang ord och ingenting annat än ord.

De fattiga ländernas problem är naturligtvis i lika stor utsträckning våra problem. Det kan inte nog starkt understrykas och tillräckligt ofta framhållas, att arbetet för en fredlig värld kan krönas med framgång endast om vi förmår att gemensamt lösa hela värl-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

dens försörjnings- och utvecklingsproblem. Jag stryker under gemensamt: vi måste nämligen göra klart för oss att Sveriges del i det totala utvecklingsbiståndet är mycket marginell och kommer att bli mycket marginell, även om vi ökar vårt bistånd mycket kraftigt. Sverige är ett mycket litet land; vi är som en indier framhöll vid ett samtal jag hade med honom i FN ingenting annat än ett litet, intressant, socialt laboratorium.

Det är därför vi skall göra våra insatser i de internationella organisationerna. Jag tror också att vi hitintills har gjort de största insatserna just inom de internationella organen, inte bara så att en stor del av våra hjälpsatser kanaliseras via FN och andra internationella organ utan framför allt genom att vi förberett marken för biståndsprjekt. Våra konkreta insatser då det gäller familjeplaneringen hälsas ju med glädje, och de betyder utan tvivel mycket, men om vi inte i de internationella organen hade förberett marken skulle sådana insatser ha varit helt omöjliga helt enkelt därför att de inte varit välkomna i de länder där de nu företas. Det är däri som våra stora insatser ligger. Familjeplaneringens genombrott är i dag ett faktum. Visserligen är vägen lång innan regeringarnas positiva inställningar leder fram till positiva resultat, ty det finns stora hinder att övervinna — traditionella och religiösa. När vi började i FN mötte vi stort motstånd från alla håll, inte bara hos företrädare för olika religioner utan också hos mycket mäktiga politiska motståndare till familjeplaneringen. Kampen för familjeplaneringen är ännu inte slutförd.

Det finns också andra föreställningar och fördomar som måste bekämpas i många länder, föreställningar och sedvänjor som utan tvivel hindrar utvecklingen. Vi får nog även på dessa områden börja tala i klartext och inte längre vara så finkänsliga i de inter-

nationella organ där vi har tillfälle att ge vår mening till känna.

De stora problem som u-hjälpen rymmer löses enbart genom samfälliga insatser av i-länderna. Det är bland annat av det skälet, som en stor del av hjälpen bör vara samfällig, d. v. s. gå genom FN eller andra organ. När det nu förordas vad som kallas multilateral hjälp görs inte detta för att vi skall komma undan billigare. Det kostar oss precis lika mycket att satsa på svenska projekt i u-länderna som att satsa på sådana projekt som FN eller andra organ står bakom. I båda fallen är det fråga om personella insatser. Det gäller lärare av olika slag, byggnadstekniker, agronomer och andra jordbruksexperter, arbetsledare, sjuksköterskor och läkare samt inte minst administratörer som kan hjälpa dessa länder att bygga upp en administration som kan ta emot utvecklingsbistånd. Vi skall inte inbilla oss att vi kan skicka en summa pengar till FN och begära att man där skall gå ut till andra delar av världen och köpa dessa experter eller annan utbildad personal. Det finns inte mer läkare, lärare och liknande personal i de andra länderna.

Med det anförda har jag velat belysa att biståndsverksamheten inte i första hand gäller så och så många miljoner kronor utan att det är fråga om att omsätta miljonerna i resurser, i experter. Jag har inte kunnat underlåta att göra detta påpekande, eftersom somliga resonerar som om man kunde öka biståndsverksamheten väsentligt utan att det medför någon uppoffring. Jag vågar påstå att en rejäl satsning på u-hjälpen kommer att märkas på alla områden av den offentliga sektorn. Vi kommer att få finna oss i att ha större skolklasser längre än vi annars skulle behöva, längre väntetider på polikliniker, hos läkare o. s. v. Vi kan också få svårigheter på arbetsmarknaden.

Nu har jag hört vissa yngre folkpartister påstå att det inte alls är nöd-

vändigt att höja skatten för att kunna göra större insatser på det här området. Man har menat att efter det att vi fått en borgerlig regering kommer produktionen att öka, och då kan vi öka våra insatser till u-länderna utan att behöva göra några uppoffringar. Ett sådant resonemang hjälper sannerligen inte till att förbereda allmänna opinionen för ett ökat u-landsstöd.

Jag vill här också säga några ord om den upplysningsverksamhet som är så nödvändig på detta område. Ett av de krav som demonstranterna utanför detta hus har ställt är just att vi skall satsa mera på information och upplysning om u-landsfrågorna. För min del vill jag kraftigt understryka behovet av en sådan upplysning. Men samtidigt vill jag betona att det är oerhört svårt att träffa rätt i en sådan upplysningskampanj. Vi vet exempelvis att ungdomen och studenterna har varit mycket aktiva för ett kraftigare u-hjälpsengagemang. Många ungdomar offerar också tid och pengar för den sak, som de och vi anser vara ett av de mest angelägna och brännande problemen i vår tid. Många har också fört fram goda argument för ökad u-hjälp och med skicklighet försökt övertyga andra och stimulera dem till personliga uppoffringar för u-länderna.

Men samtidigt har andelen av studenter som genom sin kårorganisation hjälper till att finansiera stipendiater från u-länderna stadigt sjunkit. Vid starten nådde man en så pass hygglig siffra som 61 procent av studenterna. I dag är man totalt nere i 31 procent, detta trots ökad upplysning via massmedia, partierna, de ideella organisationerna och — inte minst — fastande studentkolleger. Jag säger inte detta som någon anklagelse mot studenterna utan bara för att illustrera hur svårt det är att engagera en majoritet av befolkningen för en fråga som kan synas perifer och som inte har den närkontakt med människorna som andra poli-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

tiska problem har. Studenterna har sina näraliggande problem: UKAS, studiefinansieringsfrågan, barntillsynsproblemen etc.

Oppositionspartierna har heller inte bidragit till att underlätta informationen om u-länderna och behovet av ökad u-hjälp. De har tagit som sin uppgift att tala om för svenska folket hur urusel ekonomi vi har här i landet. Den bild som oppositionen målar av vårt samhälle är enbart dyster. Om vi har en statistisk arbetslöshet på 50 000 man, så talar genast ett antal borgerliga politiker om att arbetslösheten i själva verket är mycket större, nämligen 150 000 arbetslösa. Och om vi får bekymmer med betalningsbalansen vill oppositionen göra troligt att vi står inför ekonomisk ruin. När en sjuk människa inte får plats på sjukhus har vi en värdkris, och när bostadskön växer får vi genast en bostadskris. När vi sedan skall övertyga svenska folket om att vi mitt i alla dessa kriser, som de borgerliga målar upp, vill öka hjälpen till u-länderna, uppstår det en viss förvirring. Man säger då: Ja, men vi som har så oändligt stora problem och så många kriser som de borgerliga partierna påstår, hur skall vi kunna hjälpa andra länder?

Vi har därför fått bedriva ett tvåfrontskrig, men vi har ändå lyckats övertyga människorna och har fått dem att inse, att när de borgerliga talar om kris menar de att vi har vissa problem. Vi har också lyckats få människorna att inse att vi kommer att klara våra åtaganden till u-länderna. Men för det behövs pengar och upplysning. De borgerliga partierna skulle egentligen få betala en särskild tribut till den upplysningsverksamheten för varje kris som de uppfinner.

Man kan naturligtvis lätt votera fram ytterligare 100 miljoner kronor. Men man kan inte votera fram vatten ur torra ökenområden eller, såsom SIDA-chefen sade vid ett tillfälle, votera fram

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

skördar ur Indiens torra jord, som de allra fattigaste 500 miljoner människorna skall leva av. Det är levande händer och hjärnor med fantasi och skaparkraft vi behöver.

Man diskuterar ofta vilka länder vi skall satsa på i detta sammanhang, och jag vill till sist säga ett par ord om detta. När det gäller vår egen verksamhet kan vi naturligtvis i ganska stor utsträckning själva bestämma detta. Med hänsyn till att hjälpen är så förhållandevis begränsad finns det naturligtvis dock all anledning att koncentrera denna, och då bör man ta hänsyn till vederbörande länders vilja att göra insatser för det egna folket. Nu vill jag påpeka att det kan inträffa — och tyvärr alltför ofta gör det — att länder, som vi i dag känner sympati för och ger hjälp, om någon tid får en ny regim som vi ogillar. Biståndsprojekten är inte alltid av den typen att de då kan avbrytas. Politiska förhållanden kan snabbt ändras, vilket gör frågan svår.

Spörsmålet har emellertid en annan sida, och det var den jag egentligen ville framhålla. Målet för biståndsverksamheten är ju förbättrade levnadsbetingelser för de enskilda människorna, och det gäller alla individer. Det gäller de fattiga bönderna i Etiopiens byar, de hungrande arbetslösa i Indiens miljonstäder och Tanzanias fiskare vid Indiska oceanen. En grundläggande förutsättning för att få till stånd förbättrade levnadsförhållanden och levnadsbetingelser är en ökad nationalproduktion. Men det räcker inte, ty förbättrade levnadsbetingelser förutsätter dessutom en rättvis fördelning av de resurser man skapar. En ökad nationalproduktion är nödvändig, men en rättvis fördelning är lika nödvändig. Detta förutsätter utan tvivel också en social omdaning i vissa länder, så att den enskilde får vara med i beslutsprocessen och blir i tillfälle att utveckla ett socialt ansvarskännande. Detta är nödvändigt för att utvecklingen i dessa länder skall få en önskvärd

riktning. Detta kan vi påverka i de internationella organ, där vi har stämma, bl. a. genom arbetet i ILO, Internationella arbetsorganisationen, som har som motto »Ingen varaktig fred utan social rättvisa».

Därvidlag kan också våra hjälpinsatser betyda en hel del. När de bortglömda bönderna i Etiopiens avlägsna byar får skolor för sina barn, skolor som de själva med mycket stora uppoffringar medverkat till att få fram, kan detta för dem vara början till en social medvetenhet, och det kan bli fröet till en rättvis samhällsordning i deras land. På detta område har svenska fredskårister gjort betydelsefulla insatser. Tillsammans med etiopiska medarbetare svarar de nu för en stor del av skolbyggandet i Etiopien. Man får fram 1 000 klassrum om året, vilket inspirerat Etiopiens myndigheter till att öka utbildningen. Numera får 10 procent av barnen skolutbildning, och denna andel kommer på en femårsperiod att ökas till 20 procent.

Jag har velat nämna detta efter att på ort och ställe ha haft tillfälle att studera fredskåristernas insatser och även fått se hur människorna där upplever deras arbete. Dessa insatser kan utan tvivel komma att få en stor effekt när det gäller att bygga ett rättvisare samhälle i denna del av Afrika. Och här satsar vi alltså på ett land vars regering ju på intet sätt kan betraktas som progressiv.

Herr talman! Förra året förde vi en lång debatt om u-hjälpen. Vi var på det klara med att biståndsverksamheten — både den bilaterala och den multilaterala — förutsätter planering på längre sikt, och vi har nu fått en sådan plan: 1 procent av bruttonationalprodukten 1974/75 i statligt bistånd. Detta är, som statsutskottet uttalat i sitt utlåtande, ett minimiprogram och kan som sådant accepteras. Det innebär att programmet inte kan försämrats men väl kan förändras till det bättre

— och detta i sin tur innebär till sist, herr talman, att vi gör utfästelser som vi med all säkerhet kan infria. Detta har varit och är den bästa politiken.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! I slutet av förra århundradet fördes i vårt land en diskussion om den s. k. arbetarfrågan och om nödvändigheten av socialpolitiska åtgärder. Bakgrunden var den proletarisering som ägde rum. Diskussionen fördes i vida kretsar i termer av välgörenhet — man talade om att de bättre lottade hade en moralisk plikt att bistå de sämre ställda etc. Den socialistiska arbetarrörelsen var inte motståndare till socialpolitiska åtgärder, men den ansåg att man först måste klargöra orsakerna till fattigdomen för att kunna vidta riktiga och effektiva motåtgärder. Den kom också fram till att det krävdes en förändring av hela det ekonomiska systemet för att varaktigt lösa de problem det gällde.

Parallellen med en del av u-landsdebatten i vårt land är påtaglig. Det talas om rika och fattiga länder utan någon realistisk analys av orsakerna till fattigdomen. Det heter i den nu diskuterade propositionen att de bättre lottade har en moralisk plikt att bistå de sämre ställda. Man talar allmänt om behovet av mera u-hjälp, precis som om det inte fanns många sorters u-landspolitik och som om det avgörande inte var just valet mellan dessa. Mittenpartierna anser sig mera u-landsvänliga än andra därför att de föreslagit 100 miljoner kronor mera i anslag inom det otillräckliga system som nu finns. Frågan om vilket är enprocentregeln skall vara genomförd ses ibland som det helt avgörande.

Enligt vår uppfattning är huvudfrågan en annan. Det avgörande är att utforma en riktig politik i förhållande till u-länderna. När vi gjort det blir stora höjningar av anslagsbeloppen meningsfulla.

Proposition nr 101 avses ju vara

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

grundvalen för en mera långsiktig planering av det statliga utvecklingsbiståndet. Det är angeläget att en sådan planering kommer till stånd — vi har länge efterlyst den. Men just därför att det handlar om en långsiktig planering är det dubbelt beklagligt att det i propositionen inte finns någon verklig analys av att befolkningsmajoriteten i vissa länder lever i fattigdom och svält, medan levnadsstandarden för privilegierade grupper i andra länder är mångdubbelt högre. Ingenting sägs i propositionen om nödvändigheten av att stödja de fattiga folkens frihetskamp mot den imperialistiska utplundringen, trots att detta är själva den avgörande frågan.

Inte heller när det gäller den konkreta svenska biståndspolitik finns det någon analys av dennas hittillsvarande verkningar. Tag frågan om de s. k. huvudmottagarländerna! Därvidlag föreslås att det nuvarande systemet i huvudsak skall bibehållas, men i propositionen ges ingen som helst redogörelse för den ekonomiska, sociala och politiska utvecklingen i dessa länder under den tid svenska biståndsinsatser har gjorts.

Här finns avgörande frågor som måste besvaras: Har biståndsinsatserna blivit bidrag till en utvecklingsprocess, som lett till förbättrade förhållanden för folkets breda lager eller har de väsentligen utgjort ett stöd för en reaktionär regim som står i vägen för en verklig utveckling? Hur är det t. ex. i Etiopien, som föregående talare berörde? Där har, som vi alla vet, en feodal regim hållit sig kvar vid makten med hjälp av en barbarisk undertryckningspolitik. I detta land har verkligen inte de politiska förhållandena förändrats snabbt.

Men frågor av samma innebörd måste ställas också beträffande andra länder, t. ex. Indien. Svenska rapportörer, bl. a. Aftonbladets chefredaktör Gunnar Fredriksson, har nyligen skildrat hur klyftorna vidgats inom det indiska samhället. Även utvecklingsprogrammen, det

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

utländska stödet, anses ha bidragit till denna utveckling.

Konkreta anmärkningar har också framförts i debatten t. ex. mot anslagen till yrkesskolan i Liberia, som väsentligen blir u-hjälp till Lamco, mot pappersgåvorna till Indien och Pakistan, beträffande vilka hävdas av experter att effekten har blivit att industrins utveckling i mottagarländerna har hämmats.

Jag vill också framhålla att många länder inte ingår i det biståndspolitiska programmet. Varför har t. ex. inte kontakt tagits med Cuba för en undersökning av dess behov av investeringar? Det finns garantier för att biståndsprojekt där verkligen blir till nytta för huvuddelen av befolkningen. Svenska projekt på Cuba kan lämpligen också kombineras med ett avskaffande av sockerregleringen och påbörjande av import av socker till vårt land. Det kan inte vara rimligt att fortsätta att ge stora subventioner till sockernäringen samtidigt som u-länderna söker avsättning för denna vara. En förändring av politiken på denna punkt skulle vara till fördel både för de svenska konsumenterna och för befolkningen på Cuba.

Det sagda har redan fört mig över till frågan om handelspolitiken. Det skulle föra för långt att här gå in på en utförlig bedömning av vad som hände vid handelskonferensen i New Dehli och den svenska delegationens agerande. Utgångspunkten för vad som kan göras i fortsättningen är tyvärr det faktum, att inga större resultat åstadkoms. Konferensen var i avgörande stycken en besvikelse. Man kan länge diskutera orsakerna därtill.

Men det väsentliga är: Vilka insatser kan Sverige göra nu på handelspolitikens område? Det finns två linjer i debatten. Den ena är att vi måste fortsätta att verka på det internationella planet för att söka åstadkomma överenskommelser som blir ett stöd för u-ländernas handel. Den andra är att vi själva skall vidta vissa åtgärder. Jag ser ingen mot-

sättning mellan de bägge framgångslinjerna — de måste förenas. Men det betyder att vi inte får begränsa oss till arbete för internationella överenskommelser, även om det är det avgörande på lång sikt. Vi måste också vidta åtgärder själva, omedelbart och oavsett att vissa internationella avtal inte har träffats.

De åtgärder som bör komma i fråga är följande: avskaffa alla tullar och skatter som fortfarande drabbar vissa tropiska produkter; uppställa bestämda mål för importen av råvaror och färdigvaror från u-länderna; medge viss tullfrihet för u-ländernas industrivaror; underlätta u-ländernas marknadsföring av deras varor i Sverige och stimulera hela handelsutbytet med u-länderna genom informationsverksamhet.

Det gäller alltså i sak att på väsentliga punkter genomföra de krav som ställs av u-länderna i Algerchartan.

Det finns ytterligare ett huvudproblem i u-landspolitiken. För att underutvecklingen skall kunna hävas krävs i verkligheten en nationell och social frigörelse — en revolution som befriar de fattiga folken från imperialismens grepp. Ett viktigt led i en effektiv u-landspolitik, som verkligen syftar till att främja en progressiv utveckling, är därför ett direkt stöd till nationella och sociala befrielseörelser.

I särskilda motioner har vi föreslagit anslag dels till befrielseörelserna i de av Portugal förslavade länderna i Afrika, dels till Demokratiska republiken Vietnam och Nationella befrielsefronten i Sydvietnam. Den första motionen har tyvärr redan avslagits av riksdagen, och på den andra yrkar statsutskottet nu avslag. Utskottets avslagsyrkande står i skärande kontrast mot vad som brukar sägas i de officiella talen om inställningen till kriget i Vietnam och de lidanden som befolkningen drabbas av. Herr Hector kommer att i ett särskilt inlägg tala för denna motion.

När det gäller vårt allmänna krav på

stöd till nationella och sociala befrielseörelser anför utskottet att förslaget skulle bortse från de folkrättsliga problemen. I nästa andedrag påpekar emellertid utskottet att humanitärt bistånd och stöd till civil utbildning redan utgår till vad som i realiteten är organ för befrielseörelser. Varför polemiserar man då mot kravet i vår motion? Det har vi litet svårt att förstå.

Det folkrättsliga problemet har emellertid många sidor. Förenata Nationerna har proklamerat bojkott mot Rhodesia. Sverige stöder bojkotten. I detta läge invecklar sig ett av de största svenska företagen, ASEA, i ett projekt i Moçambique, som befinner sig i krig för sin frihet mot kolonialmakten Portugal. Ström från det planerade kraftverket kommer med säkerhet att levereras till Sydafrikanska unionen och sannolikt även till Rhodesia, som är grannstat. Projektet förutsätter folkflyttning och vad som i realiteten är slavarbete. Befrielseörelsen i Moçambique, Frelimo, som Sverige stöder med anslag till undervisningsverksamhet, vänder sig bestämt mot projektet. Strider inte ASEA:s deltagande i kraftverksbygget i Moçambique i verkligheten just mot folkrätten?

Kritiken mot det planerade svenska deltagandet i kraftverksbygget måste i första hand riktas mot ASEA och den där bakom stående finansfamiljen. Den investerings- och handelspolitik man vill bedriva står i direkt motsättning till den officiella svenska utrikespolitiken. Men kritik måste också riktas mot regeringen för att den inte tar initiativ för att förhindra dylika leveranser av strategisk materiel till en krigförande stat.

Herr talman! Vi har i vår principmotion anfört en rad skäl till att det krävs en grundläggande förändring av den svenska politiken gentemot u-länderna. Jag har kort redogjort för de synpunkter som gäller handelspolitiken samt biståndsverksamhetens omfattning och in-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.
riktning. Vi vill att utvecklingsbiståndet skall koncentreras till de socialistiska låginkomststaterna, till andra antiimperialistiska regimer och till nationella befrielseörelser. Motiveringen för detta är att biståndet skall inriktas på länder med regimer som förmår att nyttiggöra detsamma.

Inriktat på sätt som föreslagits bör, hävdar vi, det svenska u-landsbiståndet snabbt ökas. Målsättningen 1 procent av nationalprodukten borde kunna nås på tre budgetår. Därefter måste ökningen snabbt fortsätta. Men för att få en fast grundval för u-landspolitiken är det enligt vår mening nödvändigt med en utredning, som tar hänsyn till alla de kritiska synpunkter som har förts fram i debatten, bl. a. genom ungdomsuppvaktningarna under den senaste veckan, men också i de många analyserande arbeten som har kommit ut under de senaste åren. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionerna I: 523 och II: 563. Yrkandet är i sak detsamma som ställs av ungdomsorganisationerna om bordläggning av propositionen och förnyad utredning om långtidsprogrammet.

Man kommer inte så lätt undan detta krav på en grundlig parlamentarisk utredning som utrikesministern har försökt göra i denna debatt. Utredningskravet ställs från flera håll här i riksdagen och av många utanför riksdagen, t. ex. i ett uttalande i dag av ärkebiskop Ruben Josefson, flera universitetsrektor o. s. v. I detta uttalande stöder man också u-aktionerna i Lund, Stockholm och Uppsala i deras krav. En utredning behöver inte på något sätt fördröja en ökning av u-landsbiståndet, men den är nödvändig för att lägga en fast och riktig grundval för u-landspolitiken.

Herr talman! Det är en allmän fördom som förekommit i debatten här, att privata kapitalistiska investeringar i u-länderna skulle vara nödvändiga för att bryta underutvecklingen. I själva verket bidrar emellertid de utländska in-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

vesteringarna till att bibehålla eller t. o. m. fördjupa underutvecklingen.

Det är ett faktum som ingen kan förneka att den viktigaste utvecklingseffekten av investeringar i u-länderna ligger inom det investerande landet. Det finns däremot inga bevis för att u-ländernas ekonomi allmänt skulle befordras av utländska investeringar. Stora summor går tillbaka i form av räntor och andra vinster. U-länderna berövas stora delar av det överskott som de skulle behöva för sin egen industrialisering. Det utländska kapitalet upprätthåller ofta en orationell organisation av produktionen. Det förhindrar en verklig planering av u-ländernas ekonomi.

Den avgörande relationen mellan de rika kapitalistiska staterna och u-länderna är alltså just ett förhållande av utplundring och utsugning, dels via handelspolitiken, dels via privata kapitalinvesteringar. Och dessa förhållanden existerar trots herr Bohmans fruktan för de begrepp som beskriver verkligheten.

Den fördjupade underutvecklingen kan brytas endast om de utländska företagen överförs i inhemska händer och man därigenom får en grundval för en planering av det ekonomiska förloppet.

Här kommer vi in på ett viktigt problem, som har med våra beslut här i dag att göra.

Jag har redan tidigare i dag i några inlägg berört frågan om de föreslagna statliga garantierna för privata kapitalinvesteringar i u-länder. Det gäller s. k. politiska risker, d. v. s. om ett svenskägt företag nationaliseras och de svenska ägarna, t. ex. familjen Wallenberg, inte får en tillräckligt stor ersättning skall svenska staten rycka in och betala. Svenska folket skall alltså ersätta Wallenbergs för att de inte får ut alla de profiler som har utvunnits genom exploatering av löntagarna i u-landet.

Herr talman! Detta kan inte vara ett riktigt system. Det nya systemet innebär också stora risker för att Sverige enga-

geras mot den ofrånkomliga sociala omvandlingsprocessen i de berörda länderna. Jag yrkar därför avslag på propositionen i denna del, d. v. s. bifall till motionerna I: 870 och II: 1120.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WAHLUND (cp):

Herr talman! Denna debatt har följt en rytm som är vanlig vid riksdagsdebatter i viktiga frågor. Först uppträder en representant för regeringen — i dag utrikesministern — sedan uppträder representanter för utskottet och diskuterar de frågor som varit aktuella vid ärendets behandling där. Därefter uppträder partiledarna och anlägger mera allmänna aspekter på ämnet. Och när man har kommit dit, då har egentligen allt sagts som är värt att sägas. Vi befinner oss i den situationen just nu.

Då är det ingenting annat att göra än att låta bli att säga vad man hade tänkt säga, vilket herr talmannen säkert uppskattar vid denna tid på natten, och i stället försöka att något dröja vid en del punkter som varit centrala i den hittills förda diskussionen.

Jag vill börja som Sven Wedén gjorde och tala om de unga demonstranterna här — våra gäster på planen utanför riksdagshuset och de demonstranter som har cirklat omkring. Jag vill säga ungefär detsamma som Sven Wedén sade: Man finner verkligen en stor skillnad mellan de demonstranter som befinner sig utanför riksdagshuset — dessa unga människor med sitt ganska lågmälda resonemang, när de vill hävda sin uppfattning — samt de gormande världsprofeter i smätt som har huserat i kärhuset här i Stockholm.

Också jag har varit i kontakt med demonstranterna när de uppvaktade vårt parti, och jag vill utan tvekan säga att jag blev imponerad av deras intensiva intresse för u-landsfrågorna. Väl

märkte man kanske ett visst förakt för vad vi håller på med här i riksdagen, och väl ansåg man oss mittenpartister som lika goda kålsupare som representanterna för högern och socialdemokratin. Nog kände man att de kanske inte hade så stor aktning för oss riksdagsmän. Var man därtill en äldre riksdagsman ansågs man, tycktes det, smått förlorad för världen.

Men jag blev imponerad av dessa representanter för demonstranterna, ty de kunde sina saker. De var inne i ämnet, även om de kanske inte förstår och i varje fall inte uppskattar de former som vi har för våra överväganden och beslut i riksdagen. Tio professorer i nationalekonomi har stött demonstranterna i deras aktion. Jag skulle till riksdagens protokoll till åtminstone en del vilja återge vad dessa tio professorer i nationalekonomi säger, ty vad de här skriver är värt att komma ihåg. De säger att de allmänna uttalandena från politikerna inte har motsvarats av handling. De säger att en avgrund uppstått mellan principiella uttalanden och praktisk politik.

Även dessa professorer ställer oss mittenpartister i flock och farnöte med högermän och socialdemokrater. Utan att nämna en särskild adress säger de, att de argument, som anförts mot kravet att snabbt öka det svenska biståndet till 1 procent av nationalprodukten, motiverades med att det inte finns samhällsekonomiskt utrymme. Man skulle ta hänsyn till betalningsbalansen, och detta utgjorde ett hinder för en snabb utveckling av u-hjälpen. Några sådana uttalanden har mig veterligt inte kommit från mittenpartierna.

Så kommer man till en slutsats som säkert herr Bengtsson i Varberg bejaktar och förmodligen också utrikesministern. De säger att det avgörande är hur vi värderar ökad u-landshjälp i förhållande till andra reformer och därmed till ökad privat och offentlig konsumtion och inhemska investeringar.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Ja, det är just här det ligger. Vi har olika värderingar härvidlag. Det är obestridligt. Då kommer jag in på frågan om enprocentregeln.

Som ni vet tillkom denna regel i Förenta Nationernas generalförsamling, jag vill minnas att det var 1960. Jag var själv närvarande och hörde representanten för det land som var huvudsponsor för ett resolutionsförslag i ämnet, Indien, säga att enprocentregeln bara vore en tumregel och inget mer.

Som utrikesministern sade i debatten är det inte bara fråga om kvantiteten i pengar räknat utan också om kvaliteten på u-hjälpen. Om vi från vårt land slussar reda pengar till ett internationellt organ för fri användning är dessa pengar naturligtvis mer värda än om vi t. ex. bilateralt lånar ut pengar till ett land — även om vi efter vår vana tar låg ränta och inte fäster oss så mycket vid amorteringarna. Men denna enprocentregel har trots allt visat sig fungera som måttstock, i varje fall i stort, på volymen av u-hjälpen.

Det är sant som utrikesministern sade — rätt skall vara rätt — att vi här i Sverige definierar enprocentregeln på ett för u-länderna mycket liberalt sätt, när vi säger att u-hjälpen skall uppgå till 1 procent av bruttonationalprodukten. Centerpartiet tog upp denna regel i riksdagen — det är inget skryt att påstå det, som herr Brandt sade. Vi tyckte det var helt naturligt att göra det. Sverige hade biträtt regeln i generalförsamlingen, och då var det rimligt att riksdagen fattade ett principbeslut där om. Vi fick igenom enprocentregeln 1962. Vi ansåg — i all synnerhet när vi läste propositionen det året — att vi snabbt måste komma fram till detta enprocentmål. Det var sagt att 1960-talet skulle bli ett utvecklings årtionde, och vi räknade — tyvärr väl optimistiskt — med att vi skulle ha varit framme vid detta mål ungefär vid det här laget. Så har inte blivit fallet. Nu håller vi på och bråkar om vid vilken tid-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

punkt vi skall komma upp till 1 procent.

Jag skall gärna medge att det är positivt att propositionen fastställer en tidpunkt; bara det skall man sätta värde på. Vi vill ha igenom enprocentregeln ett par år tidigare än vad som föreslås i propositionen. Man kan, som utrikesministern gör, säga att skillnaden mellan oss inte är så stor — han talade om en fylld bägare, där centerpartiets och folkpartiets förslag skulle representera skummet. Om utrikesministern vore här skulle jag fråga honom var detta härligt bonerande öl finns.

Vi överdriver inte skillnaden mellan vårt partis inställning och den inställning som socialdemokraterna företräder, men man skall inte heller alldeles bagatellisera den som utrikesministern gör. Den ökning som vi föreslår är dock dubbelt så stor som den regeringen föreslår — 200 miljoner kronor mot 100 miljoner kronor — och vi vill nå enprocentmålet åtminstone två år tidigare än regeringen.

Utrikesministern påstod att herr Wedén kom med en brasklapp när han sade att eftersom vi inte får igenom vårt förslag nu blir det svårare att nå målet vid den tidpunkt vi har tänkt oss. Jag instämmer i vad herr Wedén sade, men det är absolut inte fråga om någon brasklapp. Vi måste räkna med att inte få igenom vårt förslag i år; ökningen av u-hjälpen kommer att bli 100 miljoner kronor i stället för 200 miljoner kronor som vi föreslagit. Det betyder att vi för att komma fram till vårt etappmål vid den tid vi sagt måste höja våra krav för nästa år. Hur mycket vi skall begära nästa år är svårt att säga; det sammanhänger med nationalinkomstens ökning och med andra ting. Men jag skulle tro att vi nästa år kommer att stanna vid ett krav på 300 miljoner kronors ökning.

Både utrikesministern och herr Bengtsson i Varberg har sagt att det föreligger stora svårigheter vid alltför

kraftig utvidgning av u-hjälpen. Ja, visst gör det det. SIDA håller redan på att förbereda sina petita, och det står alldeles klart att det när det gäller den bilaterala hjälpen är omöjligt att pressa fram någon större ökning. Jag skall för resten inte kalla det den bilaterala hjälpen, utan vill beteckna det som den del av hjälpen som kräver stora personella insatser från svensk sida framför allt vad det avser det administrativa men också vad det avser folket ute på fältet. Det är klart att dessa 300 miljoner kronor i ökning — om vi nu stannar för det beloppet — åtminstone till större delen måste läggas på hjälp, för vilken det inte krävs så stora personella insatser från Sveriges sida. Det blir då i första hand att slussa pengarna till För-
enta Nationernas organ.

Så långt om enprocentmålet. Andra frågor som gång på gång återkommit i denna debatt är världssvälten och framför allt befolkningsexplosionen.

Att vi skulle komma till det tillstånd i världen som vi har i dag kunde man se redan på 1930-talet och i varje fall på 1940-talet. Det visade den internationella statistiken. Man såg att födelse-talen i u-länderna höll sig höga och att dödligheten hastigt gick tillbaka. Vi exporterade från västerlandet våra medicinska upptäckter och våra upptäckter på hygienens område. Man kunde kontrollera farsoterna, man införde malarriakontroll o. s. v. Det var som sagt lätt att förutse att det skulle bli som det blev. De barn som föddes passerade under minskad dödlighet uppåt i åldersklasserna, och nu befinner sig en alltmör ökad befolkning i de åldersklasser där man föder barn och där man utför produktivt arbete. Vi har u-land för u-land gjort den erfarenheten att man lagt upp planer — t. ex. femårsplaner för förbättring av produktionen — och när planerna blivit färdiga visar det sig att de framsteg som gjorts genom internationell hjälp eller självhjälp har slukats upp av den ökade befolkningen.

Allra mest märks detta på livsmedelsområdet. Livsmedelsproduktionen har ökat, men det har blivit fler munnar att mätta, och svälten är som den är.

Nu säger vi, att vi skall försöka klara av detta problem genom födelsekontroll — eller familjeplanering som det litet försiktigare heter. Det är klart att Sverige, som är ett land som kan satsa på sådana åtgärder utan att möta motstånd från grupper inom den egna befolkningen, skall göra allt det kan i fråga om födelsekontroll, och det gör vi. Men man skall emellertid inte ha några överdrivna föreställningar om möjligheterna att nå resultat den vägen. Undersökningar, som jag, herr talman, vid denna sena timme inte kan referera, har visat att vad man kan åstadkomma genom en födelsekontroll, som verkligen accepteras av u-ländernas befolkning, är en uppbromsning av befolkningstillväxten men inte mer. Egentligen är det ganska viktigt att göra detta konstaterande när man umgås med regering och de ledande i de länder det här gäller. Man kan tryggt säga: Vi vill åstadkomma födelsekontroll — det är klart att landet i fråga självt också måste acceptera det — men ni skall inte tro att detta är ett försök av oss att smita undan ekonomiska, tekniska och andra hjälpåtgärder; enbart födelsekontroll klarar inte upp situationen.

Det har sagts i denna kammare i dag att det numera bör gå bättre att införa födelsekontroll, därför att folk mer och mer börjar acceptera den. Det är sant. Men detta omdöme gäller de länder som ger hjälpen. Det är där det fortfarande finns ett motstånd, framför allt från katolskt håll, mot åtgärder på det födelsekontrollerande området. Men det har hela tiden varit så — det finns också undersökningar som klart visar detta — att det inom u-länderna själva inte finns någon nämnvärd resistens mot födelsekontroll. Man vill ha barn, det är sant, men man vill inte ha för många.

Vi skall alltså inte vänta oss för myc-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ket av dessa åtgärder. Herr Hedlund sade för en stund sedan från denna talarstol att man i en sådan här viktig fråga inte får vara defeatist. Men när åren går och går, och alltför litet görs, så blir man mer och mer pessimistisk — det kan inte hjälpas. Man undrar om inte utvecklingen ändå så småningom kommer att gå emot en katastrof. Vi är troligen så sent ute att vad vi kan göra är endast att lindra katastrofen. Det kommer på många områden på jorden att uppstå ett hårt befolkningstryck. Överbefolkningen kommer att söka sig livsrum, som det hette på Hitlers och Mussolinis tid. Folkförflyttningar kan ske fredligt, men det är inte det vanliga. Vi kan ju säga oss att det finns en geografisk tröghet vid sådana befolkningsomflyttningar och att vi bor i ett hörn av världen som i detta hänseende är relativt skyddat, men vi skall inte tro att vi i det långa loppet kan sitta här vid våra köttgrytor när stora delar av jordens befolkning svälter.

Alltså måste vi redan av egen omsorg tänka på att verka för en effektiv u-hjälp. Men vi måste framför allt göra det av humanitära skäl. Hans excellens utrikesministern och herr Bengtsson i Varberg talade om förhållandena sådana de var i Sverige vid början av seklet, då de sociala och humanitära idéerna spirade i vårt land och då vi så småningom fick fram vad vi kallar en välfärdsstat, där vi inte accepterar att människor svälter eller över huvud taget lider nöd. Precis detsamma gäller på det internationella fältet. Vi borde vara överens om att vi inte skall låta vår känsla för medmänniskor göra halt vid landets gränser, vill jag minnas att herr Antonsson sade tidigare under debatten.

Herr talman! Det vore mycket mer att säga i denna fråga, men jag skall nöja mig med vad jag har sagt. Det är från utgångspunkter sådana som de här anförda som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till de reservationer där företrädare för centerpartiet är under-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

tecknare. Jag vill dock göra ett undantag. Det gäller reservationen 5 vid punkten 7 (Organisatoriska frågor). Där yrkar reservanterna på en utredning om inrättande av ett samordningsorgan mellan de biståndsgivande myndigheterna: riksdag, näringsliv, mission och andra humanitära organisationer. Jag kommer att rösta mot den reservationen av det enkla skälet att vi redan har ett sådant organ. Styrelsen för SIDA fungerar som ett sådant organ, och efter vad jag har kunnat förstå finns det i det avseendet ingen anmärkning att rikta mot SIDA.

Jag slutar alltså, herr talman, med att yrka bifall till reservationer undertecknade av centerpartister med det undantag som jag har nämnt.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! I den s. k. civiliserade världen talas ofta om underutvecklade länder, och man menar då de fattiga länderna som många gånger kan uppvisa en äldre kultur än kanske vi har, medan den ekonomiska och tekniska utvecklingen ligger långt efter de rika ländernas.

När man diskuterar u-hjälp måste man ha klart för sig att när det talas om underutvecklade länder är det egentligen inte u-länderna som är underutvecklade, utan det är många av dagens politiker — politiker som visserligen i partiprogram, pamfletter och högstämda tal pläderar för internationell solidaritet men ofta med hänvisning till folkopinionen och allehanda undersökningar säger att u-hjälpen ligger långt ner på väljarnas valbarometer och därför inte är så politiskt matnyttig. Det är politiker som inte vill förstå eller, rättare sagt, glömt att det ju är de som skall gå i spetsen för vad de tror är sant och riktigt. Om det inte finns någon opinion är det naturligtvis politikern som har inte bara plikten utan också förmånen att väcka en opinion.

Man kan väl förstå att vår ungdom ställer sig tvivlande till politiker som drömmer om att bygga upp en social välfärdsstat men glömmer att vi i framtiden kommer att omges av hungrande miljoner människor. De internationella problemen är 1960- och 1970-talens största frågor. Det går inte längre att blunda för den världskatastrof som inte sakta utan blixtnabbt närmar sig. Man kan ha olika synpunkter på u-hjälp. Vill man inte betrakta frågan från internationell och moralisk synpunkt måste man ändå förstå att, om vi inte gör någonting, kommer våra barn att möta de oerhörda problem som överbefolkning, fattigdom, svält och därmed krig utgör. En aktiv u-hjälpspolitik får därför även anses vara en god försvarspolitik. Varken bajonetter eller Berlin-murar kommer i framtiden att kunna hindra svältande miljoner människor att svämma över den rika världen. Med förbättrade kommunikationer och en alltmer omfattande världshandel blir jordens länder mer och mer beroende av varandra, och om vi vill behålla vår levnadsstandard har vi helt enkelt inte råd att låta några som helst resurser ligga outnyttjade, vare sig det gäller kapital, material, teknik eller människor. För att kunna utnyttja sina tillgångar på bästa sätt vid en gemensam byteshandel och kunna betala för vad andra länder producerar behöver dock många av våra u-länder hjälp vid starten.

Vad som behövs i framtiden är sålunda inte någon på allmosor grundad hjälpverksamhet, där såväl enskilda individer som hela stater tror sig kunna lösa sina problem genom att räkka ut två tomma händer, utan ett klart och på ekonomiska och sociala grunder fördelat arbetsprogram. Uppfattas u-hjälp som en allmosa har den ofta ett rent negativt värde. Alla har vi vår stolthet. Att behöva ta emot en gåva utan vederlag är förnedrande, även om gåvan ges i bästa välmening. Endast

en slav kan ta emot en gåva utan att vilja gengälda den. Kravet på frihet ligger förankrat djupt i varje människa, och känslan av oberoende är ofta betydligt starkare än en utomstående från början vill föreställa sig. Att behöva ta emot hjälp utan motprestation föder därför gärna en viss arrogans eller rent av aversion mot givaren. Man måste ha klart för sig att vi många gånger inte kommer att få något tack för våra hjälpinsatser, utan vi kommer snarare att betraktas med misstänksamhet av gåvomottagaren.

Många av våra politiker talar ofta om hur mycket vi hjälper och jämför oss med andra folk. Man nämner aldrig i det sammanhanget att Sverige har haft fred i över 150 år. Det får inte bli så att vår u-hjälp i framtiden mäts i någon tio-i-topp-liga. Här har i kväll talare efter talare sagt att u-hjälpen skall vara någonting som bör stå över partierna, och det håller jag gärna med om. Men i det andra andetaget har det sagts, att det ändå var vi som började först; det var vi som sade det och det; slå upp sidan så och så! Man faller så lätt tillbaka i det gamla.

Det kan bara klart konstateras att Sverige ger alldeles för litet. Tio professorer i nationalekonomi uttalade häromdagen att vi redan nu har möjlighet att ge 1 procent av bruttonationalinkomsten till u-länderna. Givetvis får inte, som många talare framhållit i kväll, enprocentmålsättningen vara något annat än ett riktmärke och absolut inget slutmål. Ända in i början av detta decennium hade vår mission satsat mer än staten på u-landshjälp. Det måste anses vara skrämmande att, när vi i dag behandlar den statliga långtidsplaneringen av vår u-landshjälp, den sittande regeringen inte tror sig kunna uppnå enprocentmålet förrän nästan i mitten på 1970-talet.

När riktlinjerna för det svenska biståndet drogs upp i proposition nr 100 år 1962 godkände ju egentligen rege-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ringen och riksdagen enprocentmålet, och det sattes redan från början i relation till den egna nationalinkomsten. Vår strävan skulle på den tiden liksom även nu vara att inom detta decennium uppnå det mål som då fastställdes. I stora annonser kunde vår finansminister häromdagen tala om vår ökade bruttonationalprodukt, som sades ha stigit med 4,5 procent. Men u-hjälpen har stannat vid 0,35 procent. Det har i dag ställts hypotetiska frågor hur en kommande regering kommer att ställa sig i u-hjälpsfrågan, det har talats om överbud och underbud — jag tycker att man glömt det viktigaste budet, nämligen kärleksbudet. Man vill inte förstå att vi människor i framtiden inte bara kan vara människor utan också måste vara medmänniskor.

I sitt utlåtande angående biståndsprogrammet mål skriver utskottet att åtgärder från svensk sida liksom hittills skall sättas in, ägnade att motverka svälten och massfattigdomen, begränsa befolkningstillväxten, förbättra utbildningen och påskynda den ekonomiska utvecklingen. Personligen hävdar jag att undervisningen är det viktigaste i all u-hjälp. Hur skall man kunna lära ut familjeplanering till människor som inte kan läsa och skriva? Hur skall man kunna lära ut jordbruk så länge huvudparten av u-ländernas befolkning är analfabeter? Hur kan politiker över huvud taget drömma om sociala revolutioner, så länge människor inte kan läsa och skriva? Oftast blir då våra stackars medmänniskor slavar i allehanda militärregimer och diktaturer.

Enligt min mening satsar vi många gånger alldeles för stort och prentiöst. Vi bygger exempelvis en lärarhögskola i Kenya, vilken med driftsomkostnader kommer att gå på 50 miljoner kronor. Där tänker man utbilda lärare för högre undervisning — i ett land där inte ens hälften av befolkningen kan läsa eller skriva! Hur många byskolor på primärstadiet hade inte

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

kunnat uppföras för dessa 50 miljoner kronor!

I statsutskottets utlåtande står det bl. a. att den svenska biståndspolitik har av statsmakterna kontinuerligt utformats och reviderats med största möjliga hänsynstagande till mottagarländernas önskemål och FN-organens och de internationella biståndsprogrammets samlade erfarenheter. Ja, många gånger har man tyvärr rättat sig alltför mycket efter mottagarländernas önskemål. I utvecklingsländerna vill man t. ex. nämligen många gånger uppföra skrytbyggnader för staten. Det hade varit bättre om vi haft en större samordning med Förenta Nationernas olika organ och en bättre koordinering med våra frivilliga organisationers redan insatta hjälpinsatser. Alltför många misstag har gjorts. Många kan givetvis hänföras till den nästan fullständiga bristen på enhetlig planering före SIDA:s tillkomst 1965. Många projekt ser nästan ut att ha igångsatts för att kunna placera ut en svensk flagga. Man har inte undersökt huruvida den insatta hjälpen verkligen varit den riktiga och om den inte i samråd med t. ex. FN eller andra organ hade kunnat ge bättre resultat.

Ovissheten om den framtida anslagsutvecklingen har givetvis hittills gjort det svårt för SIDA att genomföra vissa planeringar. När man i vissa fall haft sådana planeringar har man fått svika givna löften och t. o. m. fått uppskjuta beslutade eller planerade projekt, allt i brist på pengar.

I motionen II:209 har herr Werner och jag hemställt om tillsättandet av en svensk biståndsattaché i åtminstone varje huvudmottagarland. Det måste i framtiden finnas någon instans som koordinerar vår statliga, frivilliga och industriella hjälp — ja, även uppstår samarbete med andra nationers biståndsprogram i de länder där vi arbetar. Nu kan man många gånger hitta svenska organ som arbetar ovetande om att

andra nationer utför samma biståndsarbete och bedriver liknande forskning kanske bara något tiotal mil från den egna biståndsverksamheten. Man måste som jag sade koordinera verksamheten. Låt mig där bara ta ett exempel.

I Etiopien driver Lutherska världsförbundet sin stora radiostation, Radio Voice of Gospel. Med den radiostationen når man miljoner människor, men man kan ännu inte utnyttja all sändningstid. Nere i Moshi i Tanzania ligger en kooperativ skola, där man bl. a. har kombinerad korrespondensundervisning per brev och radio men man har bara en sändningstid på en kvarts timme i veckan i Tanzanias radio. Tänk bara vad man där skulle kunna uträtta med litet samarbete mellan Radio Voice of Gospel och våra biståndsorgan.

Utskottet skriver i sitt utlåtande att man erfarit att uppmärksamheten för närvarande inte minst är inriktad på att finna smidigare lösningar på fältet av de problem som den växande projektadministrationen i de s. k. huvudmottagarländerna för svenskt bistånd erbjuder.

Utskottet uttalar att särskilda svenska biståndsattachéer avses komma att bli knutna till ambassader i de s. k. huvudmottagarländerna i större utsträckning än hittills. Det är nu två år sedan man utfärdade en instruktion för biståndsattachéer, men mig veterligt har vi hittills bara haft en sådan i tjänst, nämligen i Pakistan. I Etiopien kom den dåvarande biståndsattachén att nästan helt ägna sig åt regionalprojektet i Arussi. För närvarande har vi inte heller någon biståndsattaché i Etiopien.

Utskottet skriver att instruktionen för biståndsattachéer på grund av rekryteringssvårigheter ännu inte kommit att prövas mer än i ett par fall. Jag vill fråga, om man verkligen bemödar sig om att få fram några biståndsattachéer. Jag har en känsla av att det för när-

varande är våra ambassadsekreterare, vilka, trots att de har oerhört mycket att göra provisoriskt också får tjänstgöra som biståndsattachéer. Det är, som sagt, bara i Pakistan man fått möjlighet att i praktiken se hur oerhört viktigt det är att ha en biståndsattaché.

I propositionen nr 101 utnämns plötsligt Sudan till huvudmottagarland, d. v. s. till ett land dit olika slag av svenska insatser koncentreras. Mig veterligt har Sudan endast erhållit svensk hjälp i form av ett mycket omdiskuterat lån på 35 miljoner kronor till byggande av brunnar och s. k. hafirer. Länet betraktades av många, när frågan var föremål för diskussion i riksdagen, såsom en engångsföreteelse. Det framhålles också i utlåtandet att man sedan länge varit överens om »att en koncentration av biståndet till ett fåtal huvudmottagarländer utgör förutsättningen för grundlig planering av biståndsinsatserna».

Jag vill därför fråga varför Sudan plötsligen har utnämnts till huvudmottagarland. Jag ser att det just nu inte finns någon närvarande i denna kammarare som kan svara på frågan, och jag får väl därför återkomma till den vid ett senare tillfälle. Men är det verkligen meningen att Sverige skall satsa ytterligare i Sudan? Det har ju inte på något sätt framgått av handlingar eller uttalanden från vare sig SIDA eller regeringen.

På s. 12 — alltså sidan före den där Sudan omnämns som huvudmottagarland — anges propositionens målsättning bl. a. vara att man från svensk sida söker befordra jordreformer eller kooperativa former för producent- och konsumentsamarbete, främja en sund arbetsmarknadspolitik eller en human flyktingpolitik eller uppkomsten av folkliga organisationer, som kan bidra till en snabbare utveckling i demokratisk anda. Jag vill inom parentes framhålla att jag hoppas att ordet »eller» i det senare fallet är ett feltryck och

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

skall utbytas mot »och». Det är väl så att man både vill främja en sund arbetsmarknadspolitik *och* en human flyktingpolitik. Jag förstår att detta utlåtande har tillkommit i allra största skyndsamhet.

Det måste ändock vara en skandal att riksdagen på det sätt, som nu sker, i slutet av maj skall behandla så oerhört viktiga frågor som dem som dag efter dag läggs på våra bord. Klockan slår nu snart 12 i natt, och vi kommer förmodligen att få ägna resten av natten åt frågan om u-hjälpen. Jag skulle absolut inte heller ha något emot detta, bara vi hade fått tillfälle att i lugn och ro studera alla hithörande handlingar. Det måste vara något fel på de arbetsformer vi för närvarande har, att de inte ger oss tillfälle att bättre sätta oss in i frågorna.

Det har många gånger tidigare i kväll diskuterats vilka länder som skall få hjälp. Många menar att vi endast bör hjälpa länder, där det inte förekommer regimer som har våld, rasdiskriminering o. d. på sitt program. Enligt min mening bör man givetvis inte underlåta att hjälpa folk i länder där sådana förhållanden råder. Ty det är väl ändå så att människorna inte skall straffas både genom att bo i diktatorländer, rasdiskrimineringsländer, och genom att inte få någon hjälp. Jag och många med mig anser ändå att vi kunde ge hjälpen under förutsättning av vissa löften från den sittande regimens sida om lättnader för den förtryckta befolkningen.

Till Sudan lånade svenska staten ut 35 miljoner kronor, trots att fullt inbördeskrig rådde i landet och trots att regimen fördrivit tusentals människor i det raskrig som ännu pågår mellan den regerande arabregimen och den sydsudanesiska negerbefolkningen. Medan staten lånade 35 miljoner till regimen i Sudan samlade svenska folket genom Radiohjälpen in ungefär 18 miljoner för att hjälpa de sydsudanesis-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ka flyktingar som samma regim fördrivit.

Kriget i Sudan fortsätter. En av de negerledare som försökt få till stånd en sammanjämkning — jag syftar på parlamentsledamoten William Deng — blev mördad häromdagen. — Hur är det egentligen — skall vi verkligen satsa i ett sådant land som Sudan? Varför är det ett huvudmottagarland numera? Det finns all anledning att ställa dessa frågor.

Trots att jag förut motarbetat utvecklingskrediten till Sudan anser jag nu att den insatta hjälpen bör fullföljas! Lånet är inom parentes sagt förbrukat — och det med de maskiner man redan hade i landet och på betydligt kortare tid än som från början var planerat. För den sista miljonen köpte man bilar från Scania Vabis, men vartill dessa bilar skall användas i framtiden vet man inte eftersom projektet — som det för närvarande ser ut — inte kan fullföljas.

I propositionen heter det beträffande insatser av den karaktär som nämnts, att det är nödvändigare än annars att söka samarbete för planering och eventuellt för genomförande med internationella biståndsorgan och andra biståndsgivare. Jag frågar mig då t. ex. i fallet Sudan: Vad har man där haft för samarbete med andra biståndsorgan? Förenta Nationerna håller ju på att bygga ut den väldiga Roisseredammen. Hade det inte varit något för Sverige att vara med och satsa på?

Nu har vi en gång börjat att borra brunnar, och vi får väl fortsätta med detta om det över huvud taget skall vara någon mening med projektet. Men det räcker ju inte med att borra några brunnar. Genom dessa brunnar kan man, som jag förut sagt från denna talarstol, givetvis vattna mängder med kreatur. Men vad kan man använda kreaturen till när det inte finns vägar, slakterier etc.? Nej, det blir väl som

det nu är att kreaturen många gånger används som bytesvara mellan olika byhövdingar, och då kommer vi kanske att medverka till att en negerhövding kan byta till sig ett par fruar mer än han förut har. Och det kan knappast vara målet för svensk u-hjälp.

I samband med lånet till Sudan upprättades — antagligen som en kontrollåtgärd — en svensk delambassad i Khartoum. Nu är lånet som sagt förbrukat i förtid, och i Khartoum bor mig veterligt inte mer än fem svenskar, om man fråräknar svenska flygare men inräknar Sveriges chargé d'affaires. Det skulle — som jag förut sagt — verkligen vara intressant att få veta om man tänker fortsätta hjälpen eller avveckla biståndet. I det senare fallet skulle man med fördel kunna dra in delambassaden och låta dess skicklige chef bli en av de biståndsattachéer som man nu enligt propositionen har svårigheter att rekrytera.

Herr talman! Redan för några år sedan påpekade jag från denna talarstol att u-landsfrågan är 1960-talets viktigaste fråga och att vi därför borde ha ett departement under särskilt statsråd för dessa frågor.

Jag är glad över att även många av mina vänner i mittenpartierna ställt sådana förslag. Det måste vara fel att vårt tekniska och finansiella bistånd handhas av olika myndigheter och att t. ex. finansdepartementet och inte SIDA förarbetar och lägger fram anslagsförslag beträffande det bilaterala finansiella biståndet. En administrativ centralisering i Sverige måste vara en förutsättning i framtiden. Den nuvarande splittringen är inte rationell samt medför tidsspillan och onödigt höga administrativa kostnader.

Man skulle givetvis också kunna tänka sig att SIDA tog hand om allt bistånd och gavs ett samlat anslag under utrikesdepartementet. SIDA:s fältverksamhet administreras fortfarande i stor utsträckning från kontoret på

Klarabergsgatan i Stockholm. Projektet följs via många gånger bristfälliga rapporter och genom olika inspektionsbesök på fältet. Man kan förstå att projektledare utomlands ofta nonchalerar kvartalsrapporterna. Jag träffade under min senaste resa till Afrika en projektledare som inte skrivit någon kvartalsrapport på över två år. Han fann att arbetet flöt bättre utan skrivbordsdirigering från kontoret i Stockholm.

SIDA har en omfattande korrespondens, inte minst på grund av sin kontoplan, vilken bl. a. förutsätter att alla originalverifikationer sänds hem för bokföring. Brev från Sverige till dessa länder tar ofta lång tid och det är vanligt att SIDA på grund av orimliga arbetsförhållanden tar ganska god tid på sig för att svara på breven. Det är ganska naturligt, eftersom SIDA — som proportionellt sett inte har fler skrivbiträden än ett ordinärt ämbetsverk — har att sköta hela sin förvaltning per brev.

Enligt de uppgifter som lämnats skall man i framtiden genomföra en långtgående decentralisering av projektens administration, men det kan — som jag tidigare sade — göras först om varje huvudmottagarland får en biståndsattaché.

En mycket stor svaghet i SIDA:s nuvarande organisation är att våra biståndsexperten vanligen endast anställs för en tid av två år. De täta bytena av personal ger arbetet en otillräcklig kontinuitet och drar onödigt höga kostnader. Det är ofta så att experterna knappt har hunnit bli insatta i sitt arbete förrän det är dags att förbereda hemresan. Givetvis måste man i framtiden försöka anställa folk på längre kontraktstid.

I detta sammanhang vill jag uttala att jag tror att våra fredskårister har en av sina stora uppgifter — upplysningsarbete — när de kommer hem. Kurser för blivande fredskårister skul-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

le också med fördel kunna förläggas i ett u-land i stället för, som nu är fallet, i Sverige. Det var verkligen roligt att se hur väl fredskåren arbetade med att bygga skolor i Etiopien. Synd bara att inte fler svenska ungdomar får tillfälle att resa ut till u-länderna!

Det är häpnadsväckande att vårt lands monopolmyndigheter t. ex. förbjuder charterföretagen att företa flygningar till Östafrika och att våra rese-närer enbart hänvisas till banala mål såsom Kanarieöarna och Mallorca. Turistnäringen skulle ha betydelse för u-länderna. Det skulle förvåna mig om inte exempelvis Kenya inom en ganska snar framtid tackar nej till SAS, som nu bara flyger två gånger i veckan till dessa trakter. Passagerarna nu för tiden — dit i alla fall — utgörs oftast av affärsmän samt givetvis folk med god ekonomi. Den vanlige svenske medborgaren får dock inte tillfälle att besöka dessa intressanta länder och därmed kanske entusiasmeras för att i framtiden göra en insats.

Redan 1965 framförde jag den synpunkten att det vore bra om unga medicine kandidater kunde få tjänstgöra i u-länderna. Jag har personligen sett och upplevt hur många medmänniskor helt i onödan dött i spetälskeläger och på missionsstationer, därför att det har fattats en läkare som kunnat göra enkla operativa ingrepp. För mig framstår det som ovärderligt att våra unga läkarkandidater får komma till dessa länder — inte bara för människorna där, som kan räddas till livet, utan också för de blivande svenska läkarna, som på en sjukvårdsstation i bushen kan få se och diagnostisera sjukdomar som han eller hon kanske annars bara får läsa om i böcker hemma i Sverige.

I detta sammanhang skulle jag också som en personlig erfarenhet vilja framhålla att ju flera av våra u-landsstipendiater som kan utbildas i respektive u-länder i stället för i Sverige, desto bättre är det. Statistiken visar att många

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

stipendiater tyvärr inte återvänder till sina hemländer efter utbildningen. Givetvis borde de som stannar få betala tillbaka den summa, som utbildningen i Sverige har kostat.

Jag har redan förut, herr talman, talat om att vi alltför ofta satsar på för stora och pretentiösa projekt. Nordiska tan-ganyikaprojektet är ett sådant exempel, vårt svenska sjukhus i Addis Abeba delvis ett annat. Sjukvården får inte centraliseras till enbart storstäderna. Som det nu är tjänstgör t. ex. 300 av Etiopiens 350 läkare i de större städerna. Vi borde satsa mera på de små hälsocentralerna och missionsstationerna och utbilda hälsovårdsarbetare som t. ex. kan bota de tio mest förekommande sjukdomarna, helt enkelt hälsovårdare som skulle kunna lära människorna nödvändig hygien.

Hans excellens utrikesministern sade för en stund sedan att vi skulle behöva utbilda ytterligare 5 000 personer i Sverige och ge dem gedigna kunskaper. Jag har den uppfattningen att varje svensk har någonting att lära ut: helt enkelt det som vi alla är födda med, det som vi alla tycker är så naturligt. Vad hjälper det att — som vi nu så ofta gör — bota barn på stora, flotta sjukhus, om de återvänder till sin by, dricker samma smutsiga vatten som förut och utsätts för behandling av trollkarlar och medicinmän, människor som inte förstår att man skall strö kalk på avföringen och att det är flugor som sprider baciller etc.

Missionen har sannerligen visat hur man med små, begränsade medel kan nå stora resultat. Många personer frågar: Varför skall man resa ut och påtvinga andra människor en tro? När jag en gång kom till Etiopien kanske jag tyckte likadant, men jag såg en svensk sjuksköterska springa och dra ned löv och kvistar framför fönstren till de långa spetälskebaracker som förr i tiden fanns i Addis Abeba, jag såg hur människorna gömde sig på kvällen och satte

för fönstren därför att de var rädda för onda andar, och jag tänkte om. Har vi nutidsmänniskor egentligen satt oss in i hur det känns att alltid leva i skräck och ångest? Kom inte och säg att mission inte har någon betydelse? Den ger folk inte bara någonting att leva av utan också någonting att leva för.

I propositionen sägs det att man skall samarbeta med myndigheterna i respektive länder, och det håller jag med om. Jag vill emellertid lägga till att man bör ha bättre kontroll över de myndigheter man samarbetar med och verkligen se till att hjälpen används till avsett ändamål. Vid teknisk och finansiell hjälp gäller det inte bara att söka fördela materiellt välstånd. Den afrikanska pessimismen ligger djupt rotad, och för att lyckas måste initiativet komma från människorna själva.

Det är också värt att minnas att det inte bara är vad vi tänkt göra och gör utan också vad som återstår av vad vi gjort som har betydelse när det gäller att bedöma kommande u-landsinsatser. Allt detta förefaller egentligen självklart, men hjälpprogrammen visar ofta motsatsen. Det är betydligt enklare att redovisa hur många miljoner som skänkts än att kontrollera gjorda investeringar. Men det räcker inte att ta emot önskelistor och skaffa fram pengar. Ett hjälpprogram måste utföras gemensamt. Båda parter måste känna att de strävar mot ett gemensamt mål.

Svett och inte pengar skapar gemenskap människor emellan. För att man skall kunna ha något gemensamt med sina medmänniskor fordras i allmänhet också en viss överensstämmelse i moraliska värderingar. En god moral är den plattform på vilken de tekniska framstegen skall vila.

I många av dessa u-länder förekommer tyvärr mycket korrupktion. Därför behövs i dessa stater också en moralisk uppbyggnad. Missionen har i detta fall gått i spetsen för att ge människorna något bättre. Många av våra duktiga och

hederliga ämbetsmän i u-länderna har uppfostrats i svenska missionsskolor. När man haft med missionen att göra förstår man att svenskt biståndsarbete aldrig skulle ha kunnat komma så långt som det gjort, om inte missionens pionjärer lagt grunden till detta.

För att man skall kunna hjälpa ett u-land krävs det att man känner till folkets historiska och kulturella bakgrund, och man måste också känna till landets sedvänjor och bruk. Det går inte att bara se på u-hjälpen genom svenska glasögon som många av våra politiker gör.

I senaste numret av tidningen *Industria* har min bror skrivit en artikel, vari han berättar om en kaffeodlare som inte alls fick så stora skördar som det ansågs att han borde få inom biståndsprogrammets ram. Man uppmanade honom att försöka lägga ut kaffet till torkning i sängar. Han svarade: Om jag själv inte har någon säng att ligga i, varför skall då mina kaffeböner ligga i sängar? Och varför skall jag behöva gå och låna pengar till sådant, när jag ändå har det så bra att jag klarar mig? — Så kan man resonera många gånger.

Man har här nere att göra med mycken vidskepelse och alla möjliga slag av övertro. Många människor tror t. ex. att det måste göra ont för att de skall bli botade från en sjukdom. En gång på en av mina resor var jag tvungen att sitta och nypa patienter i armen för att de skulle känna att det gjorde ont. Då kände de sig trygga; annars hade de inte trott att medicinen skulle göra någon verkan.

Sverige kan aldrig i framtiden — och vill väl inte heller — konkurrera med andra länder med vapen och raketer för att hävda sig, men nog tror jag att vårt lilla land i alla fall kan ha stor betydelse som föregångsland i u-hjälp. Tänk om staten och alla våra frivilliga organisationer, näringslivet etc. satsade tillsammans i ett enda land; vilka resultat skulle vi då inte kunna uppvisa där!

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

U-hjälpen måste naturligtvis i framtiden finansieras med skattemedel. Jag tyckte det var beklämmande när utrikesminister Nilsson i dag sade att våra u-landsinsatser givetvis inte får komma i motsättning till vår egen trygghet, våra sociala förmåner och våra egna behov. U-hjälpens storlek är i grunden ett prioriteringsproblem, och vi måste väl avstå från någonting, om vi vill ge någonting i stället.

Jag lade i fjol i denna kammare fram motioner om lyxskatt på kosmetika, parfym och grammofonskivor. U-hjälpsfrimärken, lyxskatt på bilar med ett värde som överstiger 20 000 kronor samt 3 öre i skatt på varje cigarett. Jag fick bara två stycken med mig som ville rösta för det förslaget. Flera fanns det inte i kammaren som kunde tänka sig att undvara dessa slantar i stället för att lägga dem på sådana saker som vi människor egentligen inte behöver, sådant som enbart är att betrakta som lyx.

Jag kunde naturligtvis ha lagt fram dessa motioner i år igen, men jag förstod att vare sig ni, ärade kammarledamöter, eller svenska folket i övrigt är mogna för radikala grepp i denna 1960-talets viktigaste fråga.

Jag tvivlar emellertid inte på att var och en av er skulle ha röstat för mina motioner, om ni själva fått se allt vad jag och en del andra haft förmånen att se — jag säger förmånen, eftersom jag betraktar det som en förmån att få veta att det inte är så ute i den stora världen som många av oss gärna vill föreställa oss att det skall vara. Vi håller på att utvecklas till vad jag brukar kalla »acceptantmänniskor». När vi först ser rymdraketer och andra märkvärdigheter i TV-rutan tycker vi kanske att alla pengar som lagts ned på sådana saker borde ha kunnat användas på bättre sätt.

Vi säger då: Nog kunde dessa pengar användas bättre. Men så ser vi det andra gången, och plötsligt finner vi att vi accepterar allt detta. Vi accepterar att nu-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

tidens människor försöker upptäcka nya världar; dock har vi ännu ej upptäckt den egna värld vi lever i. Vi har inte förstått de stora problem som finns och inte försökt att lösa dem. Världssvälten och överbefolkningen är vår tids stora frågor.

Politikerna fjärrar sig och liksom vardagsmänniskan försöker vi undfly för att i stället ägna oss åt de kanske något mindre frågorna. Jag vet inte hur många gånger jag tidigare har sagt det, men vad som behövs är upplysning och åter upplysning! Många av SIDA:s broschyrer utkommer fortfarande som stenciler. FN-dagen som egentligen skulle vara vår stora internationella högtidsdag i samband med riksomfattande kampanjer i radio och TV passerar nu förtiden nästan med tystnad. Det är glädjande att mittenpartierna sluter upp bakom min för fjärde gången i år återkommande motion om en stor upplysningskampanj för ökad u-hjälp med bl. a. distribution av en broschyr till alla svenska hushåll. U-hjälpen bör inte bara vara en statlig uppgift utan en hela folkets angelägenhet, där alla tillgängliga resurser utnyttjas för att hjälpa våra medmänniskor och därmed indirekt oss själva. Jag får i det sammanhanget, herr talman, yrka bifall till min motion nr 663 i denna kammare.

Under några dagar har ungdomar hungerstrejkat utanför vår riksdag för att därmed väcka en opinion för de fattiga länderna, en opinion som i kväll också manifesterats i den skrivelse som utskickats och undertecknats av ärkebiskop Ruben Josefson, biskoparna Bo Giertz och Helge Ljungberg, universitetsrektorerna Torgny Segerstedt, Philip Sandblom och Dag Norberg samt direktorn för Svenska missionsstyrelsen Holger Benettsson. De säger i denna skrivelse: »Vi undertecknare av detta upprop stöder u-aktionerna i Lund, Stockholm och Uppsala i deras krav att en genomgripande utredning av hela den svenska u-landspolitiken omedel-

bart igångsättes; att en omfattande informations- och opinionsbildningskampanj om u-landsfrågorna av samma storleksordning som högertrafikkampanjen nu måste komma till stånd; att utbildningen på alla nivåer skall förändras så att mycket större vikt lägges vid undervisning om u-landsfrågorna; att u-landsbiståndets omfattning ökas i väsentligt snabbare takt än vad något politiskt parti nu föreslår och att dessa åtgärder ej får gå ut över låginkomstgrupperna i samhället, utan att i stället en lösning av låglöneproblemet samtidigt måste påskyndas.»

Många av dem som sett de strejkande ungdomarna utanför riksdagshuset har kanske sagt att de kunde göra något bättre. Nej, jag tror sannerligen inte det. De har lyckats med vad många politiker inte har kunnat göra. De har väckt en opinion. Måtte vi i framtiden få likahängivna politiker som dessa målmedvetna ungdomar. De har gjort vad många av oss för länge sedan borde ha gjort, nämligen gått i spetsen för den upplysningsverksamhet som behövs för att våra medborgare skall förstå vidden av våra medmänniskors stora problem. Måtte vi som arbetar för ökad förståelse mellan folk och länder och för en ökad u-hjälp aldrig förtröttnas i vår internationella strävan!

Jag har en gång tidigare sagt att det förvånar mig att vi inte mera intresserar oss för sådana frågor som vi i natt diskuterar i riksdagen. Jag sade en gång att man efter andra världskriget i många länder frågade: Varför gjorde ni inte mera? Ni kände till koncentrationslägren etc. Varför gjorde ni ingenting? Det är väl just den fråga man ställer sig i dagens samhälle. Vad kommer våra barn en gång att säga när de läser framtidens historieböcker. De kommer säkert att fråga: Varför gjorde ni inte mera för svältande medmänniskor?

De som först och främst skall göra någonting är politikerna. Ni och jag — vi alla måste gå i spetsen för den opi-

nion och för den upplysning som behövs i dessa frågor.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Efter detta av idealitet präglade och med djup känsla och stor sakkunskap framförda tal av herr Rubin är det kanske svårt för mig att med någon oratorisk effekt lägga fram synpunkter på vissa delfrågor i det väldiga ämne, som nu under många timmar debatterats i denna kammare. Jag anser det emellertid nödvändigt för min egen skull att för kammaren redovisa en del av vad jag personligen under utskottsbehandlingen varit intresserad av.

Innan jag går över på detta och på några frågor som framför allt utrikesministern tog upp vill jag säga till herr Rubin, eftersom han undrade varför Sudan blivit ett huvudmottagarland, att utskottet på s. 16 i utlåtandet i enighet gjort följande uttalande: »Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att det i propositionen saknas en entydig definition av begreppet huvudmottagarland och att det i viss mån synes oklart efter vilka kriterier Sudan kommit att betecknas som huvudmottagarland. Utskottet vill uttrycka önskemålet om ett förtydligande av innebörden av begreppet i fråga». Formuleringen innebär alltså en kritik mot vad som skett och en begäran om att regeringen i fortsättningen preciserar och definierar just detta begrepp.

Utrikesministern riktade kritik mot folkpartiet och centerpartiet och sade att vi förde en träta för trätans egen skull. Han gjorde därvid ironiska anspelningar på hur litet som under senare år hade skilt oppositionens förslag från regeringens. Men, herr talman, i avsaknad av någon framlagd plan för uppnående av enprocentsmålet har vi tvingats att lägga fram alternativ som inte kunnat underbyggas genom något särskilt program.

Jag vill i detta sammanhang också erinra om att vi förra året med kraft

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

yrkade, att en plan skulle läggas fram till i år om hur det mål som sattes i riksdagsbeslutet 1962 skulle kunna nås någorlunda snabbt, sedan så markerade förseningar uppkommit som dem vi kunnat konstatera på senare år.

Det är verkligen inte fråga om en träta föranledd av någon partipolitisk spekulation när vi för nästa budgetår föreslår en dubbelt så stor ökning av anslaget till utvecklingshjälpen som regeringen föreslår och en plan som leder fram till enprocentsnivån två år tidigare än regeringens plan. Att tala om träta för trätans egen skull är tillvitelser, som vi tillbakavisar. Det är dock en skillnad mellan regeringen och mittenpartierna på sammanlagt 900 miljoner kronor under perioden. Det finns all anledning att tala ut om den skillnaden i framgångstakten för att öka våra u-landsinsatser.

Utrikesministern sade också att u-hjälpen var en så allvarlig fråga att den borde lyftas över det partitaktiska spelet, som han uttryckte det. Detta sades som ett instämmande i något som herr Bohman hade anfört av ungefär samma innebörd. Är denna attityd manne inte baserad på det förhållandet att socialdemokratien och högern hänger ihop om den långsamma takten mot målet och inte — eftersom de två partierna i övrigt är så omaka — vill gå i par hur länge som helst? Man kan undra!

Förhåller det sig inte också så, att vi i detta hus har många svårbehandlade frågor att ta ställning till och att det hittills bara varit försvarsfrågan som lyfts över partierna — i år har dessutom denna praxis brutits av socialdemokraterna.

Har man klart uttryckt olika meningar om hur snabbt man skall bygga ut viktiga insatser för u-länderna, skall dessa olika meningar få brytas mot varandra och voteringsapparaten slutligen få avgöra hur det skall bli.

Jag understryker gärna önskvärdheten av att vi alltid söker sträva efter

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

jämknings- och kompromisser för att nå enighet.

Jag har själv i regel satt sådana strävanden i främsta rummet vid påbörjandet av utskottsbehandlingen av kontroversiella frågor. Att det inte gått så bra denna gång i statsutskottet annat än på några få punkter innebär ingenting ovanligt. Regeringen håller i allmänhet benhårt på sina bedömningar i anslagsfrågor, och inga sakskäl brukar rubba dess anhängare.

Bland det vi dock i utskottet kunnat enas om är kravet från mittenpartiernas sida om en plan för hur informationsverksamheten kring u-hjälpsfrågorna i fortsättningen skall bedrivas. SIDA anmodas att i samband med sin nästa anslagsframställning lägga fram förslag till en dylik plan.

Jag tror att det är väsentligt — och **detta har påpekats** av tidigare talare — att informationsverksamheten kring u-hjälpsinsatserna får en ökad bredd. Därvid kan man inte gå till väga på det sättet att man slumpvis sänder ut broschyrer eller annat dyrt propagandamaterial, utan man måste tänka igenom på vad sätt vi skall kunna tränga igenom indolensen hos många i vårt folk. Psykologisk och annan expertis bör därför tas i anspråk för uppläggnings- och kampanj. Att vi nöjt oss med det av regeringen föreslagna anslaget beror på att man först måste ha en plan och bedöma kostnaderna för genomförandet av denna plan. Det betyder att vi kan räkna med att propositionen nästa år innehåller förslag om väsentligt ökade anslag för informationsverksamheten.

Mittenpartiernas förslag till anslagsökningar medför också ökade personella insatser. Vi vet att SIDA satsar för fullt på personalrekrytering. Våra förslag medför att man i det avseendet måste anspänna sig än mer. Jag tror att det finns många idealister — det har visat sig inte minst under senare tid, till och med här utanför riksdags-

huset — som SIDA bör ta kontakt med för att försöka få dem intresserade för en aktivitet på detta område som kan ge resultat och även vara till personlig tillfredsställelse för dem.

Sedan många år har vi fredskårister. Dessa har ökat i antal, och de behöver öka än mer i antal. Jag tror att det även på detta område finns ytterligare en del att göra. Vi har på den punkten inte kunnat ena oss inom utskottet annat än helt allmänt. I fråga om anslaget anser vi reservanter från folkpartiet och centerpartiet att det i första hand för nästa budgetår behövs ytterligare 2 miljoner kronor för fredskårsverksamheten, framför allt den verksamhet som kan bedrivas med frivilligorganisationernas hjälp. Jag tror att det i detta avseende finns oanade möjligheter till ökade insatser.

När man talar om personalrekryteringen kommer man också in på frågan om meritvärderingen. Det är ju meningen att våra u-landsexperten över huvud taget inte skall tjänstgöra så länge utomlands. De skall kunna komma tillbaka och återinträda i arbetslivet här hemma. Men frågan om hur man skall bedöma u-landstjänstens meritvärde är fortfarande olöst. Det är en fråga som riksdagen skall ta ställning till i höst. Men jag har redan nu velat anmäla att detta är ett problem som man bör tänka över.

Jag tror också, herr talman, att vi bör undersöka om man inte borde ha en särskild karriär inom SIDA för sådan här tjänstgöring, som gör det möjligt att flytta folk mellan hemlandet och u-landet och på det sättet tillgodogöra sig denna expertis under längre tid än vad man nu kanske gör. Jag förmodar att man på SIDA försöker lösa dessa problem, men jag vill ändå från denna talarstol understryka att man grundligt måste fundera även över sådana problem på det praktiska planet.

Slutligen, herr talman, skall jag beröra en fråga som då och då tidigare i

dag behandlats och som folkpartiet och centerpartiet tagit upp, nämligen behovet av att se över den administrativa organisationen. Vi har ifrågasatt om man inte rent av borde sikta in sig på att förändra SIDA:s ställning i administrativt hänseende. I blickpunkten står frågan om man inte kan plocka in SIDA i utrikesdepartementet — SIDA handlägger ju frågor som kanske inte så sällan kolliderar med regeringens utrikespolitik i övrigt. Jag tror också att det för närvarande föreligger rent praktiska svårigheter att matcha denna verksamhet jämsides med ambassadverksamheten i övrigt i en del länder, där vi har biståndsverksamhet av större omfattning och där vi kommer att öka denna.

En sak som visar att organisationen och samordningen mellan UD och nuvarande SIDA behöver omprövas är att SIDA enligt vad som har försports inom utskottet tänker inrätta särskilda biståndskontor i vissa länder, varvid chefen för kontoret skall ackrediteras vid ifrågavarande länders svenska ambassader. Detta är, menar jag, ett tecken på att det behövs nya former för verksamheten. På SIDA tycks man treva sig fram för att uppnå en lösning. Jag tror emellertid att det skulle vara en fördel om vi fick ett samlat grepp på detta genom en utredning som förutsättningslöst såg över det hela. Man behöver fördenskull inte hejda den nuvarande utvecklingen med biståndskontor, vilket jag för egen del tycker är en riktig utveckling. Den har ju också prövats av andra länder, som utövar biståndsverksamhet av stor omfattning.

Den fråga som vi inom folkpartiet och centerpartiet fört fram är alltså om inte en allmän översyn med sikte på biståndsadministrationens inlemmande i utrikesdepartementet är av behovet påkallad. Vi har därför krävt en särskild utredning som också skulle kunna ta upp frågan, om inom regeringen en särskild statsrådspost bör avdelas för

den verksamhet, som är av så speciell natur.

Herr talman! Jag har alltså på grund av tidsnöden mycket flyktigt berört dessa frågor, som — särskilt den senare — skulle kunna förtjäna ytterligare diskussion. Jag slutar med att yrka bifall till de reservationer som rör de frågor som jag här har tagit upp. Jag yrkar självfallet i övrigt bifall till de reservationer som undertecknats av folkpartister och centerpartister gemensamt.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! År 1961 antog den svenska riksdagen sin första principproposition om den svenska u-hjälpen. Jag framhöll den gången att det inte gällde organisation av humanitära hjälpåtgärder, utan att vi stod inför en historisk process, gigantisk i sina proportioner, omöjlig att hejda men kanske möjlig att styra och påverka. Ur denna nya historiska revolution med global spännvidd måste nödvändigtvis även vi utgå förändrade.

Sedan dess har vi fått ökad kännedom om den alltmer växande ekonomiska klyftan mellan u-länderna och de rika länderna bottnande bl. a. i olika handelspolitiska hinder och kapitalflykt, alltsammans ledande fram till att man kan möta pessimism och uppfattningar att det inte lönar sig att hjälpa u-länderna därför att de inte har resurser att gå vidare.

Herr talman! Jag tror att man för att rätt kunna mäta den situation u-länderna befinner sig i måste göra vissa historiska jämförelser. Den omdaningsprocess som de nu genomgår svarar närmast mot industrialismens genombrott i i-länderna. Dock får inte denna jämförelse förenklas, eftersom situationen är helt annorlunda för u-länderna nu än för oss då. När i-länderna genomgick sin utveckling under industrialismens skede hade den tekniska revolutionen just påbörjats. Varje enskilt i-land ställ-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

des därför endast inför konkurrens från andra länder som befann sig på ungefär samma utvecklingsnivå.

Det är inte bara ett ekonomiskt gap u-länderna nu ställs inför; det är också ett alltmer växande teknologiskt gap mellan dem och i-länderna, som dessutom sammanslutit sig i olika ekonomiska block, EEC, EFTA, OECD etc. U-länderna ställs också inför problemet att möta den miljöförstöring, erosion, vatten- och luftförstöring m. m. som är den teknologiska utvecklingens baksida och vilka kräver stora investeringar också för dem, investeringsbehov som var okända under industrialismens genombrottsår.

U-länderna ställs också inför en befolkningsexplosion, som inte enbart bottnar i att allt fler barn överlever utan också i att medellivslängdens höjning fortfarande i u-länderna faller inom den fruktsamma perioden — på 1920-talet var medellivslängden i t. ex. Indien 27 år och den är nu knappt 50 år. Den fruktsamma perioden har alltså ökat med 20 år för varje vuxen kvinna. Samtidigt kommer samma medicinska utveckling att innebära att u-länderna om några decennier kommer att få ett ökat antal åldringar med därmed sammanhängande ekonomiska problem.

U-länderna saknar även möjligheter att lösa sitt befolkningsöverskott med omfattande emigrationsrörelser. Under 1870- och 1880-talen emigrerade en miljon människor från Sverige. Tidigare bedömdes effekten av denna förlust av en tredjedel av befolkningen som ekonomiskt negativ. Nu är ekonomer och historiker överens om att denna emigration utgör en bakgrund för vårt välstånd och att vi därigenom undslapp revolution eller inbördeskrig.

Vidare har u-länderna en sned befolkningsstruktur. 45—50 procent av befolkningen är under 15 år. Migrationsrörelser till storstädernas slumområden och akademikerflykt skärper dessa problem.

Befolkningsexplosionen innebär inte bara att hungern ökar, även analfabetismen ökar, därför att u-länderna saknar möjlighet att utöka sina lärarkrafter, bygga skolor m. m. Den innebär också att fler människor borde beredas arbetsmöjligheter. U-ländernas investeringsbehov är högre och annorlunda än i-ländernas.

Som exempel vill jag nämna att i Indien föddes förra året 21 miljoner barn och 8 miljoner människor dog, dvs. befolkningsökningen var då 13 miljoner. Hösten 1967 hade Indien totalt 550 miljoner invånare. Enbart denna befolkningsökning 1967 skulle krävt 4 miljoner nya arbeten, 2,5 miljoner nya hus, en kvarts miljon nya skolbyggnader, 375 000 nya lärare. Därtill kommer ökade behov av livsmedel och kläder.

Från 1951 till 1965 steg arbetslösheten från 3 miljoner till 10 miljoner trots att 31 miljoner nya arbeten tillskapats. Trots en ökad livsmedelsproduktion sjönk genom befolkningsökningen den mängd mat varje enskild erhöll. Indien försöker nu lösa detta problem genom en sedan drygt ett år starkt intensifierad familjeplanering.

Förra hösten gjorde jag en riksdagsstipendieresa till bl. a. Australien, Japan och Indien. Jag ber att få exemplifiera hur annorlunda förutsättningarna är i ett i-land och ett u-land när de vill lösa sina överbefolkningsproblem.

I Japan bor 80 procent av befolkningen i städerna och i Indien 80 procent på landsbygden, fördelade på denna subkontinent med 560 000 byar och 3 000 städer. I Japan infördes folkundervisning på 1860-talet, och i Indien är 25 procent av hela landets befolkning analfabeter och analfabetismen är högre på landsbygden. I Japan kan man nå befolkningen via olika massmedia, tidningar, radio, television, broschyrer m. m., medan i Indien endast befolkningen i de större städerna kan nås på detta sätt. Indien har dessutom 14 språk och över 200 olika dialekter. I Japan

finns god tillgång på läkare och barnmorskor; i Indien råder det brist på dem.

Japan kunde därför lösa sitt befolkningsproblem främst genom aborter. Antalet aborter översteg vissa år antalet förlossningar. I Indien måste man lita till steriliseringar av män och spiraler för kvinnorna eftersom detta är engångsåtgärder. Läkarna får lönesänkningar om de inte utför tillräckligt många steriliseringar eller monterar in tillräckligt många spiraler, och det finns vissa stater där för dem som får mer än två barn — och det gäller från premiärministern och nedåt — sociala förmåner dras in och pensionerna sänks.

Motivationen i Japan var restaurering efter ett krigsnederlag. I Indien frågade jag vad som skulle hända om de inte klarade befolkningsexplosionen och fick till svar: Då frukar vi ett inbördeskrig. Jag tillade att det kunde bli ett nytt Vietnam som Västerlandet aldrig skulle kunna klara och jag fick svaret, att de ser det som ett problem jämförbart med cancer där inte bara ett organ är angripet, utan hela organismen är skadad.

När man i i-länderna skall avgöra omfattningen av de enskilda industriländernas olika hjälpsatser till u-länderna sker detta mot bakgrunden av bedömningar av det egna landets behov och ekonomiska resurser. Storleken av den u-hjälp ett industriland lämnar u-länderna bestäms i sista hand som ett prioriteringsproblem i förhållande till industrilandets välstandsökning — det gäller oavsett om man avser exempelvis utbyggnad av landets utbildningsväsen, industriella kapacitet eller åldringsvård — u-länderna kommer i andra hand. Det gäller inte bara Sverige, utan ännu mer länder som är mindre rika än vårt land.

Får jag på nytt ett ögonblick återgå till Australien och Japan som båda äger ett omfattande och nedslitet bostadsbe-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

stånd. Innan man där hunnit bygga tillräckligt många bostäder och hunnit påbörja olika sociala reformer i form av sjuk- och arbetslöshetsförsäkring samt pensioner, svarande mot relativt rimliga krav som ligger långt under de svenska, hinner det säkerligen förflyta decennier. Det är inte sannolikt att u-hjälp i ens dessa relativt rika länder får någon högre prioritet. Går man till fattigare länder är det än mer osannolikt att det skulle kunna avsättas pengar för hjälp till lika fattiga eller ännu fattigare länder. Det är de rikaste ländernas skyldighet att avstå mest.

Herr talman! I Hongkong och Bangkok besökte jag de flytande flottor som finns i båda städerna och vilka ofta tas som exempel på bostadsnöden där. Ändå bodde människorna i dessa flottstäder oändligt mycket bättre än människorna på land, hopträngda i vad som romantiskt brukar kallas Orientens basarer, små kyffen överfulla av människor som i det eviga mörkret sökte skydd mot tropikernas obarmhärtiga sol och hetta. Utefter bergssluttningarna i den kitteldal Hongkong utgör klängde flyktingbarackerna. Oavvisligt uppkom frågan när flyktingarna, med Hongkongs lyxkvarter amfiteatraliskt ständigt utbredda framför sig, skulle göra revolution.

Min resa slutade i Calcutta, där jag vandrade i timmar och såg tusentals människor ligga, sitta och stå på gatorna, utmärglade som de människor som i Europa överlevt koncentrationslägrens fador. Utanför Calcuttas största hotell där jag disponerade ett rum, stort som en ordinär trerummare, mötte jag en av Calcuttas många tiggare, en gammal kvinna. Hon rörde sig i samma stela hungerapati, som filmerna från de tyska koncentrationslägren avslöjade om människorna där. Kom ett hinder i vägen, vände hon och fortsatte som en mekaniskt uppvriden leksak till dess hon stötte på nästa hinder.

Det fasansfulla, herr talman, var inte

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

att se dessa tusentals människor, som föddes, levde och dog på gatan, utan att veta att ingen av dem någonsin skulle få gå i en skola och ingen av dem någonsin skulle få ett arbete.

Där nere nåddes jag av beskedet om att vid den extra partikongress socialdemokraterna hållit skulle målet för u-hjälpen uppnås i mitten av 1970-talet. Detta var alltså ett beslut fattat av ett arbetarparti i världens rikaste och mest stabila land. Herr talman! Jag har aldrig känt mig så bitter och så besviken som då, aldrig känt en större oro för världens och mitt eget lands framtid som då.

I svensk television visades i höstas ett program från Korea. En av mina medarbetare, en 30-årig kvinna, var skadad över den nöd detta program uppenbarade. Hon råkade särskilt ha fäst sig vid de gamla konservburkar som koreanerna använde som kokkärl och muggar.

Efter andra världskrigets slut tjänstgjorde jag ute i det krigshärjade Europa, främst i Hamburg och i Ruhr-området. Det var en daglig syn att se skolungar leka med en konservburk fastbunden vid underarmen, så att den inte skulle kunna tappas eller stjälas. En gammal konservburk betydde då liv eller död. I den fick man dagens enda måltid, »svensksoppa», från de länder som undsluppit kriget. I hela Ruhr-området, där 7 miljoner människor bodde, fanns inte ett helt hus. Allt var sönderbombat. Då diskuterades på allvar om mänskligheten någonsin skulle kunna återuppbygga den värld som skakats av världshistoriens största katastrof. Man ifrågasatte allvarligt, om dessa städer i alla de krigshärjade länderna över huvud taget kunde återuppbyggas eller om man inte var tvungen att låta dem ligga som ruiner. Det var en ekonomisk, politisk och militär nödvändighet att återuppbygga de bombhärjade och krigsförroddna länderna. Det möjliggjordes bl. a. och främst genom Marshallhjälp-

pen. Inom förbluffande kort tidrymd var krigets spår utplånade.

Herr talman! Utvecklingen i u-länderna karakteriseras inte enbart av ett växande ekonomiskt och teknologiskt gap. Ju mer detta gap växer, desto större blir risken för lokala krig som övergår i stormaktskrig. Varje hjälpåtgärd av vad slag det vara må som ökar de ekonomiska resurserna i u-länderna minskar samtidigt svälten där. Ju mindre hungerapatiska människorna blir, desto större blir risken för revolution och krig.

Vi kan i dag lösa u-ländernas problem, om vi äger samma vilja att göra det som vi ägde vilja att utplåna andra världskrigets förödelse. Eller som en forskare uttryckte det: Det tragiska är inte att det är omöjligt, utan att det möjliga inte får genomföras.

Jag tillhör den generation som är gammal nog att acceptera att dö, om ett krig inträffar, och även tillräckligt gammal för att acceptera att mina barn dör; de har hunnit bli vuxna. Men jag känner inom mig en djup biologisk protest inför tanken att mina barnbarn inte skulle förunnas möjligheten att bli vuxna — liksom jag känner samma biologiska och samtidigt djupt demokratiska protest inför tanken att barnen i u-länderna inte får nå vuxen ålder.

Vi skall i dag fatta ett principbeslut om vår u-hjälp. Statsutskottet skriver — på s. 21 — i sitt utlåtande: »Utskottet förutsätter emellertid att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget om budgetåret 1974/75 som det år då 1 %-målet senast skall ha uppnåtts är att betrakta som en minimimålsättning. Därav följer att i den mån det allmänna budgetläget så tillåter en snabbare ökningstakt bör eftersträvas.» Detta uttalande av statsutskottet kan inte tolkas på annat sätt än att riksdagen under kommande år har frihet att gå fram i snabbare takt än propositionen i år anger. Tidpunkten för målet är med andra ord obunden.

Som mål har vi satt 1 procent av brutonationalprodukten. Enprocentmålet, hur man än vill tolka detsamma, spikades första gången 1960 i en FN-resolution. För många år sedan lärde jag mig att utvecklingen inom den tekniska naturvetenskapliga medicinska forskning- en går så fort att vetenskapliga upptäck- ter har en genomsnittlig livslängd av tre—fem år; därefter ersätts de av nya. Jag har många gånger även som riksdagsman praktiskt kunnat konstatera att detta är riktigt.

Enprocentmålet »spikades» för åtta år sedan. Sedan dess har kunskaperna om u-länderna ökat, inte bara om deras problem och växande behov utan också om det alltmer vidgade gapet och om dess orsaker. Samtidigt har forskningen givit oss nya möjligheter och nya resurser att hjälpa dem.

Det kan inte vara riktigt att ett mål, uppsatt år 1960, skulle ha giltighet och bärkraft fram till mitten av 1970-talet, inte bara hos oss utan kanske även i alla andra i-länder.

Herr talman! Det slog mig häromkvällen att vi i Sverige aldrig haft en parlamentarisk utredning om omfattningen av och formerna för vår u-hjälp. Tidigare utredningar sysslade övervägande med administrativa problem, knutna främst till NIB och SIDA, samt med vissa expertrekryteringsproblem.

Riksdagen har under årens lopp endast ställts inför olika regeringsförslag och med dem sammanhängande olika motionsförslag, tillkomna under den korta motionstid de skilda partierna och de enskilda ledamöterna haft till sitt förfogande.

Också i år framläggs motionsvägen ett flertal förslag. I motionsparet I: 865 och II: 1119 berörs utformningen av handelspolitiken och av finansiella bidrag. Utformningen av upptrappningen av anslagen behandlas i motionsparet I: 213 och II: 271 och samordningsorgan emellan biståndsgivande myndigheter och bl. a. av humanitära organisa-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

tioner i de likalydande motionerna I: 157 och II: 208. Vidare berörs forskningsplaneringen i ett flertal motionspar.

Vi måste göra allt för att intensifiera effektiviteten av våra åtgärder. Genom att goda förbättringsförslag endast dyker upp motionsvägen föreligger inga möjligheter att samordna olika förslag eller att komma fram till kompromisslösningar. Enda vägen att göra detta är en parlamentarisk utredning. Denna skulle emellertid inte bara syssla med sådana frågor. Det finns ett brett spektrum av frågeställningar, som den borde ta upp, och jag skall bara nämna några av de viktigare.

Den första punkt som bör tas upp till granskning är bakgrunden till 1960 års FN-resolution, innefattande en värdering av hållfastheten i de beräkningar som då gjordes. Vidare bör beräkningar utföras av hur snabbt gapet — ekonomiskt och teknologiskt — vidgas mellan i-länder och u-länder, om huvudparten av i-länderna fasthåller vid det mål som då uppställdes. Alternativa lösningar för en annan målsättning och för andra tidsramar för uppnående av målet bör utarbetas, där försök göres att mäta vilken innebörd detta kan få för u-länderna. Nu utgår vi ju övervägande från ställningstaganden, byggda på förhållanden i våra egna länder. Vi erbjuds därigenom ingen möjlighet att ta ställning till förslag, som kunde vara gynnsammare för u-länderna.

Utredningen bör även studera hur forskning — inom alla områden — inriktad på u-länderna kan stödjas. I det sammanhanget uppkommer en rad organisatoriska frågor i form av samarbetsproblem mellan olika forskningsråd, styrelsen för teknisk utveckling, SIDA, riksbanksfonden och de stora privata forskningsfonderna; behov föreligger också av ändrade instruktioner för forskningsråden, så att de tillåtes stödja sådan forskning. En inventering av forskningsprojekt som nu kan for-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

muleras och genomföras bör ske och finansieringsbehov för dessa projekt beräknas.

Vidare bör expertverksamheten granskas, både mot bakgrunden av en ökad multilateral och bilateral verksamhet. För övrigt innebär den svenska linjen med prioritering av multilateral hjälp även att vi, kanske endast underförstått och omedvetet, därigenom behöver offra färre kvalificerade experter. Vi bör utreda om vi är underrepresenterade i de internationella organen i förhållande till den kvot av experter vi bör ställa till FN-organens förfogande. Jämförelser med andra länder bör också göras — har de till u-länderna sänt ut fler experter och fler bättre kvalificerade experter än Sverige sänt ut? En sådan inventering borde kanske lämpligen ställas i relation till hur många akademiker som väljer att arbeta i USA.

Frågan om experternas sociala förmåner är ännu inte tillfredsställande löst och inverkar sannolikt på möjligheterna att rekrytera. Experternas kvalitet bör dock granskas. U-länderna behöver högt kvalificerade experter. Det är deras enda möjlighet att kompensera den allvarliga akademikerflykt de utsätts för och som har ökat. SIDA:s möjligheter att anställa ad hoc-expert i ökad omfattning bör utredas. Redan då NIB inrättades framhöll jag att ett ämbetsverk av denna typ måste täcka alla samhällsfunktioner. Herr Kellgren var inne på en liknande tankegång när han föreslog att vi skulle kunna låna ut experter från ämbetsverken till de FN-organ som fanns i Sverige.

En evalvering av våra projekt bör ske, avseende planläggningen av desamma och effektivitetsgraden av desamma. Någon sådan evalvering sker ännu ej — och fortfarande saknar vi projekt med samma metodiska planläggning som karakteriserat t. ex. det norska fiskeprojektet i Indien och Rockefeller Foundations jordbruksprojekt i Mexico, där man i båda fallen genom en ytterligt

grundlig planläggning inom kort tid nådde snabba och goda resultat utan att offra särskilt mycket pengar eller experter.

Familjeplaneringen bör granskas mot bakgrunden att vi uppger att den har hög prioritet. Sannolikt utträttar Population Council och Ford Foundation mer än Sverige — det lärde jag mig omigen senast i Indien. En granskning och evalvering bör ske av resultaten av IPPF:s arbete; en sådan granskning borde även omfatta andra enskilda organisationer som den officiella svenska u-hjälpen samarbetar med.

Vi bör även långt mer än tidigare ta hänsyn till den lärdom ett ökat kunnande om tropikerna gett oss och kunna frångå att »översätta» metoder från tempererade länder till tropiska förhållanden. Kritik har riktats mot våra projekt i Tanzania och Kenya — insemination och vattenanläggningar — för att vi i båda länderna kan riskera jordförstöring. Redan misstanken om att något sådant kunde vara förenat med våra projekt borde föranleda utredning, med hjälp av kvalificerad expertis.

Jag tror också att man bör utreda möjligheten att i samband med våra projekt i ökad omfattning använda inhemsk materiel i u-landet eller kanske t. o. m. stödja tillskapandet av industrier inom landet för att täcka de materielbehov våra projekt skapar.

Herr talman! Jag vill exemplifiera detta med den svenska glödlampans väg runt Afrika för att komma till Bortre Asien och Australien. Varje svensk ambassad litar i dag till svenskt material, inkluderande möbler och elektrisk utrustning. Varje utbrunnen glödlampa måste ersättas hemifrån. Problemet är emellertid av mycket större omfattning uttryckt just i denna vår bundenhet vid svenskt material, svenska maskiner etc., omöjliga att reparera i u-landet i fråga.

Vår u-hjälp har nu pågått så länge att en översyn av de samarbetsformer som skapats i olika länder bör göras. Säker-

ligen kan en jämförelse av erfarenheter från olika länder leda fram till förbättringar i andra länder.

En utredning bör vidare omfatta informationsproblemet i Sverige. Den bör även omfatta internationella jämförelser om vårt lands och andra länders u-hjälp och utreda former för ökat internationellt samarbete. Den bör slutligen även omfatta en evalvering av FN:s verksamhet. Tillräckliga medel bör ställas till förfogande för en sådan utredning. Den bör bl. a. ha möjligheter att knyta ett flertal expertgrupper till sig och den bör slutligen arbeta skyndsamt.

Herr talman! Det är ingen ovanlighet att en regering och ett parlament ändrar uppfattning när kunnandet om ett problems natur och tyngd ökar och när vetenskapens framsteg ställt nya resurser till samhällets förfogande för att lösa problemet. Jag ber därför att få yrka att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en parlamentarisk utredning, som skall studera omfattningen av och formerna för den svenska u-hjälpen och framlägga de förslag, vartill utredningen kan finna anledning.

Enligt propositionen skall det internationella livsmedelsprogrammet erhålla hög prioritet. I en fyrpartimotion har vi föreslagit att av de 114 miljoner kronor som under treårsperioden 1968—1971 föreslagits skola ställas till detta programs förfogande 10 miljoner kronor innehålls för livsmedelsforskning i svensk regi samt att av detta belopp 5 miljoner anvisas som reservationsanslag budgetåret 1968/69. Vi motionärer motiverar detta med att det finns kvalificerade forskare här i Sverige med tillräckligt många vilande projekt och att en forskning inom landet skulle göra mer nytta än om anslaget nu gick till World Food Program. Denna forskning spänner över vida fält, och vi har därför även föreslagit inrättande av en särskild nämnd eller ett särskilt forskningsråd. I motionen har vi försökt

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

exemplifiera en del av vad denna forskning skulle kunna omfatta, och jag ber att få hänvisa till motionen. Enligt uppgifter är 102 av dessa 114 miljoner juridiskt redan bundna — de andra förutsätter bifall av riksdagen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion 1123 i andra kammaren.

Herr talman! I det anförande jag tidigare citerade från 1961, om den nya globala utvecklingsprocess u-länderna ställde oss inför, gjorde jag även jämförelser om industrialismens genombrott. Jag hoppades den gången att de rika länderna skulle kunna delta i denna process med stöd av de erfarenheter de fick då, främst utmynnande i att globala omvälvningsprocesser icke skulle präglas av det klasskampstänkande och de klasskampsstrider som karakteriserade industrialismens genombrott i alla länder, när arbetarrörelsen kämpade för sin existens och sina demokratiska villkor. Jag framhöll den gången att arbetarrörelsen måste ha ett alldeles speciellt ansvar och att den måste hålla minnesbilderna från den tiden levande.

Herr talman! Fortfarande hoppas jag att dessa minnesbilder är levande inom arbetarrörelsen och att arbetarrörelsen fortfarande känner solidaritet med de mycket fattiga.

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Världsbankens chef George Woods sade vid UNCTAD-konferensen i år bl. a. att för närvarande befinner sig några av de viktigaste biståndsgivande länderna i värsta tänkbara position. De lämnar tillräckligt med bistånd för att irritera sin egen nationella lagstiftande församling, men för litet för att åstadkomma verkliga ekonomiska framsteg i utvecklingsländerna.

George Woods gör med säkerhet en riktig bedömning härvidlag. Den irritation vi i dag upplever orsakas av en känsla av att vår insats är för liten, och jag vågar påstå att den irritationen

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

upplevs intensivare än den vi skulle känna, om vi gjorde större försakelser med ett effektivare bistånd som följd. Därför ser jag irritationen som något positivt. Den är ett tecken på att vi äntligen börjar skaffa oss ett internationellt samvete. Ett sådant samvete kan i dag inte vara rofyllt.

Herr talman! Herr Wennerfors och jag har väckt en motion, II: 1124, likalydande med motionen I: 864, vari vi lagt fram synpunkter på en förstärkning av denna irritation eller med andra ord på SIDA:s informationsverksamhet. Från departementschefens sida har anslaget till informationsverksamheten förts upp till 600 000 kronor från äskade 350 000 kronor — en höjning som vi motionärer ser med tillfredsställelse.

Vi vill däremot inte biträda förslaget om att överföra informationsanslaget från allmänna omkostnader till Rekrytering och utveckling av fältpersonal. Vi anser givetvis att en effektiv information är nödvändig för att rekrytera personal till biståndsverksamheten. Men vi tycker att kravet på en förstärkning av den allmänna informationen är oerhört mycket viktigare. Det gäller att först bygga ut vårt internationella samvete på bredden, göra allt fler människor medvetna om världssituationen sådan den verkligen är och om de krav som denna situation ställer på vårt välfärdssamhälle. Jag betraktar detta som en nödvändighet och en förutsättning för den vidare utvecklingen av vår biståndsverksamhet.

När det gäller rekrytering av personal till u-landsarbete anför utskottet: »I förhållande till vad Sverige finansiellt satsar på biståndsverksamhet — och detta gäller framför allt de internationella biståndsprogrammen — framstår emellertid den svenska insatsen i form av rådgivare, administratörer, lärare, förmän, tekniker, ekonomer och annan expertis alltjämt som blygsam.»

Bedömningen är säkert riktig, men den är beklämmande. Enbart informa-

tion ökar inte rekryteringen. Vi har föreslagit i den förut nämnda motionen att u-landstjänstgöring skall meritvärderas. Det är hoppgivande att utskottet meddelat att riksdagen senare skall få tillfälle att ta ställning till denna fråga, även om det naturligtvis hade varit riktigare att motionen i dess helhet hade fått behandlas i samband med propositionen om biståndsverksamheten.

Men rekryteringen till biståndsverksamhet ställer krav på ungdomarna, på att de satsar sig själva. Hela debatten i vårt land har i alltför hög grad kommit att koncentreras till en fråga om det ekonomiska anslaget storlek. Pengar ensamt mättar ingen. Pengar ensamt odlar ingen jord och bygger inga hus. Pengar ensamt kan kanske minska vår irritation, men gör de detta är det risk för att anslagsgivningen döljer de övriga krav vi måste ställa: krav på personella insatser, krav på effektivitet i arbetet och krav på resultat.

Det är dessa krav som ligger till grund för högerpartiets förslag om inrättandet av ett samordningsorgan mellan biståndsgivande myndigheter, riksdagen, näringslivet, missionen och andra humanitära organisationer. Det har emellertid utskottsmajoriteten inte velat gå med på. Jag vill också erinra om informationsvärdet av ett sådant samarbetsorgan. När flera olika organisationer får komma tillsammans blir det ett ömsesidigt givande och tagande av informationer, och detta givande och tagande sprider sig inom de olika organisationerna som ringar på vattnet.

Jag nämnde förut kravet på effektivitet. Detta krav är omutligt. Men effektivitet i biståndsarbete är svår att uppnå. Professor Myrdal har i sin bok Asian Drama betonat att framåtskridandet i u-länderna är en uppgift som i första hand faller på u-länderna själva. Han säger inte detta för att försvara u-ländernas insatser, utan därför att han vet att all biståndsverksamhet alltid är marginell. Marginalerna är mycket breda

och lämnar vida fält öppna; de hör dock oupplösligen ihop med u-landet självt. Denna bindning gör administrationskraven höga. Vi kan inte bara slå dem från oss genom att överlämna alltmer till multilaterala biståndsorgan. Dessas administrativa svårigheter är också stora. Vi måste lära oss problematiken, lära av misstagen och oupphörligen satsa på nytt. Inte minst UNCTAD II visade vilka svårigheter som föreligger, speciellt på det handelspolitiska området.

Herr talman! Det finns mycket i statsutskottets utlåtande som jag beklagar. Högerpartiet har inte fått något stöd i sitt hävdande av biståndsvärdet i det kapitalflöde som sker i form av industriella investeringar. Utskottsmajoriteten har inte velat stödja vårt krav på ett närmare samarbete när det gäller samordning av projekt. Socialdemokraterna ställer sig ovilliga till förslaget att också enskilt bistånd medräknas vid en totalbedömning av våra biståndsinsatser.

Vad jag mest beklagar är dock att u-landsdebatten alltmer kommit att bli en trätöfråga, i vilken själva trätandet är så laddat och intensivt att det fördunklar problemen. Debatten, som förr rörde projektutformning och prioriterande av insatser, har krympt till ett ekonomiskt schackrande. Detta har högern velat undvika bl. a. genom sitt förslag till en samlingsorganisation mellan de olika biståndsgivande organen.

Herr Bohman och fru Sjövall har båda yrkat på tillsättandet av en parlamentarisk utredning. Jag tror att det är riktigt, inte att ompröva hela vår biståndsgivning men att vidareutveckla den till något mycket mera smidigt, mångfasetterat och mindre statiskt men mera effektivt. Jag ser en sådan utredning bl. a. som en utvidgning av vårt förslag till en samlingsorganisation, en parlamentariskt sammansatt organisation med representanter från samtliga partier och med en intensiv ad hoc-verksamhet. Ett forum, dit olika strömningar kan ka-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.
naliseras för att i parlamentarisk ordning utformas till förslag om konkreta åtgärder.

Jag vill däremot varna för tillsättandet av en utredning, som i sig själv blir orsak till eftersläpning, ett forum dit man hänvisar förslag, medveten om att behandlingen kommer att ta sin tid. Fru Sjövall har härvidlag fört fram krav på en annan form av utredning, en utredning som fyller de uppgifter jag velat lägga på den. Vi har aldrig tidigare haft en sådan parlamentarisk utredning vad avser biståndsverksamheten. Kanske är det just den försummelsen som vi lider av genom att nu förvandla u-landspolitiken till partipolitiskt agerande. I så fall är det för oss hög tid att sona försummelsen.

Fru Sjövall angav olika uppgifter för en parlamentarisk utredning. Mycket kan därtill hända på fältet och bland medborgarna i vårt eget land. Om nu ungdomar känner och upplever vår tids internationalism starkare än andra är det kanske riktigare att låta dem själva förvalta en del av biståndsmedlen. Kanske kan en del av de administrativa svårigheter, som jag här förut har påpekat, lösas genom att en större del av anslagen förs över till redan etablerade ideella organisationer. Kanske kommer den ökade och av mig eftersträlvade informationen att åstadkomma en fördjupning av den internationella solidaritetskänslan med ökade krav på anslagstilldelning.

Ingenting av allt detta vet vi. Vad vi vet är att utredningen inte kommer att sakna arbetsuppgifter.

Herr talman! Jag ber att få tillstyrka förslaget från herr Bohman och fru Sjövall om tillsättande av en parlamentarisk utredning.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! »Klyftan ökar — jorden

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

brister» — så ropas det från ett av de många plakat som just i dessa dagar burits runt vid vårt riksdagshus av hungerdemonstrerande studenter.

Även om man kan undra, om detta är bästa sättet att väcka upp svenska folket till insikt om vikten av snar och ökad hjälp till de fattiga folken i u-länderna, tror jag inte att vi i riksdagen bör nonchalera dessa ungdomars inställning till och behjärtande av u-ländernas problem. De har säkert många sympatisörer ute i landet just i denna inställning, även om känslottringarna tar sig andra uttryck. Man bör nog akta sig för att jämföra dessa, i de flesta fall säkert ideellt inställda studerande, med den revolutionära och av våldsmetoder präglade hop av ungdomar, som under den senaste tiden väckt en föga smickrande uppmärksamhet i vår huvudstad. De för ökad u-hjälp demonstrerande studenterna har också fått stöd och instämmanden, bl. a. av ett antal professorer i nationalekonomi, liksom av några biskopar och universitetslektorer m. fl.

Den nyss citerade plakatdevisen är alldeles riktig: klyftan mellan de rika och de fattiga länderna vidgas för varje år som går — och detta i såväl ekonomiskt och socialt som i tekniskt avseende. Vi lever i dag i två helt olika världar. I den ena råder välstånd, ja, i viss mån övermättnad; i den andra lurar svält och hungersnöd, och trots höjd livsmedelsproduktion ökar antalet svältande.

I dag har u-länderna ungefär 2 miljarder invånare. År 2000 beräknas det finnas dubbelt så många människor där. För varje år ökar världsbefolkningen med 60 à 70 miljoner, och av dessa kommer mer än 50 miljoner att leva i områden som redan präglas av svält.

Trots denna utveckling har biståndsbidragen från de rika länderna minskat i stället för att öka. För tio år sedan var bidragen uppe i genomsnittligt 0,9 procent av den samlade nationalprodukten. Nu är de knappt 0,5 procent därav. Sam-

ma förhållande råder beträffande kommunistländerna. Tillsammans använder industriländerna i år cirka 150 miljarder dollar till militära projekt och endast 9 miljarder dollar för utvecklingen av de fattiga länderna.

Studentopinionen har förvisso rätt i kravet på en utvidgad upplysning till vårt folk om fakta och förhållanden i u-landsfrågorna.

Men har vi då inte nog av våra egna problem? Är det någon mening med att öka vårt svenska bidrag till u-hjälpen? Alla ansvarskännande medborgare svarar: Vi måste visa solidaritet med de fattiga folken. Vi måste hjälpa dem ekonomiskt och tekniskt och inte minst personellt. Vi skall inte fråga om vi vinner några röster på en sådan hjälp. Men vårt samvete, vårt moraliska och mänskliga ansvar bjuder oss detta. Experter och kännare säger att tiden är sen, mycket sen. Men ännu har vi en chans. Vi måste satsa mer på u-länderna!

Vårt land är litet. Vår hjälp kan endast i mindre omfattning förändra situationen för u-länderna. Vi måste ändå göra vad vi kan. Och vi måste göra vår röst hörd i de internationella sammanhangen, så att också andra industriländer väckes upp över ansvaret och behovet.

Det har sagts att FN:s konferens i New Delhi, UNCTAD — The United Nations Conference on Trade and Development — med delegater från 121 länder och med kostnader som påstås ha varit 40 miljoner kronor, gav som resultat 55 000 kg dokument och stencilerade handlingar. Men den lämnade mycket litet av ett principutformat program. »Aldrig någonsin har så många förhoppningar brustit» — så lär en talesman för u-länderna ha uttryckt det. De rika länderna kom visserligen överens om att låta 1 procent av sin bruttonationalprodukt gå till u-hjälp. Men någon bestämd tid för denna enprocentiga hjälp kunde man inte enas om. Vi här hemma är i samma dilemma.

Regeringen har i sin långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet, framlagd i proposition nr 101, siktat på budgetåret 1974/75 för uppnående av 1 procent av bruttonationalprodukten, vilket innebär en 20-procentig höjning år från år under sjuårsperioden.

Mittenpartierna har ifrågasatt en snabbare ökningstakt, så att enprocentmålet kan uppnås två år tidigare, d. v. s. senast under budgetåret 1972/73. Det betyder att ökningen av det statliga utvecklingsbiståndet för nästa budgetår måste bli 200 miljoner kronor, eller 100 miljoner kronor mer än vad Kungl. Maj:t föreslagit. Vi menar inte att denna ökning är tillräcklig eller att enprocentmålet är allena saliggörande. Men det är dock ett steg i rätt riktning, och det ligger helt inom möjligheternas gräns. Jag har också noterat utskottets uttalande i samband med behandlingen av motioner om en framtida tvåprocentig målsättning, att vi inte får slå oss till ro med uppnående av enprocentmålet, utan redan innan detta nåtts sikta vidare mot ett högre etappmål.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 3 a. Härutöver vill vi att man redan i år skall beställa varor för 100 miljoner kronor extra till u-länderna hos svenska företag med ledig arbetskraft. Naturligtvis skulle också detta ge en extra stimulans åt sysselsättningen här hemma.

För några veckor sedan hade man på SIDA en informationskonferens med närmare hundralet representanter för svenska ungdomsorganisationer och grupper. Det gavs då också tillfälle att ansluta sig till Ungdomens resolution mot världssvälten, vilken deklaration vänder sig till hela världens ungdom. Den avslutas med följande ord, som borde kunna accepteras av hela vårt folk: »Mänskligheten är en familj, där alla har skyldighet att hjälpa varandra. Vi måste framför allt visa vår vilja att arbeta för världens utveckling och fordra att vi får möjligheter att göra vår insats.» —

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Ja, låt oss då ge ideellt inriktad ungdom möjlighet att offra ett eller ett par frivilligår just på u-landsfältet.

Vid den nyssnämnda konferensen hos SIDA gjordes det uttalandet att man — med de begränsade resurser som står till förfogande — borde låta redan existerande organisationer ta på sig olika ökade funktioner. Det är samma tankegång som kommit till uttryck genom yrkandet i motionen II:1101, bakom vilken står riksdagens kristna grupp med mitt namn som det första. Vi har där framhållit, att frivilligorganisationerna — främst missionen som varit ute på dessa fält i cirka 100 år och som jämte sin evangeliska verksamhet har lång erfarenhet av u-landsarbete i form av undervisning, sjukvård etc. — över allt åtnjuter odelat förtroende från såväl den infödda befolkningen som myndigheter och regeringar i dessa länder. Känt är också att missionen visat sig kunna administrera och utföra u-landsuppgifter betydligt billigare än det statliga verket.

Statsutskottet har uttalat sig positivt om motionen. Utskottet meddelar att SIDA för närvarande har större tillgång på medel för denna anslagspost, för vilken i riksstaten upptagits 6 miljoner kronor, än som beräknas erforderligt för att täcka organisationernas medelsbehov. Återstående medel kommer att fördelas efter prövning av inkomna ansökningar. I linje med vårt påpekande framstår det enligt utskottet som naturligt, att då den totala biståndsvolymen växer även biståndet genom enskilda organisationer får expandera. Jag noterar tacksamt detta uttalande.

Ett annat önskemål som vi framställt i vår motion synes också kunna tillgodoses, nämligen att SIDA lämnar bidrag till viss del av driftkostnaderna, närmast då startbidrag under en inledande period av verksamheten i fråga. SIDA har enligt utskottet för budgetåret 1968/69 beräknat 7 miljoner kronor till enskilda organisationer, d. v. s. 1 miljon kronor mer än vid framställningen i höstas. Ut-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

skottet tillägger att om ytterligare behov skulle uppkomma torde visst utrymme finnas för ökad medelsanvisning från Kungl. Maj:ts sida inom det föreslagna fältverksamhetsanslagets ram.

Genom dessa positiva uttalanden från utskottet har många önskemål i nämnda motion liksom i ett par andra motioner enligt min mening blivit tillgodosedda. Jag har all anledning att uttrycka min uppskattning härav och skall inte i detta avseende framställa något särskilt yrkande.

Beträffande en annan motion som jag väckt i denna kammare, nr 1098, lika lydande med motionen I:849, vari yrkas på en intensifierad bioteknologisk forskning för att få fram protein på mikrobiell väg, meddelar utskottet att SIDA planerar nya insatser bl. a. på livsmedelsområdet, däribland forsknings- och utvecklingsarbete för proteinframställning. Därmed synes önskemålen i motionerna kunna tillgodoses.

Med hänvisning till vad jag framhållit och i övrigt till motiveringen i berörda reservationer ber jag att få instämma i de yrkanden som herr Nihlfors här framställt.

I detta anförande instämde herr *Berglund* (fp).

Herr **NORDSTRANDH** (h):

Herr talman! Anförandena har nu helt naturligt mer och mer börjat koncentreras på olika detaljfrågor inom problemkomplexet, som inte närmare belysts i de stora, svepande respektive grundläggande inläggen. En sådan detaljfråga av inte obetydlig vikt är den som berör u-landsforskningen, vilken utskottet ägnar ett par sidor — oväntat och glädjande mycket.

Statsutskottet ger sitt oreserverade stöd åt den forskning av olika slag och på olika nivåer, som måste ingå i biståndsverksamheten och inte är att betrakta som en fristående aktivitet utan som ett värdefullt och ibland oundgängligt

komplement till den praktiska verksamheten i u-länderna. Det är mot den bakgrunden man må se de förslag, som restes i ett motionspar, väckt redan i januari, om inrättande av en professur i u-landsfrågor rörande i första hand en samhällsteknisk och sociologisk attitydforskning kring de problem som omställningsprocessen och biståndsverksamheten i u-länderna framkallar. Motionerna remitterades ursprungligen till statsutskottets andra avdelning, där de remissvägen lockade fram yttranden från såväl SIDA som universitetskanslersämbetet.

Med hänsyn till svårigheten att från andra akademiska discipliner avgränsa en u-landsprofessurs forskningsområde kunde emellertid SIDA, trots en i övrigt välvillig bedömning av förslaget, inte tillstyrka motionen men såge gärna, att den nu pågående inriktningen av särskilt samhälls- och beteendevetenskaplig forskning rörande problem och förhållanden i u-länderna ytterligare breddades och fördjupades.

Universitetskanslern å sin sida menade, att de forskningsprojekt, som är och kan komma att bli aktuella inom det vittfattande begreppet u-landsfrågor, icke rymdes inom en enda disciplin, vartill komme att det inte heller vore ändamålsenligt att hänskjuta de metodspörsmål inom biståndsproblematiken, som motionärerna delvis åsyftade, till en särskild professur. Det hela kunde, menade kanslern, klaras upp inom ramen för uppdragsverksamhet åt den förhandenvarande universitetsforskningen.

I anledning av biståndspropositionen väcktes motionerna på nytt med dels utvidgad motivering, dels ny hemställan, nu om allenast en utredning angående lämpligaste ämnesomfattningen för en u-landsprofessur. Samtidigt togs tanken på en sådan professur upp i en partimotion från högern. Om denna utvidgade motivering har utskottet inte sagt något, trots att densamma efter hand blivit mer och mer skrämmande aktuell.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

Ytterligare en forskningsuppgift, framhöll vi i motionerna, har på sistone trätt i förgrunden, inte minst sedan en ung forskare vid Lunds universitet gjort en förberedande undersökning om svenskens attityder till u-landsfrågorna och därvid fått fram vissa ofrånkomliga preliminära fakta av betydelse för bedömningen av u-landshjälpens resonans inom vårt folk och de därav betingade nödvändiga åtgärderna. De flesta svenskar, konstateras det, vet för litet om förhållandena i de fattiga länderna. Allt för många är alltjämt likgiltiga och ointresserade av det som sker utanför det egna landet. Man är skeptiskt inställd till folket i u-länderna o. s. v. Detta är en icke oviktig sida av u-landsproblematiken, där en objektiv, osentimental information, byggd på kunskap om och forskning kring vederbörande u-lands samhällstekniska och sociologiska struktur och därmed sammanhängande angelägnaste och lättast tillgodosedda hjälpbehov, skulle kunna påverka hemmaopinionen i positivare riktning.

Professurer och andra forskningstjänster i u-landsstudier med tillhörande institutioner och forskningsenheter torde ha framtiden för sig trots svårigheterna — det medges gärna att sådana finns — att avgränsa och fördela ämnesomfattningarna. Tjänsterna behövs, utöver deras värde för forskningen i sig själv, för att tillgodose det nästan obegränsade behovet av dels utbildning i u-landstjänst, dels information om u-landsproblematiken i sitt stora och invecklade sammanhang. Information måste i sin tur bygga på systematiserad och underbyggd kunskap hos dem som ger informationen. Det är alltså inte bara, som man ibland frestas att tro, fråga om pengar till tryckande av informationsmaterial och dylikt. Saken går djupare; ytlig och sentimental information kan vi lika bra vara utan — ja, sådan information kan till och med skada.

SIDA lär planera att inrätta ett permanent internationellt utbildningscent-

rum i Uppsala. Till detta bör på ett eller annat sätt knytas också forskningstjänster. Jag vet ingenting om hur man avser att bygga upp ett sådant centrum, men det synes mig helt orimligt, att där inte skulle förekomma permanent och fortgående forskning i det som vi i våra motioner sammanfattar under det förvisso vida begreppet u-landsfrågor av framför allt sociologisk och psykologisk karaktär. Åtskilliga sidor av u-landsproblematiken belyses bäst och säkrast genom vetenskaplig forskning, och då vårt land för närvarande saknar institutioner, som har sådan forskning till sin huvuduppgift, är det angeläget, att en första professur i u-landsfrågor snarast inrättas vid förslagsvis något av våra universitet. Kommer ett permanent internationellt utbildningscentrum till stånd i Uppsala förefaller staden ligga närmast till hands som platsen för den första universitetsinstitutionen för avancerad u-landsforskning och avancerat u-landsstudium. Närheten till SIDA geografiskt sett är ju också betryggande.

Kravet på organiserad u-landsforskning på universitetsnivå torde återkomma flera gånger. Nu föreligger tyvärr inga förutsättningar för att yrka på något i den vägen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag har varit med om att väcka en motion som berör missionens verksamhet i u-länderna. Frivilliga organisationer får ungefär 6 miljoner kronor, och huvuddelen av dessa pengar går till missionens sociala och kulturella verksamhet. Hittills har man i stort sett fått vad man begärt. Det har således egentligen inte brustit i det avseendet, men det är kriterierna för anslag som vi velat få omprövade. Man har beviljat medel till upprustning och investeringar men inte något driftbidrag. I motionen föreslogs att man skulle vidga dessa kriterier så att staten skulle kunna ge också driftbidrag eller i varje fall startbidrag under några år. Utskottets skrivning på

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

denna punkt är positiv, och jag är för min del nöjd med den. Jag tror att man med stort förtroende kan anslå dessa pengar, och jag vet att de förvaltas mycket väl och kommer till stor nytta. Jag håller, som jag har sagt tidigare, inte alls för otroligt att anslaget till frivilliga organisationer om några år kan uppgå till 25 miljoner kronor. Jag tänker då inte bara på missionen utan också på kooperationen och på bildningsorganisationerna som här skulle kunna göra en betydande insats.

Jag har också tillsammans med Ulla Lindström, Nancy Eriksson och Torsten Hansson väckt en motion i vilken vi bl. a. hemställer att procentsatsen skall bindas till bruttonationalprodukten och inte till tidigare års anslag, som är fallet om anslaget årligen skall ökas med ca 25 procent. Det finns flera motiveringar till detta, men en väsentlig är att om man binder procentsatsen till bruttonationalprodukten, så kommer man med hundraprocentig säkerhet att verkligen uppnå etappmålet 1 procent av bruttonationalprodukten budgetåret 1974/75. Detta har också utskottet tagit fasta på och hemställer att riksdagen skall skriva till regeringen i denna fråga. Jag kan alltså också på denna punkt vara nöjd med utskottets skrivning.

Jag skulle emellertid vilja yrka bifall till ett par reservationer. Det gäller först reservationen 8, som gäller ett institut för att hjälpa till med marknadsföring av u-ländernas produkter. I arbetarrörelsens u-hjälpskommitté, där jag var med, var vi just inne på denna fråga, och jag finner det fullt följdriktigt att här biträda den reservation som är fogad vid utskottsutlåtandet. Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till reservationen 8.

Jag vill också yrka bifall till en annan reservation, nämligen 11 b. Det gäller ett svenskt initiativ i fråga om FN:s livsmedelsfond. Vi känner väl alla till vad saken rör. Människor behöver mat, och det skulle vara värdefullt om Sve-

rige här gjorde en insats i pådrivande riktning. Den skrivning som begärs i reservationen går ut på det. Jag ber alltså som sagt att få yrka bifall till reservationen 11 b.

Jag har också under min tid här varit intresserad av att införliva ett nytt land i kretsen av prioriterade länder, nämligen Zambia. Anledningen till det är att Zambia, som tillhör Östafrika, ligger på gränsen till södra Afrika, alltså på gränsen till ett apartheidområde. Man kan säga att Zambia är demokratin sista utpost i Afrika mot i första hand Rhodesia men också Sydafrikanska unionen. Det har visserligen avlämnats en reservation i denna fråga, men jag skall inte yrka bifall till den. Jag tycker nämligen att utskottets majoritet har skrivit ganska tillfredsställande i frågan och även att utrikesministern i sitt tal uttalat sig i positiv riktning i detta avseende.

I detta sammanhang skulle jag vilja säga, att jag tror att det är riktigt att vår svenska u-hjälp i så hög grad som för närvarande sker koncentreras till Östafrika. Vi har god kontakt med ifrågasvarande länder och har många gemensamma värderingar med dem. Dessutom föreligger det mycket enkla skälet att de är engelsktalande. Vi har också sedan gammalt goda kontakter med dem genom våra svenska missionssällskap som har verkat där nere under långliga tider.

Fru Sjövall har här aktualiserat en ny fråga, nämligen att vi skulle begära en utredning beträffande u-hjälpen. Vi hade som bekant detta spörsmål uppe förra året. Majoriteten yrkade då avslag på utredningskravet. Anledningen var att en utredning lätt blir grus i maskineriet i stället för smörjmedel. Jag tror också att om man skulle ta upp alla de frågor som fru Sjövall presenterade här i en parlamentarisk utredning skulle det vara till nackdel för den plan vi har beträffande u-hjälpen. Mycket skulle hänvisas till utredningen, vilket skulle försinka utvecklingen av u-hjälpen.

Vi har nu ett ämbetsverk som är väl

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

inkörtl. Vi har stort förtroende för dess generaldirektör och verkets personalstyrka är bra. Det riktas ju mycket kritik mot SIDA. När jag hörde herr Rubin tala här fick jag en känsla av att han visserligen ville att u-hjälpen skulle ökas, men samtidigt utsatte han SIDA för mycket ovetl. Är detta verkligen ett sätt att bedriva saklig upplysning? Jag tycker att det snarare är någonting annat.

Jag tror att det skulle vara felaktigt att gå med på en utredning, och jag ber alltså att få yrka avslag på det förslag som fru Sjövall har ställt.

Det har sagts en hel del om UNCTAD II i New Delhi. Jag skall inte kommentera denna konferens särskilt ingående men vill framhålla, att det är alldeles tydligt att Sverige har varit mest pådrivande i fråga om Algerstadgan. U-ländernas folk har verkligen haft Sverige att lita till när det gällt att driva fram sina krav. Herr Nelander sade mycket riktigt att resultatet blev ganska dåligt, men detta berodde inte på Sverige utan på de andra industriländerna. Jag tror att det kan vara av värde att påpeka, att socialdemokratin ju inte är särskilt stark i många av dessa länder.

U-hjälpsdebatten går även i utlandet fram och tillbaka, och man försöker väl också på några håll göra politik av saken som i vårt land. Jag tror inte att vi skall ta så allvarligt på att somliga begär litet mer pengar till u-hjälpen. Det politiska spelet är sådant och det visar, såvitt jag förstår, att det finns ett intresse för saken och att vi gemensamt är beredda att driva fram en u-hjälp av större omfattning.

Utrikesministern var för sin del inne på exemplet från Norge. Det förhåller sig naturligtvis alldeles som han sade, nämligen att den norska borgerliga regeringen framlagt ett förslag men att den socialdemokratiska oppositionen begärt mer. Men den socialdemokratiska oppositionen har gjort ytterligare en sak som utrikesministern, såvitt jag hörde, inte

nämnde. Den har framhållit att särskat- ten till u-hjälpen, såsom normmännen kallar skatten i fråga, skall höjas från $\frac{1}{4}$ till $\frac{2}{5}$ procent för att finansiera ökningen. Förra året försökte vi att göra någonting liknande genom att i samband med förslag om en höjning också framlägga förslag om en finansiering över skatten, men det misslyckades vid det tillfället. Jag tror — och jag vill härvidlag understryka vad som tidigare sagts — att det naturligtvis härvidlag är en fråga om finansiering och prioritering. I stort sett gäller det skatter och vilka andra ting vi önskar genomföra.

Herr talman! Innan jag lämnar talarstolen skulle jag vilja ta upp frågan om en upplysningskampanj. Det är riktigt att FN-organisationen här i landet får medel och det är också riktigt att SIDA får pengar för upplysning. Men jag tror man feltolkar situationen, om man med penningmedel vill försöka driva fram en opinion. Enligt min mening finns nämligen opinionen. Jag har tidigare påpekat och kan göra det ånyo, att regeringen framlagt förslag om u-hjälp år efter år, men icke en enda i denna kam- mare har yrkat på mindre anslag än regeringen, och riksdagen representerar ju folket. Om det nu vore politiskt matnyttigt att yrka på mindre medel skulle det väl alltid vara någon som skulle komma med förslag härom. Riksdagen bär fram opinionen, och när riksdagen godtar ett regeringsförslag om höjning är jag alldeles övertygad om att det finns en opinion härför. Däremot — och det vill jag gärna understryka — tror jag att det är viktigt att vi upplyser om vad som görs så att folk inte misstolkar. Det är ju så oerhört lätt att skriva skandal- artiklar och så oerhört lätt att tala illa om projekt nere i Afrika eftersom få kan kontrollera påståendena. På det sättet kan man driva upp en anti-rörelse mot vår u-hjälp.

Herr talman! Med det anförda vill jag i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

I detta anförande instämde fru *Lindskog* (s).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Eftersom denna viktiga debatt förs mitt i natten — ett förhållande som vi väl alla finner djupt otillfredsställande och beklagligt — skall jag försöka att väsentligt begränsa mitt inlägg och avstår från de många reflexioner och meningssytringar, som u-landsproblematiken i stort och de många delproblemen av framtidskaraktär skulle kunna ge anledning till.

Under de senaste dagarna har vi mött många seriösa uttryck för ökat intresse och stark insatsvilja vad gäller u-landsbiståndet. Vi önskar väl också alla medverka till att denna värdefulla och utåt demonstrerade ambition kopplas över i praktisk och konkret gärning. Jag vill här peka på åtminstone *ett* sätt att omvandla ungdomlig vilja till insatser i just praktisk gärning och därmed låta denna vilja få konkretion.

Som bekant lät SIDA:s föregångare NIB utreda frågan om insatser av frivilligarbetare i u-länderna efter president Kennedys mönster. Man beslöt sedan att inrätta en statlig s. k. fredskår — en benämning som för övrigt med rätta har kritiserats från u-landshåll, eftersom den ju kan häntyda på att man i u-länderna skulle vara så krigisk, att i-länderna behöver skapa fred genom att sända ut »fredskårer».

Frågan om frivilliga u-landsarbetare i tjänst mot en betalning på fickpenningnivå plus täckning för ett enkelt vivre löstes bara delvis genom inrättande av denna statliga fredskår 1965. Frågan om stöd i bidragsformer, som redan då föreslogs beträffande de frivilliga ungdomsorganisationernas egna u-landsarbetare, ställdes öppen i avvaktan på erfarenheterna av den statliga frivilligkårens verksamhet.

I januari i år avgav SIDA en diger lunta, i vilken man gör en ambitiös och ingående bedömning av erfarenheterna

av den sålunda bedrivna statliga fredskårens verksamhet, en typ av verksamhet som betecknas som både en uppmaning och en utmaning till främst ungdomen. Erfarenheterna, som omfattar tiden 1 juli 1965—30 juni 1967, befanns i stort sett gynnsamma. Nära 50 procent av de statliga frivilligarbetarna kom från politiska, ideella eller religiösa organisationer. Samtidigt har emellertid de frivilliga organisationerna med på olika sätt insamlade medel utsänt ganska många egna sådana u-landsarbetare. De har varit nästan lika många som den till omkring 100 personer uppgående statliga fredskåren. Det beror litet på hur man definierar begreppet »u-landsarbetare» — jämförelsen vad gäller arbetet kan därför utfalla litet olika.

Eftersom man medvetet har ställt frågan om statligt stöd till de frivilliga organisationernas u-landsarbetare öppen i avvaktan på erfarenheterna av den statliga fredskåren, och eftersom SIDA i nämnda januarirapport konstaterar att man i ett flertal europeiska länder har valt att administrera frivilligverksamheten i u-länderna genom statligt stöd till enskilda organisationer, som bedriver sådan verksamhet, väntade man sig väl att SIDA skulle ta ställning i denna fråga. Det gör SIDA faktiskt också, fastän tämligen halvhjärtat. Man skriver sålunda ett kortare stycke i rapporten innehållande ansatser till principer för statligt stöd åt frivilligorganisationernas utlandstjänst. Men förbehållen är stränga. SIDA-rapporten anger t. ex. som villkor för statligt stöd, att »det bör krävas att organisationerna står för kostnaderna i samband med planering av nya eller utvidgade insatser av fredskårskaraktär och tar ett betydande finansiellt ansvar för verksamhetens bedrivande». Man skulle i övrigt utgå från dittills tillämpade principer för stöd till frivilliga organisationer, vilket torde betyda att endast rena investeringskostnader enligt stränga normer

skulle kunna komma i fråga vid prövningen av ansökningar om statsbidrag till frivilligarbete.

Sedan dess har dock — efter det att ungdomsorganisationerna rest bestämda invändningar — överläggningar upptagits mellan SIDA och vissa av dessa organisationer och dessa kontakter tycks ha lett till viss uppmjukning av den sålunda ganska hårda ståndpunkten i SIDA:s januarirapport. Nu omnämns i utskottsutlåtandet att just de kostnader, som enligt denna rapport organisationerna själva skulle stå för — alltså planeringskostnader för frivilligarbetares utsändning — skulle kunna komma i fråga genom ett s. k. startbidrag för täckande av en del av driftkostnaderna under ett inledningsskede av en sådan verksamhet. Tydligt är det härvid fråga om underhandsupplysningar, som utskottet inhämtat.

Ingenting tycks dock ännu vara bestämt, och det rör sig sålunda i utlåtandet endast om information om det föreliggande förhandlingsläget. För att skapa garantier för att någonting verkligen görs till ökat stöd åt enskilda frivilligkärer i u-länder och att en liberalisering av bidragsprinciperna kommer till stånd har man därför, såsom herr Nihlfors framhöll i sitt anförande, i motionerna I: 865 och II: 1119 bl. a. yrkat på att 2 miljoner kronor avsätts för detta stöd av de 100 miljoner kronor mittenpartierna föreslagit som höjning av totalanslaget till u-landsbistånd för nästa budgetår utöver vad regeringen föreslagit i proposition nr 101. Jag yrkar därför bifall till reservationen 10 vid statsutskottets utlåtande nr 128.

Jag vill gärna tillfoga att det är med tillfredsställelse jag konstaterar att SIDA nu visar beredvillighet att gå ungdomsorganisationerna till mötes. Jag har vid flera tillfällen haft anledning att påtala bristen på sådan beredvillighet. Jag måste dock samtidigt konstatera, att vad som hittills framkommit om den nya inställningen på SIDA-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

håll ännu ter sig alltför diffust och fortfarande — åtminstone i föreliggande riksdagstryck — är präglad av så stor återhållsamhet, att jag för min del inte kan godta utskottsmajoritetens skrivning rörande stödet till de frivilliga organisationernas u-landsbistånd.

Jag vill i detta sammanhang peka på det tredje stora u-landsseminariet, som i samarbete med bl. a. Europarådet, FAO och EEC kommer att hållas i Strasbourg den 4—8 november i år. Seminariets ämne är »Samarbete för ekonomisk och social utveckling — fackföreningarnas, Kooperationens, frivilligorganisationernas och näringslivets ansvar». Syftet är bl. a. att liksom vid de två tidigare seminarierna tillsammans med representanter för u-länderna och mycket framstående experter på u-landsfrågor diskutera hur man skall kunna främja framväxten av en infrastruktur av olika slags samhällsservice och folkligt organisationsliv i u-länderna, bl. a. fackliga, kooperativa och ideella organisationer. En sådan struktur är lika nödvändig vid u-ländernas industrialisering och utveckling som infrastrukturer i mera egentlig mening. Där har de enskilda organisationernas frivilligkärer sin givna och speciella uppgift. Men för att kunna genomföra denna måste driftbidrag till dessa kärer lämnas, omfattande även vissa andra kostnader än startkostnader, givetvis under de i reservationen 10 angivna villkoren i vad avser kvaliteten på insatserna.

Jag skulle till slut också på tal om de frivilliga organisationernas insatser vilja peka på möjligheten att ge stöd åt folkupplysning och undervisningsverksamhet, t. ex. genom utbildning av lärare, föreläsare och instruktörer, lämpade att via radio och TV nå ut till olika målgrupper i u-länderna. Den stora radiosändaren i Addis Abeba, som drivs i Lutherska världsförbundets regi, spelar härvidlag en betydelsefull roll. Flera sådana stationer skulle kunna

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

byggas i olika u-länder bara medel och personal kunde ställas till förfogande.

Konkretion genom praktiska insatser betyder såsom attityd mer än i dagens läge i och för sig högst berättigad demonstration för ökat u-landsbistånd.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Efter att ha lyssnat på fru Sjövall anser jag mig inte vilja belasta kammarens protokoll med något anförande. Jag vill instämma i hennes anförande, och jag ansluter mig även till det förslag om en parlamentarisk utredning som hon framförde.

Låt mig därutöver, herr talman, endast rikta mig till herr Svensson i Kungälv och uttala min förvåning över att det skall vara honom omöjligt att på samma sätt ansluta sig till fru Sjövalls yrkande. Jag förstår inte varför en parlamentarisk utredning inte skall kunna bedrivas samtidigt som arbetet i övrigt fortsätter i den riktning som riksdagens kamrar beslutar.

Herr **SVENSSON** i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag hänvisar till mitt tidigare uttalande att vi alla torde ha den erfarenheten att det lätt blir så när det finns en utredning, att olika frågor hänskjuts till utredningen just under hänvisning till att denna arbetar. Jag tror alltså att det faktiskt skulle vara till nackdel med en utredning och yrkar därför avslag på förslaget om en sådan.

Herr **BLOMKVIST** (s):

Herr talman! Under den senaste tiden har den studerande ungdomen skapat debatt i olika samhällsfrågor. Vid ett flertal tillfällen har det gällt vitala samhällsproblem, som i hög grad engagerar även människorna utanför läroanstalterna. Tyvärr har under de allra senaste dagarna en intern livlig studentdebatt utvecklats till en våldsam protest mot hela vårt samhällssystem. En liten aggressiv grupp bland Stockholms stu-

denter har velat understryka detta genom att ockupera kärhuset vid Stockholms universitet. De har även försökt besätta offentliga byggnader för att på det sättet markera sin inställning till det s. k. etablerade samhället.

Denna studentgrupp har samtidigt sökt stöd hos löntagarna på arbetsplatserna ute i landet. Jag tror att majoriteten av löntagarna kommer att sluta upp bakom demokratins ideal när det gäller att bereda människorna ett friare och rikare liv. Men liksom studenterna anser jag att nya former måste växa fram för mänsklig samlevnad på arbetsplatserna och inom vårt samhälle i övrigt. En sådan utveckling kan endast skapas genom ett fortsatt demokratiskt samhällsbygge. Ingen människas välfärd i detta land kan främjas av utomparlamentariska metoder. Men det finns tydligen studerande ungdomar som tror att våldsmetoder är en framkomlig väg när det gäller att förbättra levnadsvillkoren för människorna i vårt land.

Svensk arbetarrörelse valde för mycket länge sedan den fredliga vägen för att bygga upp ett samhälle med solidaritet och samförstånd mellan människorna. Arbetarrörelsen har spelat en avgörande roll vid uppbyggnaden av den politiska demokratin. Efter långa och hårda arbetsdagar har tiotusentals fackföreningsmedlemmar genom aktiva samhälleliga insatser givit demokratin både mening och innehåll. Fackföreningsrörelsen och socialdemokratin i övrigt, som stått i främsta ledet i vakt-hållningen kring demokratin på arbetsplatserna, har i dag all anledning att på alla sätt understödja de krafter som vill bevara demokratiska spelregler inom studentkåren.

Herr talman! Jag är i dag mycket positivt inställd till den studerande ungdomens agerande på planen utanför riksdagshuset. Genom demonstrationen har dessa studenter återigen utlöst en livlig debatt kring kravet på solidaritet med folken i u-länderna och även med

låglönegrupperna i vårt land. Studenterna kräver att enprocentmålet skall uppnås nästa budgetår och att inkomstutjämnningen i Sverige samtidigt påskynas.

Sedan lång tid tillbaka har den fackliga rörelsen krävt ökade u-hjälpsinsatser samt medvetet arbetat för bättre arbets- och lönevillkor för löntagarna. Dessa krav gäller inte minst låglönegrupperna. Tyvärr har löneklyftan mellan olika löntagargrupper i näringslivet vidgats. Det är därför glädjande att den fackliga rörelsen även nu kan påräkna stöd från studenternas sida när det gäller att åstadkomma en inkomstutjämnning i vårt land.

Debatten i dessa frågor har förts inför öppen ridå, varför det är mycket lätt att bilda sig en uppfattning om den fackliga rörelsens inställning. Det borde vara välkänt att denna folkrörelse alltid känt solidaritet med nödlidande människor såväl inom som utom vårt lands gränser. Detta gäller inte minst folken i u-länderna. Utan tvivel har Landsorganisationen visat sin solidaritet genom stöd till den internationella fackliga biståndsverksamhet som i stor utsträckning inriktas på utbildning av fackliga förtroendemän i de fattiga länderna.

Den fackliga rörelsen har också varit en drivande kraft för att utveckla den statliga biståndsverksamheten till u-länderna. Liksom vi kommer att bekämpa fattigdom i vårt välfärdssamhälle — i dag finns en och en halv miljon löntagare som inte kommer upp till 14 000 kronor i årsinkomst — kommer löntagarna säkerligen i fortsättningen att medverka till att lyfta de fattiga ländernas folk ur svält, nöd och sjukdom. Men vi måste samtidigt vara medvetna om att bl. a. ökade statliga insatser på u-hjälpens område kan leda till en fördröjd takt i vår standardstegring. En sådan utveckling får dock aldrig gå ut över låginkomsttagarna i vårt land. Jag delar härvidlag helt och fullt de demon-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.
strerande studenternas mening, att det krävs en ökad inkomstutjämnning för att vi snabbt och helhjärtat skall kunna förverkliga våra förpliktelser mot de fattiga folken i u-länderna.

Regeringens målsättning för det svenska u-landsbiståndet har nu lagts fram i proposition nr 101. Målet 1 procent av nationalprodukten skall uppnås senast budgetåret 1974/75. I år föreslås en ökning med 25 procent av u-hjälpsanslaget, som nu är uppe i 505 miljoner kronor. Det kan självfallet råda delade meningar om genomförandet av regeringens handlingsprogram, men för mig är det väsentliga att det nu föreligger en plan för en kraftig utbyggnad av det svenska utvecklingsbiståndet, så att vi successivt uppnår enprocentmålet. Jag delar helt utskottets uppfattning då det i sitt utlåtande anför: »Utskottet förutsätter emellertid att det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget om budgetåret 1974/75 som det är då 1 %-målet senast skall ha uppnåtts är att betrakta som en minimimålsättning. Därav följer att i den mån det allmänna budgetläget så tillåter en snabbare ökningstakt bör eftersträvas.»

Jag hälsar utskottets uttalande med tillfredsställelse och ser det som ett uttryck för att vi på allvar söker förverkliga vår solidaritet med nödlidande människor utanför vårt lands gränser.

Herr talman! Jag vill till sist säga några ord om inrättandet av ett svenskt system för statliga garantier för privatinvesteringar i u-länder. Jag är personligen mycket tveksam inför denna form av u-hjälp, men genom den föreslagna åtgärden får måhända det svenska näringslivet större möjligheter att skapa nya arbetstillfällen och förmedla tekniskt kunnande till u-länderna. Detta samarbete med svensk industri måste dock helt ligga i linje med berörda länders utvecklingsplaner. Jag vill i detta sammanhang understryka handelsministrans och utskottets uttalanden om företagets ansvar mot sina anställda. Vi

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

måste ställa krav på företagen att de ger de anställda tillfredsställande anställnings- och arbetsvillkor liksom att de visar en positiv inställning till den fackliga verksamheten. Vid prövningen av investeringsgarantier skall man självfallet se till, att företagen samtidigt kommer att bedriva en människovänlig personalpolitik. Erfarenheten av företagarnas arbete på detta område blir avgörande för kommande anslag till garantier för investeringar i u-länderna.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **RIMMERFORS** (fp):

Herr talman! Vi befinner oss nu i samna tidsnöd som otaliga gånger tidigare. Alla kan inte placeras i toppen på listan, där man får tala om vad man vill hur länge man vill. Många av oss kommer på listans nedre tredjedel, och för oss är det inte längre fråga om vad vi har att säga utan om hur kort vi kan säga det. Jag undrar inte alls över att man, när man befinner sig bland dessa olycksfåglar, får vänliga små antydningar om att man bör tala kort; jag önskar bara att de skulle framföras också på förmiddagarna. Jag respekterar i hög grad herr talmannens ambition att försöka slutföra denna debatt i ett sammanhang. För min del har jag beslutat att avstå från åtskilligt av det som jag hade tänkt säga, inte minst från SIDA:s synpunkt, men ett par, tre saker kanske jag ändå bör ta upp.

Fru Sjövalles förslag är naturligtvis från vissa synpunkter sympatiskt och riktigt. Att jag ändå är tveksam mot en ny parlamentarisk utredning hör samman med det faktum att vi under åtta år i olika former har utrett detta ärende — frågan är för resten, om det inte är nio år. Vad vi nu behöver är arbetsro och möjlighet att praktiskt pröva den oändliga rad av projekt som har kommit fram som resultat från utredningarna. Ätminstone i två fall har det tidi-

gare varit parlamentariskt sammansatta grupper, nämligen först administrationsutredningen under ledning av professor Carlson och sedermera den s. k. u-landsberedningen i statsministerns kansli, vilken tillsattes 1960 och som jag själv tillhörde. Denna utredning är för övrigt bara förpuppade och skulle kunna återuppväckas vid behov.

Vi kan i alla fall konstatera att faran med tillsättandet av en ny parlamentarisk utredning är att den skulle kunna störa det praktiska arbetet, som nu har kommit i gång, genom att det skulle kunna rivas upp från grunden så att man måste börja om på nytt.

Man kan mycket väl biträda tanken, som har förts fram motionsledes, på en utredning om biståndsorganets administration, men detta är en annan sak. Det är en detalj. Fru Sjövalles förslag skulle, såsom jag uppfattade det, innebära ett upprivande av alltför mycket av det som redan är prövat och beprövat. Med all respekt för Elisabet Sjövalles stora kunnsighet på detta område och hennes nitälskan nödgas jag därför avstå från att biträda detta förslag, inte därför att vi inom SIDA:s styrelse är rädda för insyn i vårt arbete, utan därför att vi nu äntligen önskar förverkliga det som redan är utrett.

Kärnpunkten i dagens debatt, herr talman, tycks ändå vara utvecklingstakten i vårt u-landsbistånd. Det är väl i dag ytterst få som ifrågasätter, huruvida vi skall biträda u-länderna eller inte. De få röster som tidigare höjts för detta vågar väl numera knappast ge luft åt sin internationella eller kanske privata egoism, kanske av samma anledning som gör att de svenska akademiker, vilka under Hitler-tiden motsatte sig att några livshotade judiska medicinare skulle få komma in i vårt land och »ta brödet ur munnen» på våra svenska läkare, skäms för detta i dag. Jag tror det blir likadant med dem som har varit mycket tveksamma inför svenskt u-landsbistånd. Den opinionen tiger

ganska stilla nu och vi är tacksamma för det.

Men tendenserna kan dyka upp igen, om vi inte skapar en ordentligt utbyggd motivering för vårt u-landsbistånd. Det är därför högst angeläget att vi får en fortsatt saklig information både om u-ländernas behov och om arten av de insatser som man där väntar av oss.

Vi bör naturligtvis också — och det är närmast detta som jag skulle vilja belysa ett ögonblick — upplysa om vart de miljoner tar vägen som vi hittills anslagit i u-hjälp. SIDA har enligt min mening i detta avseende ingenting att dölja. Misstag har naturligtvis begåtts, vilket också öppet har erkänts och redovisats. Men vilken internationell verksamhet av denna gigantiska svårighetsgrad har inte fått betala läropengar i form av mer eller mindre felaktiga initialinvesteringar? Det bästa sättet att undgå misstag är naturligtvis att inte göra någonting alls.

Med allt erkännande av saklig kritik vågar jag ändå, herr talman, hävda att svenskt u-landsbistånd verkligen fungerar. Vad jag sett med egna ögon säger mig att vi relativt lyckligt kommit över initialstadiet på våra äldre verksamhetsfält och att vi har en löftesrik begynnelse på andra. Inte minst gäller detta fredskårsarbetet, som herr Wiklund i Stockholm nyss talade om.

Så en principiell synpunkt som gäller biståndsorganet. Många har frestats till en i vissa avseenden orättvis jämförelse mellan den statliga u-hjälpen och det enskilda frivilligarbetet inom exempelvis missionen, Kooperationen och Röda korset. Det är sant att jämförelsen i många fall utfaller till förmån för frivilligarbetet, men rättvisan kräver att man gör vissa bestämda distinktioner. Vad missionen beträffar har denna i regel en mycket längre verksamhetstid bakom sig, i vissa fall ett århundrade eller däromkring. Den har vidare ett ärende till u-ländernas folk som delvis ligger på ett annat plan. Jag säger inte

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

att det är lättare att förvandla ett folks andliga situation genom att förkunna kärlekens evangelium än genom att anlägga inseminationsstationer eller att försöka lyfta ett folks ekonomi och näringsliv. Det är väl snarare tvärtom. Felet är att över huvud taget göra jämförelser och kräva något slags likvärdighet. Det är i långa stycken fråga om inkommensurabla storheter. Vi är i skriande behov av dem båda, och det skulle lända Sveriges folk till heder om vi kunde göra fortsatta ledande insatser både på missionens och u-landshjälpens arbetsfält.

Det finns också områden där deras intentioner sammanfaller. Herr Nelander har bl. a. berört detta, och där har redan ett betydande samarbete inletts. Jag erinrar om att vi på NIB:s tid var tacksamma om vi under ett år kunde avdela 400 000 kronor till förbättring av yrkesskolorna på de svenska missionsstationerna i några länder. I årets budgetförslag är det beloppet till enskilda organisationer upptaget till 6 à 7 miljoner kronor, i sista hand 7 miljoner. Om mittenpartiernas motion om en fördubbling av årets ökning av u-landsanslaget bifalles, kan också detta belopp ytterligare ökas. Det finns kvalificerade projekt förordade av Svenska missionsrådet.

Vad jag ytterligare, herr talman, ville säga om de olika betingelserna gäller naturligtvis också personalen och lönekostnadssidan. Vi behöver en högt kvalificerad personal i biståndsverksamheten. För att få denna måste vi betala. Missionen har ofta en lika högt kvalificerad personal men till oändligt mycket lägre kostnader.

Orsaken ligger på det psykologiska plan som har att göra med idealitet, kallelsemedvetande och offervilja. För missionären är det en naturlig sak att genom avstående från höga lönekrav gå in under liknande villkor som de frivilliga understödjarna i hemlandet, som ju också av övertygelse avstår från en

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ibland betydande del av sina tillgångar. Även om nu våra biståndsarbetare är besjälade av en liknande idealitet, kommer de i en helt annan kategori. Det är orealistiskt att tänka sig samma system i det statliga u-landsarbetet. Man gör inte så i statliga lönesammanhang. Även om SIDA skulle anställa en rad missionärer, vilket bl. a. Alva Myrdal har föreslagit, kommer dessa att avlönas enligt det statliga lönereglementet. Man bör hålla dessa synpunkter i minnet när man talar om att den statliga hjälpen kostar så mycket mer. All statsdrift blir dyrare än den på idealitet grundade enskilda och frivilliga verksamheten. Det är ett faktum som vi bara har att acceptera.

Jag har ofta vägt dessa båda synpunkter mot varandra när jag har besökt de olika verksamhetsfälten, och jag har konstaterat att systemen inte går att likrikta. Dessutom vet vi att ett statligt ämbetsverk — och vi kan inte undvara ett sådant — svårligen kan komma ifrån vissa drag av byråkrati. Även det kostar pengar. Men vi har accepterat att skapa ett statligt ämbetsverk till förvaltningsorgan för vår u-hjälp, och jag har ingen åstundan att slå ihjäl det. I överensstämmelse med mittenpartiernas motioner vill jag se en ännu mera långtgående koncentration i fråga om den centrala förvaltningen av hela den svenska u-hjälpen, den bilaterala och den multilaterala och inte minst den utomordentligt värdefulla form som vi nu alltmer börjat tillämpa, nämligen skapandet av s. k. multi-bi-projekt, där Sverige betalar ut pengarna medan FN:s speciella organisationer svarar för personalfrågor och administration.

Personalfrågan är alltså en av våra svåraste flaskhalsar, och därför har SIDA i sina petita, som ligger till grund för årets proposition i ärendet, begärt avsevärt ökade anslag till personalutbildning, en framställning som utskottet har funnit behjärtansvärd.

Låt oss gärna kritisera svensk u-hjälp,

men låt oss göra det i en positiv och konstruktiv anda! Jag tycker att en sådan anda ofta har varit för handen i dag.

Jag har tillsammans med herr Sörenson i första kammaren föreslagit att vi, medan vi ännu sysslar med planeringen inom ramen för enprocentmålet, börjar planera för en tvåprocentig del av den svenska bruttonationalprodukten. Utskottet har i sak biträtt vårt förslag utan att acceptera själva procenttalet, så jag har ingen anledning att ställa något annat yrkande. Det är heller inte det viktigaste. Det är viktigare att vi i dag bestämmer oss för en snabbare utvecklingstakt än den regeringen föreslagit. I det stycket skall vi med tacksamhet — och jag tycker med gripenhet — acceptera vad våra demonstrerande ungdomar på riksdagens gård har sagt oss.

Utrikesministern betecknade visserligen här i dag reservationerna till förman för en snabbare utvecklingstakt som skummet på en välfylld bägare. Nu har jag föga erfarenhet inom det området, men jag tror ändå att den föreslagna ökningen på 100 miljoner kronor i förhållande till regeringens och utskottsmajoritetens förslag kan absorberas av de bilaterala och multilaterala organ vi har. Varken utrikesministern eller jag är främmande för att vissa av FN:s speciella organisationer alltjämt är beroende av ökade utfästelser för att kunna planera i ökad takt. Inte minst är detta fallet med avseende på de multi-bi-insatser där möjligheten till förverkligande hänger på att någon är villig att satsa pengarna. Det har talats om att vi kunde dubblera några av de anslag vi ger på multi-bi-området. Redan därigenom skulle en betydande del av de 100 miljonerna kunna placeras, och det är ingen svårighet att placera återstoden inom området för frivilligorganisationernas aktivitet och andra bilaterala uppgifter. Vi tror nämligen att man med förenade ansträngningar

bör kunna uppnå enprocentmålet redan budgetåret 1972/73 i stället för, som regeringens föreslår, 1974/75. I den förhoppningen, herr talman, yrkar jag bifall till mittenpartireservationerna.

Fru SJÖVALL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rimmerfors måste ha missförstått mig; jag har inte talat om en utredning som skulle handla om SIDA:s verksamhet. Den skall spänna över helt andra fält och skulle väl mer syssla med handelspolitiska problem och olika finansiella stödformer och mer syssla med vad man kunde göra för att finna olika kompromisslösningar framför allt av de olika saker som motionsvägen framförts. Den skulle också syssla med den forskning och de samarbetsformer som borde tillskapas, där SIDA i så fall bara är en part i dessa samarbetsorgan.

När herr Svensson i Kungälv sedan säger att han går emot en utredning, därför att en utredning alltid försenar arbetet, så vill jag helt instämma i herr Lothigius' replik. Om en utredning syftar till att skaffa ett ökat kunnande och skaffa erfarenheter, värdera vad vi uträttat mot bakgrunden av internationella jämförelser och därefter komma fram med förslag, så kan det ju inte försena ett redan pågående arbete, men det kan utgöra grunden för en planläggning av kommande nya förslag. Ju tidigare man tillsätter en utredning, desto mer tid sparar man.

Dessutom måste det ju ändå betecknas som märkligt, att detta är den enda fråga av en sådan storleksordning som ställes utanför det parlamentariska utredningsväsendet, därför att tidigare utredningar har, som jag påpekade, just bara sysslat med SIDA:s administration men inte med själva utformningen av vår u-hjälp. Jag tror att en sådan utredning kanske skulle kunna föra oss över ett visst dödläge. Här framförs nu förslag år från år men det är bara möjligt, såsom jag framhöll, att behandla

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

dem i riksdagen, som är politiskt låst när motioner skall behandlas, varför utgången är given. Detta betyder att om goda förslag under följande år endast kan framläggas motionsvägen, så är de dömda att dö, såvida inte den politiska situationen i kammaren tillåter någonting annat. Det är delvis för att komma över detta och för att man under den normala utredningens form gemensamt skall kunna komma fram till lösningar, kompromisser och förbättringar som jag framlade utredningsförslaget.

I detta anförande instämde herr Bohman (h).

Herr RIMMERFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är klart medveten om att SIDA:s administration och verksamhet bara utgör en del av det område som fru Sjövall föreslår att vi skall undersöka på nytt. Jag vill dock påminna om att det inom ramen för inte bara SIDA:s verksamhet utan också det s. k. interdepartementala samrådet, som ju omfattar några av departementen, ständigt pågår samtal och utredningar också på kreditområdet och när det gäller handelsförbindelserna, och även forskningen har varit föremål för begrundan. Men detta hindrar inte att fru Sjövalls propåer är av mycket stort värde för det fortsatta arbetet.

Herr WERNER (h):

Herr talman! U-landsproblematiken har uttryckts i många och komplicerade siffror här i dag. Man kan hyfsa ekvationen genom att uttrycka det så här: endast en av tre somnar mätt i natt. Detta betyder inte att vi går emot en katastrof, utan att vi lever mitt i den. Det tänker man kanske inte på om man råkar representera den ende och mätte. Men det kommer en dag då vi skall uppleva detta, ty professor Georg Borgström har naturligtvis rätt, när han sä-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ger att vi inte skall tro att vi kan förbli sittande på parkett medan världens stora tragedi utspelas på världsscenen. Vi kommer att bli berörda vare sig vi vill det eller inte — åskådarpplatserna kommer att stormas. Detta kan låta patetiskt, men sant är det tvivelsutan. Professor Myrdal uttrycker samma sak på det sättet att alla korttidsprognoser pekar på världskatastrof, och han anför sedan att det kan dröja bara något tiotal år.

Jag tillåter mig att lita mera på dessa mäns utsagor än på många politikere i detta sammanhang. Jag tycker nog att det förs rätt mycket av strutspolitik — vi räknar inte med den verklighet som dessa sanna experter talar om. Det går inte att balansera u-ländernas behov mot den förmodade viljan hos våra väljare.

Den obotfärdiges förhinder, det statsfinansiella läget, har de tio nationalekonomerna i sitt uttalande tagit gadden ur enligt min mening. Man kan ju inte beskylla nationalekonomiska professorer för att hänge sig åt känslotänkande — de brukar vara torra, sakliga och vettiga. Har vi en produktionsökning på fyra procent, är det väl rätt märkligt, om vi inte skulle kunna dela med oss mer än 0,35 procent av dessa fyra procent. Det är ju inte fråga om att offra något av den välfärd som vi har — endast en liten del av ökningen av densamma. Medan vi ökar vår produktion med 4 procent, sjunker produktionen med 4 procent i utvecklingsländerna, om man slår ut detta per capita.

Jag vill med det anförda bara ha motiverat att jag kommer att ansluta mig till mittenpartierna beträffande punkt 5 och rösta för den med 3 betecknade reservationen. När det gäller samverkan på fältet, samordning av de svenska insatserna där, vill jag gärna understryka behovet av biståndsattachéer. Propositionen anför att principen redan är knäsat och fungerar på ett par orter. Pakistan har sedan en kort

tid en sådan biståndsattaché. Jag tror att det är alldeles nödvändigt att ha sådana attachéer för att biståndet skall fungera. Andra talare har uttalat sig om detta, och jag kan därför gå vidare. Men jag tror att det är väsentligt att denna tanke är aktualiserad i ett par motioner i år. Biståndspolitikern är en integrerande del av vår utrikespolitik, och därför måste den vara förankrad i ambassaderna.

De svenska missionerna — det rör sig om ett 25-tal organisationer — har med all rätt uppmärksammats mer och mer. En gång i tiden betraktades de som beskedlig filantropi. Nu är det annat ljud i skällan. Statsrådet Alva Myrdal yttrade vid fjolårets kyrkliga möte i Malmö: »Om personer med missionserfarenhet i större utsträckning rekryterades som experter i det officiella biståndsprogrammet skulle enligt min mening stora vinster kunna inhöstas.»

Utrikesminister Torsten Nilsson var inne på frågan i fjol och sade att det ligger i sakens natur att missionen på de områden där den verkar har låg administrationskostnad. Han sade sig värdera den idealitet som kom till uttryck inom missionen och skulle gärna se att den utsträcktes till andra grupper av befolkningen. Det finns alla skäl för det statliga biståndet att samverka med missionen, inte bara för att missionen åstadkommer lika bra skolor, sjukhus, jordbruksfarmer och sådant som staten. Därtill kommer att missionen genom sin evangeliserande verksamhet förmedlar en demokratisk människosyn och de värderingar som hör ihop med den kristna människoupfattningen: allas lika, oändliga värde, respekten för individen, värnaden för livet och alla de fundament som är nödvändiga för den hjälp till självhjälp som vi vill ge.

Utrikesministern förordade också samverkan mellan missionen och den statliga biståndsverksamheten med orden: »Faktum är att missionsförbunden kompletterar den verksamhet som de

statliga organen bedriver ute på fältet, och en sådan komplettering är ju ur alla synpunkter önskvärd.»

Ett bra exempel på det är den insats som Svenska Lutherhjälpen får göra i Östafrika. Lutherhjälpen som sedan flera år har fått förmedla det utan jämförelse största icke-statliga biståndsprogrammet är involverad i det arbete där Lutheran World Service har ansvar för all flyktingverksamhet på uppdrag av regeringarna i Tanzania och Zambia samt FN:s flyktingkommissarie. Den senare bidrar med i runt tal 50 procent av de med denna flyktingverksamhet förknippade utgifterna. Det övriga insamlas av de med Lutheran World Service samverkande kyrkorna. En tredjedel av kyrkornas bidrag kommer från Sverige, vilket betyder närmare 1,5 miljon kronor. I sammanhanget kan nämnas att flyktingkommissarien, när han i sina tal både inför FN och i andra sammanhang har velat illustrera sitt samarbete med de frivilliga organisationerna och hur detta, när det sköts riktigt, kan slå väl ut, alltid — om och om igen — har hänvisat till samarbetet med den internationella Lutherhjälpen i Tanzania och Zambia. Senast skedde det vid den stora flyktingkonferensen i Addis Abeba i oktober i fjol, där herr Rubin och jag var närvarande. Till detta arbete har Lutherhjälpen erhållit bidrag från SIDA, men det framhålles att man skulle kunna ta emot bra mycket mera för denna verksamhet utan någon ytterligare administrativ kostnad.

Jag vill inte förneka det goda samarbete som inom vissa gränser sker mellan SIDA och de enskilda hjälporganen, men den ekonomiska samverkan är dock förbluffande blygsam. SIDA äskade i år liksom i fjol 6 miljoner för bistånd genom de enskilda organisationerna. Beloppet har sedan räknats upp till 7 miljoner och ytterligare har ställts i utsikt. Vi vet också att det skett en liberalisering av bidragsbestämmelserna, så att organisationerna nu också

kan få bidrag till driftkostnader i initialskeden.

En undersökning bland de organisationer som har kyrklig eller frikyrklig anknytning ger vid handen att det investerats inte mindre än 55 miljoner kronor i rent neutrala projekt. Fortfarande finns det alltså ingen rimlig relation mellan de uppskattande orden om missionen och de transfereringar av biståndsmedel som kommer missionen till del.

Staten har i dessa hjälporgan stora möjligheter att få sina biståndspengar förvandlade till god utvecklingshjälp, praktiskt taget gratis. De välkontrollerade hjälpprojekt, som t. ex. Kyrkornas världsråds hjälpavdelning har listade och som den Svenska Lutherhjälpen bidrar till, kan årligen täckas endast till 60—70 procent, vilket betyder att det fattas 25—30 miljoner kronor. Vi bidrar med 5 miljoner, men avsevärt mera skulle kunna kanaliseras utan att den nuvarande administrationen behöver bli större.

Jag skulle kunna anföra många andra exempel men skall inte göra det. Så länge effektiviteten av vårt statliga bistånd är föremål för dubier och debatt, kan jag inte finna annat än att man mer helhjärtat borde arbeta genom de frivilliga organen, om man nu menar vad man säger när man i höga tonarter berömmar deras verksamhet.

Herr talman! Innan bänklocken i salen slår alltför mycket, vill jag yrka bifall till de reservationer bakom vilka det står högerrepresentanter samt till reservationen nr 3.

Herr JÖNSSON i Malmö (s):

Herr talman! I detta långt framskridna skede av debatten om utvecklingsbiståndet är väl de flesta argumenten framförda. Men även om jag har all respekt för klockslaget och vet att alla väntar på voteringen i denna fråga, har jag ändå känt ett behov av att få ge uttryck för min uppfattning i några av de

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

ämnen som gäller utvecklingsbiståndet. Jag skall vid denna tidpunkt på dygnet göra det kort och i allmänna ordalag.

Jag är medveten om att privata investeringar i u-länder kan ge en utvecklingseffekt, som är till gagn för det berörda u-landet. Jag motsätter mig inte investeringsgarantier.

Tyvärre har vi emellertid exempel av det mindre angenäma slaget, vilket gör att det är mycket lätt att hysa tveksamhet på denna punkt. Under alla förhållanden måste det enligt min mening vara utrikespolitiska överväganden vid garantiers lämnande. Vidare anser jag det vara riktigt att investeringarna bedöms så att de klart kan väntas bidra till den ekonomiska tillväxten i ett u-land. Som framhålles i propositionen skall företaget också ge de anställda tillfredsställande anställnings- och arbetsvillkor samt ha en positiv inställning till fackföreningsverksamhet inom företaget.

Jag är medveten om att förhållandena är olika dem i Sverige när det gäller fackförenings- och andra organisationsfrågor, men det är enligt min mening angeläget att det visas ett positivt intresse för att därigenom stimulera och öka möjligheterna till en demokratisk utveckling.

Den andra fråga där jag vill deklarerar min uppfattning gäller utvecklings-samarbete på handelsområdet. Detta har redan berörts här i dag, varför jag kan nöja mig med att konstatera att allt som kan göras för att få bort handelshindren skall göras, eftersom det är en grundförutsättning för att u-landsexporten skall kunna öka i önskad och tillfredsställande takt.

Inom de olika handelsorganisationerna har en del överenskommelser träffats om förbättringar för att underlätta exporten för u-länderna. Det har sagts att hög prioritet skall ges för att i möjlig mån avskaffa tullar och andra handels hinder för u-landsprodukter. Det är begreppet »i möjlig mån» som jag har reagerat mot. Jag kan förstå att u-länderna

har gett uttryck för besvikelse över att resultatet blivit begränsade och uttalat önskemål om fortsatta ansträngningar för att avveckla handelshindren för produkter av särskilt intresse för u-länderna. Jag vill därför stödja ytterligare ansträngningar från svensk sida att gå i spetsen för åtgärder i detta avseende och så långt det är möjligt engagera oss aktivt för att övertyga andra industriländer om angelägenheten av att eliminera kvarvarande handelshinder.

Jag har sagt detta därför att jag anser det angeläget att skapa förutsättningar för u-länder att nå fram till en rimlig andel av världshandeln. Det skulle enligt min mening vara olyckligt om u-länderna isolerade sig i inbördes handel sinsemellan. Glädjande nog tycks den negativa trenden i detta avseende ha brutits. Men det finns otvivelaktigt mycket att göra på handelsområdet som är av vitalt intresse för att lösa u-landsproblematiken.

Den tredje och sista frågan gäller utvecklingsbiståndet. Jag vill här ge uttryck för min uppfattning om det s.k. enprocentmålet. Det tycks vara enklast när man behandlar u-hjälpen att diskutera i termer om vem som kommer med det högsta budet och vem som snabbast når fram till etappmålet. Jag säger etappmålet därför att jag betraktar våra insatser för den fattiga delen av världen som en etapp på vägen. Egentligen är jag inte förtjust i benämningen »en procent av vår nationalprodukt». Jag skulle hellre vilja ha en mätare på det verkliga behov som föreligger för att ge u-länderna möjligheter att leva ett drägligt liv.

Givetvis är jag medveten om att våra möjligheter att göra insatser står i relation till vårt lands resurser, men som redan tidigare framhållits är vi ett rikt land med hög levnadsstandard. Därför bör vi enligt min mening ha råd att medverka i stor utsträckning. Men jag tror det är riktigt, som också redan har anförts, att vi måste anstränga oss för att skapa en bred opinion för ökat utveck-

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

lingsbistånd. Detta kan ske på olika sätt, dels genom ett samhälleligt engagemang, dels — och kanske ännu viktigare — genom att våra organisationer och folk-rörelser medverkar aktivt med informationer och upplysning, som ger en klar belysning av sambandet mellan vårt lands ekonomi och storleken av våra insatser. Detta sistnämnda tror jag är mycket viktigt. Kanske är jag optimist, men jag tror att en sådan upplysning skulle innebära att vi slapp ifrån överbudspolitiken när det gäller våra biståndsinsatser. En upplysningsverksamhet skulle enligt min mening dessutom innebära en god grund för ökade insatser.

Jag ansluter mig till propositionens målsättning, en successiv höjning av utvecklingsbiståndet, därför att jag tror det är till fördel för mottagarländernas planering att ha bindande utfästelser och även fördelaktigt för oss som givarland. Jag vill emellertid för egen del ta fasta på statsutskottets skrivning beträffande ökningstakten efter budgetåret 1968/69, där utskottet talar om att målet, 1 procent av bruttonationalprodukten, skall uppnås senast 1974/75. Då vill jag särskilt trycka på ordet senast, därför att jag tror att vi är på väg att få en alltmera positiv syn på vårt engagemang för de fattiga länderna. Denna positiva syn finns hos ungdomen. Jag vill dock för min del gärna understryka att jag reagerar mot att man använder biståndsfrågorna som ett medel för att skapa motsättningar mellan generationerna. Under ATP-striden gjordes också försök att spela ut generationerna mot varandra i avsikt att skapa motsättningar. Försöken misslyckades den gången.

Utvecklingsbiståndet är en av våra viktigaste frågor. Det är allas vår angelägenhet, varför både yngre och äldre generationer måste samlas för att ta krafttag för frågans definitiva lösning.

Jag skall sluta med att säga att vi från socialdemokratiskt håll kommer att med kraft driva studie- och agitationsverksamhet i frågor som rör vårt utveck-

lingsbistånd. Jag är övertygad om att en sådan aktivitet kommer att resultera i en större opinion för ett ännu bättre stöd till u-länderna.

Jag kommer i dag att rösta för bifall till propositionens förslag men vill ge uttryck för en förhoppning om att vi skall få möjligheter att i snabb takt öka vårt utvecklingsbistånd i olika avseenden, så att det kan ge till resultat en världsgemenskap, där alla länder kan leva i trygghet och frihet.

Herr DICKSON (h):

Herr talman! Sonsonen till Indiens store ledare Mahatma Gandhi besökte Sverige för ungefär ett år sedan, och han yttrade då i ett inledningsanförande vid en konferens följande ord, som kan vara av intresse i detta sammanhang:

»I Norden har ni gett era folk en mycket hög levnadsstandard. Ni har ett gott samarbete inom industrin. Ni har en stark känsla för fair play och rättvisa för alla människor.

Norden har visat vad befolkningen i en del av världen kan göra för sig själv. Nu kan ni visa vad en del av världen kan göra för människorna i en annan del. Asien behöver er. Hjälp oss — inte bara med pengar. Ni har redan gett mycket. Kanske borde ni ge mera. Vi skall med tacksamhet ta emot det. Men vi har en oerhörd förmåga att konsumera den hjälp som ges. Vi kan konsumera all rikedom i Västeuropa, Sovjetunionen och Amerika och ändå förbli fattiga. Vi behöver något mer.

Jag har mött många i Norden som är villiga att komma till Indien och lära oss ABC — att lära oss läsa och skriva. Men ännu mera behöver vi lära oss ABC om hur man lever — hur man lever i ett hem, som man och hustru, som föräldrar och barn, i ett parlament, i en fabriek, på en gård. Ni kan också hjälpa oss att bota hatet och grymheten mellan människorna. Om ni lär oss allt detta, så kan vi lära oss att själva skapa och

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

producera. Detta är den bästa hjälp ni kan ge.»

Det är en man från Indien som vet vad han talar om, som säger detta. Och det är skäl i att vi kommer ihåg hans ord. De passar också väl ihop med vad utrikesministern i sitt inledningsanförande sade om kvalitet. Sverige kan skapa teknisk kvalitet. Vi har inte lyckats lika bra med människorna, men vi skall kunna lyckas även på den punkten. Om vi skickar ned människor med kvalitet, ödmjukhet och läraktighet inför de folk som finns där nere, då kan vi göra en insats. Vi har skickat människor som Folke Bernadotte, Dag Hammarskjöld, Gunnar Jarring; namn som är eller har varit på allas läppar. Det har varit hög kvalitet på dessa människor. Vi skall kunna skicka 10 000 till av den sorten, om vi tänker oss för. Vi har inga bekymmer för vårt välstånd — eller rättare sagt: vi har alldeles för mycket sådana bekymmer. Men vi har så att vi reder oss här, och vi skulle kunna tänka litet mera just på detta med kvalitet.

Jag skall inskränka mig till detta, herr talman.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Många av deltagarna i denna debatt har uttalat sig mycket uppskattande om u-aktionerna som har genomförts i anslutning till riksdagsbehandlingen. Och visst finns det anledning att ge höga betyg åt ungdomarna. Deras kunnighet har tillfört debatten nya argument. Deras initiativ har dragit allmänhetens uppmärksamhet till frågorna, och den fina stilen på demonstrationen har — som också många andra talare nämnt — varit en välbehövlig motvikt mot de sjaskiga och busaktiga uppträden som vissa andra studentgrupper medverkat i.

Om vi nu tycker att vi har anledning att ge högt betyg åt studenternas kunnighet och deras handlingsförmåga har vi kanske på vår sida — professor Wahlund antydde det bl. a. — inte kunnat

undgå att märka att studenterna har sett på oss med en viss skepsis. Och uppriktigt sagt: man förstår det. Ty varken insikten hos oss enskilda riksdagsmän eller de resultat som vi tillsammans, eller rättare sagt, som vi under partipolitiskt käbbel har nått fram till här i riksdagen är väl särskilt imponerande. I första hand saknas riktig insyn i och insikt om u-landsproblematiken. Hade vi vetat mera skulle vi säkert i större utsträckning ha agerat på det sätt som ungdomarna anser riktigt. Men jag tror ändå att vi är på väg mot ett bättre vetande. Sällskapet Riksdagsmän och forskare har under de år sällskapet verkat haft en rad utomordentligt värdefulla föredrag och diskussioner om u-hjälp. Ganska många riksdagsmän har också med hjälp av riksdagens resestipendier skaffat sig förstahandsbesked om förhållandena i u-länder. Att sådana studier och resor kan resultera i ett starkt engagemang, som är grundat på en verklig kunskap, framgick av fru Sjöwalls anförande.

Men riksdagen är trög — visligt trög, sägs det ibland när man vill dämpa det kritiska i omdömet trög. Jag betvivlar starkt att trögheten när det gäller att bygga ut u-landshjälpen är vis. Det tvivlet har lett mig till att bestämma mig för att, liksom högermännen herr Blomquist i första kammaren och herr Werner här i vår kammare, på samma sätt som i fjol rösta för mittenpartiernas förslag om högre anslag — den linje som minst präglas av tröghet.

Herr HECTOR (vpk):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 55 och II: 52 har vi yrkat att riksdagen måtte som humanitär hjälp och återuppbyggnad åt anfallna och ödelagda områden i Vietnam anvisa dels 10 miljoner kronor till Demokratiska republiken Vietnam, dels 10 miljoner kronor till Sydvietnams nationella befrielsefront. För några år sedan var kriget

i Vietnam för oss bara en liten detalj i skeendet långt borta. En smula förstrött kunde vi — mera för syns skull — lämna några tiotusentals kronor till plåster på några sår. I dag samlar sig allt i detta sammanhang till en världspolitisk brännpunkt, som rycker oss allt närmare.

Vad innebär därför nu ett stöd åt Vietnam? Låt det vietnamesiska folket självt svara därpå! Hela tiden har dess representanter sökt klargöra för oss att detta är en solidaritetsfråga. Vi har haft svårt att förstå ett sådant synsätt — vi är så inkörda i det dekadenta Västerlandets hyckleri. Detta rör sig enligt följande schema: Sanningsfrågan existerar icke, menar vi; den moraliska frågan intresserar oss inte; sannolikhetsfrågan skall vi akta oss för, den för bara besvär med sig.

Vi står i trygghet utanför livets och historiens sammanhang. Tränger sig dessa frågor på oss kan vi hålla dem från livet med diverse gester och fraser — välgörenhetens gest och humanitetens fras. Visst kan vi ge en slant åt Vietnam, som haft en del otur och besvär. Det är så synd om dess folk, gubevars. Sedan kan vi sniket diskutera hur långt vi kan sträcka oss i välgörenheten.

Det är denna inställning som av det vietnamesiska folket uppfattas som en förolämpning, ett hån, ett försök att smita undan hela dess livsfråga. Vad dessa människor först och främst vill ha av oss är inte våra smutsiga pengar utan vårt hjärtas svar på deras frågor: Begriper ni att vi är överfallna, i risk att utplånas av omänskliga krafter? Begriper ni att vi kämpar för våra liv, för era liv, för allt som är värt att leva för? Kan ni se tydligt vilka det är som har överfallit oss? Begriper ni vad de vill bakom alla sina vackra fraser? Vill ni stå på vår sida?

Detta är det avgörande för vår hjälp, anser de. Hur många kronor vi sedan ger är i och för sig inte avgörande. Vi skall komma ihåg att de är mycket känsliga på denna punkt. Till skillnad från

Det statliga utvecklingsbiståndet m. m.

oss räknar de nämligen med moraliska mänskliga värden.

Vi har alltså svårt att förstå detta. Vi försöker fortfarande döva vårt samvete med eleganta förslag, i och för sig välmenande, men förgiftade av att vi inte förstått den avgörande sannings- och solidaritetsfrågan.

Det program som utskottet hänvisar till är i och för sig berömvärt: ett långsiktigt program för uppbyggnad efter krigets upphörande i Vietnam. Frågan är dock om programmet inte — mest omedvetet — är upplagt som en kringgående manöver för att man vill undvika att ta ställning till den avgörande frågan: Vilka bär skulden till att Vietnam blivit ödelagt? Skall inte dessa krafter också genom krigsskadestånd sona sitt brott? Vi måste vara beredda på att Österlandets sinne för sanning och logik framför allt hävdar detta och därigenom kommer att genomskåda våra försök att med gott samvete ställa oss utanför den avgörande frågan som hyckleri, och i sårad stolthet avvisa vår välmenande beskäftighet.

Samma risk finns beträffande alla våra hjälpanslag, de må röra sig om 160 000 kronor, som vi från början sökte döva våra samveten med, eller 20 miljoner enligt den motion jag här talar för. Men jag vill ändå som en förtvivlans åtgärd tala för det sistnämnda anslaget, framför allt i hopp om att det vietnamesiska folket tvärsigenom allt vårt hyckleri skall uppfatta åtminstone en gnutta av den solidaritet som trots allt börjat vakna hos oss och som de först och främst frågar efter.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till ifrågavarande motioner.

Härmed var överläggningen slutad; och företogs med hänsyn till därunder framställda yrkanden vad statsutskottet hemställt till avgörande punktvis och i förekommande fall momentvis, medan bevillningsutskottets hemställan ställdes under proposition i ett sammanhang.

Biståndsprogrammets motiv och mål — Biståndets medel och metoder**Statsutskottets utlåtande nr 128****Propositionerna**

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 5, littera C, samt bilaga 9, littera G) beräknat medel för internationellt utvecklingsbistånd, hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 101 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartements-, finans- och handelsärenden för den 15 mars 1968 bl. a. föreslagit riksdagen att godkänna framlagd långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet samt riktlinjer för planens förverkligande och att godkänna riktlinjer för ett garanti-system för investeringar i u-länder.

I propositionen nr 102 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 april 1968 föreslagit riksdagen att godkänna att Sverige biträdde en internationell uppgörelse om en allmän ökning av internationella utvecklingsfondens (IDA) kapital och bemyndiga Kungl. Maj:t att avge en officiell förklaring avseende den svenska betalningsförpliktelsen i enlighet med överenskommelsen. Denna proposition anslöte direkt till prop. 1968: 101.

Långtidsplan för det statliga utvecklingsbiståndet m. m.
(prop. nr 101, s. 82—107)

I propositionen nr 101 hade Kungl. Maj:t (s. 107) föreslagit riksdagen att godkänna den av ministern för utrikes ärendena förordade långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet och de samtidigt angivna riktlinjerna för planens förverkligande.

Punkten 1

Biståndsprogrammets motiv och mål
(prop. nr 101, s. 82—83)

I de likalydande motionerna I: 523 av herr *Werner* och II: 563 av herr *Hermansson m. fl.* hade hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skri-

velse till regeringen anhölle om utredning angående inriktningen av den svenska u-landspolitiken, innefattande såväl handelspolitiken som stödet till nationella och sociala befrielseörelser och den allmänna biståndspolitikens utformning, varvid hänsyn toges till de i motionerna anförda synpunkterna.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 523 och II: 563 i vad de avsåge utredning angående inriktningen av den svenska u-landspolitiken,

2. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndsprogrammets motiv och mål.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels och på bifall till motionerna I: 523 och II: 563 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Biståndets medel och metoder
(prop. nr 101, s. 86—91)

I de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén* hade bl. a. hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i anslutning till vad i motionerna sades om önskvärdheten av vidgad samverkan mellan stat och näringsliv måtte uttala att s. k. paketbistånd borde användas i ökad utsträckning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de av-

såge fortsatta strävanden på det handelspolitiska området,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge s. k. paketbistånd,

3. att riksdagen måtte godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets medel och metoder.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajiser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att

dels utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge s. k. paketbistånd och ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde;

dels utskottet under 3. vid bifall till yrkandet beträffande 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets medel och metoder.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 3) mom. 2) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Biståndets ämnes- och länderinriktning

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr *Virgin* m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4

Biståndets ämnes- och länderinriktning (prop. nr 101, s. 91—95)

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 863 av herr *Ahlmark* och II: 1125 av herr *Ullsten*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att a) *Zambia* bleve ett av de s. k. huvudmottagarländerna för svensk u-landshjälp, b) att omedelbara kontakter togs med *Zambias* regering angående en snabb utbyggnad av den svenska biståndsverksamheten i *Zambia* samt c) att en plan härför framlades för nästa års riksdag,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte uttala att *Zambia* borde vara ett av de prioriterade länderna.

Biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 863 och II: 1125 samt I: 865 och II: 1119, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets ämnes- och länderinriktning.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 863 och II: 1125 samt I: 865 och II: 1119, de två sistnämnda såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t hemställa att omedelbara kontakter toges med Zambias regering angående en utbyggnad av den svenska biståndsverksamheten i Zambia och i övrigt godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets ämnes- och länderinriktning.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ullsten begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 4) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ullsten begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 72 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 5**Biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet**

(prop. nr 101, s. 95—96)

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 157 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 208 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att i motionerna intagen plan för uppnående av 1 %-målet för det svenska u-landsbiståndet budgetåret 1974/75 antoges som riktlinje för u-landsbiståndets fortsatta utveckling,

dels de likalydande motionerna I: 213 av fru *Lindström* och herr *Hansson* och II: 271 av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Svensson* i Kungälv, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid sin behandling av långtidsplan för internationell hjälpverksamhet föresloge Kungl. Maj:t att tillämpa en anslagsmetodik varigenom anslagsökningarna inom planens ram sattes i direkt procentuell relation till bruttonationalprodukten,

dels de likalydande motionerna I: 523 av herr *Werner* och II: 563 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte uttala sig för att målsättningen 1 % av bruttonationalprodukten i u-landsbi-

Biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet

stånd skulle uppnås under loppet av de tre nästföljande budgetåren,

dels de likalydande motionerna I: 791 av herr *Sörenson* och II: 1025 av herr *Rimmerfors*,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställdes, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte antaga den plan för utvecklingsbiståndets ökning som framlades i motionerna och som bl. a. innebure att det statliga utvecklingsbiståndet ökades så att 1 %-målet uppnåddes senast budgetåret 1972/73, vilket av motionärerna beräknats förutsätta årliga anslagsökningar med i genomsnitt 235 milj. kr. (för budgetåret 1968/69 förordades i motionerna en anslagsökning med sammanlagt 200 milj. kr., dvs. 100 milj. kr. mer än Kungl. Maj:ts förslag).

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 791 och II: 1025,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 213 och II: 271 i vad de avsåge anslagsmetodikerna ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 157 och II: 208, I: 523 och II: 563 samt I: 865 och II: 1119, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 och med avslag å motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 523 och II: 563, samtliga

motioner såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört beträffande biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet;

b) av herrar *Virgin*, *Kajser*, *Ottosson*, *Bohman* och *Petersson* (samtliga h), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 157 och II: 208 och med avslag å motionerna I: 523 och II: 563 samt I: 865 och II: 1119, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad dessa reservanter anfört beträffande biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Mom. 3**Utskottets hemställan och motivering*

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 3 a) av herr *Axel Andersson* m. fl.; 3:o) bifall till reservationen 3 b) av herr *Virgin* m. fl.; samt 4:o) bifall till motionerna I: 523 och II: 563 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Ullsten* begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de tre återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr *Petersson* votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition i den förberedande voteringen antagits den under 3:o) angivna propositionen efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen

Biståndets omfattning och vägen till 1 %-målet

angående punkten 5) mom. 3) i statsutskottets utlåtande nr 128 antager reservationen 3 a) av herr Axel Andersson m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen 3 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 74 ja och 39 nej, varjämte 106 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 5) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3 a) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna

råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 108 ja och 75 nej, varjämte 38 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Det av fru Sjövall under överläggningen framställda yrkandet

Herr talmannen gav propositioner på bifall till eller avslag å det av fru Sjövall under överläggningen framställda yrkandet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en parlamentarisk utredning, som skulle studera omfattningen av och formerna för den svenska u-hjälpen och framlägga de förslag, vartill utredningen kunde finna anledning; och fann herr talmannen den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren avslår det av fru Sjövall under överläggningen framställda yrkandet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit detta yrkande.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Sjövall begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 131 ja och 78 nej, varjämte 12 av

Anslag och planeringsram 1968/69—1970/71 — Organisatoriska frågor

kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså avslagit yrkandet i fråga.

Punkten 6**Anslag och planeringsram 1968/69—1970/71 (prop. nr 101, s. 96—102)**

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 213 av fru *Lindström* och herr *Hansson* och II: 271 av fru *Eriksson* i Stockholm och herr *Svensson* i Kungälv, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte begära att Kungl. Maj:t till höstriksdagen framlade de förslag till förändringar i utfästelserna till internationella program för budgetåren 1969/70 och 1970/71 som föranleddes av antagande av den av motionärerna föreslagna plan för utvecklingsbiståndets ökning, som redovisats under punkten 5 ovan.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 213 och II: 271 i vad de avsåge »matching contributions» samt åtaganden och utfästelser,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande anslag och planeringsram 1968/69—1970/71.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till kännas vad reservanterna anförts beträffande anslag och planeringsram 1968/69—1970/71.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 7**Organisatoriska frågor (prop. nr 101, s. 102—107)**

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 157 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 208 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrift till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning om inrättande av ett samordningsorgan mellan de biståndsgivande myndigheterna, riksdag, näringsliv, mission och andra humanitära organisationer (yrkandet hade upprepats i de likalydande motionerna I: 866 och II: 1118 av samma motionärer),

dels de likalydande motionerna I: 158 av herrar *Lundberg* och *Blomquist* samt II: 209 av herrar *Werner* och *Rubin*,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte i anslutning till vad i motionerna anförts uttala sig för en översyn av SIDA:s ställning i administrativt hänseende och att därvid särskilt beaktades lämpligheten av att göra bistandsverksamheten till en del av den svenska utrikesförvaltningen med ett särskilt statsråd i ledningen för denna del av verksamheten inom utrikesdepartementet,

dels de likalydande motionerna I: 866 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1118 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skri-

Anslag och planeringsram 1968/69—1970/71 — Organisatoriska frågor

velse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en översyn av den svenska biståndsorganisationens ställning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge samordningsorganen,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 158 och II: 209 om biståndsattachéer,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge översyn av biståndsorganisationen godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande organisatoriska frågor.

Reservationer hade avgivits

a) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge utredning om inrättande av ett samordningsorgan och ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde;

b) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att utskottet under 3. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:t förslag och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge översyn av biståndsorganisationen ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 a) av herr *Virgin* m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid ömräkning, varför votering medelst ömröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 119 ja och 99 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson be-

gärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5 b) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 103 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Utvecklingsbistånd under tredje huvudtiteln

(prop. nr 101, s. 108—116, se även s. 48—53 och 59—78)

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 5, littera C) beräknat medel till tekniskt och humanitärt bistånd, hade Kungl. Maj:t i bilaga 1 till propositionen nr 101 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden den 15 mars 1968 och i anslutning till den i propositionens huvuddel föreslagna långtidsbiståndet framlagt förslag rörande bl. a. de anslag under tredje huvudtiteln som avsåge utvecklingsbistånd.

Punkten 8

Vissa FN-organs biståndsprogram

Kungl. Maj:t hade (punkt C 1, s. 108—109) under hänvisning till vad som i långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet anförts rörande anslags-teknisk samordning föreslagit riksdagen att till Vissa FN-organs biståndsprogram för budgetåret 1968/69 anvisa ett anslag av 92 460 000 kr.

I de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén* hade hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 101 måtte besluta att utöver vad i propositionen föresloges ytterligare anvisa till a) Förenta Nationernas utvecklingsprogram (UNDP) 15 600 000 kr. (3 milj. dollar), b) till Förenta Nationernas barnfond (UNICEF) 5 200 000 kr. (1 milj. dollar).

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga,

a) medge att Sverige utfäste sig att lämna bidrag till Förenta Nationernas utvecklingsprogram (UNDP) med det beräknade motvärdet av sammanlagt 53 milj. dollar eller 275 900 000 kr. under verksamhetsåren 1968—1970, fördelade med 80 900 000 kr. (15,5 milj. dollar) på budgetåret 1968/69, 91 000 000 kr. (17,5 milj. dollar) på budgetåret 1969/70 och 104 000 000 kr. (20 milj. dollar) på budgetåret 1970/71;

b) medge att Sverige utfäste sig att lämna bidrag till Förenta Nationernas barnfond (UNICEF) med sammanlagt 39 000 000 kr. under verksamhetsåren 1968—1970, fördelade med 9 000 000 kr. på budgetåret 1968/69 och 15 000 000 kr. på vart och ett av budgetåren 1969/70 samt 1970/71;

c) medge att Sverige utfäste sig att lämna bidrag till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) med

Fältverksamhet

det beräknade motvärdet av sammanlagt 1 150 000 dollar eller 5 980 000 kr. under verksamhetsåren 1969—1971, fördelade med 1 560 000 kr. (300 000 dollar) på budgetåret 1968/69, 2 080 000 kr. (400 000 dollar) på budgetåret 1969/70 och 2 340 000 kr. (450 000 dollar) på budgetåret 1970/71;

d) medge att Sverige lämnade ett allmänt bidrag av 1 000 000 kr. till Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA) för verksamhetsåret 1969;

e) till Vissa FN-organs biståndsprogram för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 92 460 000 kr.

Reservation hade avgivits av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansökt att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var var i fråga,

a) medge att Sverige för budgetåret 1968/69 lämnade bidrag till Förenta Nationernas utvecklingsprogram (UNDP) med det beräknade motvärdet av 18,5 milj. dollar eller 96 500 000 kr.;

b) medge att Sverige för budgetåret 1968/69 lämnade bidrag till Förenta Nationernas barnfond (UNICEF) med 14 200 000 kr.;

c) medge att Sverige utfäste sig att lämna allmänna bidrag till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) med det beräknade motvärdet av sammanlagt 1 150 000 dollar eller 5 980 000 kr. under verksamhetsåren 1969—1971, fördelade med 1 560 000 kr. (300 000 dollar) på budgetåret 1968/69, 2 080 000 kr. (400 000 dollar) på budgetåret 1969/70 och 2 340 000 kr. (450 000 dollar) på budgetåret 1970/71;

d) medge att Sverige lämnade ett all-

mänt bidrag av 1 000 000 kr. till Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA) för verksamhetsåret 1969;

e) till Vissa FN-organs biståndsprogram för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett anslag av 111 260 000 kr.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9**Fältverksamhet**

Kungl. Maj:t hade (punkt C 2, s. 109—110) föreslagit riksdagen att till Fältverksamhet för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 180 000 000 kr.

De motionsyrkanden som närmast berörde fältverksamheten hade grupperats i anslutning till den ordningsföljd, i vilken de olika verksamhetsområdena redovisats i propositionens återgivande av SIDA:s anslagsframställning. Ifrågasvarande motionsyrkanden behandlades av utskottet gruppvis med angivande av de respektive ämnesområden, till vilka de hänförde sig.

Beträffande familjeplanering (prop. nr 101, 69—71, 85—86, 88, 91—94) hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 157 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 208 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att ett familjeplaneringsinstitut i enlighet med i motionerna angivna riktlinjer och principer inrättades (yrkandet hade upprepats i de likalydande motionerna I: 866 och II: 1118 av samma motionärer),

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* och II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte i skrivelse till

Fältverksamhet

Kungl. Maj:t uttala vad i motionerna anfördes om familjeplaneringen (av huvudsaklig innebörd att den svenska projektverksamheten på området ständigt borde vidgas, samtidigt som Sverige borde verka för att familjeplanering finge ökat utrymme i de multilaterala organens biståndsverksamhet och vidga sitt samarbete med den internationella familjeplaneringsorganisationen IPPF).

Beträffande forskning (prop. nr 101, s. 72) hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 1 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 5 av herr *Nordstrandh*,

dels de likalydande motionerna I: 157 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 208 av herr *Bohman m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

dels de likalydande motionerna I: 849 av herr *Nyman* och II: 1098 av herr *Nelander*,

dels de likalydande motionerna I: 868 av fröken *Stenberg* och II: 1121 av herr *Nordstrandh*.

Beträffande exportfrämjande bistånd (prop. nr 101, s. 25—26, 72, 89—90) hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala vad i motionerna föresloges beträffande utredning om ett institut för u-ländernas marknadsplanering.

Beträffande gåvobistånd i form av varor och tjänster (prop. nr 101, s. 73 och 87) hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 453 av herrar *Yngve Nilsson* och *Blomquist* samt II: 660 av herr *Nilsson* i Bästekille och fru *Heurlin*.

Beträffande flyktingverksamhet, humanitärt bistånd etc.

(prop. nr 101, s. 75—77, 92, 94—95) hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 55 av herr *Werner* och II: 52 av herr *Hector m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen som humanitär hjälp och återuppbyggnad åt anfallna och ödelagda områden i Vietnam anvisade dels 10 000 000 kr. till Demokratiska Republiken Vietnam, dels 10 000 000 kr. till Sydvietnams nationella befrielsefront,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte dels besluta att utöver vad i prop. 1968:101 föreslagits ytterligare anvisa till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) samt till Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA) tillsammans 10 400 000 kr. (2 milj. dollar) att fördelas av SIDA, dels till utbildning av rhodesiska flyktingar anslå 2 000 000 kr. att användas på sätt som i motionerna anfördes.

Beträffande insatser genom svenska enskilda organisationer (prop. nr 101, s. 77, 88, 93, 94) hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 36 av herrar *Lundberg* och *Svenungsson* samt II: 53 av herr *Werner m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 851 av herrar *Eric Gustaf Peterson m. fl.* och II: 1101 av herr *Nelander m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i anledning av vad som i motionerna anförts dels måtte besluta att till Frivilliga organisationers fredskårer anslå 2 000 000 kr., dels i anslutning till vad i motionerna anfördes om villkoren för bidrag till de frivilliga organisationernas verksamhet uttala sig för en liberalisering av dessa,

dels de likalydande motionerna I: 866

Fältverksamhet

av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1118 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställt, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att stödet till missionens och de humanitära organisationernas verksamhet i utvecklingsländerna förbättrades samt att reglerna för den statliga bidragsgivningen omprövades,

dels motionen II: 142 av herrar *Berglund* och *Hamrin* i Jönköping,

dels motionen II: 143 av herr *Nilsson* i Agnäs,

dels motionen II: 1126 av herr *Werner m. fl.*

Beträffande stipendiat- och kursverksamhet (prop. nr 101, s. 77—78, 94) hade utskottet behandlat motionen II: 387 av herr *Rimmerfors*.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge inrättandet av ett familjeplaneringsinstitut,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge uttalande om familjeplaneringen,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 1 och II: 5 angående inrättandet av professor i u-landsfrågor,

4. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge målinriktad forskning,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 849 och II: 1098 angående bioteknologisk forskning och proteinframställning,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 868 och II: 1121 angående utredning om professor i u-landsfrågor,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge utredning om ett institut för u-ländernas marknadsplanering,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 453 och II: 660 angående export av överskottslager av fisk,

9. att riksdagen måtte avslå motioner-

na I: 55 och II: 52 angående bistånd till Vietnam,

10. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge ytterligare medelsanvisning till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) och Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA),

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge medelsanvisning till utbildning av rhodesiska flyktingar,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 36 och II: 53 angående bidrag till enskilda organisationer,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 851 och II: 1101, II: 142, II: 1126, I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118, de fyra sistnämnda i vad de avsåge villkoren för bidrag till enskilda organisationer,

14. att riksdagen måtte avslå motionen II: 143 angående kompensation för beskattade gåvor till enskilda organisationer,

15. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge medelsanvisning till frivilliga organisationers fredskärer,

16. att riksdagen måtte avslå motionen II: 387 angående riktlinjerna för individuell stipendiering,

17. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Fältverksamhet för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 180 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits beträffande familjeplanering av herrar *Virgin* (h), *Kaijsar* (h), *Ottosson* (h), *Bohman* (h), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 157 och II: 208 samt I: 866 och II: 1118 i vad de avsåge inrättandet av

Fältverksamhet

ett familjeplaneringsinstitut och ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde;

beträffande exportfrämjande bistånd av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen måtte bifalla motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge utredning om ett institut för u-ländernas marknadsplanering och ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde;

beträffande flyktingverksamhet a) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet under 10. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I:865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, utöver vad som förutsatts i Kungl. Maj:ts förslag till Förenta Nationernas flyktingkommissariat (UNHCR) samt till Förenta Nationernas hjälporganisation för Palestina-flyktingar (UNRWA) för budgetåret 1968/69 inom ramen för anslaget till fältverksamhet anvisa ett belopp av 10 400 000 kr. att fördelas av SIDA;

b) av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp) *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet under 11. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var fråga, till utbildning av rhodesiska flyktingar för budgetåret

1968/69 inom ramen för anslaget till fältverksamhet anvisa ett belopp av 2 000 000 kr.;

beträffande insatser genom enskilda organisationer av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet

dels under 15. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till frivilliga organisationers fredskåror för budgetåret 1968/69 inom ramen för anslaget till fältverksamhet anvisa ett belopp av 2 000 000 kr.;

dels under 17. vid bifall till yrkandena beträffande 10., 11. och 15. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Fältverksamhet för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 194 400 000 kr.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Fältverksamhet

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 162 ja och 54 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Petersson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9) mom. 7) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att

han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 113 ja och 107 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 8

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 9

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 55 och II: 52; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hector begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 9) mom. 9) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 55 och II: 52.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hector begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 210 ja och 9 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Rekrytering och utbildning av fältpersonal samt informationsverksamhet

Mom. 10—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 10

Rekrytering och utbildning av fältpersonal samt informationsverksamhet

(prop. nr. 101, s. 87, 101—102, 110—112, 115—116)

Kungl. Maj:t hade (punkt C 3, s. 110—112) föreslagit riksdagen att till Rekrytering och utbildning av fältpersonal samt informationsverksamhet för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 3 650 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 864 av herr *Blomqvist* och II: 1124 av fru *Sundberg* och herr *Wennerfors*,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i anslutning till motionerna måtte begära en plan för ökad information kring u-ländernas problem,

dels motionen II: 663 av herr *Rubin m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder snarast för att hos allmänheten väcka intresse för biståndet till utvecklingsländerna, dels genom att utge en broschyr med i motionen angivet innehåll för distribution till alla hushåll, dels genom att vidtaga åtgärder i syfte att arrangera en internationell vecka med en omfattande landsinsamling i vilken staten fördubblade insamlat belopp.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 864 och II: 1124, såvitt nu var i fråga, till Rekrytering och utbildning av fältpersonal samt informationsverksamhet för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under tredje huvud-

titeln anvisa ett reservationsanslag av 3 650 000 kr.,

2. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

3. att riksdagen måtte avslå motionen II: 663.

Mom. 1 och 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 663; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 10) mom. 3) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 663.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Rubin begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 202 ja och 6 nej, varjämte 13 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd*Punkterna 11 och 12*

Vad utskottet hemställt bifölls.

Finansiellt utvecklingsbistånd
(prop. nr 101, s. 117—127)

Sedan Kungl. Maj:t i proposition nr 1 (bil. 9 littera G) beräknat medel till finansiellt utvecklingsbistånd, hade Kungl. Maj:t i bilaga 2 till propositionen nr 101 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 15 mars 1968 och i anslutning till den i propositionens huvuddel föreslagna långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet framlagt förslag rörande bl. a. de anslag under sjunde huvudtiteln som avsåge finansiellt utvecklingsbistånd.

I anslutning härtill hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 102 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 april 1968 framlagt förslag rörande bl. a. Sveriges anslutning till en internationell överenskommelse rörande en allmän ökning av Internationella utvecklingsfonden IDA:s kapital.

Punkten 13

Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd
(prop. nr 101, s. 53—59, 96—99, 117—122)

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 101 (punkten G 1, s. 117—122) bl. a. föreslagit riksdagen att till Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 112 672 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 98 av herr *Nyman m. fl.* och II: 144 av herr *Rimmerfors*,

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställdts, såvitt nu var i fråga,

dels att riksdagen måtte besluta att utöver vad som föreslagits i propositionerna 101 och 102 lämna ytterligare bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA) för nästa budgetår med 15 600 000 kr. (3 milj. dollar) samt till Internationella livsmedelsprogrammet med 21 000 000 kr. (4 milj. dollar), dels att riksdagen med anledning av motionerna måtte uttala att Sverige borde ta initiativet till en miljardfond för livsmedelshjälp samt att Sverige om en sådan inrättades skulle bidra med 100 milj. kr. årligen till denna fond,

dels motionen II: 1123 av fru *Sjövall m. fl.*, vari hemställdts, att riksdagen måtte besluta att av de 114 milj. kr., som under treårsperioden 1968/71 föreslagits skola ställas till Internationella livsmedelsprogrammets förfogande, innehålls 10 milj. kr. för livsmedelsforskning i svensk regi, av vilket belopp 5 milj. kr. anvisades som reservationsanslag budgetåret 1968/69, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle att en särskild nämnd eller särskilt forskningsråd inrättades för att handlägga denna forskning.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 102 bemyndiga Kungl. Maj:t att till Internationella utvecklingsfonden (IDA) avge en officiell förklaring av innebörd att Sverige, på villkor och sätt som angetts i statsrådsprotokollet över finansärenden den 5 april 1968, förbunde sig att inom ramen för överenskommelsen om påfyllnad av Internationella utvecklingsfondens resurser för perioden 1968/69—1970/71 lämna bidrag till fonden med ett sammanlagt belopp motsvarande 29 640 000 dollar,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidta erforderliga åtgärder för att lämna bidrag till Internationella utvecklingsfon-

Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd

den för åren 1968—1970 motsvarande sammanlagt 51 000 000 dollar, fördelade med 14 000 000 dollar på budgetåret 1968/69, 17 000 000 dollar på budgetåret 1969/70 och 20 000 000 dollar på budgetåret 1970/71,

b) godkänna Sveriges utfästelse att till Internationella livsmedelsprogrammet för vart och ett av åren 1969 och 1970 lämna bidrag i form av livsmedel och kontanter motsvarande 3 000 000 dollar,

3. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa överenskommelse med Internationella livsmedelsprogrammet om administrationen av Sveriges livsmedelshjälp enligt 1967 års konvention om livsmedelshjälp,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1123 angående livsmedelsforskning,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 112 672 000 kr.,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 98 och II: 144 angående villkor i samband med livsmedelshjälp,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge en miljardfond till livsmedelshjälp och svenska bidrag till en sådan fond.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande bidrag till Internationella utvecklingsfonden IDA av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet

dels under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen

nr 101 och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att till Internationella utvecklingsfonden för budgetåret 1968/69 lämna bidrag med det beräknade motvärdet av 17 milj. dollar eller 88 400 000 kr.,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att till Internationella livsmedelsprogrammet för budgetåret 1968/69 lämna bidrag med det beräknade motvärdet av 7 milj. dollar eller 36 400 000 kr.;

dels under 5. vid bifall till yrkandet beträffande 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 101 och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Multilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 149 272 000 kr.;

b) beträffande livsmedelsfond av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som ansett att utskottet under 7. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om svenskt initiativ till en miljardfond för livsmedelshjälp och svenska årsbidrag till en sådan fond.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1123; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Sjövall begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13) mom. 4) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 1123.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen och att kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5 och 6

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 7

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 11 b); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Herr Antonsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13) mom. 7) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 11 b) av herr Axel Andersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Antonsson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 135 ja och 78 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 14

Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd
(prop. nr 101, s. 78—82, 82—87, 99—100, 122—126)

Kungl. Maj:t hade (punkten G 2, s. 126) föreslagit riksdagen att till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 anvisa ett reservationsanslag av 105 000 000 kr.

I de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén* hade hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte dels till Svenska utvecklingsfonden för Latinamerika anvisa 13 000 000 kr. (2,5 milj. dollar) samt därvid uttala vad i motionerna sades om tillstånd för den Interamerikanska utvecklingsbanken att uppta ett obligationslån på den svenska marknaden, dels till utvecklingskrediter utöver vad regeringen föreslagit anvisa ytterligare 10 000 000 kr., dels ock under hänvisning till vad i motionerna anfördes om inrättande av en förinvesteringsfond bevilja ett anslag till denna med 5 000 000 kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge medelsanvisning till Svenska utvecklingsfonden för Latinamerika samt ut-

Investeringsgarantier

talande om tillstånd för Interamerikanska utvecklingsbanken att uppta ett obligationslån i Sverige,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge medelsanvisning till utvecklingskrediter,

3. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 865 och II: 1119 i vad de avsåge inrättande av och medelsanvisning till en förinvesteringsfond,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 105 000 000 kr.,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna vad i statsrådsprotokollet anförts beträffande de allmänna riktlinjerna för bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd.

Reservationer hade avgivits

a) beträffande svenska utvecklingsfonden för Latinamerika av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Svenska utvecklingsfonden för Latinamerika för budgetåret 1968/69 anvisa ett belopp av 13 000 000 kr. (2,5 milj. dollar) och i samband därmed ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført rörande tillstånd för Interamerikanska utvecklingsbanken att uppta ett obligationslån i Sverige;

b) beträffande utvecklingskrediter av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsätt-

ning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet under 2. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, utöver vad som förutsatts i Kungl. Maj:ts förslag för budgetåret 1968/69 anvisa ett belopp av 10 000 000 kr. till utvecklingskrediter;

c) beträffande en förinvesteringsfond av herrar *Axel Andersson* (fp), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Sundin* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp) och *Ullsten* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 3 a) ansett att utskottet bort

dels under 3. hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anført rörande inrättandet av en förinvesteringsfond och för budgetåret 1968/69 anvisa ett belopp av 5 000 000 kr. till denna;

dels under 4. vid bifall till yrkandena beträffande 1.—3. hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119, såvitt nu var i fråga, till Bilateralt finansiellt utvecklingsbistånd för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 133 000 000 kr.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Kommersiellt utvecklingsbistånd
(prop. nr 101, s. 28—40, 128—132)

Punkten 15

Investeringsgarantier

I bilaga 3 till propositionen nr 101 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden den 15 mars 1968 och i anslutning till den i propositionens huvuddel föreslagna långtidsplanen för det statliga utvecklingsbiståndet, före-

Investeringsgarantier

slagit riksdagen att dels godkänna de av handelsministern därvid förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länderna, dels medge att staten intill ett belopp om 400 milj. kr. åtog sig betalningsansvar i form av garanti för investeringar i u-länder.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

dels de likalydande motionerna I: 865 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 1119 av herrar *Hedlund* och *Wedén*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att investeringsgarantier i princip skulle kunna gå till alla u-länder,

dels de likalydande motionerna I: 866 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1118 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att investeringsgarantier i princip skulle kunna beviljas i alla u-länder,

dels de likalydande motionerna I: 870 av herr *Werner* och II: 1120 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 101 föreslagna systemet med statliga garantier för privata kapitalinvesteringar i u-länder,

dels motionen I: 867 av fru *Segerstedt Wiberg* och herr *Holmberg*, såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 865 och II: 1119, I: 866 och II: 1118 samt I: 870 och II: 1120, de fyra förstnämnda såvitt nu var i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länder,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medge att staten intill ett belopp av 400 milj. kr. åtar sig betalningsansvar i form av garanti för investeringar i u-länder,

3. att riksdagen måtte avslå motionen I: 867, såvitt nu var i fråga.

Reservation hade avgivits av herrar

Virgin (h), *Axel Andersson* (fp), *Kajiser* (h), *Nyman* (fp), *Bengtson* (cp), *Ottosson* (h), *Sundin* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Nihlfors* (fp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Antonsson* (cp), *Ullsten* (fp) och *Petersson* (h), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag, med bifall till motionerna I: 865 och II: 1119 samt I: 866 och II: 1118 och med avslag å motionerna I: 870 och II: 1120, de fyra förstnämnda såvitt nu var i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för statliga garantier för investeringar i u-länder, dock med den ändringen att sådana garantier i princip skulle kunna avse alla u-länder.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 13) av herr *Virgin m. fl.*; samt 3:o) bifall till motionerna I: 870 och II: 1120; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr *Petersson* begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapositionen begärde dock herr *Hermansson* votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående punkten 15 mom. 1) i statsutskottets utlåtande nr 128 antager reservationen 13) av herr *Virgin m. fl.* röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Investeringsgarantier

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionerna I: 870 och II: 1120.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hermansson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 24 nej, varjämte 89 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 15) mom. 1) i utskottets utlåtande nr 128, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 13) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Petersson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 105 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Bevillningsutskottets betänkande nr 41

Bevillningsutskottet hade upptagit till behandling i ett sammanhang följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 174 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 231 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka hemställts, att de förslag rörande beskattningen som framlagts i de i övrigt av statsutskottet i dess utlåtande nr 128 behandlade likalydande motionerna I: 157 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 208 av herr *Bohman m. fl.* beaktades vid utformningen av den svenska biståndsverksamheten;

2) de likalydande motionerna I: 627 av herrar *Bengtson* och *Ahlmark* samt II: 822 av herrar *Ullsten* och *Wedén*, i vilka hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till åtgärder i syfte att, genom undanröjande av brister i den nuvarande svenska skattelagstiftningen, stimulera svenska investeringar i utvecklingsländerna.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 174 och II: 231,
- 2) motionerna I: 627 och II: 822.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (h), *Lundström* (fp), *Tistad* (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Gustafson* i Göteborg (fp), *Vigelsbo* (cp), *Boo* (cp) och *Öhvall* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 174 och II: 231 samt I: 627 och II: 822 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära förslag till sådana ändringar i skattelagstiftningen, att det ekonomiska samarbetet med u-länderna underlättades.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Investeringsgarantier

dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 41, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 115 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av återstående på föredragningslistan upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 2

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista skulle uppföras dels bevillningsutskottets betänkande nr 44, statsutskottets utlåtande nr 133, bevillningsutskottets betänkande nr 45, statsutskottets utlåtande nr 132 samt bankoutskottets utlåtanden nr 43 och 52 i nu nämnd ordning främst, dels bevillningsutskottets betänkande nr 47 sist.

§ 3

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets utlåtanden:

nr 49, angående regleringen för budgetåret 1968/69 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.,

nr 50, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående tilläggs pension till avdelningssekreteraren Åke Gyllenram,

nr 51, i anledning av skrivelse från fullmäktige i riksgäldskontoret angående familjepension åt fru Helfrid Wigren, och

nr 53, i anledning av skrivelse från styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående viss ersättning för deltagande i interparlamentariskt möte jämte motion.

§ 4

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bankoutskottet:

nr 291, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av likviditets- och kassakvotlagen den 25 maj 1962 (nr 256), m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 287, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet;

nr 288, i anledning av motioner angående pensionsgrundande inkomst och arbetsgivaravgift inom den allmänna försäkringen; och

nr 289, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § kommunaltjänstemannalagen den 3 juni 1965 (nr 275), m. m.; samt

från jordbruksutskottet:
nr 267, i anledning av motioner angående trädgårdsnäringen; och

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida dispositionen av vissa s. k. häradsjordar.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 290, till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond angående verkställd granskning av stiftelsens

verksamhet och förvaltning under år 1967.

§ 5

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 3.42 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson
